Vlada Crne Gore

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Podgorica, 24.11.2009

U p i t n i k

Informacija koju od Vlade Crne Gore zahtijeva Evropska komisija u cilju pripreme Mišljenja o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji

11 Poljoprivreda i ruralni razvoj

Odgovorno lice:	**Milutin Simovic**
Rukovodilac grupe:	**Branimir Vujacic**
Zamjenik rukovodioca grupe:	**Radana Damjanovic**
Sekretar grupe:	**Mirko Ljesevic**
Zamjenik sekretara grupe:	**Dragana Pajovic**
Kontakt MEI:	**Velimir Sljivancanin**
IT Podrška:	**Deniz Frljuckic**

Sadržaj:

POGLAVLJA ACQUIS - SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA KOJE PROIZILAZE IZ CLANSTVA 5
Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj 6
I. Horizontalno 7
II. OKVIR POLJOPRIVREDNE POLITIKE PO PROIZVODIMA 58
III. RURALNI RAZVOJ 128
IV. POLITIKA KVALITETA 160
V. ORGANSKA POLJOPRIVREDA 163
VI. POLJOPRIVREDNE STATISTIKE 174
A. Opšta statistika i statistika po proizvodima 174
B. Statistika ruralnog razvoja 229

POGLAVLJA ACQUIS - SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA KOJE PROIZILAZE IZ CLANSTVA

Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj

I. Horizontalno

1. Molimo da, navodeći skoriji i očekivani budući tok dešavanja, date uopšten opis sljedećeg:

- nacionalne i regionalne politike prihoda poljoprivrednih gazdinstava, politika proizvodnje i strukturna politike (a naročito politika ruralnog razvoja)

Uvod

U bruto domaćem proizvodu primarna poljoprivreda u Crnoj Gori učestvuje sa 11,3%, a kada se doda prerađivački sektor, tada se preko jedne petine BDP stvara u sektoru proizvodnje hrane i pića.

Poljoprivredno zemljište zauzima 38% (518.067 ha) ukupne teritorije Crne Gore. U strukturi poljoprivrednih površina najveće je učešće pašnjaka i prirodnih livada (88%), koje se ekstenzivno koriste.

Na relativno malom prostoru, crnogorska poljoprivreda je veoma raznovrsna – od gajenja maslina i citrusa u primorju, preko gajenja ranog povrća i duvana u centralnom dijelu, pa do ekstenzivnog stočarstva u sjevernom dijelu. S druge strane, komercijalna proizvodnja pšenice, kukuruza, šećerne repe i uljarica praktično i nije zastupljena, što crnogorsku poljoprivredu bitno razlikuje čak i od zemalja najbližeg okruženja.

Strukturne su karakteristike dosta nepovoljne: dominiraju mala porodična gazdinstva, usitnjen i isparcelisan posjed sa niskom produktivnošću, što za konačan rezultat ima relativno nisku konkurentnost većine poljoprivrednih proizvoda.

Crnogorska poljoprivreda ima i svoje prednosti koje se ogledaju u neizraubovanim zemljišnim resursima, maloj upotrebi hemijskih sredstava - što daje šansu za organsku proizvodnju većine proizvoda, u specifičnim i tradicionalnim proizvodima koji se mogu plasirati kroz turističku potrošnju.

U pogledu bilansa proizvodnje i potrošnje, Crna Gora je uvozno zavisna, sa godišnjim deficitom oko 150 mil. € i pokrivenošću uvoza izvozom do 30%.

Poljoprivreda je još uvijek daleko najvažnija djelatnost seoskog stanovništva. Ona je radno intenzivna i igra ulogu važnog socijalnog amortizera – više od 60.000 seoskih domaćinstava dijelom ili u potpunosti obezbjeđuje prihod u poljoprivredi. Posebno je važna u manje razvijenom sjevernom dijelu Crne Gore, gdje se u punoj mjeri iskazuje višestruka uloga poljoprivrede i gdje ona ima značajnu ulogu u smanjenju siromaštva u ruralnom području.

Nacionalna agrarna politika i politika ruralnog razvoja

Dosadašnje reforme u poljoprivredi

Proces tranzicije kroz koji je prolazila crnogorska ekonomija u posljednje dvije decenije odvijao se i u sektoru poljoprivrede. Najvažnije promjene išle su u nekoliko pravaca:

- uvođenje tržišnih principa, uz ukidanja državnog intervencionizma, i napuštanje ranijeg koncepta agrarne politike koji je bio dominantno usmjeren u razvoj društvenog sektora;
- zaokret u podršci razvoju poljoprivrede ka porodičnim gazdinstvima i unapređivanju uslova za život u seoskim sredinama;

- prilagođavanje politike spoljnotrgovinske zaštite razvojnim potrebama poljoprivrede i prerađivačke industrije, uz njeno postepeno usklađivanje sa principima Svjetske trgovinske organizacije (STO);
- uvođenje tehnoloških inovacija u proizvodnju, podizanje stručnog i obrazovnog nivoa proizvođača i stručnih službi u poljoprivredi;
- jačanje institucionalne podrške poljoprivrednom sektoru kroz: formiranje stručnih službi, modernizaciju postojećih i formiranje novih laboratorija, reformu veterinarske službe i ukupno unapređivanje ljudskih resursa.

Paralelno sa navedenim reformskim procesima, poljoprivredu su u posljednje vrijeme karakterisali i intenzivni međunarodni integracioni procesi (EU integracije, STO, regionalni sporazum –CEFTA itd.)

Opšti okvir poljoprivredne politike

Agrarna reforma u Crnoj Gori intenzivirana je praktično 2006. godine.

Naime, jula 2006. godine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) je predstavilo svoju Strategiju razvoja poljoprivrede i ruralnog područja za period od 2007 do 2013 godine, koja je u skladu i koja dalje razrađuje prethodno usvojena nacionalna strateška dokumenta kao što su Agenda ekonomskih reformi iz 2003. i 2005. i Strategija smanjenja siromaštva iz 2003. godine.

Strategija poljoprivrede promoviše "koncept održive poljoprivrede" koja naglašava multifunkcionalnu ulogu poljoprivrede u njenoj ekonomskoj, ekološkoj, prostornoj i socijalnoj dimenziji, koji poljoprivredu stavlja u znatno širi kontekst od njenog značaja u pogledu doprinosa ukupnom BDP-u.

Strategija definiše sljedeće ciljeve razvoja:

a) održivo gazdovanje resursima;

b) stabilna i prihvatljiva ponuda bezbjedne hrane;

c) obezbjeđivanje primjerenog životnog standarda za seosko stanovništvo; i

d) podizanje konkurentnosti proizvođača hrane.

Strategija daje okvire za dalje prestrukturiranje i izgradnju moderne uloge države, koja treba u bliskoj budućnosti da omogući približavanje Evropskoj uniji u ovoj oblasti.

Strategijom je predviđena priprema nekoliko dokumenata, kao njen nastavak. Najvažniji je Nacionalni program proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja. Završen je tokom jeseni 2008 i Vlada ga je usvojila u novembru 2008. godine

Nacionalni program proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja je dokument Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koji je pripremljen na osnovu tehničke pomoći EAR projekta: Programiranje i razvoj ruralnih područja u Crnoj Gori.

Dokument se sastoji iz četiri poglavlja: I) Polazišta; II) Opis mjera; III) Finansijski plan i IV) Implementacija programa.

U poglavlju Polazišta dati su ciljevi Programa, strateški i pravni okvir i konceptualna polazišta za agrarnu politiku, kao i njeno prilagođavanje zahtjevima EU modela podrške poljoprivredi. U drugom poglavlju detaljno su prikazane mjere agrarne politike razvrstane po osnovnim komponentama, a politika ruralnog razvoja i po najvažnijim osovinama. Svaka mjera sadrži elemente neophodne za implementaciju. U trećem poglavlju prikazan je finansijski plan za period od pet godina po grupama mjera, i za svaku mjeru pojedinačno, i naznačeni izvori finansijske podrške. U posljednjem poglavlju dat je prikaz obezbjeđivanja neophodnih uslova za implementaciju predložene agrarne politike od stvaranja novih i jačanja postojećih administrativnih kapaciteta do stvaranja infrastrukturnih pretpostavki na terenu.

Važna podrška implementaciji Nacionalnog programa će biti realizacija tekućeg twining projekta »Podrška formiranju, programiranju i implementacii IPARD sistema«, koji će rezultirati kreiranjem

IPARD plana i koji će se uraditi do kraja 2011. godine, kao i potpunim osposobljavanjem službe za njegovu implementaciju-Jedinica za ruralni razvoj i uspostavljanjem Agencije za plaćanje.

Principi koji su uvažavani kroz reformska dokumenta su:

- Jasna vizija;
- Postepenost, korak po korak do cilja;
- Pravni okvir –zakoni kao stimulativni okvir za razvoj, primjenjivi i harmonizovani sa EU *Acquis*;
- Poštovati crnogorske specifičnosti,
- Nastavak konzistentne politike,

U svojoj suštini usvojeni Nacionalni program prije svega predstavlja:

- Operativni dokument za sprovođenje Strategije
- Okvir za usaglašavanje agrarne politike CG sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (CAP) EU,
- Izbor i definisanje mjera (razvrstane po vrstama politike sa najvažnijim detaljima),
- Višegodišnji plan budžeta (indikativne-orijentacione brojke),
- Okvir za donatorsku podršku,
- Instrument za jačanje institucionalne podrške poljoprivredi i za unapređivanje budžetske procedure.

Osnovni principi ispoštovani kroz Nacionalni program:

1. Uvođenje mjera zajedničke poljoprivredne politike (CAP) “CAP-sličnih” mjera
   a. Uvažavanje STO principa,
   b. Uvažavanje EU uslova i specifičnosti Crne Gore za efikasno sprovođenje mjera,
   c. Složenije mjere uvoditi u kasnijim periodima,
   d. postići do 2013. visok stepen harmonizacije sa CAP
2. Postepenost - pri uvođenju novih i gašenju starih mjera
3. Uvažavanje postojećih kapaciteta (administrativnih i finansijskih) i njihovo postepeno jačanje,
4. Usavršavanje implementacije mjera:
   a) Jasni kriterijumi i zahtjevi njihovog ispunjavanja
   b) Jasne procedure za korišćenje mjera
   c) Razrađen monitornig, kontrola i nadzor.

Mjere poljoprivredne politike (Nacionalni program poljoprivrede i ruralnog razvoja 2009-2013)

Grupe mjera	Broj mjera	Struktura nacionalnog budžeta, ‘09-13, %
1. Mjere tržišno cjenovne politike	9	29.0
2. Mjere ruralnog razvoja	17	39.1
3. Podrška opštim uslugama i servisima u poljoprivredi	8	18.1
4. Socijalni transferi seoskom stanovništvu	1	11.2
5. Tehnička i administrativna podrška programu implementacije	1	2.5
Ukupno	36	100.0

Struktura finansijskog plana 2002-2013, (000 EUR)

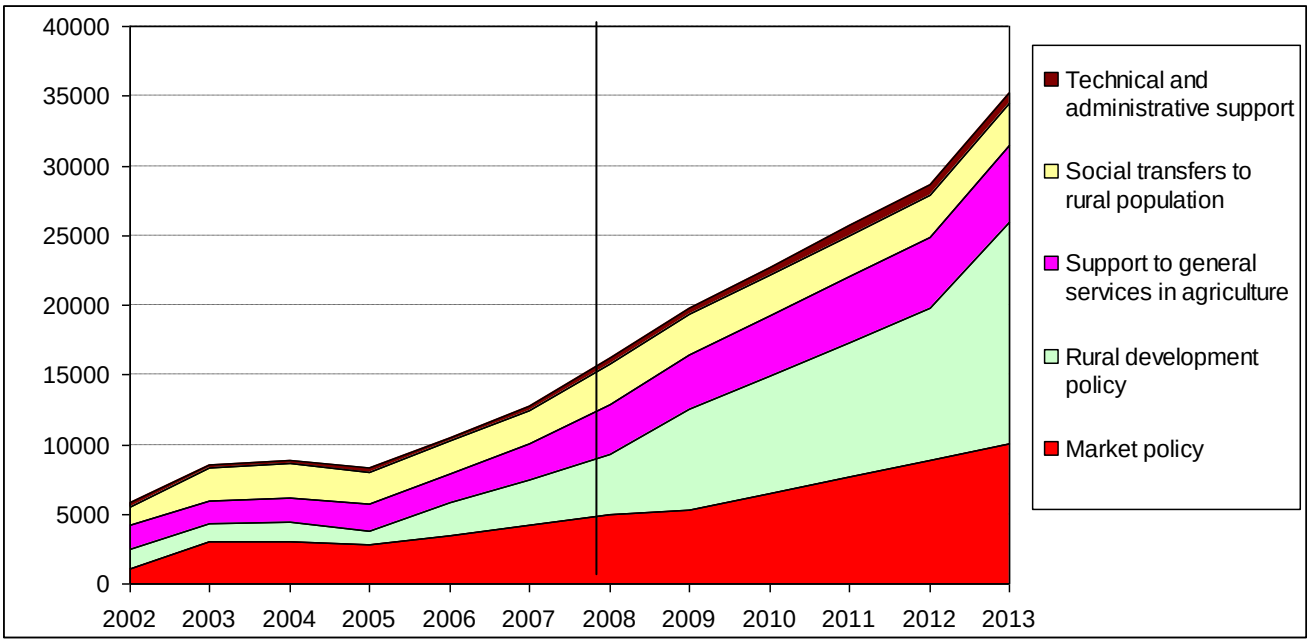

Zakonski osnov

U Crnoj Gori je nakon donošenja Strategije usvojeno 13 novih zakona iz oblasti poljoprivrede i bezbjednosti hrane (Zakon o vinu - Sl. list RCG br.36/07; Zakon o sredstvima za ishranu bilja - Sl. list CG, br. 48/07; Zakon o zaštiti biljnih sorti - Sl. list CG br. 48/07 i Sl. list CG, br. 48/08; Zakon o genetički modifikovanim organizmima - Sl. list CG, br. 22/08; Zakon o sredstvima za zaštitu bilja - Sl. list CG 51/08; Zakon o identifikaciji i registraciji životinja - Sl. list RCG, br. 48/07; Zakon o bezbjednosti hrane - Sl. List CG, br.14/07; Zakon o slatkovodnom ribarstvu - Sl. list CG, br.11/07; Zakon o zaštiti dobrobiti životinja - Sl. list CG br 14/08; Zakon o duvanu - Sl. list CG, br. 48/08 i 76/08; Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti bilja; Zakon o morskom ribarstvu Sl. list, 56/09; Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju - Sl. List, br. 56/09)(Aneks 39), a u pripremi su zakoni o stočarstvu, o poljoprivrednim zadrugama i o alkoholnim pićima.

Skupština Crne Gore usvojila je jula 2009. godine (sa samo jednim glasom protiv) Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list, br. 56/09), koji predstavlja osnovni pravni dokument za uređenje agrarne politike i koji smo simbolično označili kao „Mali ustav poljoprivrede“.

Taj zakon, između ostalog, uređuje: razvoj poljoprivrede i ruralnih područja; ciljeve i mjere agrarne politike; podsticaje u poljoprivredi i uslove za njihovo ostvarivanje; korisnike podsticaja; dopunske aktivnosti u poljoprivredi; oblike organizovanja u poljoprivredi; poslove od javnog interesa; osnivanje agencije za plaćanja; registre i evidencije kao i druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Zakonom se agrarna politika Crne Gore sprovodi u skladu sa Strategijom i Nacionalnim programom proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja, koji donosi Vlada, za period od 5 godina.

U svojoj suštini, Zakon preuzima ciljeve i agrarnu politiku iz Strategije i daje im neophodnu pravnu formu. Zakonom je detaljno razrađeno poglavlje Mjere agrarne politike, gdje se ukupna agrarna politika razvrstava u četiri osnovne grupe: tržišno-cjenovnu, politiku ruralnog razvoja, poslove od javnog interesa i socijalne transfere seoskom stanovništvu.

U oblasti tržišno - cjenovne politike glavni vid podrške proizvodnji su direktna plaćanja po grlu u stočarskoj i po ha površine u biljnoj proizvodnji.

Značajno mjesto u agrarnoj politici ima politika ruralnog razvoja koja se sprovodi kroz četiri osnovne grupe mjera. Prva grupa (osovina) usmjerena je na jačanje konkurentnosti proizvođača hrane prije svega kroz podršku investicijama u primarnoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji, zatim investicijama za sprovođenje zemljišne politike, podršku uvođenju međunarodnih standarda i

organizovanju i međusobnom povezivanju proizvođača. Druga grupa (osovina) odnosi se na održivo gazdovanje resursima, gdje se predviđa podrška za razvoj područja sa ograničenim mogućnostima za poljoprivredu i agroekološke mjere. U trećoj grupi (osovini) su mjere podrške kvalitetu života na selu (izgradnja seoske infrastrukture i program obnove sela) i širenju ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima bilo u vidu dodatnih djelatnosti na poljoprivrednim gazdinstvima ili kao podrška preduzetništvu, razvoju malih preduzeća i raznih vidova turizma. Četvrta grupa mjera ruralnog razvoja treba da afirmiše i podržava lokalne zajednice i lokalne grupe u izradi i implementaciji njihovih strategija i razvojnih projekata.

Treća komponenta agrarne politike odnosi se na finansijsku podršku sprovođenju poslova od javnog interesa: savjetodavni poslovi, stručni poslovi u stočarstvu i biljnoj proizvodnji, podrška istraživanjima, analizama i obrazovanju u poljoprivredi, uz definisana pravila na osnovu kojih će se moći ostvarivati podrška za sprovođenje poslova od javnog interesa.

Četvrta komponenta agrarne politike odnosi se na socijalne transfere porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima i olakšice za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje poljoprivrednika.

Zakon definiše korisnike podsticaja, način i procedure implementacije agrarne politike, osnivanje Agencije za plaćanja u poljoprivredi koja će izvršavati obaveze sprovođenja podsticaja i drugih vidova podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju, kako iz domaćeg budžeta tako iz donatorskih sredstava, posebno IPARD podrške u pretpristupnom periodu.

Važno mjesto u Zakonu ima organizovanje u poljoprivredi, u skladu sa modernim evropskim oblicima organizovanja, pitanje dopunskih aktivnosti na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima, zatim registri i evidencije koje su neophodne za funkcionisanje ukupnog sistema podrške i za prilagođavanje sistemu koji funkcioniše u EU.

Savjet za poljoprivredu i ruralni razvoj

Radi pružanja stručne pomoći u vezi sa implementacijom Strategije, Nacionalnog programa, međunarodnih sporazuma iz oblasti poljoprivrede, Agrobudžeta, Godišnjeg izvještaja o stanju u poljoprivredi i pripremi propisa, Zakonom poljoprivredi i ruralnom razvoju predviđeno je osnivanje Savjeta za poljoprivredu i ruralni razvoj, čiji članovi su predstavnici:

- Ministarstva poljoprivrede, šumarstva I vodoprivrede (1 član);
- Privredne komore (1 član);
- Unije poslodavaca (1 član);
- Zadružnog saveza (1 član);
- Udruženja (NVO) poljoprivrednih proizvođača na nacionalnom nivou (1 član);
- Organizacija poljoprivrednih proizvođača na nacionalnom nivou (1 član);
- Visokoobrazovnih i naučnih i stručnih institucija koje se bave razvojem poljoprivrede i ruralnih područja (2 člana);
- Agencija za poslove plaćanja u poljoprivredi (1 član);
- Istaknuti stručnjaci iz pojedinih oblasti poljoprivrede (2 člana).

- budžeta opredijeljenog i iskorišćenog za ovaj opšti okvir poljoprivredne politike.

Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva – Agrobudžet

Do donošenja Zakona o poljoprivredi i ruralnog razvoja, pravni osnov za utvrđivanje Plana upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžeta) bio je Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanje sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG br. 11/90 i Sl. list RCG br. 24/92), na osnovu koga su godišnjim planovima razrađivani programi za podsticanje razvoja poljoprivrede, ugovorene usluge u poljoprivredi, socijalna davanja staračkim domaćinstvima, izdaci za lokalnu infrastrukturu i ruralni razvoj.

Od 1998. do 2009. godine, nominalna vrijednost agrarnog budžeta je povećana za 7 puta. Ranije je MPŠV prikazivalo potrošnju u agrobudžetu po sektorima poljoprivrede, a od početka 2006. godine je prešlo na predstavljanje po funkcijama. Ova promjena je povećala transparentnost Agrobudžeta time što je odražavala strukturu Strategije poljorprivrede i ruralnih područja, tako što je razlikovala tržišno – cjenovnu podršku, ruralni razvoj, pružanje usluga i program staračkih naknada, kao osnovne stubove podrške sektoru poljoprivrede i ribarstva.

MPŠV je time počelo da preusmjerava javnu potrošnju, usklađuje i implementira istu sa, u međuvremenu usvojenom Strategijom i Nacionalnim program. Bio je to kvalitetno novi pristup agrarnoj politici koji se realizuje već četiri godine.

Najzanačajnije strukturne promjene poslije 2006. godine odrazile su se na snažnije mjere u oblasti ruralnog razvoja i mjere bezbjednosti hrane, odnosno veterini.

Potrošnja za opšte službe, obrazovanje i istraživanje u poljoprivredi je uglavnom ostala konstantna u nominalnom iznosu.

Osnovu za pripremu ovogodišnjeg Agrobužeta 2009. predstavlja Nacionalni program, budući da Nacionalni program predstavlja višegodišnji budžetski plan u kome je 2009-prva godina njegove implementacije. Pored toga, Agrobudžet sadrži i dvije mjere podrške ribarskom sektoru.

Procedura pripreme i sprovođenja Agrobudžeta je pored naznačenog uvažila:

- Analizu programa – budžetskih linija iz prethodnih godina;
- Ocjene, sugestije i preporuke korisnika budžetskih sredstava;
- Koordinaciju izrade – timovi i odgovorna lica u Ministarstvu;
- Definisanje programa sa svim bitnim elementima;
- Obezbjeđivanje hijerarhije odgovornosti institucije koje implementiraju program i ulogu Ministarstva u fazi nadgledanja i kontrole,

Agrobudžet se u osnovi realizuje na dva načina:

1. Ministarstvo i uprave direktno realizuju podršku – krajnji korisnici (udruženja, privredni subjekti ili pojedinci) podnose zahtjeve i nakon njihove obrade i opravdanosti ostvaruju pravo na podršku;
2. Ugovorom se prenosi realizacija na odgovorne institucije:
    a) Biotehnički fakultet (naučni centri, laboratorije, Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i Služba za selekciju stoke) i
    b) druge institucije

Agrobudžet (iskorišćen 1998-2008) i opredijeljen za 2009[1], mil.€

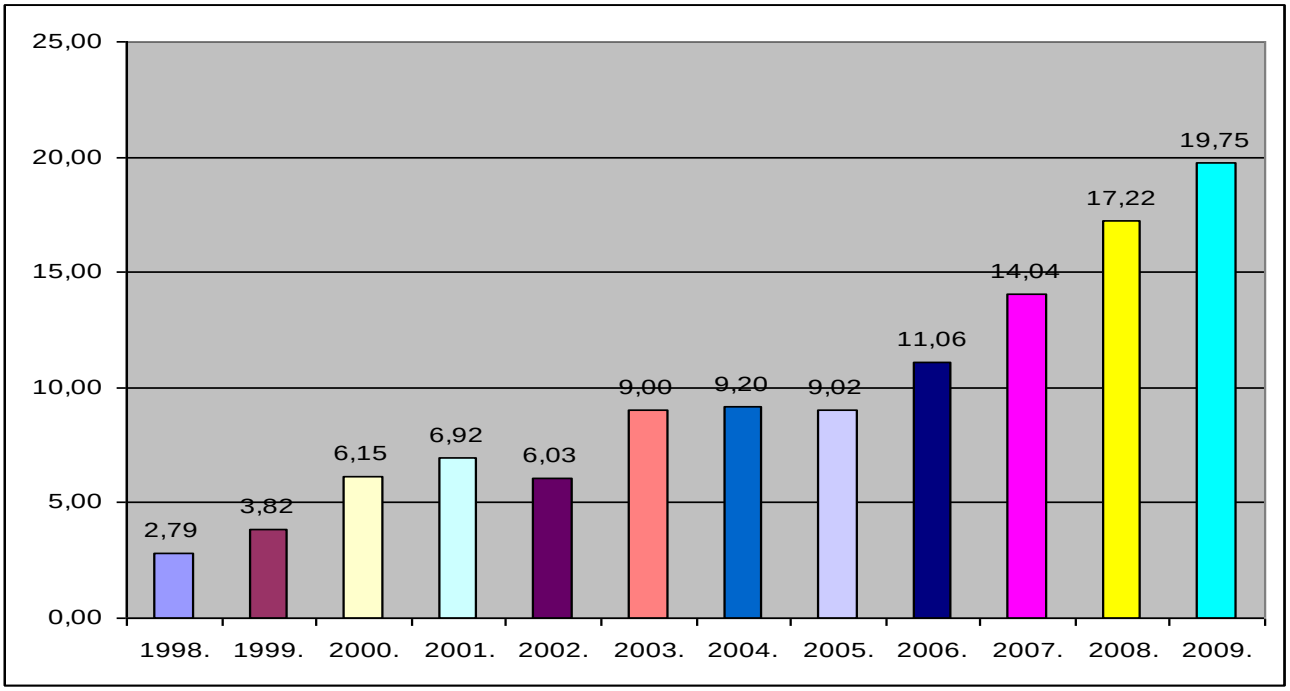

Vrsta podrške kroz Agrobudžet za 2009		Broj mjera
A) Poljoprivreda	Tržišno-cjenovna politika	9
	Politika ruralnog razvoja	16
	Opšte usluge i servisi	8
	Program staračkih naknada	1
	Tehnička podrška	1
	Popis u poljoprivredi	1
B) Ribarstvo	Razvoj morskog ribarstva i marikulture	1
	Razvoj slatkovodnog ribarstva i akvakulture	1
C) Budžetske rezerve		
Ukupno		**38**

PRIKAZ AGROBUDŽETA PO VRSTAMA MJERA I PROGRAMIMA

Naziv programa	
A) POLJOPRIVREDA	
1	***MJERE TRŽIŠNO-CJENOVNE POLITIKE***
1.1	***Direktna plaćanja***
1.1.1	Direktna podrška stočarskoj proizvodnji
1.1.2	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka
1.1.3	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka
1.1.4	Podrška za otkup i klanje goveda
1.1.5	Direktna podrška ratarskoj proizvodnji
1.1.6	Podrška proizvodnji duvana
1.2	***Program unapređivanja pčelarstva***
1.3	***Mjere za stabilizaciju tržišta***
1.3.1	Program intervencija na tržištu
1.3.2	Upravljanje rizicima u poljoprivredi
2	***MJERE RURALNOG RAZVOJA***
2.1	***Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede***
2.1.1	Podrška investicijama u poljoprivrednu opremu i mehanizaciju
2.1.2	Podrška investicijama u stočarske farme
2.1.3	Podrška podizanju višegodišnjih zasada
2.1.4	Podrška izgradnji i opremanju zaštićenih prostora
2.1.5	Podrška investicijama vezanim za zemljišnu politiku
2.1.6	Podrška investicijama u preradu animalnih proizvoda

[1] Nakon usvojenog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o budžetu 2009. u avgustu 2009 godine (tzv. Rebalans budžeta), Agrobudžet 2009 je umanjen i iznosi 18 113 043.9€.

2.1.7	Podrška investicijama za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda
2.1.8	Podrška investicijama u preradu na porodičnim gazdinstvima
2.1.9	Podrška organizacijama proizvođača
2.1.10	Unapređivanje kvaliteta proizvoda
2.1.11	Promocija poljoprivrednih proizvoda
2.2	***Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima***
2.2.1	Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi
2.2.2	Organska poljoprivreda
2.2.3	Održivo korišćenje planinskih pašnjaka
2.3	***Osovina 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima***
2.3.1	Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama
2.3.2	Obnova i razvoj sela i izgradnja seoske infrastructure
3	***PODRŠKA OPŠTIM USLUGAMA I SERVISIMA U POLJOPRIVREDI***
3.1	Obrazovanje, istraživanja, razvoj i analize
3.2	Program unapređivanja stočarstva
3.3	Program stručnih i savjetodavnih poslova u stočarstvu
3.4	Program stručnih poslova u biljnoj proizvodnji
3.5	Program savjetodavnih poslova u biljnoj proizvodnji
3.6	Program mjera kontrole kvaliteta proizvoda
3.7	Program fitosanitarnih mjera
3.8	Operativni program o zdravstvenoj zaštiti životinja
4	***SOCIJALNI TRANSFERI SEOSKOM STANOVNIŠTVU***
4.1	***Program staračkih naknada***
5	***TEHNIČKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROJEKTA***
6	***SPROVOĐENJE POPISA U POLJOPRIVREDI***
B) RIBARSTVO	
B.1	Podrška razvoju sektora morskog ribarstva i marikulture
B.2	Podrška razvoju sektora slatkovodnog ribarstva i akvakulture
C) REZERVE ZA NEPREDVIĐENE BUDŽETSKE RASHODE	

- administrativne strukture koje postoje na nacionalnom i/ili regionalnom nivou (npr. Ministarstvo poljoprivrede, agencije za intervencije na tržištu, savjetodavni odbori, itd.) koje su uključene u formulisanje, izvršenje, monitoring i kontrolu poljoprivredne politike, i

Prikaz postojeće institucionalne podrške razvoju poljoprivrede (Administrativene strukture)

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Ministarstvo predlaže sistemska rješenja u poljoprivredi, utvrđuje agrarnu politiku i preduzima mjere za njeno sporovođenje i ono predlaže Vladi obim podsticajnih mjera za poljoprivredu i ruralni razvoj (Agrobudžet) u okviru budžeta Crne Gore i niz drugih dokumenata, propisa i akata koji su neophodni za skladno funkcionisanje poljoprivrednog sektora. Predlaže donošenje zakona i drugih propisa u oblasti poljoprivrede i veterinarstva, predlaže mjere i analizira njihov uticaj na ekonomski položaj i uslove privređivanja u poljoprivredi i agroindustriji. Prati uslove proizvodnje i kretanje cijena, vrši nadzor nad izvršavanjem zakona iz ove oblasti, vrši poslove inspekcijske kontrole i sl.

Ministarstvo u svom sastavu ima 3 sektora:

- Sektor poljoprivrede
- Sektor šumarstva i lovstva
- Sektor vodoprivrede

Sektor poljoprivrede ima dva odjeljenja, Odjeljenje za poljoprivredu i Odjeljenje za inspekcijski nadzor. Odjeljenje za poljoprivredu, kroz šest specijalizovanih jedinica[2], svaka sa jednim zaposlenim, bavi se razvojem politike i propisa u oblasti poljoprivrede i agro-industrije, administrativnim nadzorom poljoprivrednih politika, i sprovođenjem zakona. Odjeljenje za inspekcijski nadzor ima dvije jedinice, jednu za kontrolu na granici (5 zaposlenih koja se uglavnom transformisalo u Fitosanitarnu upravu) i jednu za unutrašnju kontrolu – poljoprivredna inspekcija (7

[2] Stočarstvo; voćarstvo i vinogradarstvo; ratarstvo i povrtarstvo; ribarstvo i pčelarstvo; organska poljoprivreda i agroindustrija; međunarodna saradnja.

zaposlenih; plus jedan šef odjeljenja). Od početka 2009. godine formirana je Fitosanitarna uprava koja zapošljava 18 lica uključujući i fitosanitarne inspektore, koje poslove je preuzela iz nadležnosti Ministarstva.

Ministarstvo nadgleda rad Veterinarske uprave, Specijalističke veterinarske laboratorije, Fitosanitarne uprave i Agencije za duvan, koje su nezavisne budžetske organizacije i o njihovom radu informiše Vladu Crne Gore (Izvještaj o radu i Program rada).

Sektor šumarstva i lovstva ima 19 zaposlenih koji izrađuju propise u oblasti šumarstva i nadgledaju njihovo sprovođenje, kao i adekvatnu realizaciju koncesija za šume. Sektor šumarstva je u procesu razvoja svoje nacionalne strategije koja ukazuje kako se šumski resursi mogu ubuduće koristiti na održiv način. Elementi od presudne važnosti su suzbijanje nelegalne sječe, uključujući i kroz razvoj sistema koncesija koji omogućava lokalnom stanovništvu kontrolisanu upotrebu šumskih resursa; razvoj drvno-prerađivačke industrije; pošumljavanje (posebno u centralnom dijelu Crne Gore); razvoj šumskih oblasti za potrebe nacionalnih parkova turizma (posebno na sjeveru). Sektor šumarstva nadgleda rad Uprave za šume (koja ima oko 400 zaposlenih u 15 regionalnih kancelarija), koja je nezavisna budžetska organizacija. Ona je nadležna za održavanje šuma i nadzor nad sječom koju sprovode preduzeća koja se bave eksploatacijom šuma. Osamdeset procenata sektora je privatizovano.

Sektor vodoprivrede je zadužen za politike i propise upravljanja voda. On svake godine finansira investicije u seoske vodovode i zaštitu vodnih resursa, kako je i utvrđeno Zakonom o vodama i Zakonom o finansiranju voda. Trenutni nivo kapitalnih investicija u seoske vodovodne sisteme je nedovoljan i potrebne su dodatne investicije da bi se poboljšao životni standard na selu. Ovaj sektor nadgleda rad Uporave za vode, koja je nezavisna budžetska organizacija.

Pored sektora, MPŠV sadrži i Odjeljenje za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene (6-zaposlenih), Službu za opšte poslove (10 zaposlenih) i četiri savjetnika Ministra (za ekonomiju, pravo-dva zaposlena i veterinu). Ukupno sada ima 72 zaposlenih u Ministarstvu.

Organizaciona šema Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

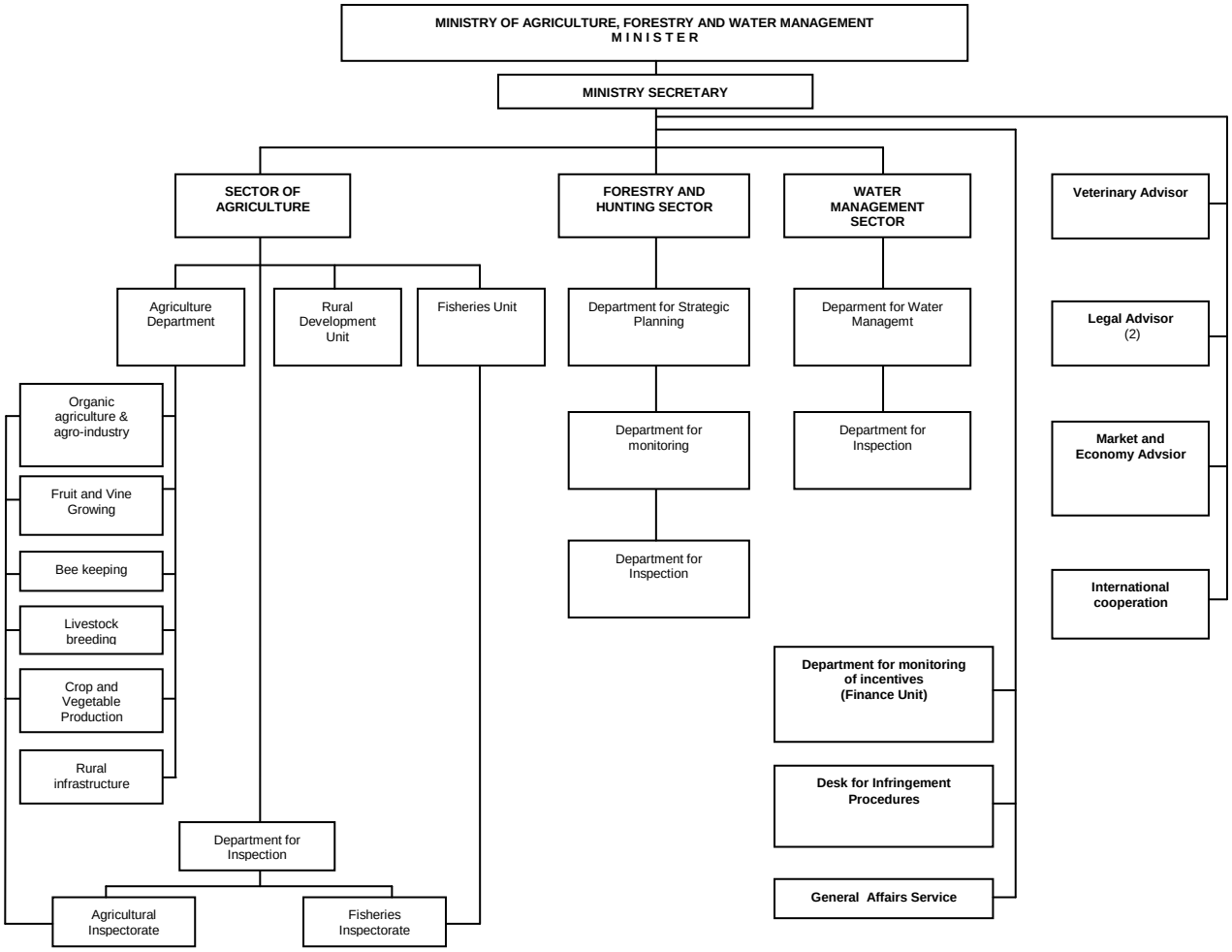

Veterinarska uprava

Veterinarska uprava funkcioniše kao posebno tijelo u nadležnosti Ministarstva i pod nadzorom Vlade, a zadužena je za poslove uprave koji se odnose na: praćenje i sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje određenih zaraznih bolesti životinja; sprovođenje veterinarske preventive kod životinja, hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje, sjemena za vještačko osjemenjivanje, jajnih ćelija i oplođenih jajnih ćelija i otpada životinjskog porijekla – nus proizvoda, u unutrašnjem prometu i u prometu preko granice Crne Gore; sprovođenje obaveznog obima zdravstvene zaštite životinja i praćenje realizacije programa preventivnih mjera;obezbjeđenje vršenja poslova od javnog interesa; zaštitu dobrobiti životinja; utvrđivanje ispunjenosti propisanih uslova za obavljanje veterinarske djelatnosti; obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane, hrane za životinje nakon primarne proizvodnje i otpada životinjskog porijekla; vođenje registara; pripremanje stručnih osnova za godišnji program monitoringa rezidua i prevencije pojedinih zaraznih bolesti životinja i zoonoza, godišnji plan kontrole, plan monitoringa i plan za upravljanje kriznim situacijama u oblasti bezbjednosti hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje i za donošenje propisa; izradu analiza programa i informacija koje služe kao stručne osnove za utvrđivanje i sprovođenje politike u veterinarstvu, bezbjednosti hrane i zaštite dobrobiti životinja; saradnju i koordinaciju sa međunarodnim organizacijama (OIE i sl.), ustanovama, privrednim subjektima i drugim institucijama u oblasti veterinarstva; vršenje inspekcijskog nadzora u skladu sa zakonom i ovlašćenjima, kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Specijalistička veterinarska laboratorija osnovana je kao javna ustanova u vlasništvu države i u nadležnosti je Veterinarske uprave. Djelatnost Laboratorije obuhvata specijalističko- dijagnostičku i istraživačku veterinarsku djelatnost na teritoriji Crne Gore, s ciljem: zaštite i poboljšanja zdravlja životinja, otkrivanja i dijagnostikovanja bolesti životinja, kontrole zdravstvene ispravnosti sirovina,

namirnica i proizvoda životinjskog porijekla, hrane za životinje i vode za napajanje, istraživačkog rada, edukacije iz raznih aspekata veterine.

Veterinarska uprava u tijesnoj saradnji sa terenskom veterinarskom službom i novoformiranom Specijalističkom veterinarskom laboratorijom realizuje program zdravstvene zaštite domaćih životinja i bezbjedne proizvodnje i prometa hrane animalnog porijekla. U izvještajima misija koje je obavila EC, naglašava se značaj veterinarskog sektora u narednim fazama pristupanja EU. Takođe, ističe se potreba daljeg jačanja ove službe kroz modernizaciju inspekcijskog nadzora, podizanje stručne sposobnosti svih zaposlenih u veterinarskom sektoru i dalje modernizacije i razvoja Laboratorije. (vidjeti detaljnije: Poglavlje 12)

Fitosanitarna uprava

Fitosanitarna uprava je jedinstveno i središnje tijelo pod nadzorom Ministasrtva i Vlade, i vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove koji se odnose na: zdravstvenu zaštitu bilja; sredstva za ishranu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sjemenski i sadni material; zaštitu biljnih sorti; bezbjednost hrane i GMO; priprema stručne osnove za godišnji program monitoringa rezidua, godišnji plan kontrole, plan monitoringa i plan za upravljanje kriznim situacijama u oblasti bezbjednosti hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje i za donošenje propisa; kontrolu i inspekcijski nadzor iz oblasti koje su u njenoj nadležnosti; vođenje registara i evidencija; sprovođenje međunarodnih konvencija, ugovora i razmjenu informacija; učešće u međunarodnim organima i organizacijama; uspostavljanje informacionog sistema, prikupljanje, obrada i čuvanje podataka; pripremanje izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, u skladu sa propisima i međunarodnim ugovorima i sporazumima i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Naučne i obrazovne institucije i stručne službe

Biotehnički fakultet

Bitehnički fakultet je članica Univerziteta Crne Gore i ima obrazovnu, naučnoistraživačku i stručno-savjetodavnu djelatnost iz oblasti poljoprivrede i šumarstva.

Obrazovna (nastavna) djelatnost realizuje se od sredine 2005. godine organizovanjem visokoškolskog akademskog studija poljoprivrede sa dva usmjerenja: Biljna proizvodnja i Stočarstvo. Trenutno na Fakultetu studira 375 studenata.

Naučnoistraživačka djelatnost Biotehničkog fakulteta sastoji se od fundamentalnih i primijenjenih istraživanja iz oblasti voćarstva, vinogradarstva, ratarstva, zaštite bilja, stočarstva, agroekonomike, veterinarstva, šumarstva, slatkovodnog ribarstva i zaštite životne sredine.

U organizacionom pogledu, Bioetehnički fakultet čini deset naučnoistraživačkih centara: Centar za agroekonomiku, Centar za zemljište i melioracije, Centar za šumarstvo, Centar za zaštitu bilja, Centar za ratarstvo i povrtarstvo, Centar za stočarstvo, Centar za veterinu, Centar za vinogradarstvo i voćarstvo, Centar za suptropske kulture i Centar za kontinentalno voćarstvo, zatim prateće laboratorije i dva ogledna imanja.

U sastavu Biotehničkog fakulteta su i tri službe koje finansira Ministarstvo poljoprivrede: Služba za selekciju stoke, Laboratorija za mljekarstvo, Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i djelimično sufinansirana Laboratorija za vino i druge laboratorije.

Stručno-savjetodavna djelatnost Biotehničkog fakulteta realizuje se na osnovu ugovora sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, pružanjem savjetodavnih usluga i širokog spektra laboratorijskih usluga trećim licima, te organizovanjem stručnih seminara, sajmova, izložbi i sl.

Služba za selekciju stoke funkcioniše kao jedinstvena služba za cijelu Crnu Goru. Sastavljena je od 6 regionalnih centara koji pokrivaju područje svih opština. Poslovi Službe svrstavaju se u tri osnovne grupe: selekcija i oplemenjivanje domaćih životinja, davanje stručnih savjeta i uputstava farmerima i realizacija podsticajnih mjera koje se finansiraju iz Agrarnog budžeta.

Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji pokriva teritoriju čitave Crne Gore i organizovana je u 7 regionalnih centara. Glavni cilj Službe je unapređivanje biljne proizvodnje u pogledu povećanja prinosa i kvaliteta proizvoda. Osnovni način rada je davanje stručnih savjeta, preporuka i uputstava

farmerima na terenu, kao i edukacija putem seminara i okruglih stolova i sl. Takođe, Služba realizuje mjere iz oblasti biljne proizvodnje koje se finansiraju iz Agrobudžeta.

Njihova je misija i osnovni zadatak da budu servis poljoprivrednim proizvođačima i organizovane su na provjerenim principima tzv. Extension service-a u razvijenim zemljama. Najveći broj podsticajnih mjera u poljoprivredi Ministarstvo realizuje upravo preko ovih službi. One u posljednje dvije godine realizuju projekat AMIS -Agrarni marketinški informacioni sistem u poljoprivredi, koji znači sakupljanje, objavljivanje i distribuciju tržišnih informacija u poljoprivredi. Takođe, učestvuju i u realizaciji međunarodnih projekata i povremenih aktivnosti koje Ministarstvo pokreće. Njihova će uloga biti sve značajnija i u narednom periodu, posebno u implementaciji evropskog koncepta razvoja i u obuci farmera za ispunjavanje sve brojnijih zahtjeva za ostvarivanje prava na odgovarajuće podsticajne mjere.

Laboratorija za mljekarstvo funkcioniše u okviru Biotehničkog fakulteta sa ciljem poboljšanja kvaliteta mlijeka i mlječnih proizvoda. Njen kapacitet je dovoljan da pruži usluge svim prerađivačima mlijeka u Crnoj Gori, uključujući dosljedno sprovođenja Uredbe o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka.

Srednje stručne škole

Srednje stručno obrazovanje iz oblasti poljoprivrede, prerade poljoprivrednih proizvoda i veterine odvija se u pet stručnih škola. Samo jedna od njih je usko profilisana kao srednja poljoprivredna škola i nalazi se u Baru, a ostale su konstituisane kao mješovite stručne škole, u kojima se, između ostalih, obrazuju i kadrovi za potrebe poljoprivrede. Takve stručne škole postoje u Podgorici, Beranama, Andrijevici i Šavniku. U njima se obrazuje profil poljoprivrednog tehničara raznih usmjerenja (ratar, voćar, vinogradar, povrtar, stočar, veterinar, proizvođač mlijeka, proizvođač duvana, mesar, pekar i sl.).

Broj učenika koji pohađa stručne škole, naročito za poljoprivredna zanimanja, iz godine u godinu se smanjuje. U toku je reforma srednjeg stručnog obrazovanja i pripremaju se novi i obnavljaju stari obrazovni programi.

Ostale državne institucije i organizacije

Na razvoju poljoprivrede, ali u znatno manjoj mjeri, rade i Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Fond za razvoj i dr. Oni povremeno podržavaju razvoj poljoprivrede odobravajući kreditnu podršku poljoprivrednicima, nezaposlenim licima i /ili malim i srednjim preduzećima iz oblasti poljoprivrede i agroindustrije. Značajnije rezultate ostvarili su realizacijom programa »Posao za Vas« u 2008. i 2009. godini putem kojeg je, posredstvom bankarskog sektora odobreno 540 kredita za razvoj poljoprivrede.

Stručne službe na nivou lokalne samouprave

Opštinski budžeti za razvoj poljoprivrede uglavnom su usmjereni za razvoj infrastrukture, a u manjoj mjeri i za druge mjere podrške poljoprivrednicima.

Opštinske samouprave u okviru svojih nadležnosti imaju i referat za poljoprivredu. U zavisnosti od veličine i značaja poljoprivrede različit je broj zaposlenih u poljoprivrednoj službi. Budući da većina opština nema sopstvena izdvajanja za poljoprivredu, zaposleni u poljoprivrednoj službi više se bave administrativnim poslovima u oblasti poljoprivrede. Izuzetak su veće opštine (Podgorica, Nikšić, Bijelo Polje), opštine koje budžetom opredjeljuju sredstva od 100.000 € do najviše opština Podgorica 220.0000 € (u 2008. godini) za podršku poljoprivredi.

a) Da li postoji agencija za plaćanje koja je nadležna za upravljanje vašom poljoprivrednom politikom? Ako postoji, molimo navedite na koji način ona funkcioniše. Ako ne postoji, molimo da navedete koja je institucija odgovorna za upravljanje vašom poljoprivrednom politikom (Ministarstvo poljoprivrede, regionalne kancelarije, odbor za stavljanje na tržište, itd.)? U oba slučaja potrebno je navesti podatke o strukturi te organizacije/tih organizacija.

Unutar Ministarstva ne postoji specijalizovana agencija za plaćanje, već se poslovi finansija realizuju posredstvom Odjeljenja za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene (finansijski sektor u sastavu Ministarstva) kao i preko Državnog trezora pri Ministarstva finansija. Odjeljenje za praćenje podsticajnih mjera zapošljava 3 dilomorana ekonomista osposobljena za finansijko upravljanje i 3 srednje stručne spreme za poslove računovodstva. Sada je u toku formiranje nukleusa buduće Agencije za plaćanje čiji proces formiranje će biti podržan kroz twining projekat »Podrška formiranju, programiranju i implementacii IPARD sistema« i projekat Svjetske Banke »Projekat institucionalnog razvoja i jačanje poljoprivrede u Crnoj Gori« - MIDAS.Taj nukleus će biti rezultat spoja kadrova iz postojećeg Odjeljenja za praćenje podsticajnih mjera i mladih kadrova koji su već neko vrijeme u procesu intenzivne edukacije za ovu oblast.

b) Kada se primaju zahtjevi za pomoć, navedite kako se oni obrađuju, kontrolišu, odobravaju i isplaćuju? Molimo da date dijagram toka koji opisuje glavne procese i procedure u pogledu sistema upravljanja i interne kontrole (ukoliko postoji) zajedno sa opisom sistema koji se koristi za upravljanje i kontrolu programa pomoći.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede trenutno realizuje 36 programa podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju. Programe osmišljavaju službenici MPŠV koji istovremeno nadgledaju implementaciju programa.

Sve aplikacije za podršku iz programa Agrobudžeta podnose se Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, osim onih za programe Direktne podrške stočarskoj i biljnoj proizvodnji, koji se podnose preko savjetodavnih službi.

Savjetodavne službe registruju poljoprivredne proizvođače za programe i evidentiraju broj poljoprivrednih proizvođača koji su njima obuhvaćeni kao i broj grla stoke ili hektara pod određenim usjevom, i na taj način obezbjeđuju osnovne podatke za monitoring i procjenu i distribuiraju obrasce zahtjeva za podršku poljoprivrednim proizvođačima i putem medija najavljuju mjeru na početku svake godine, nakon čega poljoprivredni proizvođači popunjavaju obrasce. Nakon isteka roka za prijavu za premije, služba provjerava stanje na terenu, formiraju izvještaj i spiskove korisnika koju su stekli pravo na podršku i dostavlja ih Ministarstvu, nakon čega se u periodu jul-decembar tekuće fiskalne godine isplaćuju premije u biljnoj proizvodnji za ostvarena prava iz tekuće godine, a na početku sledeće godine, na teret Agrobudžeta za sledeću godinu vrši se isplata premije u stočarstvu koji su stekli pravo na osnovu utvrđenih kriterijuma u prethodnoj godini.

Aplikacije za podršku po ostalim programima Agrobudžeta se podnose direktno Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede gdje se upisuju u Bazu predmeta - zahtjeva, MPŠV zajedno sa brojem predmeta, naziv predmeta, ime podnosilaca,mjesto stanovanja podnosioca, ime osobe u MPŠV koje je nadležno za nadzor i kontrolu. Nakon toga se aplikacija prosledjuje, u zavisnosti od toga za koji vid podrške je aplicirano, odgvornom licu za nadzor i kontrolu programa podrške (za svaki program Agrobudžeta postoji osoba iz MPŠV koja je odogovrna za nadzor i kontrolu i to lice se utvrđuje Agrobudžetom na početku svake fiskalne godine), koji potom utvrđuje da li postoji kompletnost dokumentacije (fakture, biznis plan, sertifikati itd.). Ukoliko dokumentacija nije komplatna, podnosilac se obavještava i traži se od njega da kompletira dokumentaciju. Ukoliko se to ne učini predmet se odbija, a ukoliko se utvrdi kompletnost dokumentacije, zahtjev se sa dokumentacijom prosleđuje ovlašćenoj službi (inspekcija ili savjetodavna služba), koji imaju zadatak da obiđu gazdinstvo subjekta koje je apliciralo i utvrde činjenično stanje, odnosno da li ispunjava kriterijume za podršku po programu za koji je konkurisao. Na osnovu utvrđenog stanja,

komisija koja je obišla gazdinstvo na terenu, podnosi izvještaj licu odgovornom za nadzor i realizaciju. Ukoliko je utvrđeno da aplikacija zadovoljava zahtjev za podršku, lice odgvorno za nadzor i kontrolu vrši obračun podrške i daje kratak izvještaj i isti sa cjelokupnom dokumentacijom podnosi Službi za plaćanje. Služba plaćanja priprema rješenje o dodjeli podrške za određenog subjekta koje potpisuje odgovorno lice za taj program i Minsitar. Polse toga Služba za plaćnje pravi nalog za plaćanje koji se prosleđuje Ministarstvu finansija (Državnom trezoru Crne Gore), na osnovu kojeg Državni trezor vrši isplatu na žiro račun korisnika podrške, koji je otvoren kod poslovne banke po nalogu korisnika.

Tokom godine, sve isplate kontroliše i Interna revizija u okviru Ministarstva finansija, koja utvrđuje dali su isplate usklađene sa programima iz Agrobudžeta i ukupnim Budžetom.

Takođe, Državna revizorska institucija vrši reviziju pravilnosti u dijelu finansijskih transkacija koji se evidentiraju kroz Glavnu knjigu Državnog trezora u Ministarstvu finansija, a takođe je obuhvaćeno i poslovanje i rad potrošačkih jedinica, između ostalog i MPŠV-a.

U skladu sa zahtjevima za uspostavljanje Decentralizovanog sistema upravljanja (DIS) donesen je novi Zakon o sistemu unutrašnjih finansijskih kontrola u javnom sektoru (Sl. list CG, br. 73/08) koji definiše novi sistem finansijskih i drugih kontrola, koji obuhvata i organizacionu strukturu, metode i postupke rada i unutrašnju reviziju, utvrđen I implementiran od rukovodioca subjekta (Ministarstva), sa ciljem uspješnog upravljanja i ostvarivanja zadataka subjekta na transparentan, pravilan, ekonomičan, efikasan i efektivan način.

Tim zakonom se definiše uspostavljanje jedinice za unutrašnju reviziju u Ministarstvu koja će vršiti unutrašnju reviziju kod jedinica koje su korisnici sredstva budžeta u okviru budžetskih sredstva subjekta, za unutrašnju reviziju i ona će imati 2-3 zaposlena. Uspostovljanjem jedinice za unutrašnju reviziju preuzeće se, između ostalog I funkcije Budžetske revizije iz nadležnosti Ministasrtva finansija.

Dijagram toka koji opisuje glavne procese i procedure u pogledu sistema upravljanja.

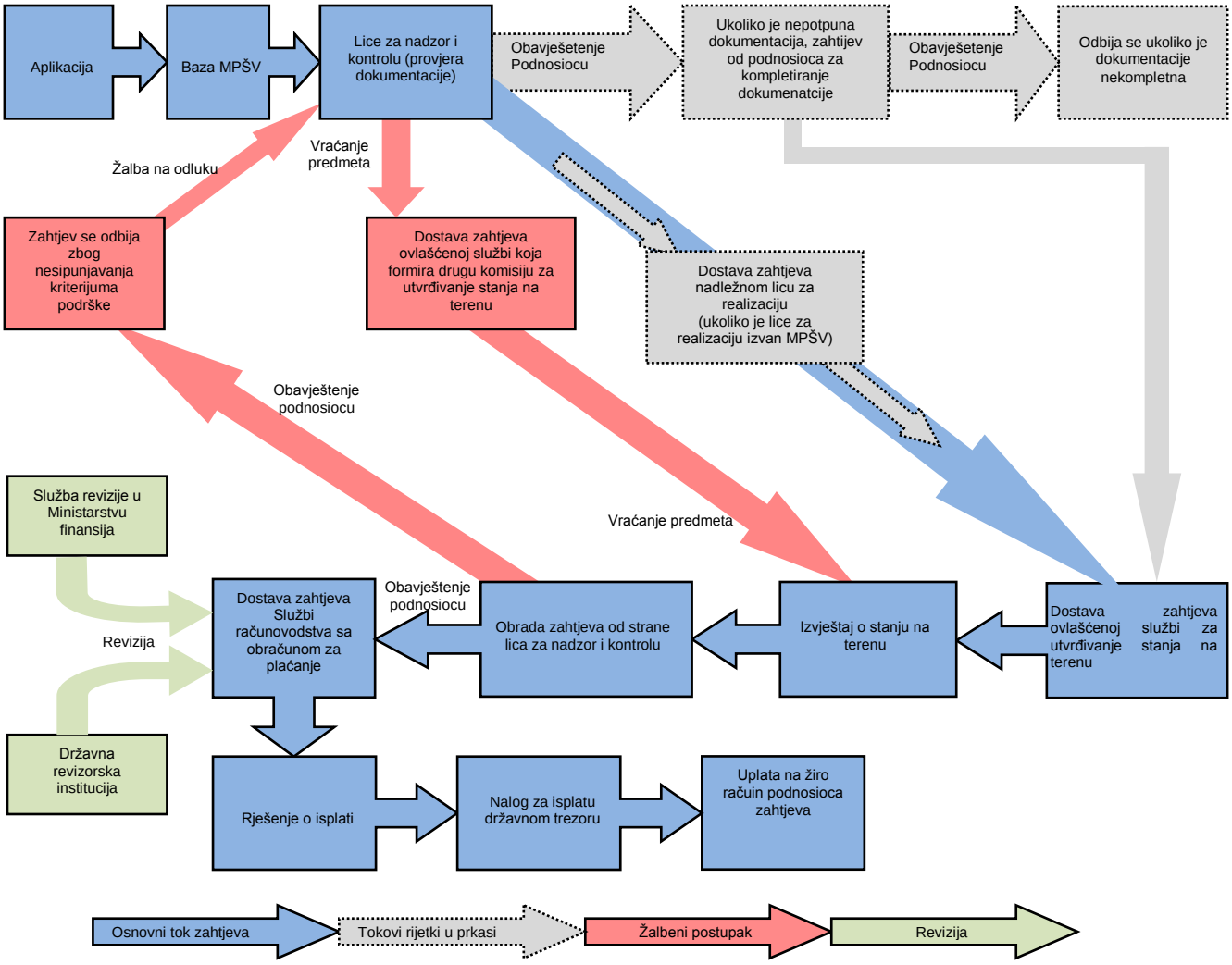

- organizacije poljoprivrednih proizvođača i njihova uloga u formulisanju, sprovođenju i monitoringu poljoprivredne i politike ruralnog razvoja, kao uloga koju imaju u pružanju savjeta poljoprivrednicima.

Organizacije poljoprivrednih proizvođača i zadrugarstvo

Zadrugarstvo, udruženja i ostale nevladine organizacije

Zadružni sistem je u institucionalnoj i finansijskoj krizi, budući da je još uvijek opterećen hipotekom iz ranijeg (socijalističkog) načina funkcionisanja. Sada važeći Zakon o zadrugama (Sl. list SRJ br. 41/99) tretira zadrugu kao organizaciju isključivo fizičkih lica bez izgrađenog mehanizma za privlačenje kapitala u zadruge i/ili mogućnost pribavljanja dioničarskog udjela)

U okviru zadružnog (kooperativnog) preduzetništva posluje 67 poljoprivrednih zadruga sa 1220 članova – zadrugara, poljoprivrednih gazdinstava. Sve zadruge su članice Zadružnog saveza Crne Gore koji posluje kao samostalna interesna i stručna poslovna organizacija. Njegove se aktivnosti odnose na pružanje stručne pomoći zadrugama (kooperativama) iz domena pravnog statusa zadruga i njihove imovine, osnivanje zadruge, sagledavanja funkcionisanja tržišta, organizovanja takmičarskih aktivnosti (zbor poljoprivrednih rekordera), saradnje sa drugim sličnim asocijacijama, državnim organima i razvojnim institucijama.

U toku su aktivnosti na izradi novog Zakona o zadrugama, čije usvajanje se očekuje krajem 2009. godine, a takođe u završnoj fazi je odobravanje projekta „Podrška sveukupnom ruralnom razvoju u Crnoj Gori, kroz rehabilitaciju kooperativnog sistema“ koji je predviđen da se realizuje kroz IPA podršku i koji će podržati tranformaciju ovog sektora.

Udruženje poljoprivrede, prehrambene i duvanske industrije Privredne komore CG

Ciljevi Udruženja su: da prati i analizira kretanja u ovim granama, da predlaže mjere unapređivanja uslova rada i poslovanja svojih članova; da učestvuje u pripremi mjera ekonomske politike i strategija daljeg razvoja, da sprovodi aktivnosti na povezivanju privrednih subjekata i razvoju kooperativnih odnosa; da učestvuje u izgradnji i definisanju mehanizama zaštite domaće proizvodnje; davanje inicijativa i predlaganje mjera radi otklanjanja monopolskog položaja na domaćem tržištu i učestvovanje u izradi i primjeni granskih kolektivnih ugovora.

Udruženja poljoprivrednih proizvođača

Poljoprivredni proizvođači u Crnoj Gori organizovani su u nacionalno Udruženje koje obuhvata oko 40 lokalnih udruženja u koje su manje-više uključeni proizvođači iz iste grane poljoprivrede. Neka udruženja se gase, a formiraju se nova, a većina od njih registrovana su kao nevladine organizacije.

Postoji nekoliko strukovnih udruženja, kao što su: Savez pčelarskih organizacija kojeg čini dvadeset pet opštinskih pčelarskih udruženja, Udruženje proizvođača duvana, Udruženje proizvođača povrća u zaštićenom prostoru, Udruženje živinara, Udruženje veterinara Crne Gore, Udruženje vinogradara, kao i mnoga druga udruženja koja rade na afirmaciji različitih segmenata poljoprivrede (organska poljoprivreda, unapređenje poljoprivrede, zaštita životne sredine itd.) kao i na promotivnim aktivnostima u poljoprivredi organizujući manifestacije poljoprivrednih proizvođača od nacionalnog ili lokalnog značaja (Maslinijada, Dani Skadarskog jezera, Prva kosa Crne Gore, Dani borovnica, sajmovi poljoprivrede, Dani pčelara). Ministarstvo je sa 40 udurženja, (NVO organizacija) potpisalo Memorandum o saradnji, koji omogućava međusobno razumijevanje i pordršku ovom sektoru.

Značajno je istaći da je kao rezultat te podrške oraganizovano niz savjetovanja i tematskih predavanja u okviru udruženja, kojom prilikom su stručnjaci savjetodavnih službi, uz angažovanje i stručnjaka sa strane omogućili prenos znanja, tehnologije, agrotehnike, na same poljoprivredne proizvođače (izložbe stoke, predavanja o rezidbi i regeneraciji maslina, unapređenje tehnologije pčelaranja, poboljšanje otkupa i uslova pakovanja povrća sl.).

- savjetodavne službe u poljoprivredi i registar poljoprivrednih proizvođača

Savjetodavne službe u poljoprivredi

U institucionalnoj podršci poljoprivrednom sektoru, Biotehnički fakultet ima glavnu ulogu, budući da Fakultet obavlja tri vrste aktivnosti: a) istraživanja, b) obrazovanje i c) usluge i servise (stručne i laboratorijske).

Fakultet pruža savjetodavne poslove kroz funkcionisanje dvije stručne službe: Službe za selekciju stoke i Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji. Obje se u potpunosti finansiraju iz agrobudžeta Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Finansiranje se zasniva na godišnjim planovima aktivnosti službi i redovnim izvještajima koje odobrava Ministarstvo.

Ove dvije službe svojim radom pokrivaju čitavu Crnu Goru kroz funkcionisanje regionalnih centara. Ukupno je zaposleno 44 saradnika u Službama, a broj se postepeno povećava u skladu sa potrebama i planiranim razvojnim aktivnostima.

Služba za selekciju stoke formirana je 2000. godine. Organizovana je u 6 regionalnih centara koji pokrivaju sve opštine u Crnoj Gori, i to:

1. Regionalni centar Bar (Bar, Ulcinj, Budva, Tivat, Kotor i H.Novi);
2. Regionalni centar Podgorica (Podgorica, Danilovgrad i Cetinje);
3. Regionalni centar Nikšić (Nikšić, Plužine i Šavnik);
4. Regionalni centar Berane (Berane, Andrijevica, Plav i Rožaje);
5. Regionalni centar Bijelo Polje (Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin) i

6. Regionalni centar Pljevlja (Pljevlja i Žabljak).

Terenski centri su objedinjeni i njihove aktivnosti su koordinirane iz Republičkog centra koji je na Biotehničkom fakultetu u Podgorici.

Služba obavlja 4 glavne grupe poslova:

- poslove na sprovođenju odgajivačko-selekcijskog rada u stočarstvu (kontrola proizvodnje mlijeka krava, selekcija priplodnog podmlatka, sprovođenje plana vještačkog osjemenjivanja i prirodnog pripusta u govedarstvu, izložbe priplodne stoke i sl.);
- savjetodavne poslove (ishrana, držanje, odgajivanje i reprodukcija stoke, proizvodnja i higijena mlijeka, odgoj podmlatka i sl.);
- implementacija mjera podrške stočarstvu iz agrarnog budžeta: plaćanja po grlu stoke (priplodnih goveda, ovaca i koza, te utovljene junadi) u okviru prvog stuba agrarne politike (Tržišno-cjenovna politika), sprovođenje podrške Programu održivog korišćenja planinskih pašnjaka (druga osovina mjera Politike ruralnog razvoja);
- Agrarni tržišni informacioni sistem (redovno sedmično prikupljanje i diseminacija podataka o cijenama priplodne stoke i stoke za klanje).

Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji osnovana je 2003. godine i funkcioniše sa sljedećom organizacionom šemom:

1. Regionalni centar Bar (Bar, Ulcinj, Budva);
2. Regionalni centar Podgorica (Podgorica, Danilovgrad);
3. Regionalni centar Nikšić (Nikšić, Plužine, Žabljak, Šavnik),
4. Regionalni centar Berane (Berane, Andrijevica, Plav, Rožaja),
5. Regionalni centar Herceg Novi (Herceg Novi, Kotor, Tivat),
6. Regionalni centar Cetinje (Cetinje);
7. Regionalni centar Bijelo Polje (Bijelo Polje, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac)

Obavlja tri glavne grupe aktivnosti:

- savjetodavni poslovi za različite grupe proizvođača (proizvođači voća i povrća, grožđa i vina, maslina, proizvođači žitarica i stočne hrane, proizvođači u hortikulturi i dr.),
- implementacija mjera podrške proizvođačima u biljnoj proizvodnji iz agrarnog budžeta: direktna plaćanja po ha površine gajenih kultura za merkantilnu i sjemensku proizvodnju (prvi stub agrarne politike - Tržišno-cjenovna politika), učešće u sprovođenju više mjera Politike ruralnog razvoja (Podrška podizanju višegodišnjih zasada i podrška izgradnji i opremanju zaštićenih prostora, Podrška investicijama za zemljišnu politiku);
- Agrarni tržišni informacioni sistem (redovno sedmično prikupljanje i diseminacija podataka o cijenama biljnih proizvoda koji se pojavljuju na zelenim pijacama u Crnoj Gori, kao i o cijenama inputa za poljoprivrednu proizvodnju, a u sezoni i dnevno praćenje cijena voća i povrća).

Pored navedenog, obje službe učestvuju u komisijama koje formira Ministarstvo u implementaciji ostalih mjera Politike ruralnog razvoja (podrška investicijama u poljoprivrednu opremu i mehanizaciju, podrška investicijama u stočarske farme, podrška investicijama za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda).

Služba za selekciju stoke i Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji uključene su u Projekat Svjetske banke: Intitucionalni razvoj i jačanja poljoprivrede Crne Gore (MIDAS), s ciljem da se unaprijede kapaciteti službi:

- za pružanje savjetodavnih usluga proizvođačima, s posebnim naglaskom na obuku za unakrsnu ispunjanost zahtjeva za ostvarivanje prava na podsticaje, kao i za implementaciju standarda vezanih za zaštitu čovjekove sredine, radi pune implementacije agrarne politike koja se usklađuje sa Common Agricultural Policy EU,

- za implementaciju Politike ruralnog razvoja u okviru IPARD podrške tokom statusa kandidata za članstvo u EU,
- da dalje razvijaju postojeći tržišni informacioni sistem (AMIS) i program ekonomskih analiza i upravljanja farmama.

Registar poljoprivrednih proizvođača

Jedinstven registar poljoprivrednih proizvođača u Crnoj Gori još nije uspostavljen.

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09), u poglavlju **XII - Registri i evidencije,** član 61 do 66, definiše pitanje registara u poljoprivredi. Tako u članu 63 ovog zakona stoji da se u Registar poljoprivrednih gazdinstava obavezno upisuju:

- poljoprivredno gazdinstvo koje podnosi zahtjev za ostvarivanje prava na podsticaj ili podršku;
- proizvođač maslina, koji ima najmanje 0,1 ha zasada maslina ili gaji više od 50 stabala maslina;
- proizvođači voća u intenzivnim voćnjacima, koji imaju najmanje 0,2 ha intenzivnih voćnjaka, odnosno 0,1 ha jagodičastog, bobičastog ili koštičavog voća;
- proizvođači poljoprivrednih proizvoda namijenjenih tržištu.

Dalje se u članu 64 definiše sadržina registra, a u članu 65 način prikupljanja podataka potrebnih za vođenje i ažuriranje Registra.

Osnov za uspostavljanje Registra poljoprivrednih proizvođača predstavljaće popis poljoprivrednih resursa, koji će se obaviti do kraja 2009.

Radi uspostavljanja integrisanog sistema administracije i kontrole **(IACS)**, sredinom 2007. usvojen je Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG, br. 48/07), kojim su regulisani način i procedura identifikacije i registracije domaćih životinja, kao i registracija gazdinstava na kojima se gaje domaće životinje. U okviru projekta "Identifikacija i registracija životinja", (mart 2006 - mart 2008) obavljena je identifikacija goveda i u Veterinarskoj upravi CG formiran registar vlasnika, odnosno držaoca goveda, koji služi i za podsticajne mjere za ovu vrstu stoke. U avgustu 2009. nastavljena je druga faza ovog projekta čiji će cilj biti identifikacija i registracija sitnih preživara (ovaca i koza).

Jedna od komponenti Projekta Svjetske banke: Intitucionalni razvoj i jačanja poljoprivrede Crne Gore (MIDAS) jeste podrška uspostavljanju i izradi registara. Cilj je ove komponente Projekta da se podrži stvaranje registra gazdinstava kao dijela Integrisanog sistema administracije i kontrole (IACS), koji bi predstavljao bazu za sve ostale registre sa informacijama potrebnim za efikasnu realizaciju ukupne agrarne politike, koja se harmonizuje sa CAP-om EU. Glavna funkcija objedinjenog registra gazdinstava bila bi da poveže, a time i objedini, sve postojeće registre definisanjem jedinstvenog matičnog broja gazdinstva.

Ministarstvo već raspolaže sljedećim registrima i evidencijama u poljoprivredi:

- registar držaoca stoke (sa više od 26 000 vlasnika i preko 100 000 grla goveda svih kategorija), koji vodi Veterinarska uprava CG,
- evidencija korisnika podsticajnih mjera u stočarstvu (oko 4.500 korisnika),
- evidencija korisnika direktnih podsticaja u biljnoj proizvodnji (plaćanja po hektaru), oko 1 500 korisnika,
- registri koji su u postupku formiranju u vinogradarstvu (897 proizvođača raspolažu sa 2 000 ha vinograda) i maslinarstvu (uneseno više od 460 uzgajivača sa preko 64 000 stabala) .
- evidencija socijalnih transfera poljoprivrednicima (oko 6.500 korisnika),

Svi navedeni registri i evidencije moći će se korisititi za kreiranje Integrisanog sistema administracije i kontrole (IACS).

- metod i dinamika prenošenja informacija korisnicima/široj javnosti (o zahtjevima i drugim opštim pitanjima iz oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja).

Odnosi sa javnošću/korisnicima – prenošenje informacija

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u okviru redovnog Agrobudžeta ima kroz dio program „Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa“ posebno budžetsku liniju sa ciljem unapređenja odnosa sa javnošću u procesu sprovođenja agrarne politike i predstavljanja procesa pristupanja EU. Takođe, za uspjeh reformskih aktivnosti veoma je važna pravovremena i kvalitetna medijska prezentacija, zbog čega se tom pitanju posvećuje izuzetna pažnja od svih organizacionih djelova i saradnika Ministarstva.

MPŠV nema posebno odjeljenje/sektor za odnose sa javnošću (PR i slično), a Dio komunikacije sa medijima odvija se preko Vladinog Biroa za odnose sa javnošću,. Uglavnom sve aktivnosti vezane za odnose sa korisnicima i medijima se odvija preko zaposlenih u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Boljim informisanjem poljoprivrednih proizvođača i korisnika podrške i uopšte javnosti, doprinosi se podizanju demokratskih standarda, posebno u ruralnim sredinama.

Zaposleni u MPŠV su otvoreni za kontakte sa strankama/farmerima u toku trajanja cijelog radnog vremena tako da zainteresovani subjekti u direktnoj komunikaciji sa zaposlenima u MPŠV dobijaju neophodne informacije o vidovima podrške koju mogu dobiti, statusu podnijete aplikacije za subvenciju, kao i ostale informacije koje su iz nadležnosti MPŠV.

MPŠV na početku svake godine donosi i prezentira javnosti i potencijalnim korisnicima Agrobudžeta (odmah nakon usvajanja na Vladi CG). Nakon usvajanja se na press konferencijama Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) se detaljnije obrazlaže, a štampane verzije se distribuiraju preko savjetodavnih službi, udruženja i sl. i na taj način potencijalni korisnici podrške iz Agrobudžeta se informišu o mogućim vidovima podrške iz Agrobudžeta. Agrobudžet za 2008. i 2009. godinu npr. štampan je u po 1000 primjeraka i distribuiran do krajnjih korisnika Agrobudžeta. On je objavljen i na sajtu Ministarstva, a isto tako i u Službenom listu Crne Gore.

Takođe u slučaju da pojedina budžetska linija definiše tenderske procedure za dodjelu podrške za investicione aktivnosti ili namjenskih kredita preko poslovnih banaka, u kojima MPŠV subvencioniše dio kamata ili obezbjeđuje podršku, MPŠV u saradnji sa poslovnim bankama medijski, putem oglasa koji se objavljuje u štampi i preko reklamnih video spotova, bilborda, prezentira javnosti takav vid podrške. Uglavnom sve mjere podrške ruralnom razvoju objavljuju se takođe kroz javni poziv potencijalnim korisnicima putem sredstava javnog informisanja.

Predstavnici MPŠV su uvjek prisutni na manifestacijama, lokalnog, nacionalnog i međunarodnog (sajmovi, izložbe) nivoa koje se tiču poljoprivrede, agroturizma, unapređenja razvoja ruralnog područja i na istima izlažu elemente podrške iz Agrobudžeta, karakteristične za taj događaj.

U toku godine ostvaruje se i neposredna komunikacija sa poljoprivrednim proizvođačima na terenu (obilazak opština, sela, katuna, domaćinstava) i tom prilikom daju sva potrebna objašnjenja vezane za moguće vidove podrške i stručna pitanja iz oblasti poljoprivrede.

Sve važne informacije iz nadležnosti svojih sektora MPŠV prezentira javnosti i korisnicima preko udruženja, stručnih službi, opština i sl. Na kraju svake godine, postoji praksa da MPŠV održi godišnju press konferenciju, kojoj prisustvuju predstavnici medija, farmera, udruženja, donatora u oblasti poljoprivrede, gdje se prezentiraju realizovane aktivnosti i rezultati ostvareni u toj godini. Zaposleni u ministarstvu redovno komuniciraju sa medijima i na njihov poziv uvjek su otovreni da dodatno objasne aktivnosti iz nadležnosti MPŠV.

Na sajtu MPŠV (www.gov.me/minpolj) , AMIS-a (www.amiscg.org) i savjetodavne službe (www.savjetodavna.org) se svakodnevno ažuriraju informacije koje su aktuelne iz oblasti poljoprivrede i razvoja ruralnih područja

Svi važniji donatorski projekti koji se realizuju preko MPŠV, kao npr, projekti Svjetske banka i GEF-a, IPA projekti i projekti ostalih donatora su medisjki posebno prezentirani i predstavljeni javnosti

(projekti EU, USAID, GTZ, FAO, Lux Development...) uz zajedničko učešće predstavnika MPŠV i donatora.

Takođe u elektronskim medijima Crne Gore postoje specijalizovane emisije namijenjen poljoprivredi, koje nedjeljno prenose javnosti sve aktivnosti Ministarstva koje su namjenjene poljoprivrednim proizvođačima, s kojima stručnjaci MPŠV redovno sarađuju (emisija „Agrosaznanje“, svake subote uveče i nedjeljom ujutru, na javnom TV servisu Crne Gore, emisija „Za selo i poljoprivredu“ Radija Crne Gore, nedjeljom ujutru i slično).

Takođe posebni medijski planovi rađeni su i za podršku programima koji se realizuju preko ostalih institucija, a gdje je MPŠV ima značajne aktivnosti (Identifikacija i registracija životinja u saradnji sa Veterinasrkom upravom; program „Posao za Vas“ u saradnji sa Zavodom za zapošljavnje Crne Gore i Agencijom za razvoj malih i srednjih preduzeća, program subvencija preko kreditne podrške poljoprivrednim proizvođačima „Dobra prilika za dobrog domaćina“,u sardnji sa poslovnim bankama uvođenje sistema tržišnog praćnja cijena – AMIS u saradnji sa Savjetodavnom službom i USAID; Popis u poljoprivredi 2009 u sardnji sa Monstatom).

2. Molimo da date opšte informacije o trgovinskoj politici i mehanizmima koji se primjenjuju u Crnoj Gori u pogledu poljoprivrednih proizvoda, uključujući bilateralne i multilateralne sporazume, sistem uvoza/izvoza, carinske kvote, sisteme dozvola, zaštitne klauzule, itd. kao i o postojećoj operativnoj strukturi; takođe molimo da navedete da li se primjenjuje kombinovana nomenklatura EU. Specifične mjere za određene proizvode treba opisati u odjeljku II).

Odlukom o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore, koja je usvojena u Skupštini RCG 3. juna 2006.godine, definisano je da će Republika Crna Gora preuzeti i primjenjivati međunarodne ugovore koje je zaključila i kojima je pristupila Državna zajednica Srbija i Crna Gora, a koji se odnose na Crnu Goru i koji su u saglasnosti sa njenim pravnim poretkom. Sporazume o slobodnoj trgovini potpisani sa zemljama JIE (Jugoistočne Evrope), nakon sticanja nezavisnosti, Republika Crna Gora primjenjivala je samostalno.

Već tokom juna 2006. godine počeli su pregovori o pristupanju sporazumu CEFTA 2006 gdje je Crna Gora nastupila samostalno. Sporazum je potpisan krajem 2006. godine a njegova potpuna primjena kod svih potpisnica (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Moldavija, Hrvatska, Srbija i Unmik Kosovo) stupila je na snagu novembra 2007. godine.

Proces pregovaranja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU Crna Gora je započela kao članica Državne zajednice Srbije i Crne Gore, ali je već 2005. godine nastavila samostalno da pregovara i 15.oktobra 2007. godine Sporazum je i potpisan.

Trgovinski dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju stupio je na snagu 01. januara 2008 godine i od tada se se u trgovini poljoprivredno-prehrambenim proizvodima sa članicama EU primjenjuje sljedeći režim:

Dogovorena je potpuna liberalizacija za izvoz crnogorskih proizvoda na područje EU osim za vino, mladu junetinu i jedan broj ribljih proizvoda za koje su određene carinske povlastice koje podrazumijevaju smanjenje carina u okviru odobrenih kvota;

Za uvoz u Crnu Goru iz zemalja članica EU definisana je postepena liberalizacija kroz utvrđivanje tri liste proizvoda, od kojih su na listi 1 manje osjetljivi proizvodi i za koje je naše tržište liberalizovano od dana primjene Sporazuma, onosno od januara 2008. godine ;za proizvode na listi 2 predviđena je dinamika snižavanja carinskih stopa za 5 godina za po 20%, a za proizvode na lisit 3 (osjetljivi proizvodi) predviđeno je sukcesivno smanjenje sadašnje carinske stope za po 10%, tako da će pete godine carinska zaštita iznositi 50% od MFN.

U okviru CEFTE 2006 Crna Gora ima u potpunosti liberalizovanu trgovinu poljoprivredno-prehrambenim proizvodima sa Srbijom, Makedonijom, BiH i UNMIK Kosovom , dok sa Hrvatskom, Albanijom i Moldavijom ima visok stepen liberalizacije trgovine.. Tokom 2009. godine, u skladu sa obavezama iz CEFTA-e dogovorena je dalja liberalizacija trgovine koja bi, nakon zakonski

sprovedenih procedura (usvajanje u parlamentima svih država članica), trebala da važi od 2010. godine. U skladu sa tim pregovorima Crna Gora bi liberalizovala trgovinu sa Albanijom i Moldavijom, a sa Hrvatskom je dogovoren asimetričan sporazum u korist Crne Gore. Hrtvatska je u potpunosti liberalizovala svoje tržište za crnogorske proizvode a za uvoz proizvoda iz Hrvatske dogovorena je dalja liberalizacija trgovine osim za jedan veoma mali broj osjetljivih proizvoda

Pregovore za pristupanje STO Crna Gora je započela samostalno (iako je još uvijek bila članica Državne zajednice Srbije i Crne Gore) i to 15. februra 2005. godine kada je podnijet Memorandum o spoljnotrgovinskom režimu Crne Gore Generalnom savjetu ove organizacije.

Postupak pregovaranja tokom više bilateralnih i multilateralnih pregovora je bio završen u decembru 2008. godine, kada je, u saradnji sa Generalnim sekretarijatom za pristupanje STO) pripremljena konsolidovana ponuda za robe. Međutim,19. decembra 2008. godine Ukrajina je podnjela zahtjev za bilateralne pregovore, koji su u toku, tako da Crna Gora još uvijek nije postala članica WTO-a.

Crna Gora je oktobru 2008. godine potpisala Sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom sa manjim stepenom liberalizacije trgovine koja se odvija unutar carinskih kvota sa preferencijalnom carinom.

Potpisnica Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom bila je Savezna Republika Jugoslavija, a u Crnoj Gori ovaj sporazum je u primjeni od 2001. godine odnosno od dana njegovog potpisivanja. U skladu sa pruzetim obavezama nakon sticanja nezavisnosti ovaj Sporazum je i dalje u primjeni. U toku su pregovori o daljoj liberalizaciji trgovine sa ruskom federacijom.

Carinske tarife se objavljuju svake godine u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife i u potpunosti je harmonizovana sa kombinovanom nomenklaturom EU i objavljuju se svake godine.

Korišćenje dogovorenih carinskih kvota se vrši prema sistemu prvenstva podnešenog zahtjeva „first come first served", a iskorišćenost kvota od 2008. godine prati Uprava carina.

U Crnoj Gori nije predviđen sistem izdavanja dozvola za uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda. Crna Gora nema izvoznih carina ni na jedan poljoprivredni proizvod.

Za pregovore o ugovorima o slobodnoj trgovini u području poljoprivrede nadležno je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Za poljoprivredne proizvode prijedlog izmjena carina priprema Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede u saradnji sa Ministarstvom za ekonomiju i Ministarstvom finansija i isti dostavlja Vladi na usvajanje.

3. Molimo da date opis, uključujući i finansijske podatke, o svim mjerama državne pomoći ili svih drugih politika koje se primjenjuju posebno u sektoru primarne poljoprivredne proizvodnje, prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda, kao i u sektoru šumarstva (a nije obuhvaćena nekim drugim odgovorom na pitanje u ovom upitniku). Ovo treba da obuhvati direktne i indirektne subvencije za inpute; mjere socijalne politike koje su prvenstveno usmjerene na sektor poljoprivrede; mjere poreske politike usmjerene prvenstveno na sektor poljoprivrede; politike usmjerene na privatizaciju zemljišta i drugih faktora proizvodnje (uključujući poljoprivredno-prehrambenu prerađivačku industriju); mjere koje za cilj imaju razvoju tržišta zemljištem, subvencioniranje kredita; ostalo.

Direktne i indirektne subvencije za inpute

Ne primjenjuju se

Mjere socijalne politike koje su prvenstveno usmjerene na sektor poljoprivrede

Naziv mjere

Socijalni transferi seoskom stanovništvu

Cilj mjere

Borba protiv siromaštva u ruralnim sredinama; podizanje kvalitetea života na selu i stvaranje povoljnih uslova za život.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Opis mjere

U Crnoj Gori su brojna domaćinstva na selu čiji su se članovi bavili poljoprivredom kao glavnim zanimanjem, ali zbog specifičnosti socijalne politike koja se ranije primjenjivala, nijesu bili u mogućnosti da ostvare pravo na redovnu penziju. Takođe, ta domaćinstva se i dalje bave poljoprivredom i na taj način održavaju „u životu“ brojna udaljena sela kojima prijeti depopulacija, ili čak potpuno napuštanje. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede posebnim oblikom socijalne politike - staračkim naknadama, podržava nosioce poljoprivrednih gazdinstava. Staračka naknada obezbjeđuje se za jednog supružnika u porodici gazdinstva ukoliko živi na selu i bavi se poljoprivredom, a nema nikakva druga socijalna primanja.

Kriterijumi za podršku

Pravo na staračku naknadu mogu ostvariti muškarci koji su stariji od 65 godina, i žene starije od 60 godina. Potrebna dokumentacija za ostvarivanje prava na staračku naknadu su: popunjen zahtjev-obrazac, dokaz o vlasništvu poljoprivrednog zemljišta koji glasi na jednog od supružnika, dokaz o mjestu prebivališta, izvod iz matične knjige rođenih, izvod iz matične knjige vjenčanih, izvod iz matične knjige umrlih (ukoliko supružnik nije živ), dokaz da je podnosilac zahtjeva slobodnog bračnog stanja (za one koji nijesu stupali u bračnu zajednicu), ovjerena izjava podnosioca zahtjeva da nema nikakva novčana primanja u zemlji ili inostranstvu. Izuzetak je tuđa njega i pomoć, koja ne predstavlja smetnju.

Procedura realizacije i iznos naknade

Neophodnu dokumentaciju, podnosilac zahtjeva predaje nadležnoj službi za poljoprivredu u lokalnoj samoupravi, koja vrši provjeru dokumentacije, kao i provjeru primanja po osnovu penzije, boračko-invalidske zaštite i materijalnog obezbjeđenja porodice za oba supružnika, o čemu sačinjava zapisnik koji uz dokumentaciju dostavlja Ministarstvu.

Odgovorno lice u Ministarstvu razmatra prispjelu dokumentaciju u periodu januar-septembar tekuće godine i donosi rješenja koja važe od septembra tekuće godine i u kontinuitetu provjerava ispunjenost uslova u komunikaciji sa Fondom penziskog i invalidskog osiguranja i njegovim područnim jedinicama, Fondom za zdravstveno osiguranje i Centrom za socijalni rad, kao i sa nadležnim službama lokalne samouprave. U slučaju da se utvrde nepravilnosti, korisniku se ukida pravo na naknadu i pokreće se postupak za povraćaj primljenih novčanih sredstava.

Nekompletna dokumentacija se vraća nadležnom službeniku lokalne samouprave radi kompletiranja i dodatnih provjera.

Iznos naknade, koja se isplaćuje korisnicima na početku svakog mjeseca iznosi 40€ po korisniku mjesečno (480 godišnej), a ukupna sredstva koja su opredijeljena Agrobudžetom za te namjene za 2009. godinu iznose 2.900.000 € I ista koristi 6.000 korisnika.

Upravljanje programom

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Naziv mjere

Program intervencija na tržištu – komponenta Podrška programu u hrani i Podrška otkupa sezonskih viškova u stočarskoj proizvodnji

Cilj mjere

Podrška obezbjeđenju određenih poljoprivrednih proizvoda po pristupačnim cijenama za određene socijalne grupe i slojeve stanovništva.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Opis mjere

Sezonski viškovi poljoprivrednih proizvoda mogu se dijelom plasirati i u obliku podrške u hrani određenim socijalnim grupama stanovništva. Za realizaciju ovog programa koriste se instrumenti za stabilizaciju tržišta (Safety net measures) i oni se sprovode u saradnji sa nevladinim organizacijama (Crveni krst, udruženja penzionera, sindikalne organizacije). Dosadašnja praksa ukazuje da su godišnje intervencije u okviru ove mjere na nivou godišnjeg za obezbjeđenja 20.000 grla tržnih viškova jagnjadi, koja se preko registrovanih klanica isporučuju penzionerima preko Udruženja penzionera Crne Gore. Isto tako kroz sezonski otkup nekih vrsta voća, kao i za mlijeko i mlječne proizvode u obliku pomoći u hrani, ostavljena je mogućnost isporuke ovih proizvoda specijalizovanim ustanovama, kao što su: bolnice, dječiji vrtići, starački domovi i ustanove za zbrinjavanje osoba sa posebnim potrebama po cijeni 30% nižoj od tržišne.

Pomoć u hrani prati strateške ciljeve obezbjeđivanja hrane po prihvatljivim cijenama za ugorženo stanovništvo i istovremeno podržava razvoj poljoprivrede putem stabilizovanja uslova na tržištu.

Kriterijumi za podršku

Spiskovi proizvođača sa podacima o otkupljenim količinama i otpremnice za predate proizvode penzionerima i specijalizovanim ustanovama.

Procedura realizacije i iznos naknade

Osnov za obračun i isplatu po komponentama su spiskovi proizvođača sa podacima o otkupljenim količinama. Registrovana preduzeća koja otkupljuju voće i povrće, klanice za otkup jagnjadi dostavljaju podatke o otkupljenim i isporučenim vrstama proizvoda i cijenama kao i ugovore sa organizacijama za koje isporučuju proizvode i sa poslovnim bankama sa kojima dokazuju iznos finansijskog kredita – obrtna sredstva, visinu kamate i period korišćenja. Nadoknada za otkupljivače predstavlja razliku između stvarne tržišne cijene proizvoda i troškova otkupa, distribucije, obrade proizvoda i isporuke do krajnjih korisnika i isplate se vrše nakon obrade od strane stručnih službi.

Iznos nadoknade koji je planiran Agrobužetom za 2009. godinu za ovu mjeru iznosi 280.000 €

Upravljanje programom

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Mjere poreske politike usmjerene prvenstveno na sektor poljoprivrede

Naziv mjere

Snižena stopa poreza na dodatu vrijednost sa 17% na 7% za: osnovne proizvode za ljudsku ishranu (hljeb, brašno, mlijeko i mliječni proizvodi, hrana za odojčad, mast, ulje, meso i šećer); ljekove za upotrebu u veterini; stočnu hranu, đubriva, sredstava za zaštitu bilja, sjemena za reprodukciju, sadni materijal i žive životinje a sve u cilju potsticanja poljoprivredne proizvodnje u Crnoj Gori.

Pravna osnova

Zakon o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 65/01, 12/02 (ispravke), 38/02, 72/02, 21/03, 76/05, 16/07)

Opis mjere

U Crnoj Gori se primjenju jedinstvena stopa PDV-a od 17%. Imajući u vidu značajne izdatke stanovništva Crne Gore za ishranu, odnosno nabavku pojedinih poljoprivrednih proizvoda, koje u Crnoj Gori predstavljaju osnovne prehrambene artikle i realtivno visoku cijenu hrane u odnosu na primanja stanovništva, stopa PDV-a za gore naznačene poljoprivredne proizvode je smanjena na 7% kako bi se poboljšao životni standard stanovništva.

Upravljanje programom

Ministarstvo finansija – Poreska uprava

Politike usmjerene na privatizaciju zemljišta i drugih faktora proizvodnje (uključujući poljoprivredno-prehrambenu prerađivačku industriju)

Zakon o državnoj svojini (Sl. list CG, br. 21/09), član 9, propisuje da su imovinska prava na stvarima i drugim dobrima u državnoj imovini u prometu, ako zakonom nije drugačije propisano.

Navedeni zakon razlikuje tri kategorije dobara i to: prirodna bogastva, dobra u opštoj upotrebi i ostala dobra od opšteg interesa.

Prirordna bogatstva i dobra u opštoj upotrebi ne mogu biti objekti privatne svojine.

imajući u vidu da poljoprivredno zemljište spada u kategoriju ostalih dobara od opšteg interesa, član 13 Zakona, isto samim tim može biti predmet privatne svojine, odnosno može biti u prometu.

Takođe, u skladu sa zakonom, imovinaska prava na stvarima i drugim dobrima u državnoj imovini mogu preći u privatnu svojinu na osnovu odluke nadležnog organa, pravnog posla ili na drugi način, u skaldu sa zakonom, član 9 Zakona o državnoj imovini.

U Zakonu o svojinsko pravnim odnosima (Sl. list CG, br. 19/09) u poglavlju XII, član 145, propisana su određena ograničenja koja se odnose na sticanje prava svojine stranih lica (fizičkih ili pravnih).

U stavu 1, člana 415, u tački 3 propisano je da strano lice (fizičko ili pravno), ne može imati pravo svojine na poljoprivrednom zemljištu.

U stavu 3 istog člana, napravljen je izuzetak i data je mogućnost sticanja prava svojine stranom licu (fizičkom ili pravnom), na poljoprivrednom zemljištu površine do 5.000 m2 ukoliko je predmet ugovora o otuđenju (kupoprodaja, zakup, razmjena) stambena zgrada koja se nalazi na tom zemljištu.

Proces privatizacije poljoprivrednog zemljišta započeo je sa donošenjem Zakona o vraćanju ranijim vlasnicima poljoprivrednog zemljišta iz društvene svojine (Sl. list RCG, br. 14/92).

Ovaj proces su pratili brojni problemi zbog popisnog i nesređenog katastra, a uspostavljanje stvarnog katastra nepokretnosti je dug proces i zahtijevao je značajna finansijska sredstva.

Poseban problem u korišćenju poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini predstavljalo je usitnjenost posjeda i neadekvatno iskorišćenje istog kao inepravično stečeno valsništvo nad istim zbog čega je i donijet Zakon o povraćaju zemljišta bivšim vlasnicima. Ipak, sa privatizacijom tog zemljišta razbijene su dodatno jedinstvene proizvodno-ekonomske cjeline, tzv. kompleksi poljoprivrednog zemljišta i došlo je do daljeg usitnjavanja zemljišnih posjeda. Mali broj ovih površina se pokušao koristiti davanjem koncesija (Opština Nikšić-60 ha, Grahovsko polje itd.), ali i taj proces imao je slabosti i opstrukcije u korišćenju od dijela bivših vlasnika, odnosno putem otežavanja uslova za ulazak koncesionara u korišćenju istog..

Prije donošenja navedenog zakona, u privatnoj svojini je bilo 93,8% poljoprivrednog zemljišta, a nakon sprovođenja zakona 96,0%.

U privatnoj svojini je ukupno vraćeno 4.326 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega su uvedeni u posjed raniji vlasnici na površini od 3788ha, a za 251 zahtjev ponuđena je zamjena površina na 243 ha. Raspored po opštinama je u navedenoj tabeli:

Podaci o vraćanju poljoprivrednog zemljišta

Područna jedinica	Vraćeno pol.zemljište	Raniji vlasnici uvedeni u posjed	Ponuđeni broj ugovora o zamjeni površina	Površina ha za zamejnu
Danilovgrad	1 096	911	178	97
Podgorica	550	550	13	7
Nikšić	219	149	9	6
Kotor	105	105	-	-
Ulcinj	165	165	-	-
Budva	136	-	-	-
Žabljak	149	149	-	-
Pljevlja	280	280	10	70
Bijelo Polje	207	54	10	12
Plav	90	74	-	-
Bar	385	316	2	5
Berane	258	258	20	35
Andrijevica	24	24	-	-
Rožaje	318	318	2	10
Herceg Novi	158	114	7	1
Mojkovac	2	2	-	-
Kolašin	9	9	-	-
Tivat	12	12	-	-
Šavnik	163	163	-	-
Plužine	-	-	-	-
Cetinje	-	-	-	-
Ukupno	4 326	3 788	251	243

Izvor: MPŠV

Programom rada Vlade Crne Gore je predvidejla donošenje novog zakona o poljoprivrednom zemljištu, kojim će se staviti van snage sada važeći Zakon o poljoprivrednom zemljištu (iz 1995 godine).

U poslednjih 15 godina završena je privatizacija svih ranijih poljoprivrednih kombinata odnosno preduzeća, a postupak je vođen uglavnom preko Agencije za prestruktuiranje privrede i strana ulaganja. Sada država ima vlasništvo u samo četiri preduzeća iz oblasti poljoprivrede i agrouindustrije i to: „AD 13-jul Plantaže“ (55,92%), AD „Zora“ Berane (99,5%); AD „Duvanski kombinat Podgorica“ (51,11%) i AD „Plodovi Crne Gore“ (24,47%)

Mjere koje za cilj imaju razvoj tržišta zemljištem

Ne primjenjuju se

Subvencioniranje kredita

Posljednju deceniju prošlog vijeka, karakterisalo je napuštanje modela kreditiranja poljoprivrednika od strane banaka preko sadašnjih kooperativa-preduzeća sve do poljoprivrednih gazdinstava taj proces je pratila slaba organizacija bankarskog sistema, kao i smanjeni interes za kreditiranje poljoprivrednika u uslovima inflacije i hiperinfalcije od strane komercijalnih banaka. U tom periodu kreditirani su u manjem obimu i razvojni programi malih porodičnih gazdinstava, a MPŠV je takođe plasiralo dio kredita fizičkim i pravnim licima direktno ili preko banaka.

Ova mjera nije primjenjivana kao posebna mjera Agrobudžeta od 2000. godine, već se uglavnom realizovala putem podsticaja bržem zapošljavanju, obezbjeđenje depozita kroz bankarski sistem i u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje, Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća, Fondom za razvoj, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i donatorsku podršku.

Crna Gora je podršku poljoprivrednim gazdinstvima od 2000. godine u usmjeravala kroz dva modela:

Prvi model:

Obezbjeđenjem povoljnih bankarskih kredita poljoprivrednicima sa dužim rokom vraćanja (5 do19 godina) i nižom kamatnom stopom (1,5% p.a. do 5% p.a.) uz angažovanjem sredstva USAID (po osnovu monetizacije roba), angažovanjem preko Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede poljskog robnog kredita, obezbjeđenje namjesnkih kredita za sisteme za navodnjavanje, kao i drugih donatorskih sredstava (EAR – modernizacija mljekasrkog sektora i EU „Obnova“.

Kroz ovaj prvi model preko banaka u komisionom aranžmanu su kreditirana poljoprivredna gazdinstva za:

Program kreditiranja poljoprivredi	Broj korisnika	Ukupno odobreno kredita (€)
1. Program podrške EAR – modernizacija mljekarskog sektora	966	1 439 740
2. Program EU „Obnova"–nabvka 1035 junica	906	1 026 674
3. Monetizacija doniranih USA roba (kukuruz i pšenica)	714	1 876 865
4. Poljski robni kredit	183	6 458 000
5. Namjenski krediti za sisteme za navodnjavanje[3]	1 058	3 899 835
Ukupno:	3 827	14 701 114

Izvor: MPŠV

Drugi model:

Drugi model investiranja išao je posredstvom države kroz bankarski sistem, dakle zasnivao se na kreditnoj podršci poljoprivrednicima i drugim subjektima i imao za cilj brže zapošljavanje i jačanje konkurentnog položaja poljoprivrede, podršku agroindustriji, odnosno aktiviranje sektora: mesa, mlijeka, pekarskog sektor, pića i bezalkoholnih napitaka i sl. Kredite je obezbjeđivao i realizovao bankarski sektor, a Vlada Crne Gore je preko Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća ili Zavoda za zapošljavanja i Fonda za razvoj obezbjeđivala bankama depozite koji su omogućavali subvenciju kamata do prihvatljive kamate od 5% p.a. i rokom otplate do 5 godina zavisno od namjene.

Kreditna podrška usmjeravana je ka agraru naročito kroz programe kontinuiranog zapošljavanja i program 14 kreditnih linija, (od čega je 5 kreditnih linija bilo za razvoj poljoprivrede), što je omogućilo zapošljavanje 4331 lica u poljoprivredi koja su bila u kategoriji nezaposlenih lica, u evidenciji Zavoda za zapošljavanje

U 2008. godini započeto je takođe sa relizacijom projekta »Posao za Vas« sa ciljem obezbjeđenja podrške za stimulisanje zapošljavanja u Crnoj Gori, posebno za sjeverni region, a aktivnosti su realizovane preko Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća i Fonda za razvoj Crne Gore. Osnovni vid podrške poljoprivrednim proizvođačima od strane Ministasrtva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede ogledao se u tome što je omogućena podrška do 30% odobrenih sredstava korisnicima kredita iz oblasti poljoprivrede, a u skladu sa uslovima iz Agrobudžeta, a takođe pružena je i besplatna pomoć pri izradi biznis plana individualnih poljoprivrednih proizvođača preko savjetodavnih službi u poljoprivredi. Ova aktivnost traje i u 2009. godini i do sada je odobreno 465 kredita iz oblasti poljoprivrede u ukupnom iznosu od 2,701,000.00 € preko Zavoda za zapošljavanje kojima je omogućeno zapošljavanje 541 novih radnika.

Kroz ovaj drugi model obezbijeđena je podrška poljoprivrednicima za:

Program kreditiranja poljoprivredi	Broj korisnika	Ukupno odobreno kredita (€)
1.PROGRAM KONTINUIRANOG SAMOZAPOŠLJAVANJA U POLJOPRIVREDI	3,136	11,625,088.00
2. 14 kred. Linija (5 za poljoprivredu)	254	3,837,650.00
3. Program "Posao za Vas"		
a) Zavod za zapošljavanje (541 novo radon mjesto)	465	2,701,000.00
b) Direkcija za mala i srednja preduzeća		
c) Fond za razvoj	7	672,485.00
Ukupno:	3,862	18,836,223.00

Izvor: MPŠV

Paralelno sa modelom kreditne podrške, razvijan je model subvencioniranja kratkoročnih kredita preko bankarskog sektora, odnosno obezbjeđenja obrtnih sredstava za otkup sezonskih viškova poljoprivrednih proizvoda, koji su usmjeravani pojedinim socijalnim grupama (penzioneri, ugrožene socijalne kategorije). Na ovaj način je subvencionirano u poslednjih pet godina godišnji otkup od oko 20.000 jagnjadi, kao i dijelom otkup sezonskog voća (malina, južno voće) i povrća (paradajz, paprika, lubenica), a subvencija kamata iznosila je do 5% p.a. od vrijednosti angažovanih sredstava, isplata svih subvencija izvršavala se iz Budžeta Crne Gore, djelimično kroz Program

[3] obezbijeđena podrška poljoprivrednicima od 30% vrijednosti kredita

Agrobudžeta, a dijelom kao podrška ugroženim kategorijama stanovništva na teret budžeta Ministarstva rada i socijalnog staranja i Fonda PIO.

Ostalo

Naziv mjere

Upravljanje rizicima u poljoprivredi

Cilj mjere

Podsticaj poljoprivredinim proizvođačima da osiguraju svoje usjeve i stoku čime se obezbjeđuje stabilnost dohotka i smanjenje rizika u poljoprivrednoj proizvodnji; smanjivanje dugoročno negativnih posljedica šteta prouzrokovanih prirodnim nepogodama i drugim vanrednim događajima.

Zakonska osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Opis mjere

Štete na poljoprivrednim usjevima, stoci i drugim resursima redovan su pratilac poljoprivredne proizvodnje, posebno od vremenskih nepogoda na usjevima i štete koje pričinjavaju velike divljači na stoci. Iako se neki od tih rizika mogu osigurati u okviru redovnog sistema osiguranja, proizvođači rijetko koriste tu mogućnost zbog visokih premija osiguranja. Štete većeg obima prevazilaze mogućnost saniranja od strane proizvođača i mogu ozbiljno da ugroze opstanak gazdinstava, a time i dugoročno održivi razvoj proizvodnje. Podrška za upravljanje rizicima u poljoprivredi sastoji se iz:

- finansiranja dijela troškova osiguranja od šteta na poljoprivrednim usjevima i stoci;
- naknade dijela štete koje pričinjavaju velike divljači;
- finansijske pomoći poljoprivrednim proizvođačima u slučaju štete od elementarnih i drugih nepogoda većih razmjera.

Kriterijumi za podršku

Podrška za osiguranje od šteta na poljoprivrednim usjevima i stoci može da iznosi do 50% polise osiguranja.

Naknada šteta na stoci koje pričinjavaju velike divljači nadoknađuju se u zavisnosti od vrste i obima štete.

Naknada šteta od elementarnih nepogoda koje nijesu predmet osiguranja, usljed nemogućnosti osiguravajućih društava da prihvate tu vrstu osiguranja, obezbjeđuje se u skladu sa propisima koji određuju nadoknadu štete u poljoprivredi. Nadoknada može iznositi najviše 20% pričinjene štete.

U izuzetnim situacijama, za individualne štete većih razmjera koje imaju dugoročne i teške posljedice za pojedina gazdinstva - nadoknađuje se šteta u skladu sa razmjerama štete na bazi izvještaj Poljoprivredne inspekcije

U slučaju štete od koje se poljoprivrednik može osigurati u redovnom sistemu osiguranja, a to nije učinjeno, nadoknada može da iznosi najviše do 10% pričinjene štete.

Procedure relizacije i iznos naknade

Podrška osiguranju sprovodi se na bazi spiskova - evidencija osiguravajućih društava. Isplata se vrši osiguravajućim društvima.

Naknada štete od napada divljači, prirodnih nepogoda i drugih događaja sprovodi se na bazi pravilnika o nadoknadi šteta, koji propisuje Ministarstvo.

Ukupna naknada predviđena Agrobudžetom za 2009. godinu za finasiranje dijela troškova osiguranja od štete na poljoprivrednim usjevima i stoci iznosi 100.000 €, a za pomoć zbog nastale štete 180.000€.

Upravljanje programom

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

4. Molimo da pružite informacije o uslugama u poljoprivredi koje se finansiraju iz državnog budžeta. Opis treba dati samo ako su u pitanju državni izvori finansiranja. Treba navesti iznos učešća i finansiranja države koji potiče iz bilo kojeg drugog izvora u periodu od 2000. godine. Primjeri su istraživanje; usluge usmjeravanja/savjetodavne usluge, obuka; podrška plasmanu na tržište; inspekcija; geodetska ispitivanja poljoprivrednog zemljišta; savjetodavne usluge, ostalo.

Potrošnja za usluge u poljoprivredi koja obuhvata stručne službe, servise i usluge za 2001. godinu obuhvatala je troškove formiranja savjetodavne službe u iznosu od 100.000€ i opremanje inspekcijske službe 100.000€ kao i razvoj zadrugarstva i drugih oblika udruživanja poljoprivrednika u iznosu od 60.000€. Ukupno je te godine za ove namjene utrošeno samo 260.000€ .

Od 2002. godine, Agrobudžetom se u ovom dijelu konstituiše poseban program „Stručne službe i usluge“ i nakon osnivanja Stručnih službi u poljoprivredi (najprije Službe za selekciju stoke i Laboratorije za mljekarstvo, a odmah zatim i Savjetodavne službe za biljnu proizvodnju), ovoj oblasti se daje mnogo veći značaj.

Potrošnja za stručne službe, servise i usluge je povećana sa 2,1 mil.€ na 4,6 mil.€ (u nominalnim iznosima) od 2002. do 2008. godin, odnosno za 119%. Servisi i usluge obuhvataju opšte usluge i servise finansirane iz agrobudžeta, koje, između ostalog čine i troškovi za poboljšanje kvaliteta i bezbjednosti proizvoda; savjetodavne usluge; izrada analiza, ostalih informacija i obuka poljoprivredne kao i veterinarske službe[4]. I mada je potrošnja za servise i usluge u poljoprivredi povećana njen udio u budžetu MPŠV (plus veterinarske službe) je u relativnim odnosima opao u relativnom odnosu sa 35 na 26 procenta[5].

U skladu sa naglaskom na povećanje standarda u oblasti veterine i bezbjednosti hrane koji se zahtijevaju u procesu pristupanja EU, prioritet je dat veterinarskim službama, za koje je udio u ukupnoj potrošnji na servise i usluge porastao sa 25 procenata 2002. na 55 procenata u 2008. godinu. U 2008. godini, preostalih 45 procenata potrošnje odnosi se na stručne službe, servise i usluge odnosno obuhvataju savjetodavne službe i usluge; zatim za zaštitu bilja; podršku istraživanjima, savjete stručnjaka, međunarodnu saradnju; ostale informativne, savjetodavne i druge usluge u cilju obuke poljoprivrednika (uključujući i za kadar MPŠV); i razne druge programe.

Servisi i usluge, 2002-2008 (€)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Budžet MPŠV za servise i usluge	2 116 652	1 520 797	1 325 641	2 174 225	2 729 312	3 389 007	4 563 220
Zaštita bilja	145 719	81 647	164 867	88 822	177 544	215 500	251 000
Laboratorija za mljekarstvo	92 033	150 675	48 239	48 107	51 584	49 000	63 000
Veterinarske usluge (MPŠV/ od 2005 Vet.uprava)	532 157	724 319	491 182	1 372 709	1 355 961	1 822 507	2 524 350
Savjetodavne usluge za biljnu proizvodnju (BF)	102 258	68 103	119 085	156 271	175 156	205 000	256 000
Poboljšanje uzgoja stoke (Služba za selekciju stoke)	194 291	144 178	126 106	151 429	179 737	220 000	272 000
Izrada analiza, informacija,	138 049	177 324	198 193	251 711	247 180	185 000	300 870

[4] Budžetski nezavisna od 2005. ali je obuhvaćena budžetom MPŠV za potrebe poređenja tokom određenog perioda vremena.

[5] Agrobudžet 2002 je iznosio 6,033,244.00€, uključujući veterinarske usluge, a 2008. 17,550,000 (sa Veterinarskom upravom)

trening i sl.							
Analize, registri itd. Poljoprivredne proizvodnje i inputa	12 782	19 500	19 400	7 000	18 420	30 000	17 000
Obrazovanmje, istraživanje (podrška MPŠV u nabavci opreme)	25 565	26 621	39 726	0	4 000	55 000	55 000
Restruktuiranje zadruga I stimulisanje ostalih modela udruživanja proizvođača	86 920	56 696	46 073	62 731	217 387	70 000	110 000
Ribarstvo i istraživanja	117 085	34 718	18 945	1 000	44 380	27 000	39 000
Podrška istraživanju, ekspertske usluge, komisije međunarodna saradnja itd.	71 581	25 515	53 825	34 445	257 962	510 000	675 000
Ostalo	598 212	11 500	0	0	0	0	0
Servise finasirani iz ostalih izvora van MPŠV	1 335 674	1 459 751	1 366 951	1 438 416	1 701 097	1 870 854	2 231 200
Obrazovanje/istraživanja (Bioteh.fakultet)	1 061 196	1 098 332	1 012 181	991 858	1 013 546	1 005 879	1 231 200
Srvisi finasirani iz opštinskih budžeta	274 478	361 419	354 770	446 558	687 551	864 976	1 000 000
UKUPNO	3 452 326	2 980 548	2 692 591	3 612 641	4 430 408	5 259 861	6 794 420

Izvor: MPŠV

Potrošnja na savjetodavne usluge u poljoprivredi se sve više fokusira na identifikovane prioritete i potrebe poljoprivrednih proizvođača. Sadašnji sistem uključuje Biotehnički fakultet u vršenje procjene potreba poljoprivrednika, implementaciju programa Agrobudžeta i pružanje savjetodavnih usluga. Postoji i potreba za povećanjem učešća poljoprivrednika u postavljanju prioriteta i mada je Crna Gora mala, ima prostora za povećanje kompetentnosti i efikasnosti u ovoj oblasti kroz konkurenciju javnih i privatnih pružalaca usluga i značajnije uključivanje lokalnih savjetodavaca na čemu će se ubuduće višeraditi. Potrošnja na savjetodavne službe i usluge u odnosu na ukupnu potrošnju MPŠV je opala blago sa 4 procenta 2002. na 3,5 procenta u 2008. što je relativno nizak nivo. S obzirom na značaj savjetodavnih usluga u prilagođavanju poljoprivrednika na jaču konkurenciju i pružanju istima stručnih pomoći za pristup IPARD fondova, u bliskoj budućnosti bi na ove aktivnosti trebalo obratiti više pažnje. Sada je pripremljen projekat jačanja ovih službi (MIDAS projekat u saradnji sa Svjetskom bankom) čija realizacija počinje u 2010 godini i koji će posvetiti ovom pitanju više pažnje, a između ostalog uradiće se strategija razvoja savjetodavnih servisa i usluga, koja će u obzir uzeti iskustva Evrope kao i posebna ograničenja sa kojima se suočava mala zemlja. Strategija poljoprivrede i ruralnih područja naglašava takođe potrebu osavremenjavanja savjetodavnih servisa i usluga u Crnoj Gori i kao aktivnosti za poboljšanje stanja predviđa poboljšanje ovih kapaciteta, povećanje saradnje sa poljoprivrednicima i sistematičnu procjenu potreba poljoprivrede za servisima i uslugama.

Takođe će se intenzivirati saradnju sa opštinama u pogledu veće integrisanosti savjetodavnih usluga i prikupljanju podataka. Procjenjuje se da opštine godišnje potroše oko € 1,000,000 na servise i usluge u poljoprivredi, što je oko 20 procenata potrošnje MPŠV za servise i usluge u cijeloj 2008. godini. Efikasnost opštinskih savjetnika za oblast poljoprivrede je trenutno ograničena zbog nedovoljne obučenosti i opremljenosti, i zato što nijesu dovoljno integrisani u sistem savjedavnih servisa i usluga koje u najvećoj mjeri čini i pruža Biotehnički fakultet. Obuka opštinskih savjetnika, u smislu njihove veće sposobnosti da pružaju savjete poljoprivrednicima vezano za opšte probleme i upućivanje na specijalističku pomoć po potrebi bi povećala efikasnost savjetodavnih servisa i usluga Crne Gore u ovoj oblasti.

Alokacije sredstava iz budžeta preko Ministarstva obrazovanja i nauke ka Biotehničkom fakultetu su u nominalnim iznosima uglavnom konstantne od 2002. godine (oko 1 mil. €), s tim što je njihov udio u ukupnoj potrošnji u poljoprivredi opao. S obzirom na malu veličinu Crne Gore i ograničene državne resurse, osnovna istraživanja drže se na nižem nivou, a istraživanja se usmjeravaju na primijenjena istraživanja vezana za prioritete koje su identifikovali poljoprivrednici i poljoprivredni stručnjaci.

Mjere podrške kroz Agrobudžet za 2009. godinu

Ukupno se kroz Agrobudžet finansira 9 mjera iz oblasti usluga u poljoprivredi

Naziv mjere

Podrška organizacijama proizvođača

Ciljevi

Podrška inicijativi poljoprivrednika da se udruže i sarađuju na proizvodnim i tržišnim aktivnostima; jačanje tržišne infrastrukture za poljoprivredu; smanjivanje proizvodnih troškova i povećanje dodate vrijednosti poljoprivrednih proizvoda. Zajednički organizovanom prodajom i/ili preradom može se znatno bolje iskoristiti proizvodni potencijal i jačati tržišna struktura. Sve to za krajnji rezultat ima podizanje konkurentnosti poljoprivrede. Organizacije proizvođača mogu i dodatno stimulisati članove za tržišnu proizvodnju.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Podrška se daje za osnivanje i funkcionisanje organizacija proizvođača. Pravo na podršku imaju organizovane grupe proizvođača koje ispunjavaju zakonske uslove. Podrška se daje prvih 5 godina od osnivanja u obliku godišnjeg granta za pokrivanje troškova formiranja i administrativnih troškova funkcionisanja proizvođačke organizacije. U fiksne troškove ubrajaju se troškovi prilagođavanja proizvodnje članova na tržišne uslove, troškovi plasiranja proizvoda na tržište, koji uključuju pripremu i organizaciju prodaje, kao i obezbjeđivanje zajedničkih pravila i informacija o proizvodnji, kvalitetu i potražnji.

Korisnici

Organizacije proizvođača

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi sa izvještajem

Realizacija

Ministarstvo u saradnji sa udruženjima i Zadružnim savezom Crne Gore

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi zahtjeva potencijalnih korisnika.Osnov za obračun i isplatu podrške su evidencije o ostvarenom prometu proizvoda i usluga koje dostavljaju registrovane organizacije proizvođača. Prava ostvarena po osnovu prometa u 2009. godini isplaćivaće se u prvoj polovini 2010.

Napomena: Isplate prema finansijskom planu koji slijedi odnose se na podršku rada nacionalnih udruženja, lokalnih udruženja i aktivnosti Zadružnog saveza CG.

Nadzor i kontrola

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Poljoprivredna inspekcija

Finansijski plan

Komponente:

- Podrška udruženjima 45.000€
- Podrška aktivnosti Zadružnog saveza CG 100.000€

Naziv mjere

Promocija poljoprivrednih proizvoda

Razlozi za podsticaj

Jedna je od karakteristika crnogorske poljoprivrede da tržištu nudi veoma razvnovrsnu paletu proizvoda, ali u malim serijama. Često potrošači nemaju dovoljno informacija o tim proizvodima, posebno turisti koji dolaze u Crnu Goru, kao i potrošači van Crne Gore. S druge strane, usitnjeni proizvođači i prerađivačka industrija nijesu u mogućnosti da samostalno promovišu sopstvene proizvode.

Nedostatak ekonomije obima može se nadomjestiti sa podržanom generičkom promocijom, kao i sa promovisanjem odgovarajućih tržišnih aktivnosti za specifične proizvode. Stoga je potrebno i dalje izvoditi ciljnu podršku i intenzivirati rad na promociji i marketingu crnogorskih proizvoda.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

Jačanje konkurentnosti putem promocije crnogorskih poljoprivrednih proizvoda u zemlji i inostranstvu; uspostavljanje i jačanje veze između turizma i poljoprivrede; podizanje svijesti potrošača o kvalitetu proizvoda.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Mjera se sprovodi kroz podršku raznim vidovima promotivnih kampanja: organizovanje i učešće na lokalnim i međunarodnim sajmovima,; izložbama i drugim manifestacijama; reklamiranje putem različitih kanala komunikacije; informativne i edukativne aktivnosti za potrošače.

Prednost imaju aktivnosti promocije i informisanja u okviru registrovanih šema kvaliteta koje ukazuju na specifičnosti proizvoda u pogledu njihovog kvaliteta, proizvodne metode ili doprinosa smanjenju štetnih uticaja na okolinu.

Podrška se daje u obliku kofinansiranja na bazi predloženog programa aktivnosti.

Korisnici

Subjekti koji se bave proizvodnjom i preradom poljoprivrednih proizvoda, lokalne zajednice, nevladine oganizacije.

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi, zahtjevu, izvještaju

Realizacija

Ministarstvo u saradnji sa proizvođačima, lokalnim zajednicama i NVO

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika i dostavljenih programa

Nadzor i kontrola

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Finansijski plan

Komponente

- Učešće na međunarodnim sajmovima 20.000€
- Nacionalni sajmovi 15.000€
- Regionalni sajmovi izložbe 28.000€

- Lokalne izložbe i druge manifestacije 20.000€
- Edukativne, informativne, propagandne i marketinške aktivnosti 12.000€

Naziv mjere

Obrazovanje, istraživanje, razvoj i analize

Razlozi za podsticaj

Moderan koncept održivog razvoja poljoprivrede i ruralnih područja sve više zahtijeva da bude zasnovan na znanju. To podrazumijeva jačanje obrazovne komponente, istraživanja usmjerenih u rješavanje razvojnih izazova i problema, kao i izradu brojnih analiza koje su osnov za definisanje i implementaciju agrarne politike i ocjenu njenih efekata. Reforme i prilagođavanje Zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU još više nameće potrebu snažne institucionalne podrške koju nije moguće obezbijediti bez jačanja kadrova i istraživačko-razvojne funkcije.

Stanje u Crnoj Gori iskazuje deficite u naučno-razvojnom sektoru, koji u znatno većoj mjeri treba da podržava razvoj poljoprivrede i izvođenje politike kompatibilne sa CAP, pogotovo na području ruralnog razvoja. Poseban je deficit u oblasti ekonomskih analiza i uspostavljanja efikasnog monitoringa za sprovođenje agrarne politike. Zato treba nastaviti i jačati podršku obrazovanja deficitarnih kadrova u poljopriredi, kao i podršku za ciljna istraživanja i razvojne projekte. Posebno će mjesto imati izrada ekonomskih analiza u poljoprivredi, kao i naučno-razvojna podrška sprovođenju Strategije.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

Razvoj poljoprivrede zasnovan na znanju; jačanje institucionalne podrške za razvoj održive poljoprivrede; brže sprovođenje reformi i pridruživanja EU; jačanje kadrovskih potencijala za bržu primjenu novih tehnologija i inovacija u poljoprivredi.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Podrška se usmjerava u:

- Poboljšanje uslova školovanja u postojećim srednjim poljoprivrednim školama i poljoprivrednom fakultetu, i stipendiranju deficitarnih kadrova u zemlji i inostranstvu, na bazi prioriteta koje u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i nauke definiše Ministarstvo poljoprivrede,
- jačanje naučnoistraživačkog i razvojnog rada sa direktnom primjenom u poljoprivredi za potrebe izvođenja Strategije,
- izradu ekonomskih analiza za potrebe agrarne politike (planiranje mjera i ocjena efekata njihove primjene).

Za poboljšanje uslova školovanja podrška se daje na osnovu aplikacije škola, koja mora sadržati opis i argumentaciju projekata. Podržavaju se investicije u zgrade, opremu i mehanizaciju potrebnu za izvođenje praktične nastave vezane za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Podrška naučno-istraživačkom radu daje se za projekte u okviru tema koje zahtijeva Ministarstvo poljoprivrede i koje podržavaju izvođenje Strategije. Prijave istraživačkih projekta moraju sadržati program kojim se dokazuje da će istraživanja imati efekte na razvoj ili na ubrzavanje procesa integracije u EU. Projekte mogu kandidovati timovi domaćih i/ili inostranih stručnjaka. Ministarstvo može učestvovati u kofinansiranju projekata sa drugim Vladinim isntitucijama.

Izrada ekonomskih analiza u poljoprivredi, evaluacija projekata i mjera agrarne politike, izrada godišnjih izvještaja, sprovodi se na zahtjev Ministarstva poljoprivrede. U okviru ove mjere mogu se finansirati li sufinansirati i druge ad hoc mjere i aktivnosti Ministarstva (povremene komisije, ekspertize i sl.).

Korisnici

Obrazovne i naučnoistraživačke ustanove i organizacije, ekspertski timovi ili pojedinci, studenti deficitarnih zanimanja,

Način plaćanja

Na bazi zahtjeva, po ispostavljenoj fakturi za ugovoreni i obavljeni posao i izvještaj.

Realizacija

Ministarstvo, u saradnji sa Univerzitetom CG, drugim institucijama i angažovanim ekspertima

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika i na bazi rješenja Ministarstva. Selekcija projekata vrši se na osnovu objektivnih kriterijuma.

Nadzor i kontrola

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva I vodoprivrede

Finansijski plan

Komponente:

- Poboljšanje uslova srednjeg i visokog obrazovanja stipendiranje deficitarnih kadrova u zemlji i inostranstvu 40.000€
- Jačanje naučnoistraživačkog i razvojnog rada sa direktnom primjenom u poljoprivredi za potrebe izvođenja Strategije 35.000€
- Ekonomske analize za potrebe agrarne politike 30.000€
- Izrada zakona i podzakonskih propisa 40.000€
- Agrarni tržišno informacioni system 20.000€
- Angažovanje eksperata 30.000€

Naziv mjere

Program stručnih i savjetodavni poslova u stočarstvu

Razlozi za podsticaj

Crna Gora je u 2000. otpočela program unapređivanja govedarstva na novim osnovama i u tu svrhu osnovana je Služba za selekciju stoke, kao jedinica u sastavu Biotehničkog fakulteta. I pored evidentnih rezultata koji su ostvareni na unapređivanju kvaliteta priplodnih grla u govedarstvu posljednjih godina, još uvijek je veoma nizak populacijski prosjek proizvodnje mlijeka i mesa. Međutim, prinos mlijeka po kravi na najboljim farmama, koje su uključene u redovnu kontrolu produktivnosti, ne zaostaje za zemljama sa razvijenim govedarstvom, ali je u pitanju veoma mali dio ukupne populacije.

Stoga je potrebno nastaviti i intenzivirati rad na unapređivanju goveda uključivanjem većeg broja grla u zvaničnu kontrolu, zatim intenzivirati rad na unapređivanju genetskog potencijala ovaca i koza, i drugih vrsta stoke.

Istovremeno, Služba obavlja i sve veći obim savjetodavnih poslova u stočarskoj proizvodnji. Moderan koncept razvoja pred Službu postavlja sve više zahtjeva u smislu pružanja različitih vrsta usluga poljoprivrednim proizvođačima. Jedan od ozbiljnih izazova u narednom periodu za Službu jeste osposobljavanje i obuka farmera za podnošenje zahtjeva za direktnu podršku i za ispunjavanje brojnih EU standarda koji su vezani za očuvanje životne sredine i bezbjednost hrane, zaštitu i dobrobit životinja (cross-compliancež). Takođe, važno će mjesto u aktivnostima Službe

imati pomoć i podrška poljoprivredinim proizvođačima i proizvođačkim organizacijama u pripremi i kandidovanju projekata za IPARD podršku

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

- Poboljašanje konkurentnosti stočarske proizvodnje unapređivanjem genetskog potencijala priplodne stoke,
- jačanje institucionalne podrške za razvoj održive poljoprivrede,
- uvođenje i implementacija međunarodnih standarda u programe unapređivanja stoke,
- jačanje kadrovskih potencijala za bržu primjenu novih tehnologija i inovacija u poljoprivredi.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

U okviru Biotehničkog fakulteta podržava se rad Službe za selekciji stoke na realizaciji odgajivačko-selekcijskih programa u stočarstvu i pružanju brojnih usluga poljoprivredinim proizvođačima.

Uslov za podršku je godišnji program rada, sa detaljno razrađenim obimom mjera, dinamikom njihove realizacije, finansijskim aspektima i očekivanim efektima. Za verifikaciju rezultata služi detaljni godišnji izvještaj.

Korisnici

Biotehnički fakultet - Služba za selekciju stoke

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi za rad Službe, sa tekućim izvještajem

Realizacija

Biotehnički fakultet - Služba za selekciju stoke

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi godišnjeg programa rada Službe za selekciju stoke

Nadzor i kontrola

Ministarstvo, poljkoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Finansijski plan

Program poslova selekcije i savjetodavnih usluga u stočarstvu (prema Programu rada Službe za 2009.) 314.780€

Naziv mjere

Program stručnih poslova u biljnoj proizvodnji

Razlozi za podsticaj

Biljnu proizvodnju u Crnoj Gori karakterišu brojne specifičnosti i strukturni nedostaci, koji uz podršku određenih faza mogu biti prevaziđeni, a ovaj vid poljoprivredne proizvodnje dovesti na veći nivo efikasnosti stvaranjem pretpostavki za primjenu medjunarodnih standarda. Takođe, implementacija Zakona o sjemenu poljoprivrednog bilja i Zakona o sadnom materijalu, koji su u znatnoj mjeri usklađeni sa EU propisima, nalaže sprovođenje niza mjera, radi postizanja viših standarda kvaliteta u rasadničkoj proizvodnji, kao i za inovaciju postojećeg sortimenta.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

Jačanje institucionalne podrške za razvoj održive poljoprivrede; uvođenje i implementacija međunarodnih standarda u sjemenskoj i rasadničkoj proizvodnji; modernizacija sortimenta.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Podržava se rad ovlašćenih institucija koje se bave: oplemenjivanjem, proizvodnjom predosnovnog sjemenskog i sadnog materijala, čuvanjem uzoraka sjemenskog materijala i registrovanih sorti, provjeravanjem genetskih osobina i upotrebne vrijednosti: novih domaćih i stranih sorti u referentnim kolekcijama, održavanjem i izučavanjem sorti u njima u skladu sa zakonskim propisima.

U okviru programa predmet podrške može biti: dobijanje (stvaranje) novih sorti, proizvodnja predosnovnog sjemenskog i sadnog materijala, formiranje referentne kolekcije sorti i podloga.

Uslov za podršku je godišnji program rada, sa detaljno razrađenim obimom mjera, dinamikom njihove realizacije, finansijskim aspektima i očekivanim efektima. Za verifikaciju rezultata služi detaljni godišnji izvještaj.

Korisnici

Ovlašćene institucije za proizvodnju predosnovnog sjemenskog i sadnog materijala, i formiranje referentne kolekcije sorti i podloga.

Način plaćanja

Ovlašćenim institucijama na žiro račun nakon dobijanja izvještaja o realizaciji programa rada i po ispostavljenoj fakturi.

Realizacija

Ministarstvo u saradnji sa Biotehničkim fakultetom

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi programa rada, a nakon dostavljanja Ministarstvu izvještaja o obavljenom poslu sa fakturom.

Nadzor i kontrola

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Finansijski plan

Komponente:

- Podrška proizvodnje predosnovnog sjemenskog i sadnog materijala 15.000€
- Formiranje referentne kolekcije sorti i podloga 60.000€

Naziv mjere

Program mjera kontrole kvaliteta proizvoda

Razlozi za podsticaj

Crnogorska poljoprivreda, iako malog obima, tržištu nudi veoma široku paletu proizvoda. Zahtjevi potrošača su sve veći, a implementacija zakonskih propisa nalaže da svi proizvodi koji se stavljaju u promet mora da budu pod odgovarajućim vidovima nadzora i kontrole kvaliteta. Dodatne zahtjeve postavlja harmonizacija sa EU propisima. Crna Gora je u dosadašnjem periodu

podržavala jačanje institucija za kontrolu kvaliteta, prvenstveno kroz formiranje i opremanje novih i jačanje postojećih laboratorija, zatim kroz razne vidove obuke i stručnog osposobljavanja. Budući da je proces usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa propisima EU veoma zahtjevan, potrebno je nastaviti i dinamizirati podršku uspostavljanju i funkcionisanju laboratorija za kontrolu kvaliteta u skladu sa zakonskim propisima.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

Obezbjeđivanje stabilne ponude bezbjedne hrane, prihvatljive u pogledu kvaliteta i cijena; jačanje institucionalne podrške za razvoj održive poljoprivrede; brže sprovođenje reformi i pridruživanja EU; jačanje kadrovskih potencijala za bržu primjenu novih tehnologija i inovacija u poljoprivredi; jačanje konkurentnosti proizvođača hrane.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Mjera se odnosi na podršku redovnoj kontroli i unapređivanju kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, prvenstveno kroz opremanje i funkcionisanje laboratorija za kontrolu kvaliteta:

- Laboratorije za mljekarstvo i
- Laboratorije za vino.

Uslov za podršku je godišnji program rada laboratorija, sa detaljno razrađenim obimom mjera, dinamikom njihove realizacije, finansijskim aspektima i očekivanim efektima. Za verifikaciju rezultata služi detaljni godišnji izvještaj.

Korisnici

Biotehnički fakultet: Laboratorija za mljekarstvo i Laboratorija za vino

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi za rad Laboratorije za mljekarstvo sa izvještajem ili odobrenja za dodatno opremanje Laboratorije za vino

Realizacija

Biotehnički fakultet

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi godišnjeg programa rada Laboratorije za mljekarstvo, kojeg odobrava Ministarstvo, i na bazi zahtjeva za opremanje Laboratorije za vino

Nadzor i kontrola

Ministarstvo, poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Finansijski plan

Komponente:

- Laboratorija za mljekarstvo (učešće u finansiranju operativnih troškova) 75.000€
- Laboratorija za vino (dodatno opremanje) 10.000€

Naziv mjere

Program savjetodavnih poslova u biljnoj proizvodnji

Razlozi za podsticaj

Crna Gora je uspostavila koncept savjetodavne službe tako da savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji sprovodi Savjetodavna služba, koja ima nezamjenljivu ulogu u unapređivanju poljoprivrede i uvođenju tehnoloških inovacija.

Moderan koncept razvoja pred Savjetodavnu službu u biljnoj proizvodnji postavlja sve više zahtjeva u smislu pružanja različitih vrsta servisa poljoprivrednim proizvođačima. Savjeti u samoj proizvodnji su samo jedan, a nikako jedini zadatak. Jedan od ozbiljnih izazova u narednom periodu za jeste osposobljavanje i obuka farmera za podnošenje zahtjeva za direktnu podršku i za ispunjavanje brojnih EU standarda koji su vezani za očuvanje životne sredine i bezbjednost hrane, zaštitu i dobrobit životinja (cross-compliance). Takođe, važno će mjesto u aktivnostima Službe imati pomoć i podrška poljoprivredinim proizvođačima i proizvođačkim organizacijama u pripremi i kandidovanju projekata za IPARD podršku.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

- Podizanje konkurentnosti poljoprivrede putem modernizacije i uvođenja tehnoloških inovacija,
- jačanje institucionalne podrške razvoju poljoprivrede,
- podrška sprovođenju reformi i pridruživanja EU,
- podizanje stručnog nivoa proizvođača,
- jačanje kadrovskih potencijala za bržu primjenu novih tehnologija i inovacija u poljoprivredi.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

U okviru ove mjere finansijski se podržavaju savjetodavne aktivnosti Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji. Neophodan uslov za podršku je godišnji program rada, sa detaljno razrađenim obimom mjera, dinamikom njihove realizacije, finansijskim okvirom i očekivanim efektima. Rezultati se verifikuju na bazi detaljnog godišnjeg izvještaja, koji se podnosi Ministarstvu. Služba treba da pruža široku lepezu servisa poljoprivrednim proizvođačima, uključujući i osposobljavanje za korišćenje podrške u skladu sa EU regulativom.

Korisnici

Biotehnički fakultet - Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi za rad Službe, sa tekućim izvještajem

Realizacija

Biotehnički fakultet - Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi godišnjeg programa rada Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji

Nadzor i kontrola

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva I vodoprivrede

Finansijski plan

Program poslova savjetodavnih usluga u biljnoj proizvodnji (prema Programu rada Službe za 2009.) 305.800€

Naziv mjere

Program fitosanitarnih mjera

Razlozi za podsticaj

Zdravstvena zaštita bilja je važan dio ukupne bezbjednosti hrane. Na tom području, kao i na području veterine, glavni je izazov prilagođavanje pravnih i institucionalnih okvira zahtjevima EU. U fitosanitarnoj oblasti donesen je set zakona: Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja koji propisuje sprovođenje niza mjera u toj oblasti, Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja, Zakon o sadnom materijalu, Zakon o sredstvima za ishranu bilja, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Zakon o zaštiti biljnih sorti, Zakon o bezbjednosti hrane, Zakon o genetički modifikovanim organizmima i Zakon o ratifikaciji međunarodne konvencije o zaštiti bilja. Stoga je potrebno nastaviti podršku sprovođenju programa fitosanitarnih mjera i druge poslove koji predstavljaju izvršavanje zakonskih obaveza.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

- Uspostavljanje i funkcionisanje sistema bezbjedne proizvodnje hrane posebno hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje;
- utvrđivanje statusa štetnih organizama, sprječavanje unošenja i širenja štetnih organizama i njihova eradikacija,
- proizvodnja zdravstveno ispravnog i kvalitetnog sjemenskog i sadnog materijala
- monitoring rezidua sredstava za zaštitu, monitoring sredstava za ishranu bilja

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Podržava se implementacija Programa fitosanitarnih mjera, koji sadrži detaljan pregled mjera sa potrebnim iznosom finansijskih sredstava za njihovu implementaciju.

Program sadrži mjere iz oblasti

- Zdravstvene zaštite bilja,
- sjemena i sadnog materijala,
- zaštite biljnih sorti,
- sredstava za zaštitu bilja,
- sredstava za ishranu bilja,
- genetički modifikovanih organizama i bezbjednosti hrane.

Takođe, Program predviđa i naknadu poljoprivredinim proizvođačima za umanjeni ili izgubljeni prinos, u skladu sa zakonskim propisima.

Korisnici

Službe ovlašćene za sprovođenje mjera, laboratorije, poljoprivredna gazdinstva.

Način plaćanja

Po ispostavljenoj fakturi za obavljeni posao uz izvještaj, dijelom avansno;

Proizvođačima na račun preko banaka

Realizacija

Fitosanitana uprava

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi Programa rada Fitosanitarne uprave Crne Gore. U skladu sa Budžetom za 2009. godinu (funkcionalna klasifikaciji 41106 - program 2621). Rezultati se verifikuju na bazi detaljnog godišnjeg izveštaja koji se podnosi Ministarstvu

Nadzor i kontrola

Ministarstvo, poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Finansijski plan

Komponente:

1. Program zdravstvene zaštite bilja 150.000€:
   a) Izvještajno-prognozni program i praćenje zdravstvenog stanja bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom.
   b) Operativni program stalnog nadzora nad karantinskim štetnim organizmima.
   c) Nacionalni operativni program stalnog nadzora nad nekarantinskim štetnim organizmima:
      i) Muva masline / Bactrocera oleae Gmel.
      ii) Voćna muva / Ceratitis capitata Wiedemann.
      iii) Leptirasta vaš duvana / Bemisia tabaci Gennadius.
      iv) Cikade vinove loze – prenosioci fitoplazmi.
      v) Oboljenje vinove loze / ESKA.
      vi) Sprječavanje najezde biljnih štetočina.
      vii) Invazivne vrste insekata u plastenicima.
      viii) Fitoparazitne nematode u plastenicima.
      ix) Virusi.
   d) Hitne fitosanitarne mjere i naknada šteta / Program eradikacije štetnih organizama
2. Program praćenja sredstava za zaštitu bilja, ishranu bilja i bezbjednost hrane 90.000€:
   a) Monitoring rezidua pesticida u hrani biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje.
   b) Postregistracijsko praćenje sredstava za zaštitu bilja.
   c) Monitoring sredstava za ishranu bilja.
   d) Postregistracijsko praćenje sredstava za ishranu bilja.
   e) Mjere biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje.
3. Program za sjemenski i sadni materijal, zaštitu biljnih sorti i GMO 60.000€
   a) Certifikacija sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja
   b) Ispitivanje GMO

Naziv mjere

Operativni program o zdravstvenoj zaštiti životinja

Razlozi za podsticaj

Crna Gora ulaže znatna sredstva u bezbjednost hrane i harmonizaciju pravnih i institucionalnih okvira sa međunarodnim standardima. Imajući u vidu da stočarska proizvodnja predstavlja najznačajniju granu poljoprivrede, sve je veći značaj veterinarske službe za efikasno funkcionisanje sistema očuvanja zdravlja životinja i bezbjedne proizvodnje animalnih proizvoda. Stoga je potrebno nastaviti podršku sprovođenju mjera Operativnog programa o zdravstvenoj

zaštiti životinja i druge poslove koji predstavljaju izvršavanje zakonskih obaveza u oblasti veterine i bezbjednosti hrane.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi:

- uspostavljanje i funkcionisanje sistema bezbjedne proizvodnje i prometa hrane animalnog porijekla,
- obezbjeđivanje zdravstvene zaštite životinja i praćenje epizootiološke situacije,
- jačanje institucionalne podrške za bržu implementaciju EU standarda u oblasti zdravlja životinja i proizvodnji animalnih proizvoda.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Podržava se puna implementacija Operativnog programa o zdravstvenoj zaštiti životinja, koji sadrži detaljan pregled mjera sa potrebnim iznosom finansijskih sredstava za njihovu implementaciju. Programom se utvrđuju dijagnostička ispitivanja i imunoprofilaktičke, zoosanitarne i biosigurnosne mjere za obezbjeđivanje zdravstvene zaštite životinja, praćenje epizootiološke situacije, monitoring rezidua, monitoring zoonoza, plan upotrebe sredstava i uslovi za sprovođenje mjera propisanih zakonom. Program predviđa i naknadu štete poljoprivredinim proizvođačima za životinje koja su ubijene ili zaklane, za stvari i sirovine koje su oštećene, pokvarene ili uništene prilikom sprovođenja mjera određenih za suzbijanje zaraznih bolesti , za one bolesti gdje je to zakonom propisano.

Korisnici

Veterinarske ambulante, Specijalistička veterinarska laboratorija, poljoprivredna gazdinstva.

Način plaćanja

Poljoprivredinim proizvođačima preko banaka, po ispostavljenoj fakturi Veterinarskoj upravi za obavljeni posao uz izvještaj i dijelom avansno.

Realizacija

Veterinarska uprava

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi Operativnog programa o zdravstvenoj zaštiti životinja u okviru Veterinarske uprave Crne Gore, u skladu sa Budžetom Crne Gore (funkcionalna klasifikacija 41102 – program 2011). Rezultati se verifikuju na bazi detaljnog godišnjeg izveštaja, koji se podnosi Ministarstvu

Nadzor i kontrola

Ministarstvo, poljoprivrede, šumarstva I vodoprivrede

Finansjiski plan

Komponente prema operativnom programu:

Program 1. Praćenje epizootiološke situacije i dijagnostika u slučaju sumnje na zarazne bolesti 86.325€

Program 2. Obezbjeđivanje zdravstvene zaštite životinja u opštinama u kojima ne postoji organizovana zdravstvena zaštita 21.000€

Program 3. Suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze goveda 568.260€

Program 4. Suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda 218.950€

Program 5. Suzbijanje i iskorjenjivanje bruceloze goveda, ovaca i koza 535.385€

Program 6. Monitoring bolesti plavi jezik 7.400€

Program 7. Dijagnostika bolesti pčela 29.700€

Program 8. Preveniranje i suzbijanje klasične kuge svinja 94.515€

Program 9. Preveniranje i suzbijanje bjesnila pasa i mačaka, a u zavisnosti od epizootiološke situacije i ostalih domaćih životinja 27.825€

Program 10. Preveniranje i suzbijanje ehinokokoze 1.680€

Program 11. Preveniranje i suzbijanje antraksa 1.425€

Program 12. Preveniranje i suzbijanje atipične kuge živine 16.290€

Program 13. Preveniranje avijarne influence 14.245€

Program 14. Identifikacija i registracija goveda 131.600€

Program 15. Monitoring rezidua 60.000€

Program 16. Monitoring zoonoza – salmoneloza 15.600€

Program 17. Monitoring zoonoza – listerija 13.800€

Program 18.Monitoring Bovine spongioformne encefalopatije – BSE 6.000€

Naziv mjere

Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa

Razlozi za podsticaj

Dinamičan proces reformi koji se odvija u crnogorskoj poljoprivredi, uključujući ispunjavanje već preuzetih brojnih međunarodnih obaveza, implementaciju NPI, sprovođenje agrarne politike u skladu sa Strategijom i mjerama koje definiše ovaj program, pored institucionalne, zahtijevaju i znatnu finansijsku podršku. Osnivanje institucija, uvođenje novina u svakodnevnu praksu, što je uslov za implementaciju niza mjera agrarne politike, nameće potrebu dodatnog ospobljavanja ljudskih resursa, prvenstveno kroz upoznavanje prakse i iskustava članica EU. Brojni su zadaci u oblasti harmonizacije zakonodavstva sa Acquis communautaire EU, a posebno u kvalitetnoj primjeni nove zakonske regulative. Brojni međunarodni projekti nameću dodatne finansijske obaveze Ministarstvu. Međunarodni integracioni procesi i sprovođenje reformi traže saradnju sa najširim krugom korisnika: asocijacije poljoprivrednika i drugih vidova organizovanja, socijalni partneri, lokalne akcione grupe i dr. Takođe, za uspjeh reformskih aktivnosti veoma je važna pravovremena i kvalitetna medijska prezentacija. Time se doprinosi podizanju demokratskih standarda, posebno u ruralnim sredinama. Stoga je potrebno u godišnjem agrobudžetu planirati sredstva za navedene namjene.

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Ciljevi

- jačanje institucionalne podrške za razvoj održive poljoprivrede,
- brže i efikasnije sprovođenje reformi i pridruživanja EU,
- uvođenje i primjena međunarodnih standarda, jačanje međunarodne saradnje i afirmacija Crne Gore i njenih potencijala,

- jačanje kadrovskih potencijala za bržu primjenu novih tehnologija i inovacija u poljoprivredi.
- podizanje svijesti o značaju poljoprivrede i njenog razvoja u skladu sa EU modelom,
- redovno i kvalitetno informisanje javnosti o mjerama agrarne politike i stepenu napretka u procesu EU integracija.

Opis mjere i kriterijumi za podršku

Ova mjera sa višestrukom namjenom usmjerena je u podršku:

- sprovođenju obaveza u EU integracijama: Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, NPI i drugih preuzetih obaveza kroz funkcionisanje stalnih (Grupa za EU integracije Poljoprivreda i irbarstvo) ili povremenih radnih tijela i komisija, kao i za dodatne troškove harmonizacije zakonodavstva sa Acquis EU i dr.,
- učlanjivanju Crne Gore u međunarodne organizacije koje su od značaja za razvoj poljoprivrede,
- realizaciji međunarodnih projekta koji se realizuju u sektoru poljoprivrede,
- aktivnosti savjetodavnih tijela koja su predviđena novim zakonima (Zakon o poljoprivredi, Zakon o bezbjednosti hrane, Zakon o genetički modifikovanim organizmima i sl.),
- jačanju administrativnih i institucionalnih kapaciteta kroz dodatnu obuku kadra, podršku kreativnih kadrova i modernizaciju postojeće i nabavku nove opreme,
- odnosu sa javnošću u sprovođenju agrarne politike i predstavljanju procesa pristupanja EU.
- Korisnici: Stručno savjetodavna tijela Ministarstva, ad hoc radne grupe i komisije, eksperti i grupe eksperata, kreativni kadrovi, elektronski i štampani mediji.

Način plaćanja

Na bazi zahtjeva, fakture i dostavljenog izvještaja.

Realizacija

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Procedura realizacije

Mjera se sprovodi na bazi odluka i rješenja Ministarstva.

Nadzor i kontrola

Ministarstvo, poljoprivrede, šumarstva i vodorpivrede

Finansijski plan

Komponente:

1. EU integracije: sprovođenje SSP, NPI, funkcionisanje Grupa za EU integracije Poljoprivreda i ribarstvo) ili povremenih radnih tijela i komisija, troškove harmonizacije zakonodavstva sa Acquis EU 100.000€
2. Članstvo u međunarodnim organizacijama (FAO, OIV, IOC, GFCM, SWG i dr) 70.000€
3. Rad i aktivnosti savjetodavnih tijela koja su predviđena novim zakonima (Zakon o poljoprivredi, Zakon o bezbjednosti hrane, Zakon o GMO), 50.000€
4. Usluge prevođenja 25.000€
5. Informatička podrška 25,000€
6. Jačanje administrativnih i institucionalnih kapaciteta: dodatna obuka kadra, podrška kreativnim kadrovima, 60.000€
7. Odnos sa javnošću: sprovođenje agrarne politike i predstavljanje procesa pristupanja EU 40.000€
8. Ostali operativni troškovi 40.000€

Podrška plasmanu na tržište

Agrarni marketinški informacioni sistem Crne Gore (AMIS)

Praćenje cijena poljoprivrednih proizvoda i inputa u biljnoj proizvodnji i stočarstvu

AMIS je agrarni marketinški informacioni sistem koji pruža informacije o cijenama poljoprivrednih proizvoda i repromaterijala u Crnoj Gori. Ovaj projekat Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede otpočeo je u otobru 2005 godine kroz rad stručnih službi Ministarstva (Savjetodavne službe za biljnu proizvodnju - za voće i povrće i Selekcijske službe za stočarstvo - za živu stoku). Prikupljanje cijena i obrada podataka se redovno vrši svake sedmice. Osim podataka o cijenama i njihovim trendovima, u izvještajima koji su dio sedmičnog biltena daje se prikaz stanja ponude i potražnje, te kvaliteta i cjenovnih trendova u odnosu na prethodnih sedam dana. Naglasak je na podacima i informacijama o cijenama voća i povrća, žive stoke i poljoprivrednih inputa i upoznavanju (prezentovanju, davanju na korišćenje) dobijenih obavještenja učesnicima tržišta poljoprivrednih proizvoda. Treba istaći da se time osigurava stalna preglednost stanja na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

AMIS se realizuje kroz rad određenog broja savjetodavaca iz Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji i Službe za selekciju stoke. Reporteri centara ovih službi sedmično obilaze zelene i stočne pijace i unose vrijednosti u softver za obradu podataka i izradu specijaliziranih izvještaja po različitim ulaznim kriterijumima (prikaz cijena po vrstama, kvalitetu, porijeklu, pakovanju proizvoda). Izvještavanje sa kvantaške pijace u Podgorici koja je i jedina vrši se u istom terminu i na isti način.

Glavni zadaci AMIS-a su: praćenje tržišta voća i povrća, žive stoke i inputa za poljoprivrednu prozvodnju i na nacionalnom i regionalnom nivou, izrada izvještaja o cijenama, kretanjima cijena i ukupnom stanju na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Budući da dinamika promjene cijena, ponude i potražnje poljoprivrednih proizvoda te obim informacija varira s obzirom na grupu proizvoda, to od strane koordinatora projekta vrši se prezentacija i analiza tržišta poljoprivrednih proizvoda od značaja za crnogorsku proizvodnju koji su prezentovani u televizijskim i radio emisijama nacionalnog servisa u kontinitetu.

Podaci o maloprodajnim cijenama na zelenim pijacama i veleprodajnim cijenama na kvantašu kao što je opisano, sakupljaju savjetodavci - reporteri sedmično a maloprodajne cijene poljoprivrednih inputa (pesticide, sredstva za ishranu bilja i stočna hrana) ažuriraju se mjesečno. U vrijeme sezonske ponude voća i povrća cijene za njavažnije proizvode iz ovih kategorija proizvoda se prate dnevno.

Značaj ovog informacionog sistema je u tome što se podaci o veleprodajnim cijenama koriste za formiranje otkupnih cijena najvažnijih povrtarskih proizvoda. Bazu podataka čini oko 100 proizvoda koji se prate iz biljne proizvodnje i oko 30 proizvoda iz oblasti stočasrtva. Nadalje, prikupljene informacije o cijenama i stanju na tržištu osnova su za izradu izvještaja i analiza koji se distribuiraju korisnicima putem web stranice (www.amiscg.org/Arhiva), zatim radio i televizijskih emisija a dostupne su i preko dnevnih novina.

Uz izvještaje na web stranici dati su i stručni savjeti iz oblasti biljne proizvodnje i stočasrtva. Pored značaja dobrog i tačnog sakupljanja i predstavljanja podataka i savjeta, važnost se pridaje i savremenom izgledu i i modernoj koncepciji pa bilteni redovno sadrže i fotografije načinjene u momentu uzimanja cijena na pijaci.

Saradnja postoji i sa zemljama u okruženju koje takođe imaju razvijen tržišni informacioni sistem pa se u Biltenima redovno nalaze i tabele sa cijenama važnijih vrsta voća i povrća iz Srbije i Hrvatske.

Podaci se sakupljaju od 2006 godine kada je počeo da se realizuje projekat AMIS, te na web stranici mogu se naći svi Bilteni arhivirani po godinama (2006, 2007, 2008 god). Planiran je i dalji razvoj aktivnosti na unapređenju AMIS-a, gdje bi se prikazivale i cijene proizvoda agroindustrije, ribarstva, poljoprivrednih inputa itd.

Inspekcijske službe u poljoprivredi

Odsjek za inspekcijski nadzor u poljoprivredi vrši poslove inspekcijskog nadzora koji se odnose na obezbjedjenje sprovodjenja zakonskih i podzakonskih propisa, donosi rješenje u upravnom

postupku, podnosi zahtjeve za pokretanje prekršajnog postupka, prijave za privredni prestup i krivično djelo, daje inicijativu za izmjene i dopune zakonskih propisa čiju primjenu prati, priprema informacije i izvještaje o stanju u ovoj oblasti kao i druge odgovarajuće poslove.

Ovlašćenja poljoprivredne inspekcije zasnivaju se na primjeni:

- Zakona o opštem upravnom postupku – Sl.list RCG, br.06/03;
- Zakona o inspekcijskom nadzoru – Sl.list RCG, br. 39/03;
- i primjeni zakona, pravilnika, naredbi, programa, instrukcija idr. iz poljoprivredne oblasti.

U odsjeku poljoprivredne inspekcije zaposleno je 7 poljoprivrednih inspektora čije se sjedište nalazi u Podgorici 1, Nikšić 2, Bar 1, Pljevlja 2 i Plav 1.

Ova inspekcija sprovodi inspekcijski nadzor nad primjenom sljedećih zakona i propisa:

- ZAKONA O DUVANU (Sl. list CG, br. 48/08 i 76/08) od 11.08.2008 i 12.12.2008;
- ZAKONA O MASLINARSTVU (Sl. list RCG, br. 55/03) od 01.10.2003.;
- ZAKONA O ORGANSKOJ POLJOPRIVREDI (Sl. list RCG, br. 49/04) od 22.07.2004;
- ZAKONA O POLJOPRIVREDNOM ZEMLJIŠTU (Sl. list RCG, br. 15/92, 59/92 i 27/94);
- ZAKONA O VINU (Sl. list RCG, br. 36/07)od 15.06.2007;
- ZAKONA O VINU I PRERAĐEVINAMA OD GROŽĐA I VINA (Sl. list SRCG, br. 9/83, 15/83, Sl. list RCG br. 27/94, 36/07); (Napomena: Danom stupanja na snagu Zakona o vinu (Sl. list RCG br. 36/07) prestaje da važi ovaj zakon, osim čl. 29 i 30 i drugih odredaba kojima se uređuje proizvodnja i promet jakih alkoholnih pića).
- ZAKONA O MJERAMA ZA UNAPREĐIVANJE STOČARSTVA (Sl. list RCG, br. 4/92, 59/92 i 27/94);
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

kao i propisa donijetih na osnovu navedenih zakona.

U skladu sa navedenim zakonima poljoprivredna inspekcija ima ovlašćenja da:

- Poljoprivredni inspektor vrši nadzor: u proizvodnji tipa i sorte duvana; korišćenja sjemena duvana za proizvodnju rasada duvana; proizvodnje rasada duvana; proizvodnje duvana u listu; kvaliteta i kvantiteta duvana pri otkupu duvana i obrađenog duvana; količina otkupljenog duvana po vrstama i klasama od proizvođača duvana; količina obrađenog duvana; u utvrđivanju uslova za obradu duvana; uslova za proizvodnju duvanskih proizvoda i nadzor nad evidencijom proizvođača duvana i registrovanih obrađivača duvana i proizvođača duvanskih proizvoda, kao i u vođenju evidencija i dostavljanja izvještaja u skladu sa ovim zakonom.
- Pregleda maslinjake radi obezbjeđivanja izvršenja mjera za uzgoj i zaštitu masline i berbe ploda masline utvrđenih ovim zakonom i propisima donesenim na osnovu ovog zakona; utvrđuje ispunjenost uslova za proizvodnju maslinovog ulja i za ispitivanje i utvrđivanje njegovog kvaliteta; vrši kontrolu kvaliteta maslinovog ulja u proizvodnji i prometu;
- Vrši nadzor kod: zasnivanja organske poljoprivrede; uključivanja zemljišnih parcela u organsku poljoprivredu; uključivanja stočarske proizvodnje u organsku poljoprivredu; načina sakupljanja šumskih plodova i ljekovitog bilja; metoda primjene organske biljne proizvodnje i organske stočarske proizvodnje; tehnoloških postupaka u preradi proizvoda iz organske poljoprivrede; skladištenja, pakovanja i transporta proizvoda iz organske poljoprivrede; ispunjenosti uslova za uključivanje proizvođača u organsku poljoprivredu; ispunjenosti uslova ovlašćenog pravnog lica; ispunjenosti uslova za dobijanje proizvoda metodama organske proizvodnje; korišćenja oznake, odnosno zaštitnog znaka.

- Utvrdi da li korisnici poljoprivrednog zemljišta isto redovno ili racionalno obrađuju; utvrdi da li je poljoprivredno zemljište koje se privremeno koristilo u nepoljoprivredne svrhe, nakon ovakvog korišćenja tehnički, hemijski i biološki rekultivisano radi privođenja prvobitnoj namjeni u predviđenom roku; kontroliše da li se građevinsko zemljište pogodno za poljoprivrednu proizvodnju, do njegovog privođenja namjeni, koristi u skladu sa ovim zakonom; vrši kontrolu mjera koje preduzimaju opštine radi povećanja površina obradivog poljoprivrednog zemljišta i zaštite i unapređivanja poljoprivrede; u hitnim slučajevima, u kojima bi nastupila šteta po opšti interes, naredi mjere za sprečavanje štete; kontroliše da li korisnik poljoprivrednog zemljišta u društvenoj svojini vodi propisanu evidenciju; kontroliše da li se pašnjaci u društvenoj svojini iskorišćavaju u skladu sa zakonom; obustavi izvršenje nezakonitih radnji i vrši nadzor nad sprovođenjem ostalih odredaba ovog zakona. Inspektor poljoprivrede u saradnji sa inspektorom urbanizma zabraniće korišćenje poljoprivrednog zemljišta za druge namjene suprotno odredbama ovog zakona.
- Zabrani proizvodnju i promet grožđa namijenjenog za proizvodnju kvalitetnog vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom, ako ne pripada vrsti Vitis vinifera i ako ne potiče od sorte vinove loze koja se nalazi na listi preporučenih ili dozvoljenih sorti za određeni region, u skladu sa rejonizacijom vinogradarstva; zabrani proizvodnju kvalitetnog vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom ako ne ispunjava uslove iz ovog zakona; zabrani proizvodnju grožđa i vina u rinfuznom stanju ako proizvođači grožđa i vina nijesu upisani u registar iz ovog zakona; zabrani promet vrhunskih i predikatnih vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom, ako su pojačana i doslađena; zabrani proizvodnju vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom od uvezenog grožđa i stonog vina od grožđa koje ne potiče iz vinogradarske zone C Ia; zabrani stavljanje u promet vina koje nije ocijenjeno i označeno u skladu sa ovim zakonom; zabrani stavljanje u promet vrhunskog i predikatnog vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom, ako nije u originalnoj ambalaži od stakla; zabrani prodaju vina i drugih proizvoda od grožđa i vina za neposrednu ljudsku potrošnju ako nije u originalnom pakovanju; zabrani promet vina u rinfuznom stanju u specijalizovanim prodavnicama pića i ugostiteljskim objektima ako ne ispunjavaju uslove iz člana 30 stav 3 Zakona o vinu i prerađevinama od grožđa i vina (Sl. list SRCG, br. 9/83, 15/83, Sl. list RCG br. 27/94, 36/07); privremeno, do dobijanja rezultata ispitivanja, zabrani upotrebu i stavljanje u promet šire vina i drugih proizvoda od grožđa i vina, ako posumnja da sadrže materije štetne po život i zdravlje ljudi i da zapečati posudu u kojoj se nalaze
- Vrši pregled objekata i prostorija u kojima se proizvodi, prerađuje, odnosno smješta vino i prerađevine od grožđa i vina; zabrani proizvodnju vina, šire i prerađevina od grožđa i vina, ako proizvođač ne raspolaže odgovarajućim prostorijama, sudovima, spravama i drugim neophodnim tehničkim uređajima za vršenje analiza i ispitivanja proizvoda; zabrani upotrebu prostorija, sudova, sprava i drugih tehničkih uređaja, dok ne budu otklonjeni utvrđeni nedostaci; zabrani stavljanje u promet vina i prerađevina od grožđa i vina, kao i enoloških sredstava, ako se analizom utvrdi da ne odgovaraju propisanom kvalitetu; u prometu i pri uvozu i izvozu vina i prerađevina od grožđa i vina preduzima mjere i radnje za koje je posebnim propisima ovlašćen tržišni inspektor. Preduzeća (turistička, trgovinska, ugostiteljska itd.), individualni proizvođači i samostalni ugostitelji na koje se odnose odredbe ovog zakona, dužni su da poljoprivrednom inspektoru omoguće uvid u svoje poslovanje i da mu pruže sve potrebne podatke i objašnjenja u vezi sa svojim poslovanjem.
- Kontrolu odabiranja priplodnih grla koja se koriste za prirodno oplođavanje; kontrolu sprovođenja vještačkog osjemenjavanja i prirodnog oplođavanja stoke; kontrolu objekata i opreme za proizvodnju priplodne stoke i stočne hrane u pogledu ispunjavanja zoohigijenskih i zootehničkih uslova; kontrolu kvaliteta stočne hrane u proizvodnji i prometu; kontrolu načina držanja koza; kontrolu gajenja, držanja i prometa pčela; kontrolu proizvodnje i prometa živine proizvedene u inkubatoru, kao i kvaliteta jaja za leženje živine.

5. Molimo da opišete postojeći sistem i mehanizam zemljišnih katastara, i, ako postoje, svih sistema koji se koriste za identifikovanje poljoprivrednih parcela.

Sistemi zemljišnih katastara je u nadležnosti Ministasrtva finansija, odnosno Uprave za nekretnine.

Poljoprivredna parcela je u katastarskoj evidenciji označena kao katastarska parcela koja predstavlja dio zemljišta u katastarskoj opštini, definisana granicama i označena brojem sa podacima o imaocu prava odnosno vlasnika.

Identifikacija poljoprivrednih parcela u katastarskoj bazi podataka vrši se na osnovu predhodno izvršenog katastarskog klasiranja zemljišta koji je izvršen na osnovu prirodnih i ekonomskih uslova, proizvodnje, postojeće kulture na zemljištu. Zemljište koje se koristi u poljoprivredi vodi se u sljedeće katastarske kulture: njiva, vrt, voćnjak, vinograd, livada, pašnjak i iste se raspoređuju u osam klasa, u evidenciji katastra nepokretnosti, dok u evidenciji popisnog katastra i katastra zemljišta vode se podaci o istim katastarskim kulturama, ali se ne raspoređuju u klase.

Geodetsko katastarski informacioni sistem kao osnovni podsistem informacionog sistema državnih organa na jedinstven način obezbjeđuje evidenciju geodetskih i katastarskih podataka o nepokretnosti i pravima na njima, koji obuhvataju podatke o načinu korišćenja poljoprivrednog zemljišta.

Tip katastra	Kultura - način korišćenja	Površina (m2)	Sumarna površina (m2)
KZ	LIVADA	548 439 566	
KN	Livada 1. Klase	16 836 394	
KN	Livada 2. Klase	32 995 634	
KN	Livada 3. Klase	74 220 183	
KN	Livada 4. Klase	89 113 739	
KN	Livada 5. Klase	116 867 182	
KN	Livada 6. Klase	301 375 839	
KN	Livada 7. Klase	230 705 766	
KN	Livada 8.klase	43 886 411	**Ukupno livade:**
			1 454 440 714
KZ	NJIVA	219 005 311	
KN	Njiva 1. Klase	12 127 586	
KN	Njiva 2. Klase	24 126 269	
KN	Njiva 3. Klase	30 369 237	
KN	Njiva 4. Klase	36 518 105	
KN	Njiva 5. Klase	27 426 024	
KN	Njiva 6. Klase	29 728 057	
KN	Njiva 7. Klase	17 900 377	
KN	Njiva 8. Klase	1 294 511	**Ukupno njive:**
			398 495 477
KZ	PAŠNJAK	1 785 388 904	
KN	Pašnjak 1. Klase	5 111 714	
KN	Pašnjak 2. klase	17 796 604	
KN	Pašnjak 3. klase	72 884 003	
KN	Pašnjak 4. klase	147 891 284	
KN	Pašnjak 5. klase	266 691 909	
KN	Pašnjak 6. klase	312 568 764	
KN	Pašnjak 7. klase	336 207 633	
KN	Pašnjak 8. klase	61 478 497	**Ukupno pašnjaci:**
			3 006 019 312
KZ	VINOGRAD	980 206	
KN	Vinograd 1. klase	2 363 491	
KN	Vinograd 2. klase	2 478 424	
KN	Vinograd 3. klase	5 924 819	
KN	Vinograd 4. klase	1 218 537	
KN	Vinograd 5. klase	122 464	
KN	Vinograd 6. klase	12 344	
KN	Vinograd 7. klase	3 894	**Ukupno vinogradi:**
			13 104 179
KZ	VOĆNJAK	21 354 543	
KN	Voćnjak 1. klase	6 100 359	
KN	Voćnjak 2. klase	12 871 707	
KN	Voćnjak 3. klase	30 623 127	
KN	Voćnjak 4. klase	22 727 592	
KN	Voćnjak 5. klase	10 307 467	

KN	Voćnjak 6. klase	465 029	
KN	Voćnjak 7. klase	51 559	
KN	Voćnjak 8. klase	10 121	**Ukupno voćnjaci:**
			104 511 504
KZ	VRT	43 636	
KN	Vrt 1. klase	953 360	
KN	Vrt 2. klase	1 963 412	
KN	Vrt 3. klase	2 002 536	
KN	Vrt 4. klase	178 031	
KN	Vrt 5. klase	19 565	
KN	Vrt 6. klase	4 380	
KN	Vrt 7. klase	4 656	**Ukupno vrtovi:**
			5 169 576
KZ - podaci se odnose na evidenciju popisnog katastra i katastra zemljišta			
KN - podaci se odnose na evidenciju katastra nepokretnosti			

Izvor: Uprava za nekretnine

6. Molimo da date informacije o svim vidovima sistema unakrsne ispunjenosti uslova (npr. smanjenje poljoprivredne podrške koja se isplaćuje poljoprivrednim proizvođačima ako nijesu ispunjeni standardi u oblasti zaštite životne sredine, dobrobiti životinja, javnog zdravlja, zdravlja životinja i biljaka).

U Crnoj Gori još nema razrađenih i usvojenih pravila usklađenosti postojećih vidova podrške u okviru prvog i drugog stuba agrarne politike sa onim što je u EU regulisano tzv. cross-compliance pravilima.

Generalno se može reći da se crnogorska poljoprivreda ne suočava s problemima izražene intenzivnosti proizvodnje. U stvari, u specifičnosti crnogorske poljoprivrede spada i naglašen ekstenzivni način proizvodnje, posebno tamo gdje se opredjeljuje najveći iznos direktne podrške proizvođačima (gajenje preživara u stočarstvu). Direktna podrška farmerima za gajenje ratarskih kultura manjeg je obima, zbog manje zastupljenosti gajenja ratarskih kultura. Kao i u stočarstvu, u ratarstvu preovlađuje ekstenzivni način proizvodnje u pogledu ostvarenih prinosa i primjene mineralnih đubriva u ishrani i pesticida u zaštiti gajenih kultura. Po nekim podacima iz devedesetih, Crna Gora koristi za oko 12 puta manje mineralnih đubriva u poređenju sa tadašnjim EU prosjekom.

Jedan od važnih principa u reformi ukupne agrarne politike jeste princip postepenosti. Tako se i u sprovođenju podrške farmerima u okviru prvog stuba (direktna plaćanja na bazi hektara obrađenih površina i broja grla u stočarstvu), kao i za plaćanja u okviru druge osovine ruralnog razvoja (podrška gajenju autohtonih rasa i sojeva stoke, podrška organskoj proizvodnji i održivom korišćenju planinskih pašnjaka) uvodi sve više uslova za ostvarivanje prava na podršku.

Kod podrške po hektaru za sjemensku proizvodnju krompira, na primjer, obavezna je rotacija kultura (jedan od elemenata sistema unakrsne ispunjenosti uslova u okviru Good Agricultural and Environmental Conditions). Kod podrške – premija po grlu u govedarstvu (prvi stub podrške), nakon završetka programa obilježavanja cjelokupne populacije, od 2008. godine obavezujući je uslov za ostvarivanje prava na premije da su grla obilježena (jedan od elemenata sistema unakrsne ispunjenosti uslova u okviru Statutory Management Requirements). Ovaj je uslov obavezujući i za podrška gajenju autohtonih rasa i sojeva stoke i održivom korišćenju planinskih pašnjaka u okviru druge osovine ruralnog razvoja.

Novi Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09) u članu 46 kaže da poljoprivredna gazdinstva koja se bave proizvodnjom poljoprivrednih proizvoda i hrane dužna su da poštuju dobru poljoprivrednu praksu, a sam način sprovođenja dobre poljoprivredne prakse propisaće Ministarstvo podzakonskim aktom.

U okviru Projekta MIDAS Svjetske banke, čija je realizacija otpočela u 2009., sprovodiće se obuka savjetodavnih službi za primjenu cross-compliance pravila.

Nacionalni program proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja 2009-2013. pri izboru i definisanju mjera podrške proizvođačima predviđa uvođenja principa obaveznog ispunjavanja

određenih zahtjeva, gdje god je to moguće, imajući u vidu da je tzv. unakrsna ispunjenost uslova (cross-compliance) obavezujuća za članice EU.

7. Koje su pripreme za predpristupnu pomoć iz IPA komponente V (IPARD), uključujući institucionalnu strukturu, strategiju i program ruralnog razvoja, zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju? Postoji li neka strategija ili akcioni plan? Molimo opišite glavne strukture (ako već postoje) kako je naznačeno u Regulativi o sprovođenju IPA.

U okviru pripreme za predpristunu pomoć iz IPA V komponente (IPARD) Ministrastvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sprovelo je sledeće:

1. donijelo **Strategiju razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja**, 2006. god.
2. na temenlju uradjene Strategije donešen je **Nacionalni program proizvodnje hrane i ruralnih područj**a, 2008.god.
3. Usvojen **Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju**, 2009. god.
4. Potpisan Ugovor o kreditu sa **Svjetskom bankom** za projekat „Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore".
5. pripremljen **Twinning projekat „Podrška formiranju, programiranju i implementaciji IPARD sistema" IPA 2008.**

1. Cilj donošenja Strategije:

Strategija je platforma za donošenje:

- agrarne politike koja će omogućiti realizaciju postavljenih ciljeva i evropske integracione procese u crnogorskoj poljoprivredi,
- seta neophodnih krovnih zakona – koji će biti osnova za dalje usklađivanje zakonske regulative sa EU,
- institucionalnih rješenja neophodnih za realizaciju postavljenih ciljeva, usklađenih sa realnim mogućnostima Crne Gore.

Strategija je ukazala na sledeće pravce budućeg razvoja:

- pravce razvoja poljoprivrede i prerađivačke industrije u skladu sa orijentacijom da se u Crnoj Gori razvija održivi koncept ekonomije u kojoj se snažno afirmiše očuvanje životne sredine i održivo gazdovanje prirodnim resursima, gdje organska (ekološka ili biološka) poljoprivreda ima posebno mjesto;
- model razvoja koji definiše jasnu ulogu države u odnosu na pitanje da li u Crnoj Gori stvoriti potpuno otvoreno tržište hrane, bez regulativne uloge države, ili zaštiti domaću proizvodnju hrane da bi se mogla uopšte razvijati;
- ubrzani razvoj sektora u kojima postoji znatan potencijal za povećanje obima proizvodnje do optimalnog nivoa korišćenja resursa i dugoročno održiv razvoj sektora koji mogu da budu konkurentni na širem tržištu.

Usvajanje koncepta održivog razvoja poljoprivrede nameće obavezu jačanja politike ruralnog razvoja. S obzirom na velike razvojne zahtjeve i potrebe prestrukturiranja najvažnijih sektora, neophodno je do pristupa postojeću budžetsku podršku ruralnom razvoju povećati najmanje tri puta. Ta bi podrška u najvećoj mjeri bila usmjerena u nove investicije i tehnološke inovacije u oba sektora: primarnu proizvodnju i prerađivačku industriju. Značajnu komponentu politike ruralnog razvoja treba da predstavlja set mjera za podršku manje povoljnim područjima (*Less favoured areas*) i uvođenje i širenje mjera za očuvanje životne sredine (organska proizvodnja, genetički resursi, planinski pašnjaci, agrošumarstvo) i razvoj sela (infrastruktura isl.). Sa takvim mjestom i značajem politike ruralnog razvoja u agrarnom budžetu, Crna Gora želi da ima moderan koncept

agrarne politike, gdje bi tržišno-cjenovna politika bila samo korektiv za stabilizovanje dohotka i tržišnih uslova.

2. Cilj donošenja Nacionalnog programa:

Nacionalni program proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja 2009-2013. (u tekstu NP) je operativni program za izvođenje agrarne politike, koja sadrži mjere tržišno-cjenovne politike, mjere politike ruralnog razvoja, podršku opštim uslugama u poljoprivredi i socijalne transfere seoskom stanovništvu a u širem smislu i tehničku i administrativnu podršku. U NP su definisani: polazišta i ciljevi agrarne politike, razrađene vrste politike i predstavljene pojedinačne mjere, sa finansijskim iznosima i osnovnim pravilima za implementaciju.

NP se temelji na Strategiji proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja (usvojen sredinom 2006.) i koja važi za period 2007-2013. U stvari, NP predstavlja dalju razradu Strategije i njenu konkretnu implementaciju. Takođe, usklađen je sa Nacionalnim programom za integraciju u EU, koji je Vlada CG usvojila juna 2008. Analiza stanja, ciljevi i programi iz ta dva dokumenta u cjelini važe i za NP.

Postizanje razvojnih ciljeva definisanih Strategijom u velikoj mjeri zavisi od izbora mjera i visine budžetske podrške koja se za njih usmjerava.

Cilj NP je , prije svega, da podrži razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, a posebno naglašava prilagođavanje agrarne politike i njene implementacije zahtjevima Evropske unije. U tome će posebno mjesto imati priprema za izvođenje politike pretpristupne podrške IPARD.

NP je plansko-tehnički dokument za izvođenje agrarne politike na osnovu kojeg će se praviti detaljni godišnji budžet tokom predviđenog perioda.

Izbor mjera i projekcije budžeta za njihovu realizaciju rađeni su na bazi:

- koncepta agrarne politike i ciljeva koji su definisani Strategijom,
- analize sprovođenja podsticajne politike iz Strategije kroz mjere agrobudžeta, koje se u pogledu vrste i iznosa usklađuju svake godine,
- ocjene dinamike usklađivanja mjera agrarne politike sa principima Zajedničke poljoprivredne politike (CAP), kao i projekcije potencijalne pretpristupne i podrške EU nakon pristupa.

Definisanje i razrada mjera, uz uvažavanje navedenih polazišta, predstavlja višegodišnje budžetsko planiranje, što se po prvi put uvodi u crnogorsku praksu.

Definisanje agrarne politike i izbor pojedinačnih mjera, i pored toga što principi i pravila Svetske trgovinske organizacije (STO) i potreba usklađivanja sa EU modelom podrške nameću odgovarajuće obaveze i ograničenja, jeste fleksibilan proces i od dobrog osmišljavanja i izbora zavisi dugoročan razvoj i konkurentska sposobnost poljoprivrede.

Prema projekciji budžeta, glavni je izvor finansiranja agrarne politike nacionalni budžet. Međutim, u pretpristupnom periodu znatan dio politike ruralnog razvoja će se kandidovati za podršku iz EU IPARD sredstava, a manji dio za donatorske projekte. Pored toga, trebalo bi iskoristiti i mogućnosti finansiranja mjera iz sredstava lokalnih zajednica. Sredstva lokalnih zajednica mogu da se koriste kao dodatni izvor finansiranja za sve mjere predviđene NP osim za direktna plaćanja i mjere za stabilizaciju tržišta, jer bi se time narušavali principi jedinstvenog unutrašnjeg tržišta. Takođe, sredstva lokalnih zajednica mogu i treba da se koriste u granicama koje su EU propisima definisane kao gornje granice dopuštenog učešća javnih sredstava za izvođenje pojedinih projekata i aktivnosti.

Implementacija NP u najvećoj mjeri treba da se odvija kroz godišnju uredbu o sprovođenju mjera agrarne politike, odnosno agrobudžet, dok će se ocjena efekata agrarne politike pratiti kroz redovni godišnji Izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa i Agrobudžeta.

3. Cilj donošenja Zakona o poljoprivrdi i ruralnom razvoju:

Donošenje Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju predviđeno je Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU, u dijelu 3.11.2 Politika ruralnog razvoja, 3.11.2.2 Kratkoročni prioriteti;

OSNOVNIM ODREDBAMA Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, kao krovnim zakonom u poljoprivredi, utvrđeno je da se zakonom uređuju pitanja koja se odnose na: razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, ciljeve i mjere agrarne politike, podsticaje u poljoprivredi i uslove za njihovo ostvarivanje, korisnike podsticaja, dopunske aktivnosti u poljoprivredi, oblike organizovanja u poljoprivredi, poslove od javnog interesa u poljoprivredi, osnivanje agencije za plaćanja u poljoprivredi; registre i evidencije kao i druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Poglavljem III MJERE AGRARNE POLITIKE, ukupna agrarna politika razvrstava se u četiri osnovne grupe: tržišno-cjenovnu, ***politiku ruralnog razvoja***, poslove od javnog interesa i socijalne transfere poljoprivrednim gazdinstvima.

Najvažnije mjesto u ukupnoj agrarnoj politici Crne Gore pripada **mjerama Ruralnog razvoja**, koje su usklađene sa novim principima i perspektivama politike ruralnog razvoja EU, koja je donesena u 2005. godini. Zakon predviđa da se ta politika sprovodi kroz četiri osnovne grupe mjera, ili osovine kako je to u terminologiji EU.

Prva grupa je usmjerena na jačanje konkurentnosti proizvođača hrane prije svega kroz podršku investicijama u primarnoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji, zatim investicijama za sprovođenje zemljišne politike, podršku uvođenju međunarodnih standarda, organizovanju i međusobnom povezivanju proizvođača, kao i jačanju ukupnog lanca u proizvodnji hrane kroz jačanje vertikalne integracije. Zakon, po ugledu na najnoviju regulativu EU, postavlja i definiše podršku investicijama tako široko da će ona da bude najveća i najvažnija finansijska potpora razvoju, posebno tokom pretpristupng perioda kada je potrebno implementirati odgavarajuće standarde, što će svakako iziskivati i znatne nove investicije, posebno u svim segmentima primarne poljoprivredne proizvodnje.

Druga grupa mjera, ili druga osovina, odnosi se na održivo gazdovanje resursima, i zakon definiše podršku za razvoj područja sa organičenim mogućnostima za poljoprivredu, set agroekoloških mjera, odnosno mjera koje su usaglašene sa principima očuvanja životne sredine, gdje posebno mjesto imaju organska i integralna poljoprivreda, zatim održivo korišćenje genetičkih resursa, korišćenje planinskih pašnjaka, a definisana je i mjera agrošumarstva s ciljem da se ekonomski valorizuju određene površine obrasle niskim rastinjem i žbunjem i koje su često zahvaćene požarima.

U trećoj grupi su mjere koje će doprinositi poboljšanju kvaliteta života na selu (kroz izgradnju seoske infrastrukture i programe obnove sela) i koje će podržavati proširivanje ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima i to ne samo kroz dodatne djelatnosti na poljoprivrednim gazdinstvima nego i kroz podršku preduzetništvu i razvoju malih preduzeća, raznih vidova turizma u ruralnim područjima. Takođe, pažnja se poklanja i očuvanju i unapređivanju kulturne baštine i svih onih vrijednosti koje su se očuvale na selu (specifična seoska arhitektura, razni zanati, alatke i oruđa, različiti običaji i nošnja i sl.).

Kroz četvrtu grupu mjera ruralnog razvoja treba da se afirmišu i podržavaju lokalne samouprave i lokalne grupe u izradi i implementaciji njihovih strategija i razvojnih projekata.

U poglavlju IV ovog zakona jasno se definišu korisnici podsticaja, način i procedure implementacije sveobuhvatne agrarne politike.

Utvrđeno je osnivanje ***Agencije za plaćanja*** u poljoprivredi koja će preuzeti sve obaveze oko sprovođenja podsticaja i drugih vidova podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju, kako iz domaćeg budžeta tako iz donatorskih sredstava, posebno IPARD podške u pretpristupnom periodu.

4. Cilj projekta Svjetske Banke:

U okviru projekta Svjetsje Banke: „Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore“ (MIDAS) nalazi se i podkomponenta za ruralni razvoj. Cilj ove podkomponente je :

1. Da se pomogne u formiranju EU IPARD kompatibilne **Jedinice za ruralni razvoja (RDU)** u okviru MPŠV-a, koja bi djelovala kao prototip organa za upravljanje crnogorskim Nacionalnim planom ruralnog razvoja.

   Pet zaposlenih u MPŠV trenutno nadgledaju razvoj i implementaciju Plana ruralnog razvoja. Iako se Plan već fokusirao na postizanje konzistentnosti sa EU IPARD prioritetima i procedurama, biće potreban dalji rad na Planu u skladu sa strukturom i radnim procedurama EU IPARD programa. Ovo će zahtijevati da postojeća jedinica zaposlli dodatno osoblje kako bi izradila Plan ruralnog razvoja na način koji će biti konzistentan sa prioritetima Osovina 1,2 i 3. Uz to, biće potrebno da jedinica započne uspostavljanje sistema za monitoring i evaluaciju.

2. Podrška uspostavljanju Proto-Paying Agency, koja bi u prvim fazama projekta upravljala sredstvima iz nacionalnog budžeta, sredstvima Svjestke banke i GEF grantovima.

   Nukleus IPARD Agencije formiran je od ukupno pet zaposlenih – kombinacija mladih službenika i postojećeg iskusnog kadra koji je zaposlen u sektoru finansija sa namjerom da se ovaj nukleus dalje ojača zapošljavanjm mladih službenika. Proto-Paying Agency za plaćanje će se uspostaviti paralelno sa EU IPARD kompatibilnom Jedinicom za ruralni razvoj. Proto-Paying Agency za plaćanje bi bila odgovorna za: i) obradu aplikacija, ii)odobravanje i izvršenje naloga za plaćanje Jedinice za tehničku podršku Svjetske Banke u skladu sa prihvatljivim kritrijumima definisanih Operativnim priručnikom, iii) organizovanjem ex-ante i ex-post kontrole i iv) internu reviziju.

Iz kredita će se finansirati nabavka IT opreme, kancelarijske opreme, nacionalne i internacionalni programi obuke za osooblje RDU i Proto-Paying Agency, tehničku pomoć i renoviranje kancelarija po potrebi. Ove aktivnosti bi razvile RDU i Proto-Paying Agency u skladu sa EU IPARD standardima. Osoblje bi bilo zaposleno u skladu sa planom sistematizacije i u skladu sa brojem koji je potreban da bi RDU i Paying Agency preuzele odgovornost od prototip organa za upravljanje.

5. Cilj sprovođenja Twinning projekta za ruralni razvoj (IPA 2008.) „Podrška formiranju, programiranju i implementaciji IPARD sistema“:

Cilj ovog projekta je unapredjivanje ruralnog razvoja Crne Gore u skladu sa zahtjevima Sporazima o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) i usvajanje acquis communautaire, kao i da se pomogne stvaranju institucionalne, strategijske i zakonske strukture unutar Ministarstva poljoprivrede, i da se ruralna razvojna politika primjeni u skladu sa potrebama razvojne ruralne komponente IPA.

U vezi sa gore navedenim projekat će obezbijediti sledeće rezultate:

1. Pripremiti IPA program ruralnog razvoja za podnošenje Evropskoj komisiji
2. Poboljšati kapacitete za upravljanje i donošenje odluka poljoprivredne politike u MPŠV
3. Spremiti MPŠV za ulogu IPARD Managing Authority odgovornog za implementaciju mjera
4. Usaglasti nacionalno zakonodavstvo za ruralni razvoj sa relevantnim zakonodavstvom iz Aki-ja
5. Pripremiti procedure za implementaciju mjera ruralnog razvoja
6. Akreditovati IPARD Agencija za plaćanje
7. Uspostaviti -instalirati IT sistem
8. Poboljšati inicijativu za uključivanje i informisanje poljoprivrednih preduzetnika u politiku ruralnog razvoja

Tokom realizacije projekta MIDAS „Jačanje poljoprivrede i administrativnih kapaciteta u MPŠV“ i Twinning projekta vodit će se računa o međusobnoj koordinaciji istih, u cilju uspostavljanja sinergije između njih i izbjegavanja mogućnosti preklapanja ovih projekata i u tom smislu održano je niz sastanaka.

II. OKVIR POLJOPRIVREDNE POLITIKE PO PROIZVODIMA

8. Kompletan opis politika koje se trenutno primjenjuju ili čija se primjena planira za svaki od navedenih proizvoda ili kategorija proizvoda navedenih ispod, obuhvatajući:

- ciljeve, funkcionisanje i glavne kvantitativne elemente za sve mjere poljoprivredne politike po proizvodima koje se trenutno primjenjuju ili se planiraju (programi pomoći – tržišne intervencije (otkup, javno/privatno skladištenje, itd), proizvodne kvote, premija na izvoz i prelevmani, porezi, carine i njihovi ekvivalenti i ostale mjere na granici poput carinskih kvota i ostalih kontrola preferencijalnih uvoza/proizvodnje, izvozne subvencije, itd).

- Upravljanje uvoznim kvotama, uz objašnjenje da li se koristi sistem izdavanja dozvola za uvoz/izvoz i da li takav sistem predviđa hartije od vrijednosti (bankarske garancije) i kontrole (fizičke provjere proizvoda koji su izvezeni uz subvencije).

- Upravljanje i kontrola programa subvencioniranja proizvodnje (opisujući proceduru za podnošenje zahtjeva za proizvodne subvencije, registrovanje parcela poljoprivrednih proizvođača u nacionalni registar farmi, koji sadrži koje podatke, praktična kontrolu relevantnih kultura).

Ratarske kulture, vlakno, šećer:

a) žitarice;

Crna Gora, usljed specifičnih prirodnih uslova, raspolaže ograničenim površinama oranica, koje su nedovoljno iskorišćene. Prosječni prinosi ratarskih kultura su niski, što sve smanjuje konkurentsku sposobnost proizvođača i interesovanje za ovaj vid proizvodnje. Razvoj ratarske proizvodnje jedan je od uslova za racionalno korišćenje ionako ograničenog prirodnog resursa. Usmjerena proizvodna podrška može pojačati konkurentnost ratarske proizvodnje, poboljšati ekonomski položaj proizvođača i razvojno uticati na proizvodnju.

Naziv mjere :

Direktna podrška ratarskoj proizvodnji

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere :

- podizanje konkurentnosti ratarske proizvodnje
- optimalno korišćenje raspoloživih resursa
- bolja ponuda žitarica iz domaće proizvodnje

Do 2008. godine podrška se daje isključivo kroz učešće države u nabavci inputa (sjemena). U 2008.godini podrška je u vidu direktnih bespovratnih plaćanja po hektaru i to samo za pojedine ratarske kulture ili specifične vrsta žita (heljda, ječam, ovas i raž).

Od 2009. godine i za ostale vrste žitarica (pšenica, kukuruz) uvodi se podrška kroz direktna, bespovratna plaćanja po ha.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku :

Podrška se obezbjeđuje za proizvodnju i gajenje ratarskih kultura.

Podrška se sprovodi u obliku direktnih plaćanja po hektaru posijane površine za sve ratarske kulture osim duvana. Minimalna površina za podršku proizvodnje pojedinih kultura je 0,5 ha. Jedno gazdinstvo može ostvariti pravo na podršku za svaku od gajenih kultura za koju se daje podrška.

Da bi ostvario pravo na podršku, farmer je dužan dati na uvid dokaz o upotrebi certifikovanog sjemenskog materijala, što se potvrđuje izvještajem Savjetodavne službe.

Osnovni iznos plaćanja po hektaru ratarske kulture je 130 €, a za heljdu 180 €.

Plaćanje:

Do 2008. godine podrška ratarskoj proizvodnji je u vidu podrške u nabavci inputa. Farmerima se obezbjedjuje nabavka sjemena u čijim troškovima oni participiraju 30%, dok se 70% troškova pokriva iz budžeta. Sjeme heljde se regresira sa 100 %.

U 2008. godini uvodi se podrška u vidu direktnih plaćanja po hektaru za ječam, raž i ovas 150 € /ha, a za heljdu 200 € /ha.

Od 2009. godine iznos podrške po hektaru je jedinstven za sve ratarske proizvode i na nivou je od 130 €/ha, osim za heljdu 180 €/ha.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Pravo na podsticaj imaju farmeri koji blagovremeno podnesu zahtjev Savjetodavnoj službi. Služba, nakon utvrdjivanja stanja na terenu, dostavlja Ministarstvu Izvještaj i spisak farmera koji zadovoljavaju uslove.

Mjera se sprovodi na cijelom području Crne Gore i isplaćuje se jednak iznos direktnih plaćanja.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava			27 000	30 000	40 000	55 000	90 000	200 000

Svrha naknade:

Povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i povećanje zasijanih površina.

Upravljanje programom:

Prijem zahtjeva za podsticaje i terensku kontrolu vrši Savjetodavna služba i podnosi izvještaj Ministarstvu koje vrši isplatu. Kontrolu sprovodjenja ove mjere vrši Poljoprivredna inspekcija.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

- Zakon o carinskoj tarifi (Sl. list RCG, br. 75/05 i 17/07)
- Uredba o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 78/08)

Carine po načelu najpovlašćenije nacije (MFN carine), snižene stope carina i preferencijalne carinske kvote su određene na osnovu Uredbe o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 78/08), zatim na osnovu privremenog Sporazuma o trgovini i srodnim pitanjima sa Evropskom zajednicom, Sporazuma o izmjeni i pristupanju centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006) i bilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini sa Turskom i Ruskom Federacijom. Crna Gora je u postupku pregovaranja za članstvo u STO i u novembru 2008. godine pregovori za članstvo su bili završeni. Urađena je i konsolidovana ponuda za robe i usluge, ali u decembru 2008. Ukrajina je poslala svoje zahtjeve za snižavanje carinskih stopa i pregovori sa Ukrajinom još uvijek traju.

U okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i u okviru ugovora o slobodnoj trgovini dogovorena je potpuna ili djelimična liberalizacija uvoza pojedinih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Liberalizacija se sprovodi putem preferencijalnih carinskih kvota ili uz potpuno ili djelimično smanjenje carina.

Iznos i regionalna diferencijacija:

- MFN carina na merkantilnu, sjemensku i tvrdu pšenicu iznosi 0% ;
- MFN carina na merkantilni i sjemenski kukuruz- 0%;
- MFN carina na raž- 0%;
- MFN carina na merkantilni i pivarski ječam -0 % :
- MFN carina na ovas -0% .

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za žitarice nisu dogovorene.

S obzirom da MFN za ove žitarice iznosi 0%, njihov uvoz iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen. Uvoz ostalih vrsta žitarica takođe nije količinski ograničen i vrši se po MFN carini, ili u cjelosti bez carine u skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Konkretniji iznosi carina za ostale žitarice navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 78/08)

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom

Za upravljanje carinama nadležno je Ministarstvo finansija-Carinska uprava.

Tarifne kvote i carine su definisane odredbama Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, kao i ugovorima o slobodnoj trgovini koje je Crna Gora sklopila sa drugim zemljama. One se objavljuju svake godine u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife. Korišćenje dogovorenih carinskih kvota se vrši prema sistemu „first come first served".

U Crnoj Gori nije predviđen sistem izdavanja dozvola za uvoz i izvoz poljoprivrednih proizvoda.

Takođe, u Crnoj Gori ne postoje izvozne subvencije za poljoprivredne i prehrambene proizvode.

Za pregovore o ugovorima o slobodnoj trgovini na području poljoprivrede nadležno je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Vlada može tokom godine mijenjati visinu carina samo u okviru carina u skladu sa preuzetim međunarodnim obavezama Crne Gore

Za poljoprivredne proizvode prijedlog izmjena carina priprema Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u saradnji sa Ministarstvom ekonomije i Ministarstvom finansija.

b) suvo krmno bilje, uljarice, proteinske kulture;

Crna Gora kroz mjeru Direktne podrške ratarskoj proizvodnji daje podrške samo za gajenje krmnih kultura (nema podrške za dried fodder).

Naziv mjere :

Direktna podrška ratarskoj proizvodnji

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere :

- povećanje proizvodnje stočne hrane na farmama
- optimalno korišćenje raspoloživih resursa oranica za proizodnju kabaste stočne hrane
- unapredjenje proizvodnje stočne hrane na raspoloživim oraničnim površinama

Do 2008.godine podrška se daje isključivo kroz učešće države u nabavci inputa (sjemena).U 2008. godini uvodi se podrška u vidu direktnih bespovratnih plaćanja po hektaru i to samo za lucerku i djetelinsko-travne smješe.

Od 2009. godine i nadalje za sve vrste krmnog bilja gajenog na oranicama uvodi se podrška kroz direktna, bespovratna plaćanja po ha. Ta podrška za višegodišnje krmne kulture se daje i narednih 5 godina za istu površinu, pod uslovom da se na njoj primjenjuje adekvatna agrotehnika.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku :

Podrška se obezbjedjuje za proizvodnju i gajenje krmnih kultura.

Pravo na direktna plaćanja imaju farmeri koji zasiju minimum 0,5 ha pod krmnim biljem. Jedno gazdinstvo može ostvariti pravo na podršku za svaku od kultura koje su navedene.

Da bi ostvario pravo na podršku, farmer je dužan dati na uvid dokaz o upotrebi certifikovanog sjemenskog materijala, što se potvrđuje izvještajem Savjetodavne službe.

Plaćanje :

Do 2008. godine podrška ratarskoj proizvodnji je bila u vidu podrške u nabavci inputa. Farmerima se obezbjedjivala nabavka sjemena u čijim troškovima su oni participirali sa 50%, dok se 50% troškova pokrivalo iz Agrobudžeta.

U 2008.godini iznos direktnih plaćanja po hektaru je istovjetan i za lucerku i za djetelinsko-travne smješe i iznosi 150 €/ha.

Od 2009. godine iznos podrške po hektaru je jedinstven za sve krmne biljke i na nivou je od 130 €/ha.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija :

Pravo na podsticaj imaju farmeri koji blagovremeno podnesu zahtjev Savjetodavnoj službi. Služba, nakon utvrdjivanja stanja na terenu, dostavlja Ministarstvu izvještaj i spisak farmera koji zadovoljavaju uslove.

Mjera se sprovodi na cijelom području Crne Gore i isplaćuje se jednak iznos direktnih plaćanja.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	90 000	60 000	45 000	30 000	15 000	20 000	100 000	105 000

Svrha naknade:

Povećanje proizvodnje stočne hrane iz domaćih izvora i povećanje zasijanih površina.

Upravljanje programom:

Prijem zahtjeva za podsticaje i terensku kontrolu vrši Savjetodavna služba i podnosi izvještaj Ministarstvu koje vrši isplatu. Kontrolu sprovodjenja ove mjere vrši Poljoprivredna inspekcija.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

- MFN carina na sušeno krmno bilje iznosi 0%
- MFN carina na soju, uljanu repicu i suncokret iznosi 0%.
- MFN carina na sjemenski grašak i sjeme grahorice iznosi 0%, na ostali grašak 20%, a na bob 10%.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za suvo krmno bilje, uljarice i proteinske kulture nisu dogovorene.

S obzirom da MFN carina na sušeno krmno bilje, uljarice, sjemenski grašak, sjemena vučice i sjemena grahorice iznosi 0%, uvoz ovih proizvoda iz svih zemalja oslobođen je plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Uvoz ostalog krmnog bilja, uljarica i proteinskih kultura takođe nije količinski ograničen i vrši se po MFN carini, ili u cjelosti bez carine u skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Konkretniji iznosi carina za suvo krmno bilje, uljarice i proteinske kulture navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 78/08).

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

c) krompirov skrob;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8(poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na krompirov skrob (tarifna oznaka 1108 13 00) iznosi 5%.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za krompirov skrob nisu dogovorene.

U skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini (osim sa Turskom) i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju dogovorena je liberalizacija uvoza krompirovog skroba.

Za uvoz krompirovog skroba iz Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) važi MFN carina.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

d) riža;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

Iznos i regionalna diferencijacija:

MFN carina na sve vrste pirinča (tarifna oznaka 1006) iznosi 3%.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za rižu nisu dogovorene.

U skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini (osim sa Turskom) i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju dogovorena je liberalizacija uvoza svih vrsta pirinča.

Za uvoz pirinča iz Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) važi MFN carina.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

e) lan i konoplja;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na lan i konoplju iznosi 0 % (tarifne oznake 5301 i 5302).

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za lan i konoplju nisu dogovorene.

S obzirom da MFN carina na lan i konoplju iznosi 0%, uvoz lana i konoplje iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

f) pamuk;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

MFN carina na pamuk iznosi 0 % (tarifne oznake 5201, 5202 i 5203).

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za pamuk nisu dogovorene.

S obzirom da MFN carina na pamuk iznosi 0%, uvoz pamuka iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

g) svilene bube;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na čaure svilene bube iznosi 1 % (tarifna oznaka 5001).

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za svilenu bubu nisu dogovorene.

U skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini (osim sa Turskom i Albanijom) i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju dogovorena je liberalizacija uvoza čaura svilene bube.

Za uvoz čaura svilene bube iz Turske, Albanije i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) važi MFN carina.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

h) šećer;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, kao i godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

MFN carina na šećernu repu, šećernu trsku i sirovi i rafinisani šećer iznosi 0 %.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za šećer nisu dogovorene.

S obzirom da MFN iznosi 0 %, uvoz šećerne repe i trske i uvoz sirovog i rafinisanog šećera iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Konkretniji iznosi carina za šećer navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG, br. 78/08)

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

i) krompir;

Naziv mjere :

Direktna podrška ratarskoj proizvodnji (uvedena 2009 godine)

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, broj 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere :

Podizanje konkurentnosti proizvodnje krompira i stvaranje komercijalno-orijentisanih gazdinstava kao i obezbjeđenje kvalitetnog sjemenskog materijala iz domaće proizvodnje

Podrška se sprovodi u obliku direktnih plaćanja po hektaru zasađene površine.

Mjera za podršku proizvodnji merkantilnog krompira je uvedena 2009. godine.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Minimalna površina za podršku je 0,5 ha. Uslov za ostvarivanje prava na podršku je upotreba certifikovanog sjemena. Uslov za ostvarivanje prava na podršku sjemenskoj proizvodnji je ispunjavanje kriterijuma i zahtjeva za sjemensku proizvodnju u skladu sa Zakonima koji uređuju oblast sjemena i zaštite bilja.

Plaćanje :

Iznos podsticaja je 130 €/ha, dok za proizvodnju sjemenskog krompira podsticaji iznose 600 € /ha.

Osnova za plaćanje i regionalna diferncijacija:

Pravo na podsticaj imaju farmeri koji blagovremeno podnesu zahtjev Savjetodavnoj službi i Fitosanitarnoj upravi (sjeme). Služba nakon utvrdjivanja stanja na terenu dostavlja Ministarstvu izvještaj i spisak farmera koji zadovoljavaju uslove.

Mjera se sprovodi na cijelom području Crne Gore i isplaćuje se jednak iznos direktnih plaćanja.

Mjera je uvedena 2009. godine.

Svrha naknade:

Povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i povećanje zasijanih površina.

Upravljanje programom:

Prijem zahtjeva za podsticaje i terensku kontrolu vrši Savjetodavna služba i Fitosanitarna uprava i podnose izvještaj Ministarstvu koje odobrava isplatu. Kontrolu sprovodjenja ove mjere vrši Poljoprivredna inspekcija.

Naziv mjere :

Unapređenje proizvodnje sjemenskog krompira (mjera se primjenjivala do 2008. godine)

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, broj 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere :

- poboljšanje proizvodnje i povećanje površina pod sjemenskim krompirom;
- unapređenje kvaliteta proizvedenog sjemenskog krompira

Podrška se davala isključivo registrovanim proizvođačima sjemenskog krompira. Uslov za ostvarivanje prava na podršku za sjemensku proizvodnju krompira bio je ispunjavanje kriterijuma i zahtjeva za sjemensku proizvodnju u skladu sa zakonima, što se potvrđivalo izvještajima Fitosanitarne uprave

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku :

Podrška se obezbjeđivala za proizvodnju i gajenje sjemenskog krompira.

Pravo na direktna plaćanja imali su svi registrovani proizvodjači sjemenskog krompira koji su zasnovali površine od minimum 0,5 ha sa elitnim sjemenom. Svaki prijavljeni proizvođač morao je proći kontrolu Komisije za zdravstveni i stručni nadzor. Vršila se kontrola izabranih lokacija, upotrebe elitnog sjemena i primjene obaveznih agrotehničkih i drugih mjera na ovim lokacijama.

Plaćanje :

Direktna podrška proizvodjačima koji su zadovoljili sve kriterijume vezane za sjemensku proizvodnju iznosila je 600 €/ha.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija :

Pravo na premiju imali su farmeri koji blagovremeno podnesu zahtjev Fitosanitarnoj upravi i koji su bili pozitivno ocijenjeni od strane Komisije za zdravstveni i stručni nadzor i Poljoprivredne inspekcije

Na cijelom području Crne Gore isplaćivao se jednak iznos podsticaja.

Iznosi potrošeni od 2001. godiine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	90 000	55 000	35 000	85 000	85 000	60 000	60 000	78 000

Svrha naknade:

Povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i povećanje zasijanih površina.

Upravljanje programom :

Prijem zahtjeva za podsticaje i kontrolu prijavljenih parcela i lokaliteta sprovodilla je Fitosanitarna uprava, koja je o tome podnosila izvještaj Ministarstvu.Kontrolu sprovodjenja ove mjere vršila je Poljoprivredna inspekcija.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote.

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na sjemenski krompir kategorija SE % i E% (tarifna oznaka 0701 10 00 10) iznosi 0%, dok za ostali sjemnski krompir (tarifna oznaka 0701 10 00 90) iznosi 30%; MFN carina za ostali krompir (tarifna oznaka 0701 90) iznosi 30% +0,08 €/kg.

S obzirom da za *sjemenski krompir kategorija SE% i E%* MFN carina iznosi 0% uvoz ovih kategorija sjemenskog krompira iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

U skladu sa potpisanim ugovorima o slobodnoj trgovini (osim sa Turskom i Albanijom) i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju dogovorena je liberalizacija uvoza *ostalih kategorija sjemenskog kromira*.

Za uvoz ostalih kategorija sjemenskog krompira iz Turske i Albanije i drugh država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) važi MFN carina.

Za uvoz *ostalog krompira* liberalizacija je dogovorena sa Ruskom Federacijom i članicama CEFTE, osim sa Hrvatskom i Albanijom .

Za uvoz ostalog krompira iz EU predviđeno je sniženje na 50% od MFN u periodu od 2008-2012. godine.

Za uvoz ostalog krompira iz Albanije i Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) važi MFN carina.

Za uvoz iz Hrvatske dogovorena je kvota od 600 t krompira uz 10% carine. Za uvoz ostalih količina van preferencijalne kvote važi MFN carina.

Izvoz krompira, osim u Hrvatsku, odvija se bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Za izvoz krompira u Hrvatsku dogovorena je kvota od 600 t uz stopu od 10%. Izvoz van preferencijalne kvote se odvija po MFN carini.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

Proizvodi životinjskog porijekla:

j) mlijeko i mliječni proizvodi;

Naziv mjere:

Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br.24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Podizanje konkurentnosti tržišne proizvodnje mlijeka; podsticanje razvoja komercijalne proizvodnje mlijeka za isporuku mljekarama; povećanje udjela otkupljenog mlijeka u ukupnoj proizvodnji mlijeka; unapređenje kvaliteta mlijeka

Podržava se isporuka od proizvođača koji isporučuju mlijeko registrovanim mljekarama i učestvuju u primjeni nacionalnog sistema unapređivanja kvaliteta mlijeka.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku :

Korisnici su poljoprivredni proizvođači iz Crne Gore koji predaju najmanje 200 litara mlijeka mjesečno registrovanim prerađivačima mlijeka.

Osnovica za obračun premija za mlijeko jeste isporučena količina mlijeka prerađivačima mlijeka koji spiskove sa otkupljenim mjesečnim količinama mlijeka dostavalju Ministarstvu radi isplate.

Od 2003 godine određivanje cijena mlijeka uređeno je Uredbom o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene mlijeka („Sl. list RCG", br. 66/02) kojom je definisano da polaznu osnovu za obračun otkupne cijene sirovog mlijeka, prosječnog sastava 3,7% m.m. i 3,2% proteina utvrđuju dogovorom udruženja proizvođača mlijeka i prerađivači mlijeka.

Otkupna cijena sirovog mlijeka formira se na osnovu parametara za određivanje kvaliteta sirovog mlijeka, i to: sadržaja mliječne masti, sadržaja proteina, ukupnog broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija. Uredbom je definisana formula za izračunavanje otkupne cijene sirovog mlijeka i određene su klase za klasiranje mlijeka na osnovu ukupnog broja bakterija i somatskih ćelija.

Plaćanje :

Podrška u 2009. godini ima oblik premije po litri isporučenog mlijeka koja iznosi 0,035 € / litri, kao i dodatna premija od 0,02 €/ litri koja će se isplaćivati tokom 2009. godine, odnosno do primjene isplate premije po grlu priplodnih krava i junica.

Iznos premija za mlijeko po litri u €

godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos premije	0.048	-	0.02	0.02	0.02	0.02	0.02 ; od septembra* 0.057	0.057

**uz program za otklanjanje posljedica suše*

Osnova za plaćanje i regionalna diferncijacija

Osnova za plaćanje je Agrobudžet za tekuću godinu. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	766 930	-	433 333	433 333	370 000	460 000	570 000	1 040 000

Svrha naknade:

Povećanje udjela otkupljenog mlijeka u ukupnoj proizvodnji mlijeka i poboljšanje konkurentnosti domaćih proizvođača .

Upravljanje programom:

Podnošenje zahtjeva Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za isplatu premija vrše registrovani prerađivači mljeka u ime poljoprivrednih proizvođača.Kontrolu spiskova vrši Poljoprivredna inspekcija. Isplata premija se vrši preko prerađivača mlijeka.

Naziv mjere:

Podsticaj robne proizvodnje mlijeka (mjera se primjenjivala do 2008. godine)

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br.j 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Razvoj robne proizvodnje putem stimulisanja povećanja otkupljene količine mlijeka po farmi.

Kroz ovu mjeru stimulisao se proces ukrupnjavanja farmi za proizvodnju mlijeka i to na način da su se subvencionirale sve količine mlijeka preko 10.000 litara koje se predaju kroz otkup registrovanim prerađivačima.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Korisnici su poljoprivredni proizvođači iz Crne Gore koji redovno predaju najmanje 10.000 litara mlijeka godišnje registrovanim prerađivačima mlijeka.

Plaćanje:

Iznos premija za mlijeko pol litri u €

Godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos premije	0.0256	0.0256	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025	0.025

Osnova za plaćanje i i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet za tekuću godinu. Nema diferencijacije po regionima

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	127 820	51 129	60 000	60 000	70 000	9 000	120 000	70 000

Svrha naknade:

Ukrupnjavanje farmi za proizvodnju mlijeka i povećanje količina otkupljenog mlijeka u ukupnom mlijeku.

Upravljanje programom :

Registrovani prerađivači mlijeka dostavljaju Ministarstvu dva puta godišnje spiskove kooperanata koji su stekli pravo na dodatnu premiju sa količinama predatog mlijeka. Spiskove kontroliše i provjerava na terenu Poljoprivredna inspekcija. Nakon toga se vrši isplata kooperantima preko registrovanih prerađivača mlijeka.

Naziv mjere:

Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)

- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Održavanje, jačanje i proširivanje infrastrukture za otkup mlijeka, podizanje konkurentnosti proizvodnje i prerade mlijeka, povećanje otkupa i prerade u registrovanim mljekarama i širenje asortimana mliječnih proizvoda iz domaće proizvodnje.

Putem učešća u finansiranju troškova otkupa mlijeka, uključujući funkcionisanje otkupnih centara, podržavaju se mljekare da održavaju i proširuju otkupnu mrežu.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Osnov za učešće u finansiranju troškova otkupa je količina otkupljenog mlijeka koja se dokazuje priloženim spiskovima proizvođača sa otkupljenim količinama.

Plaćanje :

Podrška u 2009. godini ima oblik premije po litri isporučenog mlijeka koja iznosi 0,025 € / litri, kao i dodatna premija od 0,02 €/ litri za otkupljene količine mlijeka iznad otkupljenih u odnosu na prošlu godinu.

Iznos premija za mlijeko po litri u €

godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos premije	-	-	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04

Osnov za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet za tekuću godinu.Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

godine	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	-	-	866 667	866 667	740 000	920 000	940 000	880 000

Svrha naknade:

Unapređenje kvaliteta mlijeka, povećanje asortimana proizvodnje, kao i poboljšanje otkupne mreže za mlijeko.

Upravljanje programom

Podnošenje zahtjeva Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za isplatu premija za otkup mlijeka vrše mjesečno registrovani prerađivači mljeka. Kontrolu spiskova vrši Poljoprivredna inspekcija, a isplata premija se vrši direktno prerađivačima mlijeka.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. (poglavlje II) 8 pod: a) žitarice.

MFN carina na pojedine vrste mlijeka i mliječnih proizvoda iznose:

- za mlijeko : od 0%-20%+0,10 €/kg
- za jogurt:0d 20%-20% +0,17 €/kg
- za maslac:30%+1,0€/kg
- za sir: 30%+0,30 €/kg

Uvoz mijeka i mliječnih proizvoda iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberlizovan.

Uvoz mlijeka i mliječnih proizvoda iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, i u zavisnosti od vrste proizvoda definisani su uslovi za uvoz po stopi od 0%, zatim sa postepenim snižavanjem MFN carine za 5 godina na 0% odnosno , na 50% od MFN carine.

Uvozne preferencijalne carinske kvote dogovorene su sa Albanijom i Hrvatskom, i to:

Za Albaniju:

- jogurt -100 t sa carinom 0% ;
- maslac-50 t sa cirnom 0%;
- sir -100 t sa carinom 0%;

Za Hrvatsku:

- mlijeko-100 t uz carinu od 10%
- sir- 40 t uz carinu od 10%.

Uvoz van preferencijalnih kvota, kao i uvoz mlijeka i mliječnih proizvoda iz Turske i ostalih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za mlijeko i mlječene proizvode po tarifnim oznakama izvan i unutar dogovorenih kvota kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG, br.78/08)

Izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda, osim za Hrvatsku i Albaniju, odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda u Hrvatsku i Albaniju važe isti uslovi kao za uvoz iz tih zemalja.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

k) govedina i teletina;

Naziv mjere:

Direktna podrška stočarskoj proizvodnji - Premije po grlu za priplodne krave i junice

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Specifični prirodni uslovi, koji se ogledaju u velikim površinama nisko produktivnih prirodnih livada i pašnjaka predodredili su uglavnom ekstenzivno gajenje preživara u Crnoj Gori. U govedarstvu preovladava gajenje nespecijalizovanih, tj. rasa dvojnog pravca proizvodnje (za mlijeko i meso) sa izraženim sezonskim karakterom u teljenju. Poboljšanje konkurentnosti proizvođača kroz direktnu

dohodovnu podršku može da ubrza razvoj sektora stočarstva u pravcu prilagođavanja zahtjevima i standardima EU i da ga osposobi za postepeno uključivanje u zajedničko tržište EU.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na podršku za priplodne krave i junice imaju sva gazdinstva koja gaje više od 3 grla te vrste stoke, samo za grla iznad ovog minimuma do maksimuma od 50 grla za premiju. Kriterijum je ispunjen ako gazdinstvo drži taj broj grla minimalno 6 mjeseci. Zaključno sa 2008 godinom premije za krave i junice su bile razdvojene.

Plaćanje:

Osnovna premija po grlu za priplodne krave i junice iznosi 80 €. Za premije na goveda preduslov je da su grla obilježena. Zaključno sa 2008 godinom premije za krave i junice su bile različitog iznosa i odvojene.

Minimalan broj za ostvarivanje prava na premiju

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Krave sjever	grlo	6	5	5	5	5	4	4	4
Krave jug	grlo	6	5	5	5	5	4	4	4
Junice	grlo	1	1	1	1	1	1	1	1

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija :

Osnova za plaćanje je Agrobudžet. (zaključno sa 2008 godinom mjera je bila podijeljena na premiju u sjevernom i premiju u južnom dijelu Crne Gore dok gazdinstva koja su bila u zoni otkupa mlijeka nijesu imala pravo na ovu premiju). Od 2009 godine nema diferencijacije po regionima i zonama otkupa mlijeka.

Iznos premija u €

	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
Opis	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju	Sj	Ju
Krave	50	35	75	50	60	50	60	50	60	50	60	50	60	50	65	55
Junice	100		100		100		100		100		100		100		100	

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva agrobud\eta u €

Opis	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Krave sjever	200 000	112 500	180 000	240 000	258 000	282 000	360 000	426 400
Krave jug	35 000	37 500	40 000	40 000	60 000	26 000	35 000	35 200
Krave ukupno	**235 000**	**150 000**	**220 000**	**280 000**	**318 000**	**308 000**	**395 000**	**461 600**
Junice	150 000	70 000	100 000	100 000	100 000	105 000	120 000	127 000
UKUPNO	**385 000**	**220 000**	**320 000**	**380 000**	**418 000**	**413 000**	**515 000**	**588 600**

Svrha naknade

Podizanje konkurentnosti stočarske proizvodnje, obezbjeđivanje uslova za uravnotežen razvoj govedarstva, bolje korišćenje raspoloživih resursa, posebno prirodnih livada, jačanje vertikalne integracije u proizvodnji mesa i poboljšanje sistema bezbjednosti hrane, doprinos ruralnom razvoju kroz poboljšavanje prihoda poljoprivrednih gazdinstava i time podizanja kvaliteta života u ruralnim područjima.

Upravljanje programom

Početkom godine Služba za selekciju distribuira obrasce zahtjeva za premije i putem medija najavljuje mjeru. Na bazi prijava od strane poljoprivrednih proizvođača Služba provjerava stanje na terenu. Nakon obilaska terena Služba sačinjava Izvještaj i formira spiskove koje dostavlja Ministarstvu radi isplate premija. Nakon kontrole spiskova od strane Poljoprivredne inspekcije vrši se isplata sredstava.

Naziv mjere:

Direktna podrška stočarskoj proizvodnji - Klanične premije po grlu za utovljenu junad i ostale kategorije odraslih goveda

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore (Sl. list CG, br. 82/08 i 51/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere.

Tov junadi slabo je razvijen i malog je obima. Ekstenzivni sistemi gajenja preživara i niska produktivnost smanjuju konkurentsku sposobnost proizvođača, zbog čega potencijali u stočarstvu ostaju neiskorišćeni, što ima negativne posljedice na cjelokupan razvoj poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore. Poboljšanje konkurentnosti proizvođača kroz direktnu dohodovnu podršku može da ubrza razvoj sektora stočarstva u pravcu prilagođavanja zahtjevima i standardima EU i da ga osposobi za postepeno uključivanje u zajedničko tržište EU.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na klanične premije za tovljenu junad i ostale kategorije odraslih goveda imaju gazdinstva koja te kategorije goveda prodaju registrovanoj klanici do maksimalnog broja od 90 grla godišnje. Klanične premije odnose se na odrasla goveda minimalne tjelesne mase 400 kg po grlu, uz izuzetak za junad utovljenu na paši koja mogu imati minimalnu masu pri klanju 350 kg. Pravo na premije može se ostvariti samo za grla odgajena u Crnoj Gori, a uvezena junad treba da borave na gazdinstvu u tovu najmanje 6 mjeseci.

Zaključno sa 2008 godinom kriterijumi su bili sljedeći:

a) podstiče se organizovani tov junadi kod proizvođača koji u toku godine postignu minimalno 1000 kg prirasta žive mjere u pašnom, odnosno 1500 kg u stajskom tovu junadi;

b) grla u tovu mora da budu obilježena u skladu sa zakonskom regulativom, a ona nabavljena van Crne Gore u tovu mora da provedu minimalno 6 mjeseci.

Plaćanje:

Osnovna klanična premije za tovljenu junad iznosi 120 € po grlu, a za ostale kategorije odraslih goveda 40 € po grlu, premija se ne ostvaruje za klanje teladi. Za klanične premije preduslov je da su grla obilježena. Zaključno sa 2008 godinom premija za utovljenu junad je bila po kg prirasta.

Minimalni iznos kg prirasta po farmi

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Junad paša	kg prirasta	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Junad štala	kg prirasta			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500

Iznos po kg prirasta u €

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Junad paša	kg prirasta	0.3	0.0	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Junad štala	kg prirasta			0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine

Sredstva agrobudžeta u €

Opis	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Junad paša	36 000	39 000	36 000	24 000	18 000	18 000	15 000	38 220
Junad štala			24 000	24 000	18 000	18 000	27 000	54 780
UKUPNO	**36 000**	**39 000**	**60 000**	**48 000**	**36 000**	**36 000**	**42 000**	**93 000**

Svrha naknade

Jačanje vertikalne integracije u proizvodnji mesa i poboljšanje sistema bezbjednosti hrane, podsticanjem klanja goveda u klanicama koje ispunjavaju propisane veterinarsko-sanitarne uslove, doprinos ruralnom razvoju kroz poboljšavanje prihoda poljoprivrednih gazdinstava i time podizanja kvaliteta života u ruralnim područjima.

Upravljanje programom:

Početkom godine Služba za selekciju distribuira obrasce zahtjeva za premije i putem medija najavljuje mjeru. Na bazi prijava od strane poljoprivrednih proizvođača Služba provjerava stanje na terenu. Nakon obilaska terena Služba sačinjava Izvještaj i formira spiskove koje dostavlja Ministarstvu radi isplate premija. Nakon kontrole spiskova od strane Poljoprivredne inspekcije vrši se isplata sredstava.

Naziv mjere:

Direktna podrška stočarskoj proizvodnji - Premije za licencirane bikove

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Stočarstvo predstavlja dominantnu granu ukupne poljoprivrede Crne Gore i njime se bave najveći broj seoskih gazdinstava. U zavisnosti od vrste stoke, različit je stepen unapređivanja genetskog potencijala i poboljašanja rasne strukture. Sve izoštrenija konkurencija zahtijeva visoku proizvodnju po jedinici, odnosno priplodnom grlu, što se ne može ostvariti bez sistematičnog rada na dosljednom sprovođenju odgajivačko-selekcijskih programa za pojedine vrste i rase stoke. U sprovođenju unapređivanja stočarstva Crna Gora u sve većoj mjeri uvodi međunarodne principe, a posebno pravila Međunarodne komisije za kontrolu produktivnosti stoke (ICAR).

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na premiju za licencirane bikove imaju stočari koji drže bikove za priplod u udaljenijim seoskim područjima, gdje nije moguće organizovati sprovođenje vještačkog osjemenjivanja. Bikovi treba da borave na gazdinstvu 12 mjeseci.

Plaćanje:

Najviše do 150 € po grlu. Ukoliko broj odabranih i licenciranih priplodnjaka bude veći od planom predviđenih sredstava, iznos po priplodnjaku se proporcionalno smanjuje.

Minimalni broj grla za ostvarivanje prava na premiju

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bikovi	grlo	1	1	1	1	1	1	1	1

Iznos premije po grlu u €

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bikovi	grlo	125	100	100	100	100	100	100	100

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija

Osnova za plaćanje je Agrobudžet. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine

Sredstva agrobudžeta u €

Opis	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bikovi	37 500	30 000	30 000	30 000	30 000	25 000	40 000	44 400

Svrha naknade

Poboljašanje konkurentnosti stočarske proizvodnje unapređivanjem genetskog potencijala priplodne stoke, uvođenje i implementacija međunarodnih standarda u programe unapređivanja stoke.

Upravljanje programom:

Početkom godine Služba za selekciju stoke distribuira obrasce zahtjeva za premije i putem medija najavljuje mjeru. Na bazi prijava od strane poljoprivrednih proizvođača Služba provjerava stanje na terenu. Nakon obilaska terena Služba sačinjava Izvještaj i formira spiskove koje dostavlja Ministarstvu radi isplate premija. Nakon kontrole spiskova od strane Poljoprivredne inspekcije vrši se isplata sredstava.

Naziv mjere:

Direktna podrška stočarskoj proizvodnji - Sjeme za vještačko osjemenjivanje krava

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

U sprovođenju unapređivanja stočarstva, Crna Gora u sve većoj mjeri uvodi međunarodne principe, a posebno, pravila Međunarodne komisije za kontrolu produktivnosti stoke (ICAR). To zahtijeva, pored funkcionisanja stručne službe za stočarstvo, i obezbjeđivanje kvalitetnog sjemena za vještačko osjemenjivanje krava i korišćenje kvalitetnih priplodnjaka tamo gdje se vještačko osjemenjivanje ne primjenjuje. Imajući u vidu karakteristike crnogorskog stočarstva (veličinu populacije, razvijenost pojedinih sektora, dosadašnji rad na unapređivanju i sl.), to nije moguće obezbijediti bez podrške iz budžetskih sredstava.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na podršku mogu ostvariti registrovane veterinarske ambulante i stanice.

Plaćanje:

Podržava se nabavka sjemena za vještačko osjemenjivanje krava, uz ispunjavanje svih potrebnih uslova u pogledu njegovog kvaliteta. Nabavka sjemena za vještačko osjemenjivanje podržava se u cjelosti.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva agrobudžeta u €

Opis	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Sjeme	276 000	240 000	298 000	298 000	330 000	315 000	280 000	246 000

Svrha naknade

Poboljašanje konkurentnosti stočarske proizvodnje unapređivanjem genetskog potencijala priplodne stoke, uvođenje i implementacija međunarodnih standarda u programe unapređivanja stoke.

Upravljanje programom:

Početkom godine Služba za selekciju stoke distribuira obrasce zahtjeva za premije i putem medija najavljuje mjeru. Na bazi prijava od strane poljoprivrednih proizvođača Služba provjerava stanje na terenu. Nakon obilaska terena Služba sačinjava Izvještaj i formira spiskove koje dostavlja Ministarstvu radi isplate premija. Nakon kontrole spiskova od strane Poljoprivredne inspekcije vrši se isplata sredstava.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

- MFN carina na goveda iznosi od 0% - 30%u zavisnosti od kategorije (za priplod 0%, mase do 160 kg 15% i za goveda mase preko 160 kg 30%)
- MFN carina na svježe goveđe meso iznosi 10%+0,25 €/kg, a za smrznuto 15%+0,25€/kg.

Uvoz goveda i goveđeg mesa iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberlizovan.

Uvoz goveda i goveđeg mesa iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine .

Uvozne preferencijalne carinske kvote za goveda dogovorene su sa Hrvatskom u količini od 140 t sa carinom od 10%, a za goveđe meso dogovorena je preferencijalna carinska stopa od 20%.

Uvoz van preferencijalnih kvota, kao i uvoz goveda i goveđeg mesa iz Albanije i Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za goveda, govedinu i teletinu izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG br. 78/08)

Izvoz goveda i goveđeg mesa odvija se bez količinskih ograničenja uz punu carinu, djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, osim izvoz pojedinih kategorija goveda i goveđeg mesa u EU i Hrvatsku.

Sporazumom stabilizaciji i pridruživanju definisna je izvozna kvota za mladu junetinu u količini od 800 t uz carinsku stopu na nivou od 20% ad valorem i 20% specifične dažbine.

Za izvoz goveda u Hrvatsku važe isti uslovi kao i za uvoz goveda iz Hrvatske.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na dio II , pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

l) ovče i kozje meso:

Naziv mjere:

Direktna podrška stočarskoj proizvodnji –Premije po grlu za ovce i koze

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Ekstenzivni sistemi gajenja preživara i niska produktivnost smanjuju konkurentsku sposobnost proizvođača, zbog čega potencijali u stočarstvu ostaju neiskorišćeni, što ima negativne posljedice na cjelokupan razvoj poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore. Korišćenje raspoloživih resursa prirodnih livada i pašnjaka moguće je jedino gajenjem preživara koje je tijesno povezano i sa ostankom aktivne radne snage u izrazito ruralnim područjima Crne Gore. Poboljšanje konkurentnosti proizvođača kroz direktnu dohodovnu podršku može da ubrza razvoj sektora stočarstva u pravcu prilagođavanja zahtjevima i standardima EU i da ga osposobi za postepeno uključivanje u zajedničko tržište EU.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na podršku za ovce i koze imaju sva gazdinstva koja gaje više od 20 ovaca i/ili više od 10 koza u stadu. Plaćanje se odnosi samo na grla iznad minimalnog broja do maksimuma od 300 grla po gazdinstvu za premiju. Zaključno sa 2008 godinom premije za ovce i koze su bile sa različitim minimalnim brojem za ostvarivanje prava na premiju.

Plaćanje:

Osnovna premija po grlu za priplodne ovce i koze iznosi 10 €. Zaključno sa 2008 godinom iznos po grlu se mijenjao.

Minimalni broj grla za ostvarivanje prava na premiju u ovčarstvu i kozarstvu

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ovce	grlo	40	40	40	40	40	40	30	30
Koze	grlo	30	30	30	30	30	30	20	20

Iznos premije po grlu u €

Opis	Jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ovce	grlo	10	7.5	7	7	7	7	8	9
Koze	grlo	10	7.5	7	7	7	7	8	9

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001 godine:

Sredstva agrobudžeta u €

Opis	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ovce	509 500	307 500	250 000	357 000	385 000	378 000	520 000	751 500
Koze	43 750	39 000	42 000	56 000	67 900	56 000	76 000	105 300
UKUPNO	**553 250**	**346 500**	**392 000**	**413 000**	**452 900**	**434 000**	**596 000**	**856 800**

Svrha naknade:

Obezbjeđivanje uslova za uravnotežen razvoj ovčarstva i kozarstva, bolje korišćenje raspoloživih resursa, posebno prirodnih livada, doprinos ruralnom razvoju kroz povećanje prihoda poljoprivrednih gazdinstava i time podizanja kvaliteta života u ruralnim područjima, povećan broj farmera koji gaje veći broj grla u stadu, veća proizvodnja mesa, poboljšana ponuda specifičnih i autohtonih proizvoda za potrebe turizma.

Upravljanje programom:

Početkom godine Služba za selekciju stoke distribuira obrasce zahtjeva za premije i putem medija najavljuje mjeru. Na bazi prijava od strane poljoprivrednih proizvođača Služba provjerava stanje na terenu. Nakon obilaska terena Služba sačinjava Izvještaj i formira spiskove koje dostavlja Ministarstvu radi isplate premija. Nakon kontrole spiskova od strane Poljoprivredne inspekcije vrši se isplata sredstava.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

- MFN carina na jagnjad iznosi 30%+0,20 € /kg, za ostale kategorije ovaca 30%.
- MFN carina za ovce i koze za proplod iznosi 0%.
- MFN carina na ovčije i kozije meso iznosi 30%.

Uvoz živih ovaca i koza je liberalizovan sa članicama CEFTE, osim sa Albaniijom gdje važi MFN carina. I za uvoz iz Turske i drugih država takođe važi MFN carina.

Uvoz *živih ovaca i koza* iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine.

Uvoz *ovčijeg i kozijeg mesa* iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberalizovan.

Uvoz ovčijeg i kozijeg mesa iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine.

Uvozne preferencijalne carinske kvote za ovčije i kozije meso su dogovorene sa Albanijom i Hrvatskom i to:

- bescarinska kvota od 100 t za uvoz ovčijeg i kozijeg mesa iz Albanije;
- preferencijalna kvota za uvoz iz Hrvatske iznosi 300 t ovčijeg i kozijeg mesa uz stopu od 10%.

Uvoz van preferencijalnih kvota, kao i uvoz ovčijeg i kozijeg mesa iz Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za ovce i koze i za ovčije i kozije meso izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG br.78/08)

Izvoz ovčijeg i kozijeg mesa odvija se bez količinskih ograničenja uz puniu, djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, osim izvoz u Albaniju i Hrvatsku gdje važe isti uslovi kao i za uvoz ovčijeg i kozijeg mesa iz tih zemalja.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

m) svinjsko meso;

Naziv mjera:

Podrška investicijama u poljoprivredi (Mjera je sprovedena samo 2008 godine)

- Podrška prestrtukturiranju farmi svinja sa više od 200 priplodnih krmača i funkcionisanje reprocentra u svinjarstvu
- Podrška investicijama na registrovanim farmama svinja sa više od 100 tovljenika

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br.24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)

- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjera:

Podizanje konkurentnosti primarne poljoprivrede i prerađivačke industrije i postizanje maksimalnih efekata. Podrška prestrukturiranju svinjarstva.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pravo na podršku za farme u svinjarstvu imala su sva registrovana gazdinstva koja gaje više od 200 priplodnih krmača i/ili više od 100 tovljenika u krdu. U Crnoj Gori postoji jedan reprocentar i njemu su data sva namijenjena sredstva, a farme tovljenika su dobile do 30% investicije.

Plaćanje:

Podrška za reprocentar je bila 120 000 € a za farme tovljenika maksimum do 4 000 € po farmi.

Minimalan broj grla za ostvarivanje prava na premiju

Opis	Jedinica	2008
Broj grla	gazdinstvo	> 100 tovljenika
Broj grla	gazdinstvo	> 200 krmača

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Osnova za plaćanje je Agrobudžet za 2008 godinu. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2000 godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Opis	Jedinica	2008
Više od 100 grla	gazdinstvo	27 000
Više od 200 grla	gazdinstvo	12 000
UKUPNO		**147 000**

Svrha naknade:

Realizacija ovog programa doprinosi ostvarivanju ciljeva agrarne politike definisanih Strategijom razvoja poljoprivrede, a posebno podizanja konkurentnosti. Navedeni program podrške ubrzaće uvođenje neophodnih međunarodnih standarda, posebno standarda EU. Realizacijom projekata otklanjanju se uska grla u proizvodnji i podiže nivo bezbjednosti hrane, uspostavlja bolji pristup tržištu, bolja opremljenost.

Upravljanje programom:

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Biotehnički fakultet – Služba za selekciju stoke, Poljoprivredna inspekcija.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN na *žive svinje* iznosi 15% , osim svinja za priplod gdje je predviđen bescarinski uvoz.

MFN carina na *svježe svinjsko meso* iznosi 0,10 €/kg, a za *smrznuto* 5%+0,10 €/kg.

Uvoz živih svinja iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0% .

- Uvoz živih svinja mase manje od 50 kg je liberalizovan osim sa Turskom i Albanijom, gdje važi MFN carina, dok je sa Hrvatskom dogovorena preferencijalna carinska stopa od 10%.

- Uvoz živih svinja mase manje od 50 kg iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberlizovan.
- Uvoz živih svinja mase preko 50 kg iz Albanije, Hrvatske i Turske vrši se po MFN carini, dok je uvoz živih svinja iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije liberlizovan.
- Uvoz svinjskog mesa iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0%

Uvozne preferencijalne carine za smrznuto svinjsko meso su dogovorene sa Hrvatskom u iznosu od 10%, dok je uvoz svinjskog mesa iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije liberalizovan.

Uvoz svinjskog mesa iz Albanije i Turske i drugih zemalja (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za svinjsko meso po tarifnim pocijama navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG, br. 78/08)

Izvoz živih svinja i svinjskog mesa odvija se bez količinskih ograničenja uz punu, djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

n) jaja, živinsko meso;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

- MFN carina na živinu iznosi od 0-20% u zavisnosti od kategorije
- MFN carina na živinsko meso iznosi od 15-30%+0,10 €/kg
- MFN na jaja za priplod iznosi 5% dok se za ostale kategorije carinska stopa kreće od 10%-30%.

Uvoz jaja, živine i živinskog mesa iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberalizovan.

Uvoz jaja i živinskog mesa iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine, a uvoz živine sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0% .

Za uvoz jaja, živine i živinskog mesa iz Hrvatske dogovorene su preferencijalne kvote od po 50 t po stopi od 10%. (za živinu po stopi 0%)

Uvoz jaja, živine i živinskog mesa van preferencijalnih kvota kao i uvoz iz Albanije i Turske i drugih država odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za jaja, živinu i živinsko meso po tarifnim pozicijama izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG br. 78/08).

Izvoz jaja, živine i živinskog mesa odvija se bez količinskih ograničenja uz punu, djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju osim za Hrvatsku gdje važe isti uslovi kao i za uvoz .

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

o) med.

Naziv mjere:

Uvođenje u proizvodnju selekcionisanih matica

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br.24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Cilj je zaštita i genetsko unapređivanje lokalnih ekotipova medonosne pčele i podsticaj njihovog uzgoja u cilju poboljšanja produktivnosti i otpornosti na bolesti

Mjera podrazumijeva učešće u finansiranju nabavke selekcionisanih matica od strane pčelara i podrška Centrima za selekciju matica u kojima se selekcija matica obavlja iz odabranih linija.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Pčelar korisnik mora biti član Saveza pčelarskih organizacija Crne Gore. Centri za selekciju moraju sprovoditi sve mjere koje propišu eksperati zaduženi za izradu i sprovođenje Projekta o formiranju centra za selekciju matica. Eksperti, nakon obavljenih kontrolnih pregleda odabranih linija u Centrima, dostavljaju izvještaje Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koje na osnovu njih opredjeljuje podršku za Centre.

Plaćanje:

Do 2006. godine plaćanje je obuhvatalo samo učešće u nabavci matica i to u visini od 1,79 € po komadu (2001 i 2002 godine), i 2,00 € 2003 godine. Svih narednih godina učešće u nabavci matica je iznosilo 3,00 € po komadu. Od 2006. godine finansijska sredstva su izdvajana i za formiranje i funkcionisanje Centara za selekciju matica u skladu sa Projektom o formiranju Centara za selekciju matica.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija :

Osnovu za plaćanje predstavljaju sredstva opredijeljena u Planu upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ne postoji diferencijacija po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	10 730	8 948	10 000	18 000	16 500	29 000	29 000	40 000

Svrha naknade:

Sredstva se usmjeravaju kao podrška u nabavci selekcionisanih matica i za sprovođenje propisanih mjera selekcije matica i podrška Centrima za selekciju.

Upravljanje programom:

Savez pčelarskih organizacija podnosi izvještaj Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede o izvršenoj podjeli matica sa spiskom pčelara koji su ih preuzeli. Uz spiskove raspodjele Ministarstvu se dostavljaju i zapisnici inspektora za poljoprivredu koji kontrolišu raspodjelu matica pčelarima. Eksperti zaduženi za sprovođenje projekta o formiranju Centara za selekciju matica dostavljaju izvještaj Ministarstvu poljoprivrede o aktivnostima koje su sprovedene u njima kao i o stanju odabranih linija matica. Savjetnik za pčelarstvo u Ministarstvu obrađuje spiskove i izvještaje i obrađene dostavlja Odjeljenju za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene koje sprovodi dalju proceduru plaćanja.

Naziv mjere:

Poboljšanje konkurentnosti proizvodnje u pčelarstvu

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis programa:

Poboljšanje konkurentnosti domaćih pčelara, poboljšanje kvaliteta i zdravstvene ispravnosti pčelinjih proizvoda.

Mjera obuhvata učešće u troškovima nabavke košnica, hranilica, opreme za vrcanje, punjenje, skladištenje meda, opreme za poboljšanje higijene u pogledu bezbijednosti hrane.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Za učešće u nabavci košnica pčelar je morao biti član Saveza pčelarskih organizacija Crne Gore. Međutim, osim ovog kriterijuma kao kriterijum za nabavku opreme za vrcanje, punjenje, skladištenje meda, opreme za poboljšanje higijene u pogledu bezbijednosti hrane, uveden je kriterijum da pčelar može konkurisati za podršku ukoliko ima više od 50 pčelinjih zajednica.

Plaćanje:

Do 2007 godine plaćanje je obuhvatalo učešće u nabavci košnica i to u visini od 15,00 € po komadu (2001. godine) odnosno 10,00 € narednih godina. U 2005. i 2006. godini, uz košnice, pčelarima su pokrivani i troškovi u nabavci hranilica u visini od 1,50 € po komadu. U 2007.godini nijesu opredijeljivana sredstva po osnovu ove mjere. U 2008. godini opet je uvedena ova mjera ali je ukupan iznos podrške usmjeren na učešće do 30% ukupne vrijednosti nabavljene opreme za vrcanje, punjenje, skladištenje meda, opreme za poboljšanje higijene u pogledu bezbijednosti hrane.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija

Osnovu za plaćanje predstavljaju sredstva opredijeljena u Planu upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ne postoji diferencijacija po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	45 000	30 678	10 000	9 000	10 500	10 500	0	70 000

Svrha naknade :

Sredstva se usmjeravaju kao podrška u nabavci košnica, hranilica, opreme za vrcanje, punjenje, skladištenje meda, opreme za poboljšanje higijene u pogledu bezbijednosti hrane.

Upravljanje programom:

Spiskove pčelara koji su kupili košnice i hranilice opštinska udruženja pčelara su dostavljala Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Raspodjelu košnica i hranilica je pratila inspekcija za poljoprivredu. Pčelari su u 2008.godini preko Saveza pčelarskih organizacija dostavili fakture Ministarstvu sa podacima i dokazom o nabavljenoj opremi za vrcanje, punjenje, skladištenje, opremi za poboljšanje higijene u pogledu bezbjednosti hrane. Savjetnik za pčelarstvo vrši administrativnu kontrolu dostvaljenih faktura i prosleđuje ih nakon toga odjeljenju za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene koje sprovodi dalju proceduru plaćanja.

Naziv mjere :

Unapređivanje kvaliteta pčelinjih proizvoda i zdravstvenog stanja pčelinjih zajednica

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Smanjenje gubitaka pčelinjih društava putem adekvatnog sprovođenja zaštite protiv pčelinjeg krpelja *(Varroa destructor)* i poboljšanje zdravstvene ispravnosti pčelinjih proizvoda.

Mjera predviđa učešće u troškovima nabavke antivaroznih podnjača koje omogućavaju efikasnu upotrebu organskih kiselina kao i učešće u troškovima nabavke organskih ljekova koji se koriste u sprovođenju zaštite pčelinjih zajednica protiv pčelinjeg krpelja.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku::

Pčelar korisnik mora biti član Saveza pčelarskih organizacija Crne Gore i za tretman pčelinjih zajednica protiv pčelinjeg krpelja *(Varroa destructor)*mora koristiti organske preparate izuzimajući organske kiseline(mravlja, oksalna i sl.).

Plaćanje:

Sa ovom mjerom se počelo u 2003. godini. U periodu od 2003. do 2007. godine plaćanje je obuhvatalo samo učešće u nabavci antivaroznih podnjača i to u visini od 5,00 € po komadu da bi u 2007. i 2008. godini osim podnjača plaćanje obuhvatalo i učešće u nabavci organskih ljekova za zaštitu pčelinjih zajednica od pčelinjeg krpelja *(Varroa destructor)*i to u visini od 1,50 € po pčelinjoj zajednici.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija :

Osnovu za plaćanje predstavljaju sredstva opredijeljena u Planu upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ne postoji diferencijacija po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001. godine :

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	-	-	17 500	16 000	15 750	15 750	57 500	57 500

Svrha naknade :

Sredstva se usmjeravaju kao podrška u nabavci antivaroznih podnjača i organskih ljekova koji se koriste u sprovođenju zaštite pčelinjih zajednica protiv pčelinjeg krpelja.

Upravljanje programom:

Spiskove pčelara koji su kupili antivarozne podnjače kao i broj tretiranih pčelinjih zajednica organskim preparatima protiv pčelinjeg krpelja Opštinska udruženja pčelara dostavljaju Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Raspodjelu nadzire inspekcija za poljoprivredu. Savjetnik za pčelarstvo u Ministarstvu vrši administrativnu kontrolu dostvaljenih spiskova i prosleđuje ih nakon toga odjeljenju za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene koje sprovodi dalju proceduru plaćanja.

Naziv mjere:

Stručno osposobljavanje pčelara

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Cilj mjere je da pčelar bude osposobljen za primjenu savremenih principa pčelarenja i zaštitu pčela od bolesti kao i za provođenje mjera dobre proizvođačke prakse.

Mjera obuhvata učešće u troškovima organizacije pčelarskih manifestacija i savjetovanja, štampanja informativno - edukativnog časopisa za pčelare kao i nabavke literature. Takođe, pokrivaju se i troškovi učešća crnogorskih pčelara na međunarodnim pčelarskim manifestacijama i seminarima.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na naknadu:

Pčelar korisnik mora biti član Saveza pčelarskih organizacija Crne Gore kao i pčelarska organizacija koja organizuje manifestaciju ili savjetovanje.

Plaćanje:

Plaćanje obuhvata učešće u troškovima po ispostavljenoj fakturi, zahtjevu i izvještaju Saveza pčelarskih organizacija ili opštinske pčelarske organizacije.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija

Osnovu za plaćanje predstavljaju sredstva opredijeljena u Planu upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ne postoji diferencijacija po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava	10 224	10 226	14 000	14 000	14 250	14 250	15 000	28 000

Svrha naknade :

Sredstva se usmjeravaju kao podrška u organizaciji pčelarskih manifestacija i savjetovanja, štampanja informativno-edukativnog časopisa za pčelare, nabavku literature kao i za učešće crnogorskih pčelara na međunarodnim pčelarskim manifestacijama i seminarima.

Upravljanje programom:

Zahtjeve za finansijskom podrškom, fakture ili izvještaje Savez pčelarskih organizacija, odnosno Opštinska udruženja pčelara dostavljaju Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Savjetnik za pčelarstvo u Ministarstvu vrši administrativnu kontrolu dostavaljene dokumentacije i nakon toga je prosleđuje Odjeljenju za praćenje podsticajnih mjera, tržište i cijene koje sprovodi dalju proceduru plaćanja.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

MFN carina na uvoz meda iznosi 30%+0,25 €/kg.

Uvoz meda iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Moldavije, Kosova i Ruske Federacije je liberalizovan.

Uvoz meda iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine.

Za uvoz meda iz Hrvatske dogovorena je preferencijalna carinska stopa od 25%.

Za uvoz meda iz Turske i Albanije i drugih država važi MFN carina.

Izvoz meda odvija se bez količinskih ograničenja uz punu, djelimično sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Za izvoz meda u Hrvatsku važi ista preferencijalna carinska stopa kao i za uvoz iz Hrvatske.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

Specijalizovane kulture:

p) vino i alkohol;

Naziv mjere:

Podrška podizanju višegodišnjih zasada

(Raniji nazivi mjera od 2000-2008. godine: Podrška podizanju vinograda, Očuvanje autohtonih sorti vinove loze)

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br.24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)
- Zakon o vinu (Sl. list RCG br.36/07),

Cilj i opšti opis mjere:

Popravljanje starosne i sortne strukture vinograda i povećanje površina crnogorskih vinograda. Povećanje sirovinske baze za proizvodnju vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom.

Stvaranje baze podataka za izradu vinogradarskog katastra.

Podizanje zasada vinograda (jednokratna plaćanja) podstiče se od 2008. godine po hektaru i to nakon podizanja zasada, a na osnovu agrobudžetskog programa Podrška podizanju višegodišnjih zasada, kojeg donosi Vlada (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede). Do 2008. godine, za zasnivanje novih vinograda korišćen je podsticaj po sadnici (kalemu) nakon podizanja zasada, na osnovu agrobudžetskog programa Očuvanje autohtonih sorti vinove loze.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Podsticaj za podizanje zasada vinograda ostvaruju poljoprivredna domaćinstva koja podižu nove vinograde na površini od najmanje 0,2 ha.

Uslov za ostvarivanje prava na podsticaj je korišćenje deklarisanog sadnog materijala i dostavljanje popunjenog obrasca sa katastarskim podacima, koji služe za stvaranje baze podataka za izradu vinogradarskog katastra.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Bespovratna sredstva obezbijedjena su Planom upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede za tekuću godinu, koji donosi Vlada. Nema diferencijacije po regionima.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Utrošena sredstva

vrsta podsticaja	jedinica	osnovno plaćanje po jedinici	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Vinogradi (novi zasadi)	kom.	0.60 -0.80	_	8 910	15 000	20 000	_	40 307	104 040	271 300	_
Vinogradi (novi zasadi)	ha	3 000	_	_	_	_	_	_	_	_	196 220
Vinogradi (novi zasadi)	ha	4 000	_	_	_	_	_	_	_	_	_

(izvor: MPŠV)

Glavni kvantitativni elementi:

Kvantitativni pokazatelji od 2000. godine za podsticaj razvoja vinogradarstva

vrsta podsticaja	jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vinogradi (novi zasadi)	ha	4.12	4.16	7.28	0	9.21	33.28	88.36	51.57

Svrha naknade:

Očuvanje prepoznatljivosti crnogorskog vinogorja kroz zasnivanje novih vinograda sertifikovanim sadnim materijalom autohtonih sorti vinove loze.
Proširenje asortimana crnogorskih vina i supstitucija uvoza grožđja sa domaćom proizvodnjom.

Formiranje aplikacionog registra vinograda, tj. stvaranje baze podataka za formiranje vinogradarskog katastra.

Upravljanje programom:

Podnošenje zahtjeva za podsticaj i administrativna kontrola podnesenih zahtjeva vrši se u Ministarstvu poljoprivrede.. Realizaciju sadnje utvrdjuje na terenu Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i dostavlja

Ministarstvu Izvještaj potkrijepljen fotodokumentacijom i katastarskim podacima (popunjeni obrazac Ministarstva).

Ministarstvo vrši nadzor, obračun i daje nalog za isplatu podsticaja Ministarstvu finansija.

Poljoprivredna inspekcija vrši inspekcijsku kontrolu.

U aplikacioni registar vinograda do kraja 2008. godine evidentirano je 897 proizvodjača grožđja i 2500ha vinograda. Registar sadrži podatke o vlasniku vinograda, katastarske podatke o vinogradu, i karakteristike vinograda: broj čokota, starost čokota i sortni sastav vinograda.

U Centralni registar proizvodjača grožđja i vina (Zakon o vinu Sl. list RCG br.36/07) upisana su 84 proizvodjača grožđja i vina iz privatnog sektora i kompanija AD 13 JUL – Plantaže, koja posjeduje 2310ha vinograda i godišnje proizvodi 20-22 miliona kg grožđja i oko 16 miliona litara vina.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na pjenušava vina iznosi 30%, na kvalitetna vina 30%+0,20 €/kg dok na ostali alkohol-voćne rakije i jaka alkoholna pića iznosi 30%.

Uvoz vina i alkoholnih pića iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Kosova i Ruske Federacije je liberalizovan.

Uvozne preferencijalne kvote za vino i alkoholna pića dogovorene su EU, Moldavijom, i Hrvatskom:

EU:

Za 2009 godinu dogovorena je uvozna kvota od 2 500 hl vina (tarifna oznaka 2204 10 i 2204 21) a za 2010 godinu i dalje 3500 hl vina uz carinsku stopu od 0%.

Uvoz vermuta voćnih rakija, etil –alkohola i ostalih jakih alkoholnih pića odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine.

Moldavija :

- vino (tarifna oznaka 2204) 30 t uz preferencijalnu carinsku stopu od 10%
- vermut (tarifna oznaka 2205) 20 t uz preferencijalnu carinsku stopu od 15%
- voćne rakije (tarifna oznaka 2206) 20 t uz preferencijalnu carinsku stopu od 15%
- etil alkohol (tarifna oznaka 2207) 20 t uz preferencijalnu carinsku stopu od 15%
- jaka alkoholna pića (tar.oznaka 2208) 20 t uzpreferencijalnu carinsku stopu od 10%

Hrvatska:

- vino (tarifna oznaka 2204) 30 t uz carinsku stopu od 10%
- jaka alkoholna pića (tarifna oznaka 2208) 10 t uz preferencijalnu carinsku stopu od 10%

Uvoz vina i alkoholnih pića i Albanije , Turske i drugih država(sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) kao i uvoz van preferencijalnih kvota, odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za vino i alkohol izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG 78/08)

Izvoz vina i alkoholnih pića van kvota odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju .

Izvozne kvote dogovorene su sa EU, Hrvatskom, Moldavijom i Turskom:

- Izvozna bescarinska kvota za vino zu EU iznosi 16.000 hl
- zvozne kvote za Moldaviju i Hrvatsku iste kao i kod uvoza.
- izvozna kvota za vino za Tursku iznosi 2.500 hl uz sniženu MFN carinu za 75%

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

q) voće i povrće;

Naziv mjere:

Podrška podizanju višegodišnjih zasada

Raniji nazivi mjera od 2000-2008. godine: Podrška podizanju voćnih zasada, Revitalizacija voćarstva na sjeveru Republike, Revitalizacija voćarstva- suzbijanje širenja šarke (*Plum pox virus*), Razvoj malinarstva, Stvaranje pretpostavki za razvoj voćarske proizvodnje

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Podsticanje zasnivanja komercijalnih voćnih zasada i matičnih zasada definisane minimalne površine, koji će uz redovnu primjenu savremene agrotehnike i pomotehnike biti visoko profitabilni.

Od 2008. godine za podizanje voćnjaka propisani su jednokratni podsticaji po hektaru koji se isplaćuju nakon podizanja novih zasada, a na osnovu agrobudžetskog programa Podrška podizanju višegodišnjih zasada, kojeg donosi Vlada (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede).

Iznosi podsticaja razlikuju se zavisno od voćne vrste, koje su razvrstane u tri grupe:

I. grupa - jabučaste i koštičave voćne vrste,

II. grupa - jagodaste voćne vrste,

III. grupa - jezgraste i suptropske (osim masline) voćne vrste.

Do 2008. godine, agrobudžetskim programom Revitalizacija voćarstva, potsticano je krčenje starih i inficiranih stabala virusom šarke šljive (*Plum pox virus*) i njihova supstitucija sertifikovanim sadnim materijalom onih sorti i voćnih vrsta koje su otporne prema ovom virusu. Pored razvojne, ovaj program je u osnovi imao prije svega sanitarnu komponentu. Odobravan je podsticaj po sadnici nakon dobijanja izvještaja sa terena o brojčano izvršenom krčenju starih i inficiranih stabala.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Podsticaj za podizanje zasada voća ostvaruju poljoprivredna domaćinstva koja podižu nove voćnjake od:

- jabučastih i koštičavih voćnih vrsta minimalne površine od 0,5ha,
- jagodastih voćnih vrsta minimalne površine od 0,2ha i
- jezgrastih i suptropskih (osim masline) voćnih vrsta minimalne površine od min 0,5ha.

Uslov za ostvarivanje prava na podsticaj je korišćenje deklarisanog sadnog materijala.

Podržava se formiranje matičnih zasada površine od min. 0,1ha do max 2ha po voćnoj vrsti u iznosu do 30% vrijednosti investicije.

Osnova za plaćanje i regionalna difrencijacija :

Osnova za podsticaj za zasnivanje novih zasada voća

Opis//godna	jedinica	Minimalna podsticajna površinai	osnovno plaćanje po jedinici (€)2000-2007	osnovno plaćanje po jedinici (€)2008
voćnjaci (novi zasadi)	kom.		1.0 -1.2	
voćnjaci I grupa (novi zasadi)	ha	0.5		2 000
voćnjaci II grupa (novi zasadi)	ha	0.2		3 000
voćnjaci IIII grupa (novi zasadi)	ha	0.5		2 500
formiranje matičnih zasada	ha	0.1		do 7 000

Mjera se sprovodi na cijelom području Crne Gore i isplaćuje se jednak iznos podrške.

Iznosi potrošeni od 2001. godine:

Bespovratna sredstva obezbijedjena su Planom upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede za tekuću godinu, koji donosi Vlada.

Iznosi isplaćeni od 2001. godine u €

vrsta podsticaja	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
voćnjaci I grupa (novi zasadi)	17 460	44 766	40 000	_	53 000	40 110	128 806	1 000
voćnjaci II grupa (novi zasadi)	115 450	62 500	62 500	_	4 0 000	_	18 670	111 845
voćnjaci IIII grupa (novi zasadi)	_	_	_	_	_	13 864	_	1 530
formiranje matičnih zasada	_	_	_	_	15 000	_	_	2 467
ukupno	132 910	107 266	102 500		108 000	53 974	147 476	116 842

(izvor: MPŠV)

Glavni kvantitativni elementi:

Kvantitativni pokazatelji od 2000. godine za podsticaj razvoja voćarstva

Vrsta podsticaja	jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
voćnjaci I grupa (novi zasadi)	ha	25.44	56.09	48.73	_	60.00	40.49	100.06	0.48
voćnjaci II grupa (novi zasadi)	ha	30.78	25	25	_	20	_	3,73	66.19
voćnjaci IIII grupa (novi zasadi)	ha	_	_	_	_	_	5.68	_	0.49
formiranje matičnih zasada maline i borovnice	ha	–	–	–	–	1	_	_	0.4

Svrha naknade:

Supstitucija uvoza voća sa domaćom proizvodnjom, stvaranjem robnih poljoprivrednih proizvodjača kontinentalnog i suptropskog voća.

Upravljanje programom:

Podnošenje zahtjeva za podsticaj i administrativna kontrola podnesenih zahtjeva vrši se u Ministarstvu poljoprivrede. Realizaciju sadnje utvrdjuje na terenu Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji i dostavlja Ministarstvu Izvještaj potkrijepljen fotodokumentacijom.

MPŠV vrši nadzor, obračun i daje nalog za isplatu podsticaja Ministarstvu finansija.

Poljoprivredna inspekcija vrši inspekcijsku kontrolu.

Podsticaji za povrće

Ne primjenjuju se .

Organizacije proizvođača voća i povrća

U sektoru voćarstva i povrtlarstva, za sada ne postoje formirane organizacije proizvođača, već su poljoprivredni proizvođači organizovani u udruženja proizvođača – voćara, udruženja proizvođača – povrtlara, kao i udruženja proiizvođača u zakonskom prostoru u skaldu sa Zakonom o nevladinim organizacijama (Sl. list CG br.27/99, 71/99, 30/2002 i 11/2007), kao i zadruge u skladu sa Zakonom o zadrugama (Sl. list SRJ br. 41/96).

udruženja su neprofitne organizacije koja su organizovali poljoprivredni proizvođači, radi ostvarivanja pojedinačnih ili zajedničkih interesa ili radi ostvarivanja I afirmisanja javnog interesa.

Novi Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09) u poglavlju V (članovi od 34 do 39), omogućava formiranje organizacija proizvođača i efekti ovih rješenja se očekuje u narednom periodu.

Reprezentativna tržišta za utvrđivanje proizvodnih i uvoznih cijena u ovoj oblasti obrađena su kroz AMIS, koji daje dnevne (u sezoni), nedjeljne i mjesečne pokazatelje o cijenama voća i povrća sa područja Crne Gore, Srbije, Hrvatske i EU.

Podsticaji za preradu svježeg voća i povrća, definisani su Agrobudžetom kroz sljedeću mjeru:

Naziv mjere:

Podrška investicijama za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br.11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Za ispunjavanje visokih standarda savremenog tržišta u pogledu kvaliteta, kvantiteta i bezbjednosti hrane potrebna su veća ulaganja, koja se ne mogu realizovati bez značajne podrške iz budžetskih sredstava. Potrebne su investicije u fizički kapital koji će omogućiti veću produktivnost rada, kao i u transfer i razvoj znanja u upravljanju i marketingu. Osnovni ciljevi ovog programa su:

- poboljšanje konkurentnosti prerade biljnih proizvoda putem cjelovite modernizacije proizvodnih i marketinških uslova,
- povećanje dodate vrijednosti u proizvodnji biljnih proizvoda putem povećavanja efikasnosti u preradi i marketingu,
- uvođenje novih tehnologija, inovacija i otvaranje novih tržišnih mogućnosti,
- ispunjavanje EU standarda i ciljno poboljšanje kvaliteta i bezbjednosti hrane,
- jačanje veze sa primarnom proizvodnjom.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Svi projekti moraju u cjelini dokazati ispunjavanje EU standarda (uslov za svaku podršku). Potencijalni korisnici podrške treba da predlože jasan biznis plan, kojim se dokazuje ekonomska opravdanost projekta i koji treba da sadrži elemente tehničke specifikacije projekta, specifikacije u pogledu ispunjavanja higijenskih i uslova očuvanja okoline, organizacije i korišćenja domaćih proizvodnih resursa biljne proizvodnje, kao i mogućnosti marketinga na domaćem i izvoznom tržištu. Prednost se daje projektima koji direktno utiču na razvoj domaće primarne biljne proizvodnje.

Plaćanje :

Maksimalno učešće budžetskih sretstava iznosi do 30% vrijednosti investicije, a maksimalni iznos godišnje podrške po jednom projektu može iznositi do 70.000 €. Plaćanje se vrši po ispostavljenoj fakturi sa izvještajem. Finansijski plan za ovu mjeru u 2009. godinu iznosi 670.000€

Osnova za plaćanje I regionalna diferacijacija:

Osnovu za plaćanje predstavljaju sredstva opredijeljena u Planu upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva (Agrobudžet) Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ne postoji diferencijacija po regionima.

Iznosi potrošeni od 2000. godine;

Ova mjera se primjenjuje od 2006. godine kroz Program »Podrške investicijama u poljoprivredi« kroz komponentu »Podrška preradi voću i povrću«, a od 2009 postoji poseban program Podrška investicijama za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos						180 000	200 000	350 000

Svrha naknade:

Ispunjavanje viskoh standarda savremenog tržišta u pogledu kvaliteta, kvantiteta i bezbjednosti hrane.

Upravljanje programom:

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u saradnji sa stručnim službama, donatorima i poslovnim bankama. Mjera se sprovodi na bazi tendera koji Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede objavljuje do kraja aprila 2009. ili na bazi realizacije već započetog vladinog projekta "POSAO ZA VAS" (vidi:I Horizontalno, pitanje 3, dio subvencioniranje kredita) ili kao dio donatorskog projekta.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o realizaciji investicije i terenskog izvještaja ovlašćene stručne službe.

Naziv mjere:

Carine i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

Vrijednosna MFN carina na pojedine vrsta voća kreće se od 0% (brazilski orah, akažu orah) do 30% kod osjetljivih proizvoda, a kombinovana od 30% + 0,07 €/kg do 30% +0,20€/ kg voća.

MFN carina na pojedine vrste svježeg povrća iznose od 0% (sjemenski krompir) do 30%, kod osjetljivih proizvoda, a kombinovana od 20% + 0,10 €/kg do 30% +0,20€/ kg povrća .

Visina MFN carina i sezone za pojedine vrste voća:

Tar. broj	proizvod	MFN carina
0805 20	**Mandarine (klementine, monrealke i satsumas, vilking,, tangerinike i ostale)**	
	-od01.10.-31.12.	30%+ 0.20 €/kg
	-od 01.01-30.09.	20%
0806 10	**Svježe grožđe(stono i ostalo)**	
	Od 01. 07.-30.09.	30% +0.08 €/kg
	0d 01.10.-30.06.	20%
0807 11	**Lubenice**	
	Od 01. 07.-31.08	30%+0.07€/ kg
	Od 1.09.-30.06.	20%
0809 30 90	**Breskve**	
	Od 01.06.-31.08.	30% +0.17€/kg

	0d 01.09-31.05.	20%
0810 50	**kivi**	
	0d 01.11-31.03..	30% + 0.17 €/ kg
	Od 01.04. 01.11.	20%

Visina MFN carina i sezone za pojedine vrste povrća

Tar. broj	proizvod	MFN carina
0701 90	**Krompir (za proizvodnju skroba i ostali)**	
	Za proizvodnju skroba	30% + .,08 € / kg
	Mladi krompir od 01.01.-30.06.	30% + 0.08 € / kg
	ostali	30% + 0.08 € / kg
0702	**paradajz**	
	Od 01.04-31.08.	30%+ 0.20 € / kg
	Od 01.09.-31.03.	30%
0704 10	**Karfiol i brokoli**	
	karfiol	20%+0.10 € / kg
0707	**Krastavci i kornišoni**	
	Krastavci od 01.04.-30.06.	30%+ 0.20 € / kg
	Kraastavci od 01.07.-30.06.	20 %
	kornišoni od 01.09-31.10	30%+ 0.20 € / kg
	.kornišoni od 1.11.-31.08.	20 %

Uvoz voća i povrća je liberalizovan sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom, Kosovom, Moldavijom i Ruskom Federaciijom.

Uvoz voća i povrća iz EU se odvija u skladu sa Sporazmom o stabilizaciji i pridružvanju kojim su definisana tri načina snižavanja carinskih stopa, i to: (I) potpuna liberalizacija, (II)za manje osjetljive proizvode postepeno snižavanje carine za 5 godina na 0% i (III) za osjetljive proizvode postepeno snižavanje za 5 godina na 50% MFN carine.

Uvozne preferencijalne kvote *za voće* dogovorene su sa Hrvatskom i to za sljedeće vrste voća:

- 300 t grožđa bez carina
- 500 t lubenica uz carinsku stopu od 10%
- 300 t breskvi i nektarina uz carinsku stopu od 10% i
- 50 t kivija bez carina.

Osim za 50 t sušenih kajsija koje se mogu uvesti iz Turske bez carina uvoz ostalih vrsta voća iz Turske se odvija po MNF carini.

Uvoz voća iz Albanije odvija se po MFN carini.

Uvozne preferencijalne kvote za *povrće* dogovorene su sa Albanijom i Hrvatskom i to:

Za uvoz iz Albanije:

- 100 t luka 0703) be(tarifna oznaka z carine
- 100 t šargarepe (tarifna oznaka 0706) bez carine

Za uvoz iz Hrvatske:

- 600 t krompira (tarifna oznaka 0701 90) uz preferencijalnu carinsku stopu od 10%.
- 600 t paradajza (tarifna oznaka 0702) uz preferencijalnu carinsku stopu od 10%.
- 300 t krastavaca (tarifna oznaka 0707) uz preferencijalnu carinsku stopu od 10%.

Uvoz voća i povrća van carinskih kvota odvija se bez količinskih ograničenja uz punu, djelimično sniženu carinu ili u cjelosti bez carina u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Konkretniji iznosi carina za voće i povrće izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG br. 78/08)

Za izvoz voća i povrća u Hrvatsku i Albaniju važe isti uslovi kao i za uvoz, s tom razlikom što je umjesto za izvoz šargerepe dogovorena bescarinska kvota za izvoz 100 t mahunastog povrća.

Izvoz voća i povrća van preferencijalnih kvota odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

r) banane;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice

MFN carina na banane iznosi 15%.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za banane nisu dogovorene.

Bescarinski uvoz banana dozvoljen je iz zemalja EU, i zemalja CEFTE, osim iz Albanije.

Uvoz banana iz Albanije, Turske i drugih država (sa kojima Crna Gora nema potpisane ugovore o slobodnoj trgovini) odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za banane navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG 78/08)

Izvoz banana odvija se bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

s) florikultura;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

MFN carina na pojedine vrste ljekovitog bilja (tarifna oznaka 1211) iznosi 0%, a MFN carina na rezano cvijeće (tarifna oznaka 0603) iznosi 15%.

Uvozne i izvozne preferencijalne carinske kvote za florikulturu nisu dogovorene.

S obzirom da MFN na pojedine *vrste ljekovitog bilja* iznosi 0% uvoz iz svih zemalja oslobođen je plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Uvoz *rezanog cvijeća* iz zemalja članica CEFTE i iz Ruske Fedracije odvija se bez carinskih ograničenja.

Uvoz rezanog cvijeća iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0% .

Uvoz rezanog cvijeća iz Turske i drugih država odvija se po MFN carini.

Konkretniji iznosi carina za florikulturu navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG 78/08)

Izvoz pojedinih vrsta ljekovitog blja i rezanog cvijeća odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

t) maslinovo ulje;

Naziv mjere:

Podrška podizanju višegodišnjih zasada

(Raniji nazivi mjera od 2000-2008. godine: Razvoj maslinarstva, Revitalizacija i rekonstrukcija maslinarstva, Prognoza pojave i zaštita masline od muve masline *Bactrocera (Dacus) oleae*.)

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)
- Zakon o maslinarstvu (Sl. list RCG br. 55/03),

Cilj i opšti opis mjere:

Podsticajima za podizanje zasada cilj je povećanje ukupnih površina maslinjaka. U želji da se maksimalno iskoristi prirodni potencijal za uzgoj masline, proizvodjači se stimulišu da podižu zasade masline kvalitetnim sadnim materijalom. Podizanje zasada masline (jednokratna plaćanja) podstiče se od 2003. godine po hektaru i to nakon podizanja zasada, a na osnovu agrobudžetskog programa Podrška podizanju višegodišnjih zasada, kojeg donosi Vlada (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede) i na osnovu odredbi Zakona o maslinarstvu (Sl. list RCG br. 55/03)

Podstiče se podmladjivanje starih stabala masline i uredjenje zasada, što su preduslovi za nesmetano obavljanje agrotehničkih mjera, povećanje i redovnost prinosa i dobijanje maslinovog ulja boljih kvalitativnih svojstava.

Do 2006. budžetskim sredstvima finansirana je aviozaštita 650ha maslinjaka. Godišnje su se sprovodila dva do tri tretmana zavisno od klimatskih parametara i infektivnog potencijala muve masline.

Rekonstrukcijom postojećih zasada masline i revitalizacijom tj. rezidbom starih stabala masline, stvaraju se uslovi za izvodjenje efikasnije hemijske zaštite ploda sa zemlje (veći izbor hemijskih preparata, blagovremenost tretiranja, ekološki aspekti zaštite) te smo od 2005. godine agrobudžetskim sredstvima učestvovali u nabavci atomizera.

U perspektivi, od 2013. godine, agrobudžetski podsticaj maslinarstvu bi trebao da bude podsticaj za maslinovo ulje namijenjen poljoprivrednim domaćinstvima, koja proizvode masline i odobrava se po litru prodanog i isporučenog maslinovog ulja na tržište za kategoriju djevičansko maslinovo ulje „extra virgina“.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Podsticaj za podizanje zasada masline ostvaruju poljoprivredna domaćinstva koja podižu nove maslinjake na površini od najmanje 0,2ha (80 stabala). U cjelosti se refundiraju sredstva utrošena za kupovinu sadnog materijala masline iskorišćenog za zasnivanje maslinjaka min. površine 0,2ha i ostvarene gustine sadnje od 400 sadnica po ha (Zakon o maslinarstvu Sl. list RCG br. 55/03). Uslov za ostvarivanje prava na podsticaj je korišćenje deklarisanog sadnog materijala i dostavljanje popunjenog obrasca sa katastarskim podacima, koji služe za stvaranje baze podataka za izradu katastra masline.

Uslov za nadoknadu za obavljenu revitalizaciju je uredjen maslinjak i obavljena rezidba i rekonstrukcija krošnje najmanje 10 starih stabala masline i dostavljanje popunjenog obrasca sa katastarskim podacima.

Osnova za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Bespovratna sredstva obezbijedjena su Planom upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede za tekuću godinu, koji donosi Vlada. Nema difrencijacije po regionima.

Osnova za podsticaj za razvoj maslinarstva

vrsta podsticaja	minimalna podsticana količina	osnovno plaćanje po jedinici (€)
maslina (novi zasadi)	80 kom	4.0-8.0/sadnici
avio zaštita	650 ha	20 000 /tretman
atomizeri		do 50% investicije
revitalizacija starih stabala masline	10 kom	do 5 €/stablu
subvencija za litar ulja "extra virgina" od 2013. godine		

Iznosi potrošeni od 2001. godine :

Iznosi isplaćeni od 2002. godine (€) za podsticaj razvoja maslinarstva

vrsta podsticaja	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
maslina (novi zasadi)	1 600	_	8 450	_	_	19 360	26 460	_
avio zaštita	45 000	65 000	_	45000	45 000	33 850	_	_
atomizeri	_	_	_	_	7150	11000	15400	23154
revitalizacija starih stabala masline	_	_	_	_	_	_	50900	113405
Ukupno:	**46 600**	**65 000**	**8 450**	**45 000**	**52 150**	**64 210**	**92 760**	**136 559**

(izvor: MPŠV)

Glavni kvantitativni elementi:

Kvantitativni pokazatelji od 2000. godine za podsticaj razvoja maslinarstva

vrsta podsticaja	jedinica	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
maslina (novi zasadi)	ha	1,00	0	6,53	0	0	11,0	18,0	0
avio zaštita 650 ha	broj tretmana	2	3	0	2	2	2	_	_
atomizeri	broj	_	_	_	_	13	20	77	123
Revitalizacija starih stabala masline	broj stabala	_	_	_	_	_	_	10180	22680

Svrha naknade:

Uzgoj masline po savremenim agrotehničkim principima i maksimalno korišćenje prirodnih potencijala.

Formiranje aplikacionog registra masline, tj. stvaranje baze podataka za formiranje katastra masline.

Upravljanje programom:

Podnošenje zahtjeva za podsticaj i administrativna kontrola podnesenih zahtjeva vrši se u MPŠV. Realizaciju sadnje i revitalizacije stabala utvrdjuje na terenu Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji u saradnji sa udruženjem maslinara i dostavlja Ministarstvu Izvještaj potkrijepljen fotodokumentacijom i katastarskim podacima (popunjeni obrazac Ministarstva).

MPŠV vrši nadzor, obračun i daje nalog za isplatu podsticaja Ministarstvu finansija.

Poljoprivredna inspekcija vrši inspekcijsku kontrolu.

Do sada je u aplikacioni registar masline evidentirano 536 maslinara u čijem vlasništvu se nalazi 50.560 stabala masline. Registar sadrži podatke o vlasniku maslinjaka, katastarske podatke o maslinjaku, i karakteristike maslinjaka: sortni sastav, broj stabala starosti do 10 godina, broj stabala starosti od 10 do 50 godina, broj stabala starijih od 50 godina i broj revitalizovanih stabala sa procentom obavljene revitalizacije zasada.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

MFN carina na svježe ili rashlađene masline iznosi 20 %.

MFN carina na maslinovo ulje iz prvog presovanja u pakovanjima manjim od 25 l iznosi 30%+1€/kg, a u pakovanjima većim od 25 l 15%+0,50 €/kg. Na ostala maslinova ulja dobijena isključivo od maslina i njihove frakcije MFN carina iznosi 10%.

Bescarinski uvoz *maslina* dozvoljen je iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Makedonije, Moldavije i Ruske Federacije, a uvoz maslina iz EU odvija se sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0% (za 2009 godinu carina iznosi 12%). Uvoz maslina iz Albanije i Turske i drugih država odvija se po MFN carini, a dogovorena carinska stopa za uvoz maslina iz Hrvatske iznosi 10%.

Bescarinski uvoz *maslinovog ulja* dozvoljen je iz Ruske Federacije i zemalja CEFTE, osim iz Albanije, gdje se prilikom uvoza primjenjuje MFN carina. Uvoz maslinovog ulja iz Turske takođe se odvija se po MFN carini.

Uvoz maslinovog ulja iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 50% od MFN carine, dok je za uvoz *ostalog maslinovg ulja iz* EU predviđen bescarinski uvoz.

Konkretniji iznosi carina za maslinovo ulje navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG, br.78/08)

Izvoz maslina i maslinovog ulja odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

u) duvan;

Naziv mjere:

Podrška proizvodnji duvana

Pravna osnova :

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, broj 11/90 i Sl. list RCG, broj 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, broj 13/09)

Cilj i opšti opis mjere:

Raspoloživi zemljišni resursi u neposrednoj blizini Skadarskog jezera pružaju povoljne uslove za gajenje duvana koji nijesu još uvijek dovoljno iskorišćeni. Podizanje konkurentnostikroz usmjerenu podršku proizvođačima omogućava održavanje nivoa proizvodnje, a time i bolje iskorišćavanje proizvodnog potencijala.Osnovni ciljevi su:

- podizanje konkurentnosti proizvodnje duvana,
- korišćenje resursa raspoloživog zemljišta koje je manje pogodno za uzgoj ostalih kultura,
- poboljšanje kvaliteta proizvedenog duvana.

Kriterijumi za ostvarivanje prava na podršku:

Korisnici *su* proizvođači duvana koji proizvedu i isporuče duvan registrovanim obrađivačima duvana.

Osnov za plaćanje i regionalna diferencijacija:

Podrška za povećanje konkurentnosti proizvodnje duvana obezbjeđuje se:

u obliku plaćanja po kg proizvodenog i osušenog duvana, u zavisnosti od klase kvaliteta, od 0,20 do 0,55 € po kg.

za unapređivanje tehnologije proizvodnje sirovog duvana

Premije po kg otkupljenog duvana za:

Hercegovački tip:

0.55€ za A1; 0,45€ za A2; 0,35€ za A3; 0,26€ za A4 i 0,51€ za B1; 0,41€ za B2; 0,31€ za B3; 0,21€ za B4 klasu;

Berlejski tip:

0,51€ za 1.; 0,41€ za 2.; 0,31€ za 3.; 0,21€ za 4. klasu;

Merilendski tip:

0,55€ za 1.; 0,45€ za 2.; 0,35€ za 3.; 0,26€ za 4. klasu.

Na cijeloj teritoriji Crne Gore isplaćuje se jednak iznos podrške.

Iznosi potrošeni od 2001. godine (€)

Sredstva Agrobudžeta u €

Godina	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Iznos sredstava		25 052	46 016	90 000	150 000	224 000	290 000	270 000	200 000

Svrha naknade:

Povećanje konkurentnosti domaće proizvodnje i povećanje domaće proizvodnje duvana.

Upravljanje programom:

Osnov za obračun i isplatu podrške su spiskovi proizvođača duvana i količine isporučenog duvana po kvalitetu, koje Ministarstvu poljoprivrede dostavlja registrovani obrađivač duvana kao i zahtjevi Udruženja proizvođača duvana. Kontrolu spiskova sprovodi Poljoprivredna inspekcija.

Prava ostvarena po osnovu proizvodnje duvana u 2008. godini isplaćuju se u prvoj polovini 2009. godine. Isplata se vrši direktno proizvođačima duvana preko banaka.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod: a) žitarice.

MFN carina na duvan iznosi 10 %.

Slobodan uvoz duvana dogovoren je sa BiH, Srbijom, Makedonijom, UNMIK Kosovom i Ruskom Federacijom.

Uvoz duvana iz EU odvija se u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa postepenim snižavanjem carine za 5 godina na 0%.

Uvoz duvana iz Albanije,Turske i drugih država odvija se po MFN carini, a uvoz iz Hrvatske i Moldavije ima preferencijalni tretman, i to :

- za uvoz duvana iz Hrvatske predviđena je preferncijalna kvota od 25 t sa carinom od 5%.
- za uvoz duvana iz Moldavije u kvoti od 50 t predviđen je bescarinski uvoz.

Van dogovorenih kvota uvoz duvana iz Hrvatske i Moldavije odvija se po MFN carini .

Konkretniji iznosi carina za duvan izvan i unutar kvota navedeni su u Uredbi o usklađivanju nomenklature carinske tarife za 2009. godinu (Sl.list CG br. 78/08)

Izvoz duvana odvija se bez količinskih ograničenja uz punu ili sniženu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, osim izvoza u Hrvatsku i Moldaviju gdje je predviđen isti tretman kao i kod uvoza.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta.

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

v) sjeme;

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike.

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod: a) žitarice

MFN carina na sjeme žitarica, uljarica, šećerne repe i krmnog bilja (glava 12 Carinske traife) iznosi 0%.

S obzirom da MFN iznosi 0%, uvoz sjemena iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

w) hmelj.

Osim carina ne primjenjuju se druge mjere poljoprivredne politike

Naziv mjere:

Carine i i preferencijalne carinske kvote

Pravna osnova:

Pravna osnova ista kao u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice

Iznos i regionalna diferencijacija:

Način utvrđivanja carina i preferencijalnih carinskih kvota, te godišnja dinamika smanjivanja opisani su u odgovoru na pitanje br.8 (poglavlje II) pod : a) žitarice.

MFN carina na hmelj iznosi 0%.

S obzirom da MFN iznosi 0%, uvoz hmelja iz svih zemalja je oslobođen plaćanja carine i nije količinski ograničen.

Izvoz se odvija bez količinskih ograničenja uz punu carinu ili u cijelosti bez carine u skladu sa ugovorima o slobodnoj trgovini i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Namjena sredstava:

Sredstva od naplaćenih carina prihod su Državnog budžeta

Upravljanje programom:

Opisano u odgovoru na pitanje br. 8 (poglavlje II) pod :a) žitarice.

9. U slučaju da se pojedine mjere primjenjuju na više od jedne proizvodne kategorije, potrebno ih je uključiti u opis za svaku pojedinu kategoriju. Opis treba da uključuje bar sljedeće informacije:

- naziv mjere politike; da li se već primjenjuje ili je planirana (očekivani datum mogućeg uvođenja);

- pravna osnova (naziv i broj odgovarajućeg pravnog akta);

- ciljevi i opšti opis programa;

- kriterijumi koje treba ispuniti za datu mjeru politike;

- plaćanja (i naknade ili druge vrste indirektne podrške);

- osnova za plaćanja i njihova diferencijacija po regionima (kao i osnova za utvrđivanje regiona)

- iznosi potrošeni od 2000. godine; ukupno i po jedinici (obim primjene, u slučaju diferencijacije po regionima)

- svrha naknade/poreza (uplaćeni u ukupni budžet ili namijenjeni za finansiranje pojedinih aktivnosti – u drugom slučaju potrebno precizirati);

- upravljanje programom.

a) Ratarske kulture, vlakno, šećer:

-žitarice; suvo krmno bilje, uljarice, proteinske kulture; krompirov skrob; riža; lan i konoplja; pamuk; svilene bube; šećer; krompir;

b) Proizvodi životinjskog porijekla:

-mlijeko i mliječni proizvodi; govedina i teletina; ovče i kozje meso: svinjsko meso; jaja, živinsko meso; med.

c) Specijalizovane kulture:

-vino i alkohol; voće i povrće; banane; florikultura; maslinovo ulje; duvan; sjeme; hmelj.

Odgovor je dat detaljno u odgovoru na pitanje broj 8 ovog poglavlja.

10. Pored toga, opis sektora voćarstva i povrtarstva treba da naznače, ukoliko je to relevantno, ekonomski značaj organizacija proizvođača (uključujući broj i procenat proizvodnje tih organizacija). Takođe bi bilo korisno pružiti detaljne informacije o reprezentativnim tržištima za utvrđivanje proizvodnih i uvoznih cijena. Navesti i sve vrste subvencija za preradu svježeg voća i povrća, kao i pravne odnose između prerađivača i proizvođača svježih proizvoda.

*Odgovor je dat detaljno u odgovoru na pitanje **broj 8 (q) voće i povrće)** ovog poglavlja.*

11. Za svaki od sljedećih sektora treba dati detaljan opis sljedećeg:

- Postojećih regulatornih zahtjeva i organizacije upravljanja i sprovođenja, uključujući pravnu osnovu (naziv relevantnog pravnog akta); ciljeve i opšti opis propisa; da li su usklađeni sa propisima EU ili ne (ili stepen usklađenosti); učešće u drugim programima međunarodnih standarda; opis organizacije upravljanja i sprovođenja (uključujući ljudske, finansijske i infrastrukturne resurse i ako je moguće organigrame upravljanja).

Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09)

Ovim zakonom uređuju se: razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, ciljevi i mjere agrarne politike, podsticaji u poljoprivredi i uslovi za njihovo ostvarivanje, korisnici podsticaja, dopunske djelatnosti u poljoprivredi, organizovanje u poljoprivredi, osnivanje Agencije za plaćanja u poljoprivredi, kao i druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Radi jačanja konkurentnosti proizvođača hrane pored ostalih mjera, zakonom je predviđeno uvođenje međunarodnih standarda i unapređivanje kvaliteta u proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda.

Posebni kvalitet poljoprivrednih proizvoda i hrane u smislu ovog zakona odnosi se na proizvode i hranu čiji je kvalitet opredijeljen posebnim kriterijumima i zahtjevima u pogledu svojstava, postupka proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda i hrane, koji je viši od propisanog kvaliteta ili uslova u oblasti zaštite zdravlja ljudi, zdravlja životinja i bilja, dobrobiti životinja i zaštite životne sredine i kao takav je prepoznatljiv za potrošača.

Tehničke propise za poljoprivredne proizvode i hranu propisuje Ministarstvo, u skladu sa zakonom.

Zakon reguliše i pitanje tzv. Garantovano tradicionalnih proizvoda i hrane, koji predstavljaju proizvode koji ispunjavaju propisane uslove u pogledu sastava, postupka proizvodnje i prerade sa garantovanom tradicijom. U Crnoj Gori postoji znatan broj autohtonih proizvoda biljnog i životinjskog porijekla kojii imaju sve karakteristike garantovano tradicionalnih proizvoda

Usglašenost:

- **32006R1085 -** Regulativa Komisije (EC) Br 1085/2006 od 17 Jula 2006 o ustanovljavanju Instrumenata za Predpristupnu Pomoć (IPA) / Council Regulation (EC) No 1085/2006 of 17 July 2006 establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)
- **32005R0356 -** Regulativa Komisije (EC) Br 718/2007 od 12 Juna 2007 za implementaciju Regulative Komisije (EC) Br 1085/2006 o ustanovljavanju Instrumenta za Predpristupnu Pomoć (IPA) / Commission Regulation (Ec) No 718/2007 Of 12 June 2007 Implementing Council Regulation (Ec) No 1085/2006 Establishing An Instrument For Pre-Accession Assistance (IPA)
- **32002R1605 -** Regulativa Savjeta (EC, Euratom) Br 1605/2002 od 25 Juna 2002 o pravilima za finansiranje generalnog budžeta EC / Council Regulation (EC, Euratom) No 1605/2002 of 25 June 2002 on the Financial Regulation applicable to the general budget of the European Communities
- **32005R1290 -** Regulativa Savjeta (EC) Br 1290/2005 od 21 Juna 2005 o finansiranju Zajedničke Poljoprivredne politike / Council Regulation (EC) No 1290/2005 Of 21 June 2005 On The Financing Of The Common Agricultural Policy
- **32005R1698 -** Regulativa Savjeta (EC) Br 1698/2005 od 20 Septembra 2005 o podršci za ruralni razvoj iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD) / Council Regulation (EC) No 1698/2005 Of 20 September 2005 On Support For Rural Development By The European Agricultural Fund For Rural Development (EAFRD)
- **32004R0026 -** Regulativa Savjeta (EC) Br 1234/2007 od 22 Oktobra 2007 o uspostavljanju zajedničke organizacije poljoprivrednog tržišta i o specifičnim odredbama za određene poljoprivredne proizvode (Single CMO Regulation) / Council Regulation (EC) No 1234/2007 of 22 October 2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation).

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br.14/07)

Ovim zakonom uređuju se osnove i načela za obezbjeđenje visokog nivoa zaštite života i zdravlja ljudi, zaštite interesa potrošača i zahtjevi u oblasti proizvodnje i prometa bezbjedne hrane i hrane za životinje

Zakon se zasniva na načelu pouzdanog, naučnog i efikasnog sprovođenja postupaka u izboru i preduzimanju primjerenih mjera u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje.

Ovim zakonom se dalje definišu zahtjevi bezbjednosti hrane i hrane za životinje, zahtjevi deklarisanja, označavanja, materijala i ambalaže koja dolazi u kontakt sa hranom, obaveze

subjekata u poslovanju hranom u svim fazama proizvodnje, prerade, obrade, dorade, ambalažiranja, preambalažiranja, pakovanja, skladištenja i distribucije; sledljivost hrane, uvođenje internih sistema kontrole i dokumentovanih procedura o svim preduzetim postupcima tokom proizvodnog procesa (HACCP, Dobra proizvođačka, Dobra uzgojna, Dobra higijenska praksa) kojima se definiše odgovornost subjekata u poslovanju s hranom; uvođenje analize rizika – procjena rizika, upravljanje rizikom i razmjena informacija o riziku.

U Zakonu o bezbjednosti hrane u poglavlju Deklarisanje i označavanje predviđeno je da:

- Hrana i hrana za životinje u proizvodnji i prometu mora biti deklarisana i označena. Podaci iz deklaracije i oznake moraju odgovarati podacima navedenim u proizvođačkoj specifikaciji i zahtjevima utvrđenim ovim zakonom i propisima donesenim na osnovu ovog zakon
- Deklaracija odnosno oznaka mora sadržati podatke koji omogućavaju sledljivost hrane i hrane za životinje, sirovina, materija i supstanci koje se ugrađuju u hranu, životinja koje se koriste za proizvodnju hrane i gotovih proizvoda u svim fazama proizvodnje i prometa.
- Deklaracija ne smije sadržati podatke kojima se pripisuju ljekovita svojsva hrani i hrani za životinje.
- Deklaracija odnosno podaci koji se unose u deklaraciju za hranu i hranu za životinje koja se stavlja u promet moraju biti napisani na jeziku koji je u službenoj upotrebi u Crnoj Gori.

Usaglašenost:

- Zakon je u velikoj mjeri usklađen sa Regulativom (Celex No. 32002R0178) koja definiše principe, uslove i procedure u oblasti bezbjednosti hrane i sadrži generalne odredbe iz većeg broja EU propisa (Celex No. 32005R0183, 32004R0852, 32004R0853, 32004R0854, 32004R0882, 31998L0083).

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda sa propisanim zahtjevima (Sl.list RCG, br.14/08)

Zakon uređuje način propisivanja tehničkih zahtjeva za proizvode, postupci ocjenjivanja usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, donošenje tehničkih propisa, registar tehničkih propisa donošenja tehničkih propisa, vršenja nadzora nad ispunjavanjem zahtjeva iz tehničkih propisa, važenje dokumenata o usaglašenosti i znakova usaglašenosti izdatih u inostranstvu.

Prema ovom zakonu primjenjuju se tehnički propisi koji su doneseni i preuzeti na osnovu Zakona o standardizaciji (Sl. list SRJ, br. 30/96, 59/98, 70/2001 i 8/2003) i Zakonu o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. list SCG, br. 44/05).

Usaglašenost:

- Zakon je uskladjen sa osnovnim odredbama Sporazuma o tehničkim preprekama trgovini Svjetske Trgovinske Organizacije,
- Djelimično uskladjen sa Directive 98/34/EC

Pravilnik o higijenskim zahtjevima za hranu životinjskog ili biljnog porijekla (Sl. list CG br.14/09)

Ovim pravilnikom su propisani opšti higijenski zahtjevi koje treba da ispuni hrana životinjskog i biljnog porijekla, uključujući i konzumno mlijeko i mlječne proizvode

Usaglašenost: transponovana Regulativa 852/2004.

Pravilnik o mikrobiološkoj ispravnosti namirnica u prometu (Sl. list SRJ, br. 26/93)

Ovim pravilnikom su propisani uslovi u pogledu mikrobiološke ispravnosti i to Opšti uslovi u pogledu mikrobioloških svojstava, kao i Posebni uslovi u pogledu mikrobioloških svojstava za specifične grupe namirnica kao što su 1. Meso i proizvodi od mesa, 2. Mlijeko i proizvodi od mlijeka, 3. Začini, bjelančevinasti proizvodi i aditivi i 4. Ostale životne namirnice (gotova jela, jaja, tijesta, mlinski proizvodi, konditorski proizvodi, osvježavajuća pića i dr.)

Usaglašenost: neusaglašeno

Pravilnik o metodama vršenja mikrobioloških analiza i super-analiza životnih namirnica (Sl. list SFRJ, br. 23/80)

Pravilnikom su propisane metode mikrobiološke analize i superanalize životnih namirnica radi ispitivanja njihove zdravstvene ispravnosti

Pravilnik se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu predstavljeni su: Načini pripreme uzoraka životnih namirnica za mikrobiološko ispitivanje i Postupci za određivanje, izolovanje i identifikaciju mikroorganizama u mesu i proizvodima od mesa, mlijeku i proizvodima od mlijeka i ostalim životnim namirnicama. U drugom dijelu pravilnika nabrojane su podloge i reagensi koji se koriste pri analizama.,

Usaglašenost: neusaglašeno

Pravilnik o kvalitetu i uslovima upotrebe aditiva u namirnicama i drugim zahtjevima za aditive i njihove mješavine (Sl. list SCG, br. 56/03)

Ovim pravilnikom propisani su uslovi koje u pogledu kvaliteta i drugih zahtjeva moraju da ispunjavaju daitivi i njihove mješavine za prehrambene proizvode u proizvodnji i prometu, sadrži pozitivnu listu aditiva, sistem označavanja (E brojevi), kategorizaciju aditiva, označavanje u prehrambenim proizvodima, uslovi upotrebe aditiva, maksimalno dozvoljene količine i dr..

Usaglašenost:

- Class names and International numbering system for food aditives, Alinorm 89/40, 279
- Commission Regulation 50/2000. OJ L 6, 2000,15
- Commission Directive 2000/51/EC, OJ L 198, 2000, 41
- Commission Directive 2000/63/EC, OJ L 277, 2000, 1
- Commission Directive 2001/30/EC, OJ L 146, 2001, 1
- Commission Directive 2001/50/EC, OJ L 190, 2001, 14
- Commission Directive 2001/52/EC, OJ L 190, 2001, 18
- Commission Directive 2002/82/EC, OJ L 292, 2002, 1
- Commission Directive 95/31/EC, OJ L 178, 1995, 1
- Commission Directive 95/45/EC, OJ L 226, 1995, 1
- Commission Directive 96/77/EC, OJ L 339, 1996, 1
- Commission Directive 98/66/EC, OJ L 257, 1998, 35
- Commission Directive 98/86/EC, OJ L 334, 1998, 1
- Commission Directive 99/75/EC, OJ L 206, 1999, 19
- Council Directive 81/71/EEC, OJ L 257, 1981, 1
- Council Directive 89/107/EEC, OJ L 40, 1989, 1
- European Parlament and Council Directive 2000/13/EC, OJ L 109, 2000, 29
- European Parlament and Council Directive 2001/5/EC, OJ L 55, 2001, 59
- European Parlament and Council Directive 94/34/EC, OJ L 237, 1994, 1
- European Parlament and Council Directive 94/35/EC, OJ L 237, 1994, 3
- European Parlament and Council Directive 94/36/EC, OJ L 237, 1994, 13
- European Parlament and Council Directive 95/2/EC, OJ L 61, 1995, 1
- European Parlament and Council Directive 96/83/EC, OJ L 48, 1996, 16
- European Parlament and Council Directive 96/85/EC, OJ L 86, 1996, 4

- European Parlament and Council Directive 95/72/EC, OJ L 295, 1998, 18
- General standards for Food Aditives, CODEX STAN 192 ' 1995, rev. 3, 2001,1

Ispravka Pravilnika o kvalitetu i uslovima upotrebe aditiva u namirnicama i drugim zahtjevima za aditive i njihove mješavine (Sl. list SCG, br. 05/04)

Ispravke koje su izvršene u dokumentu su: brisanje dva člana iz prethodnog pravilnika, korekcije dva člana pravilnika i izmjene i dopune u Pozitivnoj listi aditiva.

- zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi), zahtjevi po pitanju deklarisanja za svaki od sljedećih sektora:

a) mliječni proizvodi

Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima regulatornih zahtjeva za sektor:

Mlijeko i mlječni proizvodi

Pravilnik o kvalitetu i drugim zahtjevima za mlijeko, mlječne proizvode, kompozitne mlječne proizvode i starter kulture (Sl. list SRJ, br. 26/02)

Ovim pravilnikom propisuje se kvalitet i drugi zahtjevi za mlijeko, mlječne proizvode, kompozitne mlječne proizvode i starter kulture koje oni moraju ispuniti kako u proizvodnji tako i u prometu.

Pravilnikom se definišu sljedeći proizvodi: mlijeko (sirovo), pasterizovano i kompozitno pasterizovano mlijeko, sterilizovano i kompozitno sterilizovano mlijeko, mlječni i kompozitni mlječni napici, fermentisani mlječni proizvodi i kompozitni fermentisani mlječni proizvodi, kondenzovano mlijeko i kompozitno kondenzovano mlijeko, mlijeko u prahu i kompozitno mlijeko u prahu, pavlaka, maslac i maslac od surutke, maslac sa smanjenim sadržajem masti i kompozitni maslac sa smanjenim sadržajem masti, mlaćenica i mlaćenica u prahu, maslo, anhidrovana mlječna mast, kajmak ili skorup, sir i kompozitni sir, topljeni sir i kompozitni topljeni sir, mlječni puding i kompozitni mlječni puding, mlječni desert i kompozitni mlječni desert, mlječni namaz i kompozitni mlječni namaz, surutka i proizvodi od surutke, kazein, kazeinati i koprecipitati, smješa za sladoled, sladoled, sladoled deserti, funkcionalni sladoled i funkcionalni sladoledni deserti.

Pravilnik revidiran 2004.

Usaglašenost:

- Set standarda Codex Allimentarius - Milk and Milk products (Codex Stan 243-2003; Codex Stan 281-1971; Codex Stan 207-1999; Codex Stan 288-1976; Codex Stan 279-1971; Codex Stan 280-1973; Codex Stan 283-1978; Codex Stan 285-1978; Codex Stan 289-1995; Codex Stan 290-1995)

Pravilnik o posebnim higijenskim zahtjevima za hranu životinjskog porijekla (Sl. list CG br.14/09)

Ovim pravilnikom su propisani posebni higijenski zahtjevi koje treba da ispuni hrana životinjskog porijekla

Posebni zahtjevi za mlijeko i proizvode od mlijeka detaljno su regulisani u poglavljima: Zdravstveni zahtjevi za proizvodnju sirovog mlijeka, Higijena na gazdinstvima za proizvodnju mlijeka i zahtjevi za prostorije i opremu, Higijena tokom muže, sakupljanja i transporta, Higijena osoblja, Kriterijumi za sirovo mlijeko, Kriterijumi za sirovo kravlje mlijeko, Zahtjevi za mlječne proizvode, Zahtjevi za termičku obradu, Zahtjevi za ambalažu i pakovanje, Zahtjevi za označavanje i Zahtjevi za identifikacionu oznaku

Usaglašenost: Regulativa 853/2004

Pravilnik o maksimalno dozvoljenim koncentracijama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u namirnicama životinjskog porijekla (Sl. list CG, br. 51/07)

Ovim pravilnikom utvrđene su maksimalno dozvoljene koncentracije rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u izlučevinama i tjelesnim tečnostima i tkivima zaklanih životinja, mesu i namirnicama životinjskog porijekla, uključujući i mlijeko i mlječne proizvode.

Pravilnik sadrži 4 veoma detaljne tabele i to:

- **Tabela 1**: Lista maksimalno dozvoljenih koncentracija rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova
- **Tabela 2**: Lista farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova koje ne smiju da sadrže namirnice životinjskog porijekla
- **Tabela 3**: Lista hormona i supstanci sa hormonskim djelovanjem
- **Tabela 4**: Minimalna granica određivanja prisustva rezidua

Usaglašenost: Regulativa 2377/90

Pravilnik o načinu vršenja veterinarsko-sanitarnog pregleda i kontrole životinja prije klanja i proizvoda životinjskog porijekla (Sl. list SFRJ, br. 68/89)

Pravilnik propisuje način vršenja veterinarsko-sanitarnog pregleda i kontrole životinja prije klanja i proizvoda životinjskog porijekla, koji su namjenjeni javnoj potrošnji, zatim objekata i opreme za klanje životinja, objekata za obradu, preradu i skladištenje.

U dijelu VII pod nazivom ''Pregled mlijeka i proizvoda od mlijeka'' detaljno je opisan način vršenja veterinarsko-sanitarnog pregleda mlijeka, proizvoda od mlijeka, objekata za proizvodnnju, preradu i skladištenje mlijeka i proizvoda od mlijeka

Usaglašenost: neusaglašen

Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama, namirnicama životinjskog porijelka i hrane za životinje (Sl. list CG, br. 46/06)

Ovim pravilnikom utvrđene su mjere sistematske kontrole farmakološki aktivnih supstanci ili njihovih metabolita kao i ostataka drugih supstanci u životinjama, namirnicama životinjskog porijekla i hrani za životinje

U pravilniku su predstavljeni: program monitoringa, obaveze pravnih i fizičkih lica koja su uključena u sistem proizvodnje životinja i namirnica životinjskog porijekla,

U prilozima ovoga pravilnika u tabelama su navedene farmakološki aktivne supstance koje imaju anaboličko dejstvo i nedozvoljene supstance, veterinarski lijekovi i kontaminenti okoline kao i grupa supstanci koje treba određivati u vrstama životinja i namirnica životinjskog porijekla, a detaljno je predstavljen obim i učestalost uzorkovanja za svaku kategoriju predviđenu pravilnikom, sa posebnim osvrtom na mlijeko.

Usaglašenost:

- Council Directive 96/23/EC – On measures to monitoring certain substances and residues thereof in live animals and animal products
- Commission Desision 2002/657/CE – method performance criteria, introduction of Minimum Required performance Limits
- Commission Decision 97/747/CE – guidelines for the level and frequency of sampling

Pravilnik o metodama organske stočarske proizvodnje (Sl. list RCG, br. 38/05)

Proistekao je iz Zakona o organskoj poljoprivredi

Definiše način proizvodnje, prerade, pakovanja, skladištenja i transporta mlijeka i mlječnih proizvoda proizvedenih po principima organske proizvodnje

Usaglašenost: Uredba Savjeta (EC) br. 834/2007

Uredba o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka (Sl. List RCG, br. 66/02)

Uredbom je definisano da se cijena sirovog mlijeka prosječnog sastava utvrđuje dogovorom udruženja proizvođača mlijeka i prerađivača, da se otkupna cijena sirovog mlijeka formira na osnovu sadržaja mlječne masti, sadržaja proteina, ukupnog broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija, da su registrovani prerađivači mlijeka dužni da kontrolišu kvalitet mlijeka svojih kooperanata najmanje dva puta mjesečno, utvrđena je formula za izračunavanje otkupne cijene sirovog mlijeka i određene klase za klasiranje mlijeka na osnovu ukupnog broja bakterija i broja somatskih ćelija.

Usaglašenost:

- Uredba nije usklađena sa EU regulativama, ali su planirane aktivnosti na unapređivanju sistema ispitivanja kvaliteta sirovog mlijeka uvođenjem novih parametara i pooštravanjem minimalnih kriterijuma za razvrstavanje mlijeka u kvalitetne klase, čime će se ovaj sistem dodatno približiti strogim standardima koji važe u EU

Uputstvo o načinu uzimanja uzoraka za vršenje analiza i super-analiza namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SFRJ, br. 60/73)

Uputstvom je definisano ko je nadležan za uzimanje uzoraka, na koji način se vrši uzimanje uzoreka, kao i broj i količina uzoraka za svaku grupu namirnica.

Kao anex uputstvu nalaze se dvije liste. Lista I se sastoji od podliste A. Lista najmanjih količina uzoraka namirnica i podliste B. Najmanja količina uzoraka predmeta opšte upotrebe. Lista II se sastoji od Liste : Pribor i ambalaža za uzimanje uzoraka namirnica i predmeta opšte upotrebe

Usaglašenost: neusaglašen

Opis organizacija upravljanja i sprovođenja (ljudski, finansijski i infrastrukturni resursi i organigram upravljanja)

Institucije koje posredno ili neposredno učestvuju u procesu upravljanje mljekarskim sektorom, donošenju i sprovođenju legislativa koje se odnose na mljekarski sektor, kontrolu proizvodnih i prerađivačkih procesa, kao i kontrolu mlijeka kao sirovine i mlijeka i mlječnih proizvoda su:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Veterinarska uprava
- Ministartvo ekonomije
- Institut za javno zdravlje
- Centar za ekotoksikološka ispitivanja
- Specijalistička veterinarska laboratorija
- Biotehnički fakultet

Ministarstvo poljoprivrede uređuje razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, određuje ciljeve i mjere agrarne politike, podsticaje u poljoprivredi i uslove za njihovo ostvarivanje, korisnike podsticaja, dopunske djelatnosti u poljoprivredi, organizovanje u poljoprivredi, donosi propise u oblasti bezbjednosti hrane prema tome i mlijeka i mliječnih proizvoda, sarađuje sa međunarodnim organizacijama i nadležnim organima drugih država u oblasti bezbjednosti hrane i odgovorno je i za druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Veterinarska uprava je nadležni organ za bezbjednost hrane životinjskog porijekla i vrši nadzor nad sprovođenjem propisa u oblasti proizvodnje mlijeka i mliječnih proizvoda. Odjeljenje veterinarske inspekcije je odgovorno za sprovođenje zvaničnih kontrola.

Ministarstvo ekonomije vrši nadzor nad aktivnostima procjene kvaliteta hrane u okviru aktivnosti Tržišnog inspektorata, koji vrši kontrolu kvaliteta mlijeka i mliječnih proizvoda već distribuiranih na tržište (deklaracije, pakovanja, rok trajanja).

Institut za javno zdravlje Crne Gore – ovlašćen da vrši ispitivanja kompletne zdravstvene ispravnosti mlijeka i mliječnih proizvoda uključujući i prisustvo rezidua (antibiotici, hormoni, teški metali, pesticidi, mikotoksini)

Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore (CETI) – ovlašćen da vrši kontolu kvaliteta mlijeka i mliječnih proizvoda u proizvodnji, trgovini, uvozu-izvozu na zahtjev uvoznika ili izvoznika, kao i za izdavanje sertifikata za nove proizvode koji su namjenjeni tržištu, izvoz i toksikološka ispitivanja na zahtjev nadležnih organa: pesticidi, PCBs, PAHs, dioksinii furani, vitamini, mikotoksini, antibiotici, hormoni, radioaktivnost..

Specijalistička veterinarska laboratorija – vrši analize mikrobobiološke ispravnosti mlijeka i mliječnih proizvoda.

Biotehnički fakultet-Laboratorija za mljekarstvo – vrši analize sirovog mlijeka u cilju određivanja otkupne cijene mlijeka kooperanata mljekara.

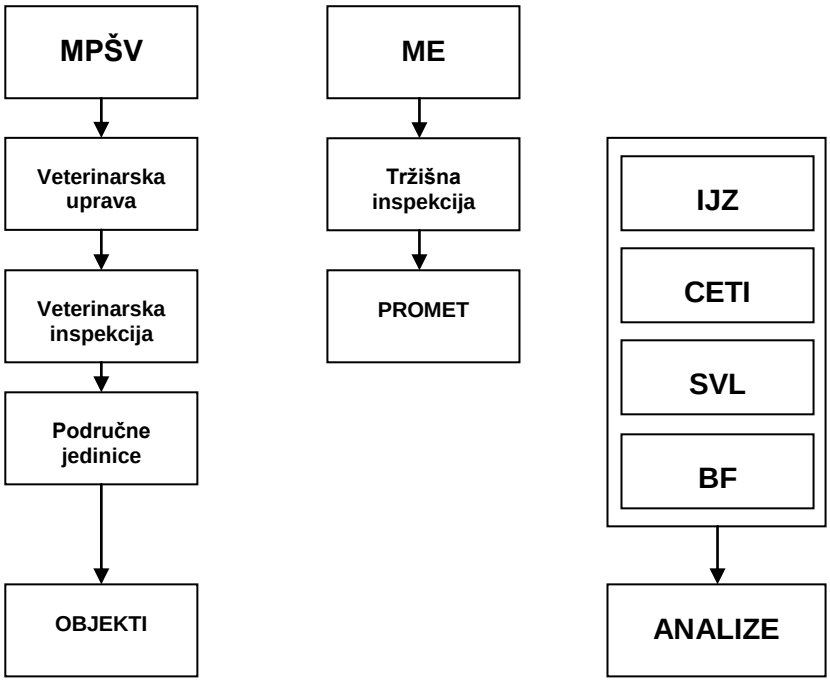

MPŠV- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

ME- Ministarstvo za ekonomski razvoj

IJZ- Institut za javno zdravlje

CETI- Centar za ekotoksikološka ispitivanja

BF-Biotehnički fakultet

Finansiranje navedenih institucija se potpuno ili djelimično sprovodi sredstvima iz Budgeta. Iz Budžeta se djelimično finansiraju laboratorije, koje dio finansiranja ostvaruju pružanjem usluga na tržištu.

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranja, obavezni/dobrovoljni standardi)

Podjela mlijeka i mlječnih proizvoda po vrstama i unutar vrsta po tipovima mlijeka i mlječnih proizvoda vrši se po Pravilniku o kvalitetu i drugim zahtjevima za mlijeko, mlječne proizvode, kompozitne mlječne proizvode i starter kulture (Sl. list SRJ, br. 26/02)

Gradiranje sirovog mlijeka prema kvalitetu uređeno je Uredbom o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka (Sl. list RCG, br. 66/02). Na osnovu broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija sirovo mlijeko se može svrstati u 4 klase: Extra, I klasa, II klasa i III klasa.

Prema Zakonu o bezbjednosti hrane, subjekti u poslovanju hranom i hranom za životinje koji obavljaju djelatnost proizvodnje hrane i hrane za životinje dužni su da sistem analize kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP) i sistem sledljivosti uspostave i primjenjuju od 1. januara 2010. godine

Primjena ostalih standarda je dobrovoljna, a sljedeći standardi se preporučuju u proizvodnji, preradi i kontroli mlijeka i mlječnih proizvoda:

(GAP) Dobra poljoprivredna praksa - Način poslovanja proizvođača u primarnoj proizvodnji

(GHP) Dobra higijenska praksa - Usklađenost sa opštim i posebnim principima higijenskih normi

(GMP) Dobra proizvodna praksa - Usklađenost sa normama poslovanja, industrijskim standardima, propisima i zakonima koji se tiču proizvodnje, obrade, rukovanja, označavanja, prodaje hrane

(GLP) Dobra laboratorijska praksa - Usklađenost procedura i metoda analize namirnica sa standardnim procedurama EU s ciljem anuliranja grešaka u radu laboratorije i dobijanja sigurnih i tačnih rezultata

Laboratorija za mljekarstvo Biotehničkog fakulteta je tokom 2005 godine pokrenula proces akreditacije po standardima ISO 17025 kod Jugoslovenskog Akreditacionog Tela (JUAT). U junu 2006. godine Laboratorija je trebala da ima poslednju ocjenu (audit) od strane JUAT-a i da nakon toga dobije akreditaciju. Medjutim, nakon osamostaljenja Crne Gore, jednostranom odlukom JUAT-a potpuno je prekinuta saradnja, a time i postupak akreditacije.

Laboratorija je odmah po osnivanju Akreditacionog Tijela Crne Gore kontaktirala njihove predstavnike i u novembru 2008. godine podnijela zvaničnu prijavu za akreditaciju 4 metode. Laboratorija očekuje posjetu ocjenjivačke komisije do kraja 2009. godine.

Zahtjevi po pitanju deklarisanja

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Način deklarisanje i označavanje namirnica detaljno je definisan sljedećim Pravilnicima:

Pravilnik o deklarisanju i označavanju upakovanih namirnica (Sl. list SCG, br. 4/04)

Ovim pravilnikom propisuje se deklarisanje i označavanje upakovanih namirnica u prometu koje su bez dalje prerade namjenjene potrošaču ili objektima javne ishrane. Odredbe ovog pravilnika ne odnose se na namirnice koje se pakuju u prisustvu potrošača i namirnice koje su deklarisane propisom o vinu

Pravilnik sadrži sljedeće oblasti: Opšte odredbe o deklarisanju i označavanju, Način deklarisanja, Sadržaj deklaracije Označavanje nutritivne vrijednosti i Prelazne i završne odredbe

Usaglašenost:

- Directive 2000/13/EC of Europian Parliament and of the Council on approximation of laws of Member States related to labeling, presentation and advertising of foodstaffs, OJ L 109, 2000.
- Council Directive on nutrition labelling for foodstaffs 90/466/EEC, OJ 1991/2,1991.
- Council Directive on indications or marks identifying the lot to which a foodstaffs belongs, 89/396, 91/238/EEC i 92/11/EEC, OJ L 186, 1989; OJ l 107, 1991 i OJ L 65, 1992.

Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o deklarisanju i označavanju upakovanih namirnica (Sl. list SCG, br. 4/04)

U pravilniku su izvršene korekcije i dopune određenih članova prethodnog pravilnika.

b) govedina i teletina, ovčetina i kozje meso;

Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima regulatornih zahtjeva za sektor:

Govedina i teletina, ovčetina i kozje meso

Zakon o veterinarstvu (Sl. list RCG br 11/04 i 27/07)

Ovim zakonom uređuje se oblast veterinarstva: promet na unutrašnjem tržištu (živih životinja), uvoz, izvoz i tranzit, bolesti životinja, rezidue veterinarskih lijekova i drugih štetnih ostataka, nus proizvode životinjskog porijekla kao i organizaciju veterinarske službe i sadrži osnov za donošenje podzakonskih akata iz oblasti veterinarstva.

Usaglašenost:

Zakon nije u potpunosti usaglašen sa legisletivom EU, Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008-2012 planirana je izrada novog zakona o veterinarstvu kako bi se postigla puna usaglašenost sa Aquis-em u ovoj oblasti.

Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG br 48/07)

Ovaj zakon uređuje oblast identifikacije i registracije životinja i sadrži osnov za donošenje podzakonskih akata iz ove oblasti.

Zakon o identifikaciji i registraciji životinja je velikim dijelom harmonizovan sa EU propisima i prilagodjen lokalnim uslovima uzgajanja životinja. Zakonom je stvorena osnova za donošenje niza podzakonskih akata, sa kojima će se postići odgovarajući nivo usaglašenosti propisa iz oblasti identifikacije i registracije životinja i obilježavanja goveđeg mesa. U cilju pune transpozicije su predviđene izmjene i dopune Zakona o identifikaciji i registraciji životinja.

Usaglašenost:

- Direktiva Savjeta 92/102/EEC od 27. novembra 1992. o obilježavanju i registraciji životinja koja postavlja minimum zahtjeva za identifikaciju i registraciju životinja;
- Direktiva Savjeta 96/93/EC od 17. decembra 1996. o izdavanju sertifikata za životinje i proizvode životinjskog porijekla;
- Regulativa 1760/2000/EC Parlamenta Evrope i Savjeta od 17. jula 2000. godine kojom se utvrđuje obaveza uspostavljanja sistema identifikacije i registracije goveda i označavanje govedine i proizvoda od goveđeg mesa kojm se van snage stavlja Propis Savjeta 890/97/EC;
- Propis Komisije EC 911/2004 kojim se propisuju detaljna pravila za implementaciju ušnih markica, registre gazdinstava i pasoša za životinje.
- Propis Komisije EC 1082/2003 koji propisuje detaljna pravila po pitanju minimalnog nivoa inspekcijskih kontrola koje će se vršiti u okviru sistema identifikacije i registracije goveda;
- Regulativa Savjeta EC 21/2004 od 17. decembra 2003. godine kojim se utvrđuje sistem identifikacije i registracije ovaca i koza i kojim se vrši izmjena Propisa EC 1782/2003 i Direktive 92/102/EEC i 64/432/EEC;
- Odluka komisije 2001/672/EC od 20.avgusta 2001. godine kojom se propisuju posebna pravila za kretanja goveda koja se izgone na ljetnje ispaše u planinskim predjelima.

Zakon o zaštiti dobrobiti životinja (Sl. list CG br 14/08)

Zakon uređuje prava, obaveze i odgovornosti fizičkih i pravnih lica za zaštitu dobrobiti životinja u pogledu zaštite životinja od mučenja, pri držanju i uzgoju, usmrćivanju i klanju, obavljanju zahvata na životinjama, prevozu i vršenju eksperimenata, pravila postupanja sa životinjama, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu dobrobiti životinja. Zakonom su date generalne odredbe za

prenošenje niza propisa EU u podzakonska akta kojim će se u potpunosti uskladiti ova oblast sa zakonodavstvom EU.

Usaglašenost:

za životinje koje se uzgajaju u svrhu proizvodnje sa:

- Konvencijom o zaštiti životinja koje se uzgajaju u svrhu proizvodnje ETS 087,
- Direktivom 98/58/EEZ o zaštiti životinja koje se uzgajaju u svrhu proizvodnje,
- Odlukom Komisije 2000/50/EZ o minimalnim zahtjevima za inspekcijske preglede gazdinstava na kojima se životinje uzgajaju u svrhu proizvodnje,
- Direktivom 91/629/EEZ o minimalnim standardima za zaštitu teladi,
- Direktivom 91/630/EEZ o minimalnim standardima za zaštitu svinja,
- Direktivom 1999/74/EZ o minimalnim standardima za zaštitu koka nosilja,
- Direktivom Komisije 2002/4/EZ o registraciji objekata za koke nosilje
- Konvencijom o zaštiti životinja pri klanju i usmrćivanju ETS 102,
- Direktivom 93/119/EZ o zaštiti životinja pri klanju i usmrćivanju,životinja tokom prevoza sa Konvencijom o zaštiti životinja tokom međunarodnog prevoza ETS 065,
- Revidiranom Konvencijom o zaštiti životinja tokom međunarodnog prevoza CETS 193,
- Direktivom 91/628/EEZ o zaštiti životinja tokom prevoza,
- Uredbom (EZ) 411/98 o dodatnim standardima zaštite životinja koji se odnose na drumska prevozna sredstva za prevoz životinja na putovanjima dužim od 8 sati,
- Propis Savjeta (EZ) 1/2005 o zaštiti životinja tokom prijevoza,divljih životinja u zooloških vrtovima sa: Direktivom 1999/22/EZ o držanju divljih životinja u zooloških vrtovima,

životinja koje se koriste za eksperimente sa:

- Konvencijom o zaštiti životinja koje se koriste za eksperimente i u druge naučne svrhe ETS 123 i Direktivom 86/609/EEC,
- kućnih ljubimaca sa:
- Konvencijom o zaštiti kućnih ljubimaca ETS 125.

Zakon o stočarstvu (u proceduri usvajanja)

Pravilnik o kvalitetu mesa stoke za klanje (Sl.list SFRJ br. 34/74, 1/81 i 2/85)

Ovim pravilnikom propisuju se minimalni uslovi koje u pogledu kvaliteta i drugih svojstava mora da ispunjava meso stoke za klanje, kao i uslovi za obezbjeđivanje kvaliteta u pogledu čuvanja, pakovanja i transportovanja.Uslovi propisani ovim pravilnikom moraju biti ispunjeni u proizvodnji i prometu mesa stoke za klanje. Pod stokom za klanje podrazumijevaju se goveda, svinje, ovce, koze i kopitari. Pod mesom se u smislu ovog pravilnika smatra se skeletna muskulatura dobijena klanjem stoke sa uraslim masnim i vezivnim tkivom, kostima i hrskavicama , krvnim i lifnim sudovima i nervima. Prema vrsti stoke za klanje meso se u promet stavlja kao meso goveda, meso svinja, meso ovaca i meso koza. Meso goveda u skladu sa ovim pravilnikom stavlja se u promet kao teletina, junetina i govedina. Meso ovaca u skladu sa ovim pravilnikom stavlja se u promet kao mlada jagnjetina, jagnjetina i ovčetina. Meso koza u skladu sa ovim pravilnikom stavlja se u promet kao jaretina i kozetina.

Usaglašenost: neusaglašen.

Opis organizacija upravljanja i sprovođenja (ljudski, finansijski i infrastrukturni resursi i organigram upravljanja)

Ministarstvo poljoprivrede donosi propise u oblasti bezbjednosti hrane životinjskog porijekla (meso, jaja, med) i propisuje zahtjeve za kvalitet poljoprivrednih proizvoda.

Veterinarska uprava je nadležni organ za bezbjednost hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje u proizvodnji, međunarodnom prometu, prometu na veliko, prometu na malo mesa, ribe i akvakulture.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem propisa u oblasti bezbjednosti hrane (meso, med, jaja) vrše veterinarski inspektori.

Preglede na liniji klanja (antemortem i postmortem) vrše ovlašćeni veterinari zaposleni u privatnim veterinarskim ambulantama, kojima ovlašćenja dodjeljuje direktor Veterinarske uprave. Ovlašćeni veterinari nemaju pravo preduzimanja upravnih i kaznenih mjera već ove mjere preduzimaju veterinarski inspektori.

Veterinarska uprava - ljudski resursi

Ljudski resursi Veterinarske uprave definisani su Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Veterinarske uprave (usvojen 2008. godine). U skladu sa sistematizacijom predviđeno je 50 službeničkih i namještеničkih radnih mjesta. Sva predviđena radna mjesta nijesu popunjena, trenutno je zaposleno ukupno 42 službenika i namještenika, od toga 23 veterinarska insprktora na čelu sa glavnim veterinarskim inspektorom.

Veterinarska uprava - infrastrukturni resursi

Veterinarska uprava ima materijalne resurse koji zadovoljavaju potrebe zaposlenih u sjedištu Veterinarske uprave (Podgorica), i to: opremljena je svom potrebnom IT opremom uključujući i 24h internet konekciju; IT sistem za identifikaciju i registraciju goveda koji je povezan sa laboratorijom i graničnim prelazima prema Srbiji (uvoz živih goveda), direktnim telefonskim i faks linijama kao i službenim mobilnim telefonima, vozilima i potrebnom kancelarijskom opremom. Prostor u kojem se sada nalazi Veterinarska uprava je ograničen te je neophodno obezbijediti adekvatan prostor radi efikasnijeg funkcionisanja uprave.

Kancelarije veterinarske inspekcije koje se nalaze van sjedišta Veterinarske uprave (u pojedinim opštinama Crne Gore) opremljene su: direktnim telefonskim i faks linijama i imaju stalni pristup internetu ali je IT oprema zastarjela, prostorni kapaciteti i kancelarijska opremljenost ne zadovoljavaju potrebe zaposlenih, nedostaje dio potrebne opreme za vršenje inspekcijskih kontrola. Svi veterinarski inspektori imaju službene mobilne telefone i vozila (određeni broj vozila je dotrajao).

Na graničnim inspekcijskim mjestima nijesu ispunjeni propisani infrastrukturni i drugi zahtjevi za rad granične veterinarske inspekcije. Postojeće kancelarije su neodgovarajuće u pogledu prostora i kancelarijske opreme (izuzev na 3 novoizgrađena granična prelaza), u nekima nema direktne telefonske i faks linije, a djelimično nedostaje i oprema za vršenje inspekcijskih kontrola. Svi granični inspektori imaju službene mobilne telefone, internet, vozila i dijelom potrebnu opremu za uzorkovanje.

Dio postojeće opreme (kompjuteri, vozila i profesionalna oprema za veterinarske inspektore) nabavljen je u okviru projekata podržanih od EU i drugih donatora u zadnjih 10 godina.

Planirana je nabavka nedostajuće opreme i unaprijeđenje postojećih graničnih prelaza. Takođe, planirana je rekonstrukcija postojećeg ili izgradnja novog graničnog inspekcijskog mjesta Luka Bar u skladu sa zahtjevima EU, kroz projekat MIDAS (Svjetska banka).

Veterinarska uprava - finansijski resursi

Plate i druga finansijska sredstva vezana za sprovođenje redovnih aktivnosti Veterinarske uprave utvrđuju se u Budžetu Crne Gore i usmjeravaju Veterinarskoj upravi kao zasebnoj budžetskoj jedinici. Finansijska sredstva se projektuju kroz višegodišnji programski budžet i na godišnjoj osnovi u koordinaciji sa Ministarstvom finansija.

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi), zahtjevi po pitanju deklarisanja:

Zahtjevi za plasman: govedine i teletine, ovčetine i kozjeg, svinjskog i živinskog mesa, jaja i meda:

- Zahtjevi bezbjednosti:

- Zdravlje životinja
- Opšti higijenski zahtjevi
- Posebni higijenski zahtjevi
- Mikrobiološki, fizički, hemijski, biološki kontaminenti
- Sistem zasnovan na HACCP principima za sve objekte u kojima se obavlja djelatnost proizvodnje i prometa mesa;
- sprovođenje dobre higijenske prakse, dobre proizvođačke prakse i dobre uzgojne prakse u proizvodnji i prometu jaja i meda

- Zahtjevi kvaliteta.

Zahtjevi po pitanju deklarisanja

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. List CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Način deklarisanje i označavanje namirnica detaljno je definisan sljedećim pravilnicima:

Pravilnik o deklarisanju i označavanju upakovanih namirnica (Sl. list SCG, br. 4/04)

Ovim pravilnikom propisuje se deklarisanje i označavanje upakovanih namirnica u prometu koje su bez dalje prerade namjenjene potrošaču ili objektima javne ishrane. Odredbe ovog pravilnika ne odnose se na namirnice koje se pakuju u prisustvu potrošača i namirnice koje su deklarisane propisom o vinu. Pravilnik sadrži sljedeće oblasti: Opšte odredbe o deklarisanju i označavanju, Način deklarisanja, Sadržaj deklaracije, Označavanje nutritivne vrijednosti i Prelazne i završne odredbe

Usaglašenost:

- Directive 2000/13/EC of Europian Parliament and of the Council on approximation of laws of Member States related to labeling, presentation and advertising of foodstaffs, OJ L 109, 2000.
- Council Directive on nutrition labelling for foodstaffs 90/466/EEC, OJ 1991/2,1991.
- Council Directive on indications or marks identifying the lot to which a foodstaffs belongs, 89/396, 91/238/EEC i 92/11/EEC, OJ L 186, 1989; OJ l 107, 1991 i OJ L 65, 1992.

c) svinjsko meso, živinsko meso, jaja i med.

Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima regulatornih zahtjeva za sektor:

Svinjsko meso, živinsko meso, jaja i med

Pravilnik o kvalitetu zaklanih svinja i kategorizaciji svinjskog mesa (Sl. list SRJ br 2/85 i 24/86)

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi koje mora da ispunjava svinjsko meso u trupovima, polutkama i osnovnim djelovima polutke i jestivi djelovi zaklanog svinja, kao i uslovi za obezbjeđivanje kvaliteta u pogledu čuvanja, pakovanja i transportovanja.

Svinjsko meso stavlja se u promet kao prasetina i svinjetina,

Prema količini i kvalitetu mesa pojedinih djelova svinjske polutke, svinjetina se stavlja u promet kao: meso ekstra kategorije, meso I kategorije, Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi II i III kategorije.

Usaglašenost: neusaglašen.

Pravilnik o kvalitetu mesa pernate živine (Sl. list SRJ br. 1/81 i 51/88)

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi koje mora da ispunjava živinsko meso i jestivi djelovi kao i uslovi za obezbjeđivanje kvaliteta u pogledu čuvanja, pakovanja i transportovanja.

Prema vrsti zaklane živine meso se stavlja u promet kao meso kokoši, meso ćurki, meso gusaka, meso plovki, morki i pitomih golubova,

Trupovi zaklane živine razvrstavaju se u tri klase:

- klasu A i ekstra klasu,
- klasu B
- klasu C,
    - podrazumijeva se muskulatura sa kožom.

Usaglašenost: neusaglašen.

Pravilnik o kvalitetu jaja i proizvoda od jaja (Sl. list SRJ, br. 55/89)

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi koje u pogledu kvaliteta moraju ispunjavati jaja i proizvodi od jaja i minimalni uslovi za očuvanje njihovog kvaliteta,

Prema kvaliteetu i načinu čuvanja kokošija jaja stavljaju se u promet kao:

- jaja ekstra kvaliteta,
- jaja I kvaliteta,
- jaja II kvaliteta,
- jaja III kvaliteta.

Usaglašenost: neusaglašen.

Pravilnik o kvalitetu i drugim zahtjevima za med, druge pčelinje proizvode, preparate na bazi meda i drugih pčelinjih proizvoda (Sl. list SCG br 45/03)

Ovim pravilnikom propisuju se kvalitet i drugi zahtjevi za med, druge pčelinje proizvode, preparate na bazi meda i drugih pčelinjih proizvoda koji moraju biti ispunjeni u proizvodnji i prometu.Odredbe ovog pravilnika odnose se i na individualne proizvođače.

Med, u smislu ovog pravilnika, jeste sladak, gust, kristalisan, viskozan proizvod koji medonosne pčele proizvode iz nektara cvjetova medonosnih biljaka ili iz sekreta sa živih dijelova biljaka (četinara i lišćara) koji pčele sakupljaju, dodaju mu sopstvene specifične materije, transformišu i odlažu u ćelije saća da sazri.

Med se, prema porijeklu medonosnih biljaka ili drugih medonosnih dijelova biljaka, stavlja u promet kao:

- sortni (monoflorni) med (na primer: lipov, bagremov, suncokretov, žalfijin);
- cvjetni (poliflorni) med;
- medljikovac (šumski med).

Med koji se stavlja u promet mora da ispunjava sledeće zahtjeve:

- da sadrži najmanje 65% redukujućih šećera, osim za medljikovac, koji mora da sadrži najmanje 60% redukujućih šećera;
- da ne sadrži više od 5% saharoze, izuzev bagremovog, vrijeskovog i medljikovca koji mogu imati i do 10%;,
- da ne sadrži više od 20% vode, osim meda od vresa i meda od deteline koji ne mogu da sadrže više od 23% vode;

- da ne sadrži više od 0,5% mineralnih materija, osim mešanog cvetnog meda koji može da sadrži najviše 1% mineralnih materija i medljikovca koji može da sadrži najviše 1,2% mineralnih materija;
- da ukupna kiselost ne bude veća od 40 m mol mravlje kiseline na 1000 g;
- da ne sadrži više od 0,1% materija nerastvorljivih u vodi, osim muljanog i topljenog meda, koji mogu da sadrže tih materija do 0,5%;
- da aktivnost očitane dijastaze posle mešanja nije niža od 8. Ako je niža od 8, onda sadržaj hidroksimetilfurfurola (HMF) ne sme biti veći od 15 mg/kg, a da kod meda sa nižim prirodnim sadržajem enzima (npr. citrus med) aktivnost očitane dijastaze nije niža od 3, a sadržaj HMF ne sme biti veći od 15 mg/kg;
- da sadržaj hidroksimetilfurfurola (HMF) nije veći od 40 mg/kg;
- da prilikom topljenja iskristalisani med nije zagrevan na temperaturi višoj od 50° S;
- da je sazreo u košnici;
- da ima ukus i miris (aromu) svojstvene medu;
- da nije započeo proces vrenja, da nije u stanju vrenja ili da je prevreo;
- da nema strani ukus i miris (aromu);
- da mu nije dodavan šećer (saharoza) ili drugi proizvodi koji su po konzistenciji i sastavu slični medu;
- da nije dobijen hranjenjem pčela šećerom ili proizvodima šećera niti je pomešan sa medom dobijenim na taj način;
- da ne potiče iz saća u kome je leglo;
- da nije zagađen stranim organskim i mineralnim materijama, insektima ili njihovim delovima, leglom, izmetom, plesnima i dr.;
- da nije bojen bilo kakvim bojama;
- da nisu dodavana sredstva za konzervisanje i aromatizovanje;
- da kiselost nije veštački smanjena.

Usaglašenost:

- djelimično usaglašen sa Council Directive 2001/110/EC relating to honey
- djelimično usaglašen sa Council Regulation(EC)No 1234/2007 establishing a common organization of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation)

Pravilnik o opštim higijenskim zahtjevima za hranu životinjskog porijekla (Sl. list CG br 14/09)

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi i način ispunjavanja opštih higijenskih zahtjeva za subjekte u poslovanju hranom životinjskog porijekla u svim fazama proizvodnje i prometa hrane životinjskog porijekla, kao i u primarnoj proizvodnji hrane životinjskog i biljnog porijekla sa pratećim djelatnostima.

Opšti higijenski zahtjevi odnose se na:

1) zahtjeve za objekte i prostorije za proizvodnju i promet hrane;
2) transport;
3) opremu;
4) snabdijevanje vodom i odvod otpadnih voda;
5) ličnu higijenu zaposlenog osoblja;
6) obuku zaposlenog osoblja;

7) termičku obradu proizvoda;
8) hranu životinjskog porijekla (proizvode i sirovine);
9) pakovanje i ambalažiranje;
10) otpad od hrane životinjskog porijekla.

Registracija objekata

Veterinarska uprava, odnosno Fitosanitarna uprava, na zahtjev privrednog društva, drugog pravnog lica, preduzetnika ili fizičkog lica koje obavlja djelatnost proizvodnje i prometa hrane životinjskog porijekla odnosno djelatnost u primarnoj proizvodnji hrane životinjskog i biljnog porijekla s pratećim djelatnostima, vrši upis u registar registrovanih objekata u skladu sa propisom.

Odobravanje objekata

Veterinarska uprava, na zahtjev subjekta poslovanja koji obavlja djelatnost proizvodnje i prometa: mesa domaćih papkara i kopitara, živine, lagomorfa, uzgajane divljači, divljači, mljevenog mesa, mesnih prerađevina, mehanički odvojenog mesa, proizvoda od mesa, topljene životinjske masti, čvaraka, tretiranih želudaca, bešike i crijeva, želatina, kolagena, živih školjki, bodljokožaca, plaštaša, morskih puževa, proizvoda ribarstva, žabljih bataka i puževa, mlijeka i proizvoda od mlijeka, jaja i proizvoda od jaja vrši upis u registar odobrenih objekata u skladu sa propisom.

Usaglašenost: Transponovana Regulativa 852/2004

Pravilnik o posebnim higijenskim zahtjevima za hranu životinjskog porijekla (Sl. list CG br. 14/09)

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi i način ispunjavanja posebnih higijenskih zahtjeva za hranu životinjskog porijekla koje subjekat u poslovanju hranom treba da primjenjuje u svim fazama proizvodnje zaključno sa transportom i distribucijom radi dalje prodaje ili prerade, u skladu sa propisanim opštim higijenskim zahtjevima; zahtjevima za životinjsko i javno zdravlje; zahtjevima za dobrobit životinja; zahtjevima za identifikaciju životinja; zahtjevima sledljivosti i zahtjevima za upravljanje otpacima životinjskog porijekla. Ovaj pravilnik primjenjuju se na neprerađene i prerađene proizvode životinjskog porijekla koje sadrži i kombinovana hrana. Subjekat poslovanja može staviti u promet samo proizvod životinjskog porijekla koji je proizveden i sa kojim se rukovalo u odobrenom odnosno registrovanom objektu u skladu sa propisom kojim su uređeni opšti higijenski zahtjevi za hranu, oznake zdravstvene ispravnosti i identifikacione oznake, označavanje identifikacionom oznakom i podaci o lancu ishrane.

- POSEBNI ZAHTJEVI ZA MESO DOMAĆIH PAPKARA I KOPITARA

- Transport živih životinja do klanice
- Zahtjevi za minimum prostorija u cilju sprječavanja kontaminacije mesa domaćih papakara i kopitara
- Higijena u procesu klanja papakara i kopitara
- Post mortem pregled
- Postupak nakon post mortem pregleda
- Prinudno klanje papakara i kopitara van klanice
- Zahtjevi za objekte za rasijecanje mesa papkara i kopitara
- Higijena tokom rasijecanja i odvajanja mesa od kostiju
- Temperaturni zahtjevi za skladištenje i transport mesa papkara i kopitara
- Klanje na gazdinstvu

- POSEBNI ZAHTJEVI ZA JAJA I PROIZVODE OD JAJA

- Zahtjevi za jaja
- Zahtjevi za objekte za proizvodnju proizvoda od jaja

- Sirovine za proizvodnju proizvoda od jaja
- Higijenski zahtjevi za proizvodnju proizvoda od jaja
- Analitičke specifikacije.
- Deklaracija i identifikaciona oznaka

Usklađenost: Transponovana Regulativa 853/2004 EC

Pravilnik o maksimalno dozvoljenim koncentracijama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u namirnicama životinjskog porijekla (Sl.list CG br. 51/07)

- opisan u dijelu ''Mlijeko i mlječni proizvodi''

Pravilnik o načinu vršenja veterinarsko-sanitarnog pregleda i kontrole životinja prije klanja i proizvoda životinjskog porijekla (Sl.llist SFRJ br. 68/89)

Pravilnik propisuje način vršenja veterinarsko-sanitarnog pregleda i kontrole životinja prije klanja i proizvoda životinjskog porijekla, i to :

- Kopitara, papkara, pernate živine i kunića prije klanja; mesa kopitara, papkara pernate živine, kunića i divljači; riba, mlijeka i jaja; meda, rakova, školjki, puževa i žaba i proizvoda od mesa, riba, mlijeka, jaja, rakova, školjki, puževa i žaba koji su namjenjeni javnoj potrošnji
- Objekata i opreme za klanje životinja, objekata za obradu i preradu mesa, riba, rakova, školjki, puževa, žaba, mlijeka i jaja i objekata i opreme za njihovo skladištenje

Usaglašenost: neusaglašen

Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama, namirnicama životinjskog porijelka i hrane za životinje (Sl. list CG br. 46/06)

- opisan u dijelu ''Mlijeko i mlječni proizvodi''

Pravilnik o mikrobiološkoj ispravnosti namirnica u prometu (Sl. list SRJ br. 26/93)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Opis organizacija upravljanja i sprovođenja (ljudski, finansijski i infrastrukturni resursi i organigram upravljanja)

Ministarstvo poljoprivrede donosi propise u oblasti bezbjednosti hrane životinjskog porijekla (meso, jaja, med) i propisuje zahtjeve za kvalitet poljoprivrednih proizvoda.

Veterinarska uprava je nadležni organ za bezbjednost hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje u proizvodnji, međunarodnom prometu, prometu na veliko, prometu na malo mesa, ribe i akvakulture.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem propisa u oblasti bezbjednosti hrane (meso, med, jaja) vrše veterinarski inspektori.

Preglede na liniji klanja (antemortem i postmortem) vrše ovlašćeni veterinari zaposleni u privatnim veterinarskim ambulantama, kojima ovlašćenja dodjeljuje direktor Veterinarske uprave. Ovlašćeni veterinari nemaju pravo preduzimanja upravnih i kaznenih mjera već ove mjere preduzimaju veterinarski inspektori.

Veterinarska uprava - ljudski resursi

Ljudski resursi Veterinarske uprave definisani su Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Veterinarske uprave (usvojen 2008. godine). U skladu sa sistematizacijom predviđeno je 50 službeničkih i namještеničkih radnih mjesta. Sva predviđena radna mjesta nijesu popunjena, trenutno je zaposleno ukupno 42 službenika i namještenika, od toga 23 veterinarska insprktora na čelu sa glavnim veterinarskim inspektorom.

Veterinarska uprava - infrastrukturni resursi

Veterinarska uprava ima materijalne resurse koji zadovoljavaju potrebe zaposlenih u sjedištu

Veterinarske uprave (Podgorica), i to: opremljena je svom potrebnom IT opremom uključujući i 24h internet konekciju; IT sistem za identifikaciju i registraciju goveda koji je povezan sa laboratorijom i graničnim prelazima prema Srbiji (uvoz živih goveda), direktnim telefonskim i faks linijama kao i službenim mobilnim telefonima, vozilima i potrebnom kancelarijskom opremom. Prostor u kojem se sada nalazi Veterinarska uprava je ograničen te je neophodno obezbijediti adekvatan prostor radi efikasnijeg funkcionisanja uprave.

Kancelarije veterinarske inspekcije koje se nalaze van sjedišta Veterinarske uprave (u pojedinim opštinama Crne Gore) opremljene su: direktnim telefonskim i faks linijama i imaju stalni pristup internetu ali je IT oprema zastarjela, prostorni kapaciteti i kancelarijska opremljenost ne zadovoljavaju potrebe zaposlenih, nedostaje dio potrebne opreme za vršenje inspekcijskih kontrola. Svi veterinarski inspektori imaju službene mobilne telefone i vozila (određeni broj vozila je dotrajao).

Na graničnim inspekcijskim mjestima nijesu ispunjeni propisani infrastrukturni i drugi zahtjevi za rad granične veterinarske inspekcije. Postojeće kancelarije su neodgovarajuće u pogledu prostora i kancelarijske opreme (izuzev na 3 novoizgrađena granična prelaza), u nekima nema direktne telefonske i faks linije, a djelimično nedostaje i oprema za vršenje inspekcijskih kontrola. Svi granični inspektori imaju službene mobilne telefone, internet, vozila i dijelom potrebnu opremu za uzorkovanje.

Dio postojeće opreme (kompjuteri, vozila i profesionalna oprema za veterinarske inspektore) nabavljen je u okviru projekata podržanih od EU i drugih donatora u zadnjih 10 godina.

Planirana je nabavka nedostajuće opreme i unaprijeđenje postojećih graničnih prelaza. Takođe, planirana je rekonstrukcija postojećeg ili izgradnja novog graničnog inspekcijskog mjesta Luka Bar u skladu sa zahtjevima EU, kroz projekat MIDAS (Svjetska banka).

Veterinarska uprava - finansijski resursi

Plate i druga finansijska sredstva vezana za sprovođenje redovnih aktivnosti Veterinarske uprave utvrđuju se u Budžetu Crne Gore i usmjeravaju Veterinarskoj upravi kao zasebnoj budžetskoj jedinici. Finansijska sredstva se projektuju kroz višegodišnji programski budžet i na godišnjoj osnovi u koordinaciji sa Ministarstvom finansija.

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi), zahtjevi po pitanju deklarisanja:

Zahtjevi za plasman: govedine i teletine, ovčetine i kozjeg, svinjskog i živinskog mesa, jaja i meda:

- Zahtjevi bezbjednosti:
    - Zdravlje životinja
    - Opšti higijenski zahtjevi
    - Posebni higijenski zahtjevi
    - Mikrobiološki, fizički, hemijski, biološki kontaminenti
    - Sistem zasnovan na HACCP principima za sve objekte u kojima se obavlja djelatnost proizvodnje i prometa mesa;
    - sprovođenje dobre higijenske prakse, dobre proizvođačke prakse i dobre uzgojne prakse u proizvodnji i prometu jaja i meda
- Zahtjevi kvaliteta.

Zahtjevi po pitanju deklarisanja

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. List CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Način deklarisanje i označavanje namirnica detaljno je definisan sljedećim pravilnicima:

Pravilnik o deklarisanju i označavanju upakovanih namirnica (Sl. List SCG, br. 4/04)

Ovim pravilnikom propisuje se deklarisanje i označavanje upakovanih namirnica u prometu koje su bez dalje prerade namjenjene potrošaču ili objektima javne ishrane. Odredbe ovog pravilnika ne odnose se na namirnice koje se pakuju u prisustvu potrošača i namirnice koje su deklarisane propisom o vinu. Pravilnik sadrži sljedeće oblasti: Opšte odredbe o deklarisanju i označavanju, Način deklarisanja, Sadržaj deklaracije, Označavanje nutritivne vrijednosti i Prelazne i završne odredbe

Usaglašenost:

- Directive 2000/13/EC of Europian Parliament and of the Council on approximation of laws of Member States related to labeling, presentation and advertising of foodstaffs, OJ L 109, 2000.
- Council Directive on nutrition labelling for foodstaffs 90/466/EEC, OJ 1991/2,1991.
- Council Directive on indications or marks identifying the lot to which a foodstaffs belongs, 89/396, 91/238/EEC i 92/11/EEC, OJ L 186, 1989; OJ l 107, 1991 i OJ L 65, 1992.

d) voće i povrće;

Opis postojećih regulatornih zahtjeva, ciljevi, usklađenost sa EU propisima

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, 56/09)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. list CG 51/08)

Zakon o sredstvima za zaštitu bilja uređuje pitanja registracije i primjene sredstva za zaštitu bilja i kontrole sadržaja pesticidnih rezidua u proizvodima primarne biljne proizvodnje s aspekta zaštite bilja i zdravlja ljudi.

Usklađenost:

- Usklađenost Zakona sa primarnom i sekundarnom EU legislativom detaljno je prikazan u poglavlju XII –Fitosanitarna politika, Sredstva za zaštitu bilja i rezidue pesticida – pitanje br. 25.

Pravilnik o kvalitetu voća, povrća i pečurki (Sl. list SFRJ 29/79, 53/87, Sl. list SCG 13/03, 56/03, 04/04)

Ovaj pravilnik propisuje minimalne uslove kvaliteta koje moraju zadovoljiti voće, povrće i gljive prije stavljanja u promet, kao i uslove pakovanja radi osiguranja kvaliteta, i način deklarisanja. Pravilnikom se utvrđuje da ovi proizvodi moraju biti zreli i svježi, a ne smiju biti zaprljani, ovlaženi, natruli, sadržati ostatke sredstava za zaštitu bilja i da nemaju stran i neugodan ukus i miris. Propisanim standardima kvaliteta voće i povrće može se razvrstati u tri klase (ekstra, I i II klasa).

Usaglašenost:

- Pitanje kvaliteta voća i povrća koje proizlazi iz Zakona o bezbjednosti hrane za sada je regulisano Pravilnikom o kvalitetu voća, povrća i pečurki (Sl. list SFRJ 29/79, 53/87,). Standardi kvaliteta voća i povrća koji su utvrđeni Uredbama Komisije različiti su od standarda kvaliteta određenih postojećim Pravilnikom o kvalitetu voća, povrća i gljiva u CG.

Pravilnik o količinama pesticida, metala i metaloida i drugih otrovnih supstancija, hemoterapeutika, anabolika i drugih supstancija koje se mogu nalaziti u namirnicama (Sl. list SFRJ 5/92, 11/92,32/02)

Ovim pravilnikom popisane su dozvoljene količine pesticida, metala i metaloida i drugih otrovnih supstancija, hemoterapeutika, anabolika,i drugi supstanci koje se mogu naći u namirnicama.

Usaglašenost: neusaglašen

Pravilnik o higijenskim zahtjevima za hranu životinjskog ili biljnog porijekla (Sl. list CG 14/09)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Opis organizacija upravljanja i sprovođenja (ljudski, finansijski i infrastrukturni resursi i organigram upravljanja)

Zakonom o bezbjednosti hrane (Sl. List CG 14/07) definisane su institucije koje imaju nadležnost u kontroli poljoprivrednih proizvoda biljnog porijekla:

- **Fitosanitarna uprava** je formirana od strane MPŠV, nadležni je organ za bezbjednost hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje.
- **Fitosanitarna inspekcija** vrši kontrolu proizvoda primarne biljne proizvodnje kao i prostorija, opreme, sirovina, materija i supstanci koje se koriste za pripremu hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje.
- **Sanitarna inspekcija,** u okviru Ministarstva zdravlja, sanitarna inspekcija vrši kontrolu preradjevina i polupreradjevina poljoprivrednih proizvoda biljnog porijekla. Sanitarna inspekcija provjerava kontrolne sisteme koje je uspostavio subjekat u poslovanju hranom i dobijene rezultate, prostorije, opremu, sirovine, materije i supstance koje se koriste za pripremu i proizvodnju hrane, kao i materijale, ambalažu i predmete koji dolaze u kontakt s hranom.
- **Ispitivanje zdravstvene ispravnosti i kontrola kvaliteta biljnih proizvoda** vrši se u ovlašćenim laboratorijama: Biotehničkog fakulteta, Instituta za javno zdravlje Crne Gore i Centra za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore.

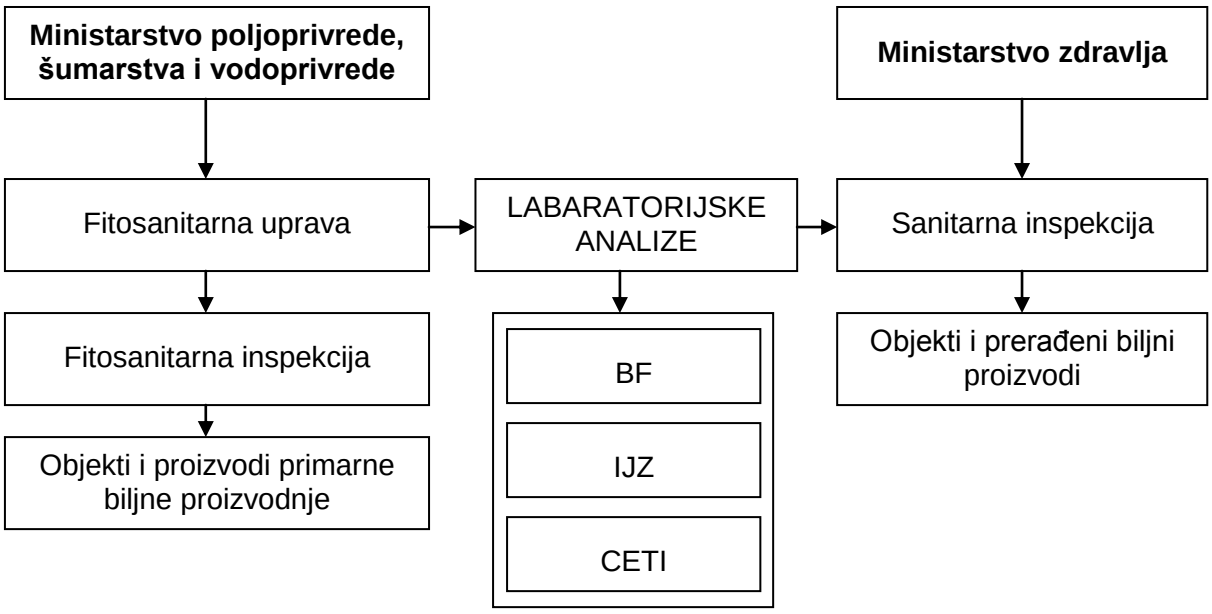

Biotehnički fakultet (BF),

Institut za javno zdravlje Crne Gore (IJZ),

Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore (CETI)

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi) zahtjevi po pitanju deklarisanja

Zakonom o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br. 14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Pravilnik o deklarisanju i označavanju upakovanih namirnica (Sl. List SCG, br. 4/04) detaljno propisuje način deklarisanje i označavanje namirnica detaljno. Ovim pravilnikom propisuje se deklarisanje i označavanje upakovanih namirnica u prometu koje su bez dalje prerade namjenjene potrošaču ili objektima javne ishrane. Odredbe ovog pravilnika ne odnose se na namirnice koje se pakuju u prisustvu potrošača i namirnice koje su deklarisane propisom o vinu.

e) vino i proizvodi od vina;

Opis postojećih regulatornih zahtjeva, ciljevi, usklađenost sa EU propisima

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, 56/09)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o vinu (Sl. list RCG 36/07)

Zakonom o vinu uređuje se proizvodnja i promet grožđa za vino, proizvodnja i promet vina i drugih proizvoda od grožđa i vina, označavanje, geografsko porijeklo vina i druga pitanja od značaja za vinogradarstvo i proizvodnju vina.

Utvrdjeni su osnovni pojmovi koji se koriste u vinogradarsko-vinarskoj proizvodnji. Naime, definisan je pojam region kao osnovno proizvodno područje, kao i subregion sa mogućnošću njegove podjele na manje teritorijalne jedinice u kojima specifični agroekološki uslovi utiču na karakteristike vina.

Ovim zakonom vino je je definisano kao poljoprivredno prehrambeni proizvod.

Shodno direktivama EU, utvrdjen je kao osnovni princip da sorte loze čije je grožđje namijenjeno za proizvodnju vina moraju pripadati vrsti *Vitis vinifera*. Takodje, odredjene su kategorije vina po kvalitetu i geografskom porijeklu, po boji i po sadržaju neprevrelog šećera.

U poglavlju - Proizvodnja grožđja i vina - utvrdjena je obaveza vodjenja registra proizvodjača grožđja, proizvodjača vina kao i lica koja se bave prometom vina u rinfuznom stanju, od strane organa lokalne uprave, a na nivou države u formi Centralnog registra, evidenciju treba da vodi organ uprave nadležan za poslove vinogradarstva i vinarstva.

Kvalitetno vino ima kontrolisano geografsko porijeklo te je zabranjena njegova proizvodnja od uvezenog grožđja kao i od grožđja iz različitih regiona u okviru crnogorskog vinogradarskog područja. Ovim stimulišemo razvoj vinogradarskog sektora, podizanje novih vinograda, tj. povećanje sirovinske baze za proizvodnju kvalitetnih crnogorskih vina sa kontrolisanim geografskim porijeklom radi njihovog boljeg pozicioniranja na svjetskom tržištu. Stono vino može se proizvoditi od grožđja iz različitih regiona crnogorskog vinogradarskog područja kao i od uvezenog grožđa, koje je porijeklom iz vinogradarske zone CIa, kojoj u skladu sa Regulativom Savjeta EC br. 1493/1999 pripada crnogorsko vinogradarsko područje.

U poglavlju – Ocjenjivanje kvaliteta i označavanje vina – utvrdjeni su osnovni principi i procedure za utvrdjivanje kvaliteta vina prije stavljanja u promet, način i postupak ocjenjivanja i superocjenjivanja.

Uredjena su pravila za označavanje vina s tim što je utvrdjen osnovni sadržaj deklaracije uz mogućnost bližeg propisivanja sadržine deklaracije podzakonskim aktom.

U poglavlju – Promet groždja i vina – utvrdjeni su uslovi za promet groždja, šire, vina i drugih proizvoda od groždja i vina kao i promet vina u rinfuznom stanju.

Posebno je naglašena odredba da groždje, šira, vino i drugi proizvodi od groždja i vina koji se označavaju kao crnogorski proizvod moraju u cjelosti poticati od groždja proizvedenog u Crnoj Gori i cijeli proces proizvodnje mora biti obavljen u Crnoj Gori.

Takodje je naglašeno da se vrhunsko vino sa kontrolisanim geografskim porijeklom ne može prodavati u rinfuznom stanju, kao i da vino koje se izvozi odnosno uvozi mora biti snabdjeveno odgovarajućim certifikatom.

Posebno su definisani uslovi pod kojima se ne može obavljati promet vina i drugih proizvoda od groždja i vina.

Odredbama inspekcijskog nadzora, shodno osnovnim zakonskim rješenjima, utvrdjen je inspekcijski nadzor nad sprovodjenjem ovog zakona, radi njegove doslednije primjene, odnosno ostvarivanja planiranih ciljeva u obezbjedjivanju veće kontrole u postupku proizvodnje i prometa groždja, vina i drugih proizvoda od groždja i vina.

Kaznenim odredbama utvrdjeni su prekršaji za radnje izvršene protivno odredbama ovog zakona kao i kazne za izvršeni prekršaj.

Usaglašenost:

- djelimično je uskladjen s legislativom EU, tj. sa tada važećom Regulativom Savjeta EC 1493/99 o zajedničkoj organizaciji tržišta vina i Regulativom 753/02 kojom se propisuju određena pravila za primjenu propisa Savjeta br. 1493/1999.
- područja koja su potpuno uskladjena odnose se na: zaštitu geografskog porijekla i označavanje. U dijelu destilacije zakonodavstvo je djelimično uskladjeno sa zakonodavstvom EU, jer u Crnoj Gori ne postoje interventne mjere i podsticaji za uskladištenje stonog vina, šire, koncentrovane šire od grožđa i rektificirane šire od groždja.
- u Crnoj Gori ne postoje podsticaji za smanjenje površina pod vinogradima kao ni premije za trajno napuštanje uzgoja vinove loze na određenoj površini. Nije uspostavljen Katastar vinograda.
- Predstoji uskladjivanje zakona sa najnovijom Regulativom EC 479/08 i izrada pravilnika u skladu sa njom.

Do sada su donesena dva pravilnika:

- Pravilnik o obrascu zahtjeva za uvoz grožđa namijenjenog za proizvodnju stonog vina (Sl. list RCG, br. 54/07) i
- Pravilnik o sadržini, načinu vođenja i obrascu Registra proizvođača grožđa i vina i Centralnog registra (Sl. list CG, br. 64/08).

Rok u kojem je predviđeno postizanje potpune usklađenosti propisa s acquis communautaireom je do dana ulaska CG u EU.

Učešće u drugim programima međunarodnih standarda

Crna Gora članica je O.I.V. (International organisation for vine and wine) Međunarodne organizacije za vinovu lozu i vino i crnogorsko zakonodavstvo u potpunosti je usklađeno s rezolucijama usvojenim od strane O.I.V.-a.

Opis organizacije upravljanja i sprovodjenja (uključujući ljudske, finansijske i infrastrukturne resurse i ako je moguće organigrame upravljanja)

Primjenu zakonodavstva iz područja vinogradarstva i vinarstva sprovode:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede,
- Ministarstvo ekonomije,

- Poljoprivredna inspekcija
- Tržišna inspekcija
- Laboratorije.

Po odredbama Zakona o vinu, za njegovo sprovođenje nadležno je: MPSV, Organ uprave za poslove vinogradarstva i vinarstva, pravno lice za ocjenu kvaliteta vina po ovlašćenju Ministarstva i vinarska inspekcija.

Do sada nije konstituisan Organ uprave za poslove vinogradarstva i vinarstva, već poslove koji će biti u njegovoj nadležnosti obavlja MPŠV, tačnije jedan službenik u ministarstvu te je potrebno povećanje administrativne strukture.

Biotehnički fakultet i JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja, dobili su, u skladu sa Zakonom o vinu, ovlašćenje od Ministarstva za vršenje ocjene kvaliteta vina (organoleptičku ocjenu vina i fizičko-hemijsku analizu vina). Na osnovu njihove ocjene, Ministarstvo donosi Rješenje o dozvoli puštanja vina u promet dok se formira nadležni Organ uprave i istovremeno odlučuje o žalbi u slučaju potrebe za superocjenom kvaliteta vina.

Zakonom o vinu predviđeno je da inspekcijski nadzor i kontrolu proizvodnje obavlja vinarska inspekcija Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Postupak formiranja vinarske inspekcije, odnosno dodatna obuka poljoprivrednih ispektora je u toku.

Inspekcijski nadzor na tržištu sprovodi tržišna inspekcija.

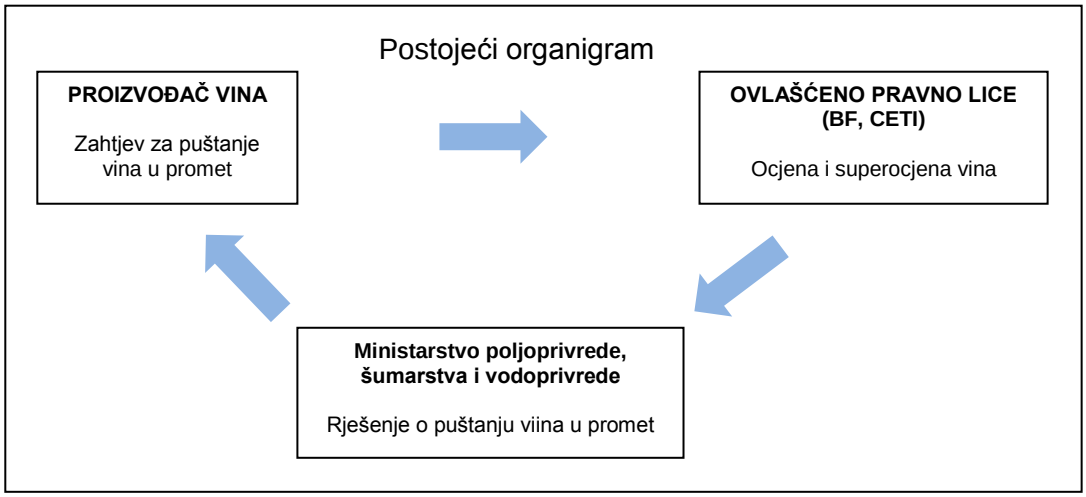

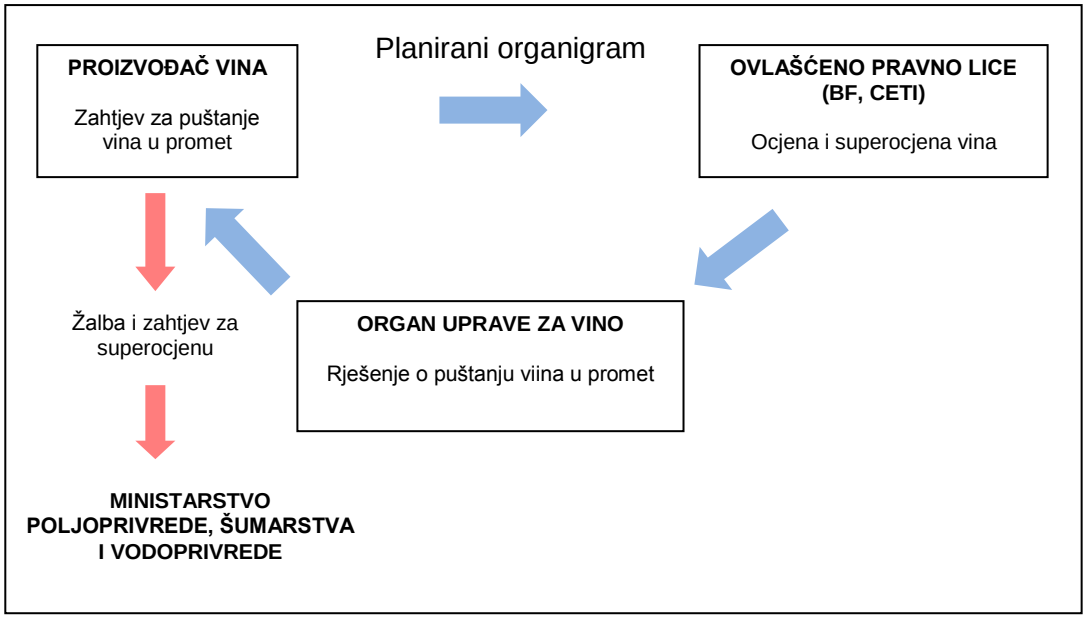

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi) zahtjevi po pitanju deklarisanja

Primjenjuje se sistem standarda za kontrolu kvaliteta ISO 9001 i sistem HACCP za kontrolu kritičnih tačaka u procesu proizvodnje hrane, koji se kontinuirano unapređuju

U Zakonu o vinu decidno su navedena pravila deklarisanja prizvoda i ovo pitanje uskladjeno je u potpunosti sa EU legislativom.

f) masline i maslinovo ulje

Opis postojećih regulatornih zahtjeva, ciljevi, usklađenost sa EU propisima

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, br.14/07)

- Opisan u dijelu ''Opis, ciljevi i usklađenost sa EU propisima zajedničkih regulatornih zahtjeva za sve sektore''

Zakon o maslinarstvu (Sl. list RCG br. 55/03)

Zakon o maslinarstvu donesen je radi očuvanja fonda maslina, da se podstakne podizanje novih zasada i obezbijedi njihovo korišćenje na savremenoj osnovi. Njime se regulišu uslovi za preradu ploda masline i promet maslinovog ulja. Jedan od razloga donošennja Zakona je i uspostavljanje sistema za hemijsku analizu i organoleptičku ocjenu maslinovog ulja u referentnim laboratorijama.

Usklađenost:

U Crnoj Gori poštuju se odredbe Međunarodnog sporazuma o maslinovom ulju i stonim maslinama. Nije uspostavljen Registar maslinjaka. U MPŠV postoji tzv. „aplikacioni registar masline" u koji je upisano 536 maslinara i 50560 stabala masline. Uspostavljanje Registra maslinjaka, u skladu sa pravnim poretkom EU planirano je da se završi do 2012. godine, kroz realizaciju MIDAS projekta.

Objavljena su i tri podzakonska akta:

- Sortna lista masline (*Olea europea* L.) – preporučene sorte (Sl. list RCG, br. 54/07),
- Pravilnik o programu ispita za obavljanje rezidbe masline (Sl. list RCG, br. 57/07) i
- Pravilnik o obrascu registra maslinjaka i vođenju evidencije (Sl. list RCG, br. 57/07)

Učešće u drugim programima međunarodnih standarda

Crna Gora članica je I.O.C. (International Olive Council) Međunarodnog savjeta za maslinu od novembra 2007. godine.

Opis organizacije upravljanja i sprovodjenja (uključujući ljudske, finansijske i infrastrukturne resurse i ako je moguće organigrame upravljanja)

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Ministarstvo ekonomije
- Poljoprivredna inspekcija
- Tržišna inspekcija

Primjenu zakonodavstva iz područja maslinarstva sprovodi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo ekonomije, poljoprivredna i tržišna inspekcija. Hemijsku analizu maslinovog ulja vrši laboratorija Biotehničkog fakulteta, Centar za suptropske kulture u Baru, koja ispunjava uslove opremljenosti i stručne osposobljenosti za ove analize.

Sve poslove vezane za maslinarstvo u ministarstvu obavlja samo jedan službenik, koji ima komunikaciju sa udruženjima maslinara, organima lokalne uprave i Republičkom savjetodavnom

službom u biljnoj proizvodnji. Za sprovođenje harmonizacije propisa sa EU propisima kao i za njihovu implementaciju, potrebno je povećanje administrativne strukture, pogotovo kada je riječ o formiranju Registra maslinjaka.

Zakonom o maslinarstvu odredjeno je da inspekcijski nadzor i kontrolu proizvodnje/prerade obavlja poljoprivredna inspekcija Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Inspekcijski nadzor na tržištu sprovodi tržišna inspekcija.

Zahtjevi za plasman poljoprivrednih proizvoda (gradiranje, obavezni/dobrovoljni standardi) zahtjevi po pitanju deklarisanja

Crna Gora je član IOC (Medjunarodni savjet za maslinu) od 13. novembra 2007. godine, a samim tim i potpisnica Medjunarodnog sporazuma o maslinovom ulju i stonim maslinama. Time se obavezala da ce poštovati principe, pravila i preporuke u pogledu uvodjenja jednoobraznih metoda analize i primjene standarda koji se odnose na fizičke, hemijske (slobodne masne kisjeline, peroksidni, jodni broj) i organoleptičke osobine maslinovog ulja. U ovom Sporazumu precizirane su osnovne ekonomske odredbe i odredbe o standardizaciji, kao i opšte definicije i oznake, za koje su se članice IOC obavezale da će primjenjivati u medjunarodnoj trgovini, kao i da će podsticati njihovu primjenu u unutrašnjoj trgovini.

U proizvodnji maslina i maslinovog ulja primjenjuju se sljedeći standardi:

- Dobra poljoprivredna praksa (GAP) sa definisanim načinom poslovanja proizvođača u primarnoj proizvodnji,
- Dobra higijenska praksa (GHP), podrazumijeva uskladjenost sa opštim i posebnim principima higijenskih normi,
- Dobra proizvodna praksa (GMP), podrazumijeva usklađenost sa normama poslovanja, industrijskim standardima, propisima i zakonima koji se tiču proizvodnje, obrade, rukovanja, označavanja, prodaje hrane.

Subjekti koji obavljaju djelatnost proizvodnje maslina i maslinovog ulja, prema Zakonu o bezbjednosti hran, dužni su da sistem analize kritičnih kontrolnih tačaka (HACCP) i sistem sledljivosti uspostave i primjenjuju od 1. janauara 2010. godine.

12. Što se tiče sektora vina, molimo opišite status vaših priprema za izradu registra vinograda.

U skladu sa Zakonom o vinu (Sl. list RCG, br. 36/07) i Pravilnikom o sadržini, načinu vođenja i obrascu Registra proizvođača grožđa i vina i Centralnog registra (Sl. list CG, br. 64/08), formirani su Registri proizvođača grožđa i vina u 10 crnogorskih opština u kojima se uzgaja vinova loza i proizvodi vino. Takodje, formiran je u MPŠV Centralni registar u štampanoj i elektronskoj formi u koji je do sada upisano 85 proizvodjača groždja i vina.

Proizvodjači vina, koji nemaju sopstvene vinograde takodje se upisuju u Registar proizvođača grožđa i vina i u Centralni registar, a groždje mogu da kupe od proizvodjača groždja iz Crne Gore koji su upisani u Centralni registar ili da uvezu groždje u skladu sa odredbama Zakona o vinu (Sl. list RCG, br. 36/07) i Pravilnikom o obrascu zahtjeva za uvoz grožđa namijenjenog za proizvodnju stonog vina (Sl. list RCG, br. 54/07).

Pored ovih registara, koji proističu iz Zakona o vinu, realizacijom agrobudžetskih programa i prije donošenja pomenutog zakona, u MPŠV formiran je i tzv „aplikacioni registar vinograda“ u koji je do kraja 2008. godine evidentirano 897 proizvodjača groždja i 2500ha vinograda. Registar sadrži podatke o vlasniku vinograda, katastarske podatke o vinogradu, i karakteristike vinograda: broj čokota, starost čokota i sortni sastav vinograda.

Jedna od komponenti MIDAS projekta (Pojekat institucionalnog razvoja i jačanja poljoprivrede CG) je „Jačanje administrativnih i upravljačkih kapaciteta MPŠV u skladu sa predpristupnim zahtjevima EU“, a u okviru nje podkomponenta „Modernizacija poljoprivrednog informacionog sistema“, koja

pored sprovodjenja Poljoprivrednog popisa, podrazumijeva i izradu registara vezanih za IACS medju kojima je i katastar vinograda.

Projektom će se finansirati izrada katastarskih mapa na bazi postojećih fotografija iz vazduha koje su napravljene za cijelu zemlju u 2007. Mape će se uraditi u deset opština i obuhvatiće površine pod vinogradima, maslinama i citrusima (obavezni EU registri). Projektom je planirano formiranje kancelarije registara sa 4 zaposlena radnika i nadgradnja IT opreme.

Na području grafičkog i alfa-numeričkog sistema za identifikaciju poljoprivrednih parcela najkasnije do 2010 počeće se sa pilot projektima. Svi obavezni registri biće realizovani do kraja 2012. godine.

III. RURALNI RAZVOJ

13. Opišite institucionalni okvir za ruralni razvoj; strukturu donošenja odluka i odgovornosti (metod odozgo na dolje/decentralizovano).

Politika ruralnog razvoja čini integralni dio ukupne agrarne politike, tj. njen drugi stub. Stoga je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede sprovodi po istoj proceduri kao i cjelokupnu agrarnu politiku.

1. Procedura pripreme i definisanja mjera Politike ruralnog razvoja

U proceduri pripreme i sprovođenja agrarne politike, pa time i politike ruralnog razvoja na godišnjem nivou, važni su sljedeći elementi i koraci:

- Polazište za politiku predstavljaju važeći strateški dokumenti (Strategija i Nacionalni program) i postojeći zakonski okvir (Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju),
- Analiza programa – budžetskih linija iz prethodnih godina,
- Ocjene, sugestije i preporuke korisnika budžetskih sredstava, koje dolaze tokom godine kroz direktne kontakte s korisnicima, ili se mišljenja i sugestije dostavljaju sa lokalnog nivoa, preko organizacija, odnosno asocijacija proizvođača,
- Ekspertska viđenja domaćih stručnjaka – prvenstveno sa Biotehničkog fakulteta,
- Ocjene, preporuke i sugestije predstavnika međunarodnih projekata i organizacija,
- Ministarstvo koordinira cjelokupan posao izrade politike – definiše u Ministarstvu timove za izradu i odgovorno lice za svaku mjeru politike ruralnog razvoja,
- Na bazi prikupljenih inputa definišu se mjere koje sadrže sve bitne elemente za implementaciju: naziv mjere, razloge za intervenciju, ciljeve, opis, kriterijume za podršku, korisnike, proceduru implementacije, budžet – finansijski plan.

2. Procedura usvajanja mjera ruralnog razvoja

- Usaglašavanje teksta pojedinih mjera u Ministarstvu,
- Izrada konačnog teksta uredbe pod nazivom: Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede za kalendarsku godinu (uobičajen naziv Agrobudžet),
- Podnošenje finalne verzije Agrobudžeta na odobravanje Vladinim komisijama: Komisiji za ekonomsku politiku i Komisiji za finansije,
- Vlada usvaja Uredbu – Agrobudžet, čime ovlašćuje Ministarstvo za njegovu implementaciju,
- Ministarstvo prezentira javnosti ukupnu agrarnu politiku, distribuira i objavljuje Agrobudžet,

3. Implementacija Politike ruralnog razvoja

Mjere agrarne politike, pa time i Politika ruralnog razvoja, u osnovi se realizuje na dva načina:

a) Ministarstvo direktno realizuju podršku (većina mjera osovine 1 Politike ruralnog razvoja):
   - Za mjere gdje su kriterijumi i procedura dati u Agrobudžetu krajnji korisnici (udruženja, privredni subjekti ili pojedinci) podnose zahtjeve Ministarstvu i ostvaruju pravo na podršku;
   - Za jedan broj mjera, Ministarstvo raspisuje oglas ili tender u kojima definiše bliže uslove za podršku,
   - Komisije koje formira Ministarstvo (u koje su uključeni i predstavnici Savjetodavne i Službe za selekciju) i/ili Odjeljenje za ruralni razvoj (Managing authority) razmatraju prispjele zahtjeve i sprovode proceduru odobravanja projekata

b) Ugovorom se prenosi realizacija na odgovorne institucije:

- Biotehnički fakultet – dio mjera prve i druge osovine Politike ruralnog razvoja, i to:
    i. naučni centri – Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi,
    ii. Savjetodavna služba u biljnoj proizvodnji – Podrška podizanju višegodišnjih zasada i podrška izgradnji i opremanju zaštićenih prostora, Podrška investicijama za zemljišnu politiku,
    iii. Služba za selekciju stoke – Održivo korišćenje planinskih pašnjaka
- druge institucije – lokalna samouprava za mjeru: Obnova i razvoj sela i izgradnja seoske infrastrukture.

Ministarstvo obezbjeđuje hijerarhiju odgovornosti institucija koje implementiraju mjere. Takođe, Ministarstvo nadgleda i kontroliše sprovođenje mjera preko poljoprivredne inspekcije.

Napomena: Nije uspostavljen sistem redovnog praćenja i ocjene efekata politike koja se sprovodi, što će biti predmet projekta IPA 2008: Podrška formiranju sistema programiranja i implementacije IPA podrške za ruralni razvoj u CG, čija realizacija otpočinje krajem 2009.

14. Detaljno navedite i opišite veze između ruralnog razvoja i sektorskih i teritorijalnih politika.

Politika ruralnog razvoja na nacionalnom nivou je u potpunosti u nadležnosti Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Koordinacija i usklađivanje Politike ruralnog razvoja sa drugim komponentama ukupne agrarne politike postiže se pri samoj izradi Agrobudžeta i njegovoj implementaciji, što je već opisano u odgovoru na pitanje 13 ovog poglavlja. Koordinacija i usklađivanje sa drugim sektorskim politikama, kao što su politika šumarstva i politika korišćenja vodnih resursa direktno se ostvaruje u okviru pripreme i sprovođenja godišnjeg Programa rada samog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koje je s podređenim upravama (Uprava za šume i Uprava za vode) odgovorno za sprovođenje ovih politika.

Ministarstvo na nivou Vlade ostvaruje redovnu komunikaciju, punu koordinaciju i usklađivanje politike ruralnog razvoja sa politikom regionalnog razvoja i politikom korišćenja prostora, koje su u nadležnosti Ministarstva ekonomskog razvoja i agencija i tijela u nadležnosti tog ministarstva (Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća i dr.). Ukoliko se ukaže potreba formiraju se zajednička tijela ili komisije na nivou Vlade koje prate implementaciju odgovarajućih politika. U te komisije se uključuju i predstavnici lokalne samouprave.

U okviru sektorskih politika, koje se realizuju implementacijom odgovarajućih strateških dokumenata (Strategija regionalnog razvoaj Crne Gore, Strategija razvoja saobraćaja, Strategija razvoja energetike, Strategija razvoja turizma, Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća, Strategija obrazovanja, Program javnih radova i dr.), sa posebnom pažnjom sprovode se aktivnosti za jačanje i podršku razvoja ruralnih područja. Ovo tim prije, imajući u vidu respektabilan razvojni potencijal tih područja, kao faktor dinamiziranja ukupnog privrednog razvoja i ravnomjernog regionalnog razvoja. U tom okviru, od posebnog značaja su aktivnosti na obezbjeđivanju adekvatne infrastrukture (putne, energetske, telekomunikacione, komunalne, zdravstvene, obrazovne i dr.), u cilju poboljšanja uslova života i rada na selu i sprečavanja depopulacije ruralnih područja.

15. Potrebne su detaljne informacije o postojećim aktivnostima koje se tiču ruralnog razvoja kao što je dolje opisano.

Treba pružiti informacije o svim aktivnostima koje se tiču ruralnog razvoja koje su finansirane javnim sredstvima, bez obzira da li se one primjenjuju kao dio integrisanog programa, ili kao samostalni programi, i treba obuhvatiti aktivnosti koje se finansiraju i na državnom i na regionalnom nivou. Informacije treba da obuhvate pravnu osnovu, plan, ciljeve, sadržaj, finansiranje, implementaciju, monitoring, kontrolu i procjenu programa. Treba takođe opisati i sve kriterijume selekcije kojima se definiše ciljna oblast konkretne aktivnosti i treba navesti organe koji su odgovorni za te programe.

Aktivnosti ruralnog razvoja mogu obuhvatati, ali nijesu ograničene samo na sljedeće:

- Povećanje konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva kroz podršku ulaganjima i prestrukturiranju, uključujući i ulaganja u farme i šume, podršku za preradu i plasman, melioracija zemljišta, komasacija, navodnjavanje i upravljanje vodom, rano penzionisanje, stručna obuka, pružanje savjetodavnih usluga, osnivanje grupa proizvođača i uspostavljanje i funkcionisanje programa kvaliteta za poljoprivredne proizvode;

- Unaprjeđenje životne sredine i sela kroz podršku održivom upravljanju zemljišta, uključujući i podršku poljoprivredi u planinskim predjelima ili drugim oblastima sa određenim nedostacima, programe zaštite biodiverziteta, staništa i pejzaža, podrška za ekološki prihvatljive metode u poljoprivredi i šumarstvu, pošumljavanje, mjere koje imaju za cilj ublažavanje i prilagođavanje posljedica klimatskih promjena, upravljanje vodama (zaštita kvaliteta i čuvanje kvantiteta), zaštita zemljišta, očuvanje genetskih resursa u poljoprivredi;

- Povećanje kvaliteta života u ruralnim područjima i promovisanje diverzifikacije ekonomskih aktivnosti uključujući i obezbjeđivanje osnovnih usluga (npr. putevi, električna energija, voda, kanalizacija) za seosku populaciju, obnavljanje i razvoj sela, razvoj novih ekonomskih aktivnosti radi diverzifikacije seoske privrede i podrška lokalnim razvojnim aktivnostima, mali projekti ruralnog razvoja na lokalnom nivou, na sopstvenu inicijativu;

Opisi svake mjere/aktivnosti treba da obuhvate sljedeće informacije:

- ime mjere i pod-mjere politike;

- pravna osnova (naziv i odgovarajućeg pravnog akta)

- ciljevi, obrazloženje i opšti opis;

- korisnici, kriterijumi prihvatljivosti i odabira;

- detaljne informacije o pruženoj pomoći (nivoi plaćanja i sastav plaćanja – udio privatnog i javnog finansiranja);

- utrošeni iznos, po godini, u posljednih 5 godina i budžet predviđen za naredne godine po mjeri politike;

- broj korisnika i prosječni iznos pomoći po korisniku;

- upravljanje programom (nadležni organ, obrada i ocjenjivanje zahtjeva).

Politika ruralnog razvoja, koja se sada sprovodi u Crnoj Gori, proističe iz tri ključna dokumenta:

a) Strategije: ''CRNOGORSKA POLJOPRIVREDA I EVROPSKA UNIJA –Strategija razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja'' (usvojena sredinom 2006),

b) Nacionalnog programa proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja 2009-2013, (usvojen krajem 2008); i

c) Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju (''Sl. list CG'', broj 56/09), koji je usvojen u julu 2009.

Uključivanje politike ruralnog razvoja u sam naziv navedenih dokumenata potvrđuje značaj koji ima ova komponenta ukupne agrarne poliitke u Crnoj Gori.

STRATEGIJA PROIZVODNJE HRANE I RAZVOJA RURALNIH PODRUČJA

Strategija: **''**CRNOGORSKA POLJOPRIVREDA I EVROPSKA UNIJA **–Strategija razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja''** (usvojena 2006), predstavlja ključni dokument za agrarnu politiku i sprovođenje reformi neophodnih za dalji razvoj i modernizaciju poljoprivrede.

Drugi dio - **Platforma, ciljevi i stubovi reforme** ima centralno mjesto u Strategiji jer otvara novi put u razvoju poljoprivrede i ruralnih sredina. Na bazi postojećeg stanja i međunarodnog okvira i zahtjeva, Platforma predlaže održivi koncept razvoja poljoprivrede, koji maksimalno uvažava njenu multifunkcionalnu ulogu. U Platformi su definisani osnovni ciljevi agrarne politike, kao i njihova razrada kroz operativne ciljeve. Naznačeni su osnovni stubovi reforme u oblasti: agrarne politike, zakonodavstva i institucija.

U trećem dijelu Strategije, pod nazivom **Koncept mjera agrarne politike i budžetski plan 2007-2013.**, razrađena je agrarna politika po njenim glavnim komponentama ili stubovima. Politika ruralnog razvoja, kao drugi stub ukupne agrarne politike, definisana je na bazi realnih zahtjeva i razvojnih potreba ruralnih sredina, i u skladu je sa novom politikom ruralnog razvoja EU za period 2007-2013. Razrađena je po osovinama, s ciljem da podrži sva tri najvažnija stuba održivosti:

- ekonomski razvoj, preko prve osovine ruralnog razvoja, tj. više mjera za jačanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije,
- očuvanje okoline, preko druge osovine za održivo gazdovanje resursima,
- socijalni aspekt održivosti, preko treće osovine usmjerene na stvaranje boljih uslova na selu i širenje ekonomskih aktivnosti u seoskim sredinama i tzv. lider projekata.

U okviru navedenih osovina Politike ruralnog razvoja razrađene su mjere, čija je implementacija otpočela i koje su svoju konkretizaciju dobile u Nacionalnom programu proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja (2009-2013).

ZAKON O POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, broj 56/09) koji je usvojen u julu 2009. godine, predstavlja osnovni pravni dokument za definisanje i implementaciju agrarne politike. Taj zakon, između ostalog, uređuje: razvoj poljoprivrede i ruralnih područja; ciljeve i mjere agrarne politike; podsticaje u poljoprivredi i uslove za njihovo ostvarivanje; korisnike podsticaja; dopunske aktivnosti u poljoprivredi; oblike organizovanja u poljoprivredi; poslove od javnog interesa; osnivanje agencije za plaćanja; registre i evidencije kao i druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

U svojoj suštini, Zakon preuzima ciljeve i agrarnu politiku iz Strategije i daje im neophodnu pravnu formu. Važnost agrarne politike ogleda se i kroz činjenicu da je u Zakonu najdetaljnije razrađeno poglavlje Mjere agrarne politike, gdje se ukupna agrarna politika razvrstava u četiri osnovne grupe: Tržišno-cjenovnu, Politiku ruralnog razvoja, Poslove od javnog interesa i socijalne transfere seoskom stanovništvu.

Posebno važno mjesto u ukupnoj agrarnoj politici ima **politika ruralnog razvoja** koja se sprovodi kroz četiri osnovne grupe mjera.

Prva grupa (osovina) usmjerena je na jačanje konkurentnosti proizvođača hrane prije svega kroz podršku investicijama u primarnoj proizvodnji i prerađivačkoj industriji, zatim investicijama za sprovođenje zemljišne politike, podršku uvođenju međunarodnih standarda i organizovanju i međusobnom povezivanju proizvođača. Zakon, po ugledu na najnoviju pravnu regulativu EU, postavlja i definiše podršku investicijama veoma široko, čime se omogućava izdašna finansijska potpora razvoju, posebno tokom pretpristupng perioda, kada je potrebno implementirati brojne standarde i podići konkurentnost domaće proizvodnje.

Druga grupa (osovina) odnosi se na održivo gazdovanje resursima, gdje se predviđa podrška za razvoj područja sa organičenim mogućnostima za poljoprivredu i agroekološke mjere.

U trećoj grupi (osovini) su mjere podrške kvalitetu života na selu (izgradnja seoske infrastrukture i program obnove sela) i podrška diverzifikaciji ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima bilo u vidu dodatnih djelatnosti na poljoprivrednim gazdinstvima ili kao podrška preduzetništvu, razvoju mikro i malih preduzeća i raznih vidova turizma.

Četvrta grupa mjera ruralnog razvoja treba da afirmiše i podržava lokalne zajednice i lokalne grupe u izradi i implementaciji njihovih strategija i razvojnih projekata.

NACIONALNI PROGRAM PROIZVODNJE HRANE I RAZVOJA RURALNIH PODRUČJA 2009 – 2013.

Nacionalni program proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja 2009-2013. (u daljem tekstu NP) Vlada je usvojila krajem 2008. godine. Sastoji se iz četiri poglavlja: I) Polazišta; II) Opis mjera; III) Finansijski plan i IV) Implementacija programa.

U poglavlju Polazišta dati su ciljevi NP, strateški i pravni okvir i konceptualna polazišta za agrarnu politiku, kao i njeno prilagođavanje zahtjevima EU modela podrške poljoprivredi. U drugom poglavlju detaljno su prikazane mjere agrarne politike razvrstane po osnovnim komponentama, a politika ruralnog razvoja i po najvažnijim osovinama. Svaka mjera sadrži elemente neophodne za implementaciju. U trećem poglavlju prikazan je finansijski plan za period od pet godina po grupama mjera, i za svaku mjeru pojedinačno, i naznačeni izvori finansijske podrške. U posljednjem poglavlju dat je prikaz obezbjeđivanja neophodnih uslova za implementaciju predložene agrarne politike od stvaranja novih i jačanja postojećih administrativnih kapaciteta do stvaranje infrastrukturnih pretpostavki na terenu.

U svojoj suštini, Nacionalni program je operativni dokument za sprovođenje Strategije i okvir za usaglašavanje cjelokupne agrarne politike CG sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (CAP) EU, u kome je dat višegodišnji plan budžeta.

Izbor mjera i projekcije budžeta za njihovu realizaciju rađeni su na bazi: koncepta agrarne politike i ciljeva koji su definisani Strategijom, zatim analize dosadašnjeg sprovođenja podsticajne politike, kao i projekcije potencijalne pretpristupne i podrške EU nakon pristupa. Pri tome se naglašava potreba za postepenim prilagođavanjem agrarne politike sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (CAP) EU. Takođe, poštovan je princip postepenosti pri uvođenju novih (phase-in) i gašenju nekih postojećih mjera (phase-out).

Kao što je rečeno u tekstu o Strategiji, Politika ruralnog razvoja se implementira u mnogim segmentima već duži niz godina. Budžetska se podrška iz godine u godinu povećava, posebno je to izraženo kod mjera usmjerenih na jačanje konkurentnosti (osovina 1), o čemu govori sljedeća tabela.

Budžetska izdvajanja za Politiku ruralnog razvoja po grupama (osovinama) mjera u periodu 2002 – 2008.

Vrste mjera	BUDŽETSKA IZDVAJANJA (nacionalni budžet; 000 eur)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mjere politike ruralnog razvoja	1.485	1.337	1.352	1.031	2.381	3.199	4.387
Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede	672	544	589	442	1.589	2.127	2.949
Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima	0	0	0	0	0	23	225
Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	813	794	764	589	792	1.049	1.213

Važnost Politike ruralnog razvoja u ukupnoj agrarnoj politici, koja je definisana Nacionalnim programom, može se sagledati i iz tabele koja slijedi. Tako, politika ruralnog razvoja i u pogledu broja mjera (17 od ukupno 36 mjera) i u pogledu učešća (42%) zauzima najvažnije mjesto u ukupnoj budžetskoj podršci proizvodnji hrane i razvoju ruralnih područja.

Učešće pojedinih stubova u ukupnoj poljoprivrednoj politici Crne Gore, %

Grupa mjera	Broj mjera	2009	2010	2011	2012	2013	09-13
Nacionalni budžet i drugi izvori ukupno	36	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mjere tržišno-cjenovne politike	9	26,1	27,9	28,2	27,6	24,6	26,7
Mjere politike ruralnog razvoja	**17**	**35,3**	**36,2**	**39,0**	**42,9**	**50,7**	**42,2**
Podrška opštim uslugama i servisima u poljoprivredi	8	21,7	20,8	19,3	17,6	14,9	18,3
Socijalni transferi seoskom stanovništvu	1	14,4	12,6	10,9	9,3	7,4	10,3
Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa	1	2,5	2,5	2,6	2,6	2,5	2,5

Uzimajući u obzir analizu stanja u poljoprivredi i njene potencijale, kao i specifične potrebe ruralnih područja, mjere su prioritetno usmjerene u podizanje konkurentnosti u sektoru poljoprivrede i prerađivačke industrije. Pored toga one prate potrebu za jačanjem ekonomske i socijalne pozicije ruralnih područja kako putem povećanja dohotka poljoprivrednih proizvođača tako i putem povećavanja mogućnosti zapošljavanja ruralnog stanovništva van poljoprivrede. Posebna pažnja usmjerena je u održivo gazdovanje prirodnim resursima, zaštitu životne sredine i očuvanje biodiverziteta.

Učešće pojedinih osovina u Politici ruralnog razvoja, %

Grupa mjera	Broj mjera	2009	2010	2011	2012	2013	09-13
Nacionalni budžet i drugi izvori ukupno	**17**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
1. Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede	10	66,0	64,9	63,8	62,8	50,9	59,6
2. Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima	4	9,3	12,1	12,9	12,5	28,1	17,4
3. Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	2	24,8	23,0	23,0	23,9	20,1	22,4
4. Lider projekti	1	0,0	0,0	0,4	0,8	0,9	0,6

Nacionalni program je Politiku ruralnog razvoja dalje razvrstao u 17 pojedinačnih mjera, koje su zajedno sa planom finansijske podrške date u tabeli koja slijedi.

Mjere Politike ruralnog razvoja sa finansijskim planom (000 eura)

Šifra	Vrste mjera	BUDŽET MINISTARSTVA					UKUPNO 2009-2013		
		2009	2010	2011	2012	2013	Ministarstvo	Drugi izvori	Ukupno
2.1	**Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede**								
2.1.1	Investicije u poljoprivrednu opremu i mehanizaciju	600	725	850	975	1.100	4.250	2.700	6.950
2.1.2	Investicije u stočarske farme	720	783	846	909	972	4.230	0	4.230
2.1.3	Podizanje višegodišnjih zasada i izgradnja zaštićenih prostora	994	1117	1240	1362	1.485	6.198	0	6.198
2.1.4	Investicije vezane za zemljišnu politiku	340	361	383	404	425	1.913	0	1.913
2.1.5	Investicije u preradu animalnih proizvoda	795	954	1113	1272	1.431	5.565	2.520	8.085
2.1.6	Investicije za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda	700	805	910	1015	1.120	4.550	0	4.550
2.1.7	Investicije u preradu na porodičnim gazdinstvima	70	153	235	318	400	1.175	0	1.175
2.1.8	Organizacije proizvođača	165	182	198	215	231	990	0	990
2.1.9	Unapređivanje kvaliteta proizvoda	248	272	297	322	347	1.485	0	1.485
2.1.10	Promotivne i informativne aktivnosti	104	107	109	112	114	546	0	546
	Osovina 1 ukupno	4.736	5.458	6.180	6.903	7.625	30.902	5.220	36.122
2..2	**Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima**								
2.2.1	Područja sa ograničenim mogućnostima za poljoprivrednu proizvodnju (POM)	0	0	0	0	3.733	3.733	0	3.733
2.2.2	Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi	100	195	290	385	480	1.450	0	1.450
2.2.3	Organska proizvodnja	165	281	396	512	627	1.980	0	1.980
2.2.4	Održivo korišćenje planinskih pašnjaka	400	540	680	820	960	3.400	0	3.400
	Osovina 2 ukupno	665	1.016	1.366	1.717	5.800	10.563	0	10.563
2.3	**Osovina 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima**								

2.3.1	Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama	80	185	290	395	500	1.450	0	1.450
2.3.2	Obnova i razvoj sela i izgradnja infrastrukture	1.700	1.750	1.800	1.850	1.900	9.000	3.150	12.150
	Osovina 3 ukupno	1.780	1.935	2.090	2.245	2.400	10.450	3.150	13.600
2.4	**Osovina 4: Lider projekti**	0	0	8	23	38	68	270	338
2	**Mjere politike ruralnog razvoja ukupno**	7.181	8.409	9.644	10.887	15.863	51.983	8.640	60.623

PRIKAZ POLITIKE RURALNOG RAZVOJA PO OSOVINAMA I POJEDINIM MJERAMA

Mjere Politike ruralnog razvoja prikazane su pojedinačno i sadrže sljedeće elemente: naziv mjere, pravna osnova, razlozi za implementaciju, ciljevi, opis mjere, korisnici, implementacija u proteklom petogodišnjem periodu (2004-2008), plan podrške za period 2009-2013. godine i administriranje – procedura realizacije.

Mjere čija je implementacija otpočela ranije prikazane su od godine kada je uvedena podrška.

Podrška za period 2009-2013. prikazana je tabelarno, tako što je prvo prikazana podrška koja je Agrobudžetom već opredijeljena u 2009. godini, a potom projekcija podrške koja je definisana Nacionalnim programom.

Ukupno alocirana sredstva za Politku ruralnog razvoja u Agrobudžetu za 2009. iznose 5,95 miliona eura, što čini 83% od planiranog iznosa u Nacionalnom programu. Osnovni razlog za manje opredijeljeni iznos podrške leži u tome što je u Agrobužet za 2009. ušlo i finansiranje Poljoprivrednog popisa (1,4 mil.eura ili 7,1% ukupnog Agrobudžeta), a što nije bilo planirano Nacionalnim programom.

Procedura implementacije mjera Politike ruralnog razvoja opisana je u odgovoru na pitanje 13 ovog poglavlja, a samo ono što je specifično za pojedine mjere dato je u posljednjoj stavci: administriranje – proceduru realizacije.

I) Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede

MJERA I-1: INVESTICIJE U POLJOPRIVREDNU OPREMU I MEHANIZACIJU

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09

Razlozi za implementaciju

Jedan od glavnih uzroka nedovoljne konkurentnosti crnogorske poljoprivrede jeste niska produktivnost fizičkog kapitala, koja proizlazi i iz nedovoljne opremljenosti mehanizacijom i opremom. Postojeća mehanizacija, osim dijela nabavljenog kroz odgovarajuće projekte u posljednje vrijeme, veoma je zastarjela i u znatnoj mjeri izraubovana. Poljoprivredna gazdinstva, zbog nepovoljnog ekonomskog i socijalnog stanja, nijesu u mogućnosti da sama obezbijede dovoljno sredstava za modernizaciju proizvodnje. Proizvodnja je tako manje efikasna i ljudski resursi manje iskorišteni. Boljom opremom i savremenom mehanizacijom moguće je i znatno bolje ispunjavati zahtjeve održavanja prirodnih resursa, zaštite i dobrobiti životinja i bezbjednosti hrane.

Ciljevi

- poboljšanje konkurentnosti putem modernizacije poljoprivednih gazdins-tava;
- bolje iskorišćavanje kapitala i ljudskih resursa;

- uvođenje novih tehnologija i inovacija;
- poboljšanje higijenskih uslova na farmama i podizanje kvaliteta proizvoda sa pozitivnim efektima na okolinu i dobrobit životinja.

Opis mjere

Podrška se daje u obliku kofinansiranja nabavke opreme i mehanizacije na poljoprivrednim gazdinstvima radi poboljšanja proizvodne tehnologije u različitim sektorima poljoprivrede, osim u pčelarstvu. Podržava se nabavka pojedinačne mehanizacije i opreme, određenih linija ili sektorski definisane mehanizacije i opreme.

Prednost imaju investicije koje mogu donijeti direktno i znatno poboljšanje stanja na poljoprivrednom gazdinstvu, u pogledu unapređivanja ekonomskih, kao i drugih aspekata proizvodnje. Taj kriterijum se provjerava na bazi osnovnih podataka o gazdinstvu koji su obavezni sastavni dio podnesenog zahtjeva za podršku.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti investicije. Za gazdinstva u područjima sa otežanim uslovima za poljoprivredu ili za mlade farmere podrška može iznositi do 40% vrijednosti investicije, a ako su ispunjena oba uslova do 50%.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva ili grupe gazdinstava koji ispunjavaju propisane kriterijume.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Investicije u poljopr. opremu i mehanizaciju	Poljoprivredna mehanizacija i oprema za različite namjene – grupe proizvođača	-	-	169.536	209.801	170.000

Podrška je u 2006. i 2007. predstavljala kofinansiranje sa donatorskim sredstvima (USAID) do 25% vrijednosti projekata koji su odobravani po proceduri agencija za implementaciju, CHF na sjeveru i IRD na jugu CG.

U 2008. podrška se odnosila na učešće u nabavci opreme i mehanizacije za uspostavljanje i funkcionisanje mašinskih prstenova (do 50% vrijednosti) za proizvodnju specifičnih žitarica

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009	NP- Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009	2010	2011	2012	2013	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije u poljoprivrednu opremu i mehanizaciju	550	600	725	850	975	1.100	4.250
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*13,0*	*12,7*	*13,3*	*13,8*	*14,1*	*14,4*	*13,8*

Nacionalnim programom proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja (2009-2013), predviđena je i donatorska podrška (IPARD) investicijama u poljoprivrednu opremu i mehanizaciju, prema sljedećem planu (000 eura):

2011.	2012.	2013.	Ukupno
300	900	1.500	2.700

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera.

Selekciju projekata vrši Komisija Ministarstva, na osnovu objektivnih kriterijuma koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza (računi o plaćanju) o izvršenoj nabavci opreme i mehanizacije i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-2: INVESTICIJE U STOČARSKE FARME

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Stočarska proizvodnja u Crnoj Gori je, zbog nedostatka fizičkog kapitala i niske produktivnosti rada, nedovoljno efikasna. Moderan sistem proizvodnje u stočarstvu zasnovan je na kombinaciji dobrog genetskog potencijala stoke, efikasne i ekonomične proizvodnje stočne hrane, kao i odgovarajućih objekata i opreme za držanje stoke. Čak i ekstenzivni proizvodni sistemi zahtijevaju znatna kapitalna ulaganja. Veoma mali broj stočarskih objekata ispunjava minimalne uslove EU standarda u pogledu higijene, zaštite životne sredine (pogotovo nitratna direktiva), te dobrobiti i zaštite životinja. Brži razvoj relativno zaostalog stočarstva Crne Gore nije moguć bez snažnije podrške ulaganjima u rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih štala i pratećih objekata na stočarskim farmama.

Ciljevi

- poboljšanje konkurentnosti stočarstva putem cjelovite modernizacije proizvodnih objekata;
- bolje korišćenje kapitala i ljudskih resursa;
- uvođenje novih tehnologija i inovacija;
- ispunjavanje EU standarda koji se odnose na zaštitu životne sredine, održavanje visokog nivoa higijene, te dobrobit i zaštitu životinja.

Opis mjere

Podrška se daje prvenstveno za investicije u cjelovito podizanje stočarskih farmi: u izgradnju samih objekata, nabavku pripadajuće opreme za objekte, te u nabavku priplodne stoke. Projekti treba da omogućavaju značajno poboljšanje proizvodne tehnologije i ispunjavanje EU standarda (uslov za svaku podršku) u stočarstvu. Moguće su podrške projektima koji objedinjuju potreban fizički kapital ili dio njega. Podržava se adaptacija postojećih i izgradnja novih farmi uz davanje prednosti tipskim projektima, ako su oni racionalniji u pogledu realizacije ciljeva ove mjere.

Projekti treba da donesu direktno i znatno poboljšanje na poljoprivrednom gazdinstvu u pogledu unapređivanja ekonomskog stanja, kao i drugih aspekata proizvodnje. Taj kriterijum se provjerava na bazi osnovnih podataka o gazdinstvu i predočenog plana investicije, koji je obavezni sastavni dio podnesenog zahtjeva za podršku.

Podrška se daje u obliku kofinansiranja nabavke materijala za izgradnju, opreme, priplodne stoke, kao i plaćanja građevinskih radova na adaptaciji postojećih i izgradnji novih objekata.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti investicije. Za gazdinstva u područjima sa otežanim uslovima za poljoprivredu ili za mlade farmere podrška može iznosti do 40% vrijednosti investicije, a ako su ispunjena oba uslova do 50%.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva koja ispunjavaju kriterijume pojedinih tendera osim onih koji su u istoj godini dobili podršku za nabavku iste mehanizacije i opreme u okviru mjere I-1.

Implementacija u periodu 2004. – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Investicije u stočarske farme	Učešće u nabavci kvalitetne priplodne stoke (do 20% nab. vrijednosti grla)	-	-	52.980	65.563	100.000
	Investicije na stočarskim farmama, uključujući podršku unapređivanju proizvodnje mlijeka na govedarskim farmama i osavremenjivanje tehnologije na svinjarskim farmama	-	-	91.126	112.768	332.000
	Prestrukturiranje farmi – kofinansiranje donatorskih projekata (MEDNEM projekat podrške mljekarskom sektoru na sjeveroistoku CG)	25.495	35.692	31.868	47.165	58.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009.	NP- Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije u stočarske farme	670	720	783	846	909	972	4.230
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*15,8*	*15,2*	*14,3*	*13,7*	*13,2*	*12,7*	*13,7*

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera.

Selekciju projekata vrši komisija Ministarstva, na osnovu objektivnih kriterijuma koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-3: PODIZANJE VIŠEGODIŠNJIH ZASADA I IZGRADNJA ZAŠTIĆENIH PROSTORA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Obnova postojećih i podizanje novih višegodišnjih zasada i izgradnja zaštićenih prostora predstavlja temeljni uslov za savremenu proizvodnju voća, grožđa, maslina i povrća. Crna Gora ima povoljne prirodne uslova za tu vrstu proizvodnje, ali su oni, zbog nesposobnosti poljoprivrednih gazdinstava da u dovoljnom obimu samostalno u cjelosti finansiraju investicije u tim sektorima poljoprivrede, slabo iskorišćeni. Tehnologija proizvodnje i izbor sorti zaostaju za savremenom praksom sa negativnim posljedicama na konkurentnost. Putem podrške investicijama u tim sektorima poljoprivrede omogućava se aktiviranje razvojnog potencijala.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti proizvođača voća, grožđa, maslina i povrća putem obnove postojećih i podizanja novih višegodišnjih zasada i izgradnje zaštićenog prostora;
- bolje korišćenje prirodnih resursa;

- uvođenje novih sorti, tehnologija i inovacija;
- unapređivanje izgleda pejzaža;
- smanjivanje rizika od požara i održavanje prirodnih resursa.

Opis mjere

Podrška se daje za investicije u podizanje novih i revitalizaciju postojećih voćnjaka, vinograda i mislinjaka, kao i za investicije za proizvodnju sadnica za te zasade. Predmet podrške mogu biti: analiza i priprema zemljišta, sadnice, sadnja i podizanje višegodišnjeg zasada. Takođe, podržava se izgradnja zaštićenih prostora (priprema zemljišta, nabavka opreme i izgradnja zaštićenih prostora).

Prednost imaju projekti koji mogu donijeti direktno i znatno poboljšanje na poljoprivrednom gazdinstvu, u pogledu unapređivanja ekonomskog stanja, kao i drugih aspekata proizvodnje. Taj kriterijum se provjerava na bazi osnovnih podataka o gazdinstvu i predočenog plana investicije koji je obavezni sastavni dio podnesenog zahtjeva za podršku.

Maksimalno učešće sredstava iz javnih izvora iznosi 30% vrijednosti investicije. Za gazdinstva u područjima sa otežanim uslovima za poljoprivredu ili za mlade farmere podrška može iznosti do 40% vrijednosti investicije, a ako su ispunjena oba uslova do 50%.

Ukoliko se višegodišnji zasadi zasnivaju na zapuštenim i opožarenim zemljištima, koji uz to mogu imati još i druge važne funkcije (na primjer smanjivanje mogućnosti pojave požara i sl.) podrška može iznositi do 70%.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva i organizacije proizvođača koji ispunjavaju propisane kriterijume.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
A) Zaštićeni prostor	Podrška modernizaciji i opremanju zaštićenih prostora za proizvodnju povrća	-	-	-	180.000	200.000
B) Višegodišnji zasadi	Prestrukturiranje vinogradarskog sektora, uključujući podršku za sadnice autohtonih sorti vinove loze i preradu grožđa	35.000	40.000	131.788	169.338	260.000
	Prestrukturiranje maslinjaka, podrška za sadnice i mehanizaciju	30.000	30.000	110.000	170.000	210.000
	Prestrukturiranje voćnjaka, podrška proizvodnji sadnog materijala, iskorjenjivanje šarke i podrška za uzgoj smokava	15.000	80.000	175.000	170.000	236.500
	Razvoj malinarskog sektora	145.000	45.000	-	-	-
	Podrška prestrukturiranju voćarske proizvodnje – kofinansiranje donatorskih projekata	12.747	17.846	15.934	23.582	29.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009.	NP- Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Podizanje višegodišnjih zasada i izgradnja zaštićenih prostora	830*	994	1117	1240	1362	1.485	6.198
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*19,6*	21,0	20,5	20,1	19,7	19,5	20,1

Mjera se u 2009. realizuje u dvije odvojene podmjere:

a) podrška podizanju višegodišnjih zasada - 630.000 eura

b) podrška izgradnji i opremanju zaštićenih prostora – 200.000 eura

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera. Sadržaj tendera i način sprovođenja podrške postepeno se prilagođavaju praksi i zahtjevima EU.

Selekciju projekata vrše komisije Ministarstva, na osnovu objektivnih kriterijuma koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-4: INVESTICIJE VEZANE ZA ZEMLJIŠNU POLITIKU

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Kvalitet i plodnost zemljišta su među osnovnim uslovima za efikasnu poljoprivredu. Česta je pojava suša ili prevelika količina vode u zemljištu. Crna Gora, pored usitnjenog posjeda, ima i veliki udio zemljišta slabe plodnosti zbog samog pedološkog sastava zemljišta, prisustva kamena i drugih ograničenja (izlomljenost reljefa, zemljište na nagibu i sl.). Poljoprivredna gazdinstva nijesu u mogućnosti da sama finansiraju troškove regulisanja potreba u vodi i drugih investicija u zemljište. Veliki kao i mali projekti poboljšanja kvaliteta zemljišta mogu pozitivno uticati na proizvodnju i njenu ekonomičnost, uz strogo poštovanje principa zaštite životne sredine.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede putem poboljšanja zemljišta;
- bolje iskorišćavanje zemljišnih resursa;
- uvođenje novih tehnologija i inovacija;
- održavanje i poboljšanje zaštite životne sredine i prirodnih resursa.

Opis mjere

Podrška se obezbjeđuje za:

- velike projekte navodnjavanja i odvodnjavanja koji se odnose na određena područja i planiraju se, po pravilu, u okviru lokalne zajednice;
- male projekte zemljišnih operacija čiji su nosioci, po pravilu, pojedinačna gazdinstva.

Veliki projekti odnose se prvenstveno na uređivanje režima vode (navodnjavanje, odvodnjavanje), a mogu se dopunjavati i sa drugim zemljišnim operacijama koje imaju isti cilj. Osnov za finansijsku podršku je projektna dokumentacija koja sadrži tehničke i ekonomske parametre kao i parametre potrebne za procjenu uticaja zemljišnih operacija na okolinu.

Mali projekti odnose se na unapređivanje vodnog režima na pojedinim poljoprivrednim gazdinstvima, kalcifikaciju, melioracije, kontrolu kvaliteta zemljšta, poboljšanje plodnosti i druge vidove unapređivanja kvaliteta zemljišta. Projekti treba da donesu značajno poboljšanje proizvodne sposobnosti zemljišta. Taj kriterijum se provjerava na bazi osnovnih podataka o gazdinstvu i predočenog plana aktivnosti koji je obavezni sastavni dio podnesenog zahtjeva za podršku.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti investicije, odnosno realizovanog programa ili aktivnosti.

Korisnici

- Veliki projekti: lokalne zajednice, udruženja i grupe proizvođača ili građana.
- Manji projekti: poljoprivredna gazdinstva koja ispunjavaju definisane kriterijume osim onih koji su u istoj godini dobili podršku za iste namjene u okviru mjere I-3 (Investicije u podizanje višegodišnjih zasada).

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Investicije vezane za zemljišnu politiku	Podrška izgradnji sistema za navodnjavanje	-	-	211.921	262.252	400.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije vezane za zemljišnu politiku	300	340	361	383	404	425	1.913
Učešće u sredstvima Osovine I,%	*7,1*	7,2	6,6	6,2	5,9	5,6	6,2

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera.

Selekcija projekata vrši se na osnovu objektivnih kriterijuma, koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji, realizovanom projektu ili aktivnosti.

MJERA I-5: INVESTICIJE U PRERADU ANIMALNIH PROIZVODA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Razvoj crnogorske prerađivačke industrije animalnih proizvoda evidentan je u periodu poslije 2000. godine. Investira se u nove pogone, tehnologiju i modernizuje se proizvodnja. Trenutno je u funkciji veći broj manjih klanica, 7 pogona mesne industrije i 18 pogona u mljekarskom sektoru (mljekare i pogoni za proizvodnju sira).

Produktivnost i higijensko stanje se unapređuju, ali bez dodatnih i većih intervencija ta industrija ne može izdržati konkurenciju pri otvaranju tržišta, čime bi se posredno mogla ugroziti i primarna proizvodnja. Za zadovoljavanje zahtjevnih EU standarda na području životne sredine i bezbjednosti hrane potrebne su dodatne visoke investicije. Očiti su deficiti i u razvoju novih proizvoda, promociji i marketingu. Dodata vrijednost u preradi je relativno niska i ne omogućuje održivu poziciju na domaćem tržištu. Izvozni potencijal nije u potpunosti realizovan. Razvoj

prerađivačke industrije animalnih proizvoda je jedan od temeljnih uslova za razvoj stočarstva, kao najznačajnije grane crnogorske poljoprivrede. Potrebne su investicije u fizički kapital koji bi omogućio veću produktivnost rada, kao i u transfer i razvoj znanja u upravljanju i marketingu.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti prerade animalnih proizvoda putem cjelovite modernizacije proizvodnih i marketinških uslova sa ciljem stvaranja nove dodate vrijednosti;
- povećanje dodate vrijednosti u proizvodnji animalnih proizvoda putem povećavanja efikasnosti u preradi i marketingu;
- uvođenje novih tehnologija i inovacija, i otvaranje novih tržišnih mogućnosti;
- ispunjavanje EU standarda i ciljno poboljšanje kvaliteta, zaštite životne sredine i bezbjednosti hrane,
- jačanje veze sa primarnom proizvodnjom.

Opis mjere

Podrška za povećanje dodate vrijednosti u prerađivačkoj industriji animalnih proizvoda obuhvata investicije u preradu i marketing postojećih proizvoda, kao i u razvoj novih proizvoda, procesa i tehnologija. Svi projekti moraju u cjelini dokazati ispunjavanje EU standarda na području bezbjednosti hrane i očuvanja okoline (uslov za svaku podršku). Podržavaju se projekti cjelovitih ili parcijalno zaokruženih rješenja u preradi i marketingu. Predmet kofinansiranja su nabavka materijala, opreme, mehanizacije, kao i građevinski radovi na adaptaciji postojećih ili izgradnji novih objekata, patenti i licence, izrada tehničke dokumentacije, marketinške analize i troškovi razvoja novih proizvoda.

Ekonomska opravdanost projekta dokazuje se biznis planom koji je obavezni sastavni dio podnesenog zahtjeva za podršku. Biznis plan treba da sadrži elemente tehničke specifikacije projekta, specifikacije u pogledu ispunjavanja higijenskih uslova i uslova očuvanja okoline, organizacije i korišćenja domaćih proizvodnih resursa u stočarstvu, kao i mogućnosti marketinga na domaćem i izvoznom tržištu. Prednost imaju projekti koji direktno podstiču razvoj primarne stočarske proizvodnje u regionalnom i nacionalnom kontekstu.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti investicije.

Korisnici

Mikro, mala i srednja preduzeća koja ispunjavaju propisane kriterijume.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Investicije u preradu animalnih proizvoda	Podrška investicijama u preradu animalnih proizvoda – kofinansiranje donatorskih projekata	25.495	35.692	31.868	47.165	58.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije u preradu animalnih proizvoda	670	795	954	1113	1272	1.431	5.565
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*15,8*	16,8	17,5	18,0	18,4	18,8	18,0

Nacionalnim programom proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja, predviđena je donatorska podrška (IPARD) investicijama u preradu animalnih proizvoda, prema sljedećem planu (000 eura):

2011.	2012.	2013.	Ukupno
280	840	1.400	2.520

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera.

Selekcija projekata vrši se na osnovu objektivnih kriterijuma, koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-6: INVESTICIJE ZA ČUVANJE, PAKOVANJE I PRERADU BILJNIH PROIZVODA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Jedan od važnih uslova za razvoj biljne proizvodnje, naročito u sektoru povrtarstva i voćarstva, jeste dobro razvijena tržišna infrastruktura koja omogućava skladištenje i čuvanje svježih proizvoda za tržište i time smanjuje sezonski karakter tih proizvoda. Mogućnost plasmana svježih proizvoda kroz duži vremenski period, kao i prerada tih proizvoda, mogu značajno povećati dodatu vrijednost u biljnoj proizvodnji sa pozitivnim uticajem na konkurentnost tih sektora. U Crnoj Gori tržišna infrastruktura je slabo razvijena. Broj i kapaciteti hladnjača su veoma ograničeni, a poseban je problem nedostatak prerađivačkih kapaciteta u ovoj oblasti. Dodata vrijednost u biljnoj proizvodnji je zbog toga relativno niska i ne omogućuje dugoročno održivu poziciju na domaćem tržištu. Izvozni potencijali su samo djelimično iskorišćeni.

Za ispunjavanje visokih standarda savremenog tržišta u pogledu kvaliteta, kvantiteta i bezbjednosti hrane potrebna su veća ulaganja, koja se ne mogu realizovati bez značajne podrške iz javnih sredstava. Potrebne su investicije u fizički kapital koji će omogućiti veću produktivnost rada, kao i u transfer i razvoj znanja u upravljanju i marketingu.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti prerade biljnih proizvoda putem cjelovite modernizacije proizvodnih i marketinških uslova;
- povećanje dodate vrijednosti u proizvodnji biljnih proizvoda putem povećavanja efikasnosti u preradi i marketingu;
- uvođenje novih tehnologija, inovacija i otvaranje novih tržišnih mogućnosti;
- ispunjavanje EU standarda i ciljno poboljšanje kvaliteta i bezbjednosti hrane,
- jačanje veze sa primarnom proizvodnjom.

Opis mjere

Podrška se daje za investicije koje iskazuju povećanje dodate vrijednosti u sljedećim segmentima: u logistici pri otkupu, čuvanju, preradi, pakovanju i marketingu proizvoda, kao i za investicije u razvoj novih proizvoda, procesa i tehnologija. Podržavaju se projekti cjelovitih ili parcijalno zaokruženih rješenja. Kofinansira se: nabavka materijala, opreme, mehanizacije, kao i građevinski radovi na adaptaciji postojećih i izgradnji novih objekata, patenti, licence, izrada tehničke dokumentacije, marketinške analize i razvoj novih proizvoda.

Svi projekti moraju u cjelini dokazati ispunjavanje EU standarda (uslov za svaku podršku). Potencijalni korisnici podrške treba da predlože jasan biznis plan, kojim se dokazuje ekonomska opravdanost projekta i koji treba da sadrži elemente tehničke specifikacije projekta, specifikacije u pogledu ispunjavanja higijenskih i uslova očuvanja okoline, organizacije i korišćenja domaćih proizvodnih resursa biljne proizvodnje, kao i mogućnosti marketinga na domaćem i izvoznom tržištu. Prednost se daje projektima koji direktno utiču na razvoj domaće primarne biljne proizvodnje.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti projekta.

Korisnici

Mikro, mala i srednja preduzeća koja ispunjavaju propisane kriterijume.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Investicije u preradu biljnih proizvoda	Podrška investicijama za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda	-	-	185.430	229.470	350.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije za čuvanje, pakovanje i preradu biljnih proizvoda	670	700	805	910	1015	1.120	4.550
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*15,8*	14,8	14,7	14,7	14,7	14,7	14,7

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi tendera.

Selekcija projekata vrši se na osnovu objektivnih kriterijuma, koji su sastavni dio tendera.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-7: INVESTICIJE U PRERADU NA PORODIČNIM GAZDINSTVIMA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Crnogorska ruralna područja imaju dugu tradiciju u preradi različitih animalnih i biljnih proizvoda u domaćinstvu. Proizvodi, kao što su: sir, mesne prerađevine, različita pića, prerađevine od voća i povrća, predstavljaju važan dio ruralne ekonomije i doprinose unapređivanju ekonomskog položaja porodičnih gazdinstava. Postoje raspoloživi potencijali koji mogu obogatiti ponudu lokalnih proizvoda i omogućiti zapošljavanje seoske radne snage, pa i održavanje seoske

infrastrukture. Ti proizvodi znače i mogućnost povećavanja dodate vrijednosti poljoprivredne proizvodnje, posebno plasmanom tih proizvoda kroz turizam.

Pristup tržištu i zadovoljavanje potreba savremenog potrošača zahtijevaju prilagođavanje obima i kvaliteta, a posebno higijenskih standarda proizvoda, kao i usaglašavanje sa EU standardima u oblasti očuvanja životne sredine i bezbjednosti hrane. Potrebne su investicije u fizički kapital koji bi omogućio veću produktivnost rada, kao i u razvoj tehnologija i transfer znanja u proizvodnju.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti porodičnih gazdinstava;
- povećanje dodate vrijednosti poljoprivrednih proizvoda povećavanjem efikasnosti u preradi i marketingu;
- uvođenje novih tehnologija i inovacija i otvaranje novih tržišnih mogućnosti;
- poboljšanje kvaliteta proizvoda uz ispunjavanje EU standarda u oblasti bezbjednosti hrane i zaštite životne sredine,
- očuvanje proizvodnje tradicionalnih proizvoda,
- obogaćivanje turističke ponude specifičnim i rijetkim proizvodima visokog kvaliteta.

Opis mjere

Podrška se daje za investicije u preradu animalnih i biljnih proizvoda, uključujući i proizvode sakupljanja (ljekobilje, gljive, šumsko voće i sl.) Pravo na podršku imaju porodična poljoprivredna gazdinstva, koja se bave preradom kao dopunskom djelatnošću i grupe proizvođača koji se ujedine za preradu određenih poljoprivrednih proizvoda (sirovina) sa porodičnih gazdinstava.

Podržavaju se investicije u preradu i marketing postojećih proizvoda, kao i u razvoj novih proizvoda, procesa i tehnologija. Svi projekti moraju u cjelini dokazati ispunjavanje EU standarda (uslov za svaku podršku), koji važe za preradu na poljoprivrednim gazdinstvima. Kofinansira se: nabavka materijala, opreme, mehanizacije, kao i građevinski radovi na adaptaciji postojećih i izgradnji novih objekata.

Podržavaju se investicije koje ne prevazilaze propisima određeni maksimalni kapacitet i donose minimalno 1000 € dodate vrijednosti godišnje. Taj kriterijum se provjerava na bazi biznis plana koji je obavezni sastavni dio zahtjeva za podršku. Biznis plan treba da sadrži osnovne podatke o gazdinstvu, odnosno organizaciji proizvođača, elemente tehničke specifikacije projekta, specifikacije u pogledu ispunjavanja higijenskih i uslova očuvanja okoline, organizacije i korišćenja sopstvenih proizvodnih resursa kao i nabavke poljoprivrednih proizvoda.

Maksimalno učešće javnih sredstava iznosi 30% vrijednosti investicije. Za gazdinstva u područjima sa otežanim uslovima za poljoprivredu ili za mlade farmere podrška može iznosti do 40% vrijednosti investicije, a ako su ispunjena oba uslova do 50%.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstava sa dopunskim djelatnostima prerade poljoprivrednih proizvoda i organizacije proizvođača, koje ispunjavaju propisane kriterijume.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nije bilo mjera za podršku investicijama za preradu poljoprivrednih proizvoda na porodičnim gazdinstvima u okviru prve osovine Politike ruralnog razvoja u periodu 2004-2008. Prvi put je podrška u okviru ove osovine uvedena u tekućoj, 2009. godini.

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Investicije u preradu na porodičnim gazdinstvima	70	70	153	235	318	400	1.175
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*1,7*	1,5	2,8	3,8	4,6	5,2	3,8

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi zahtjeva potencijalnih korisnika.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA I-8: ORGANIZACIJE PROIZVOĐAČA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Crnogorsku poljoprivredu karakteriše usitnjen posjed i veliki broj malih proizvođača, koji manji dio svojih proizvoda prodaju na organizovanom tržištu, a ostalo ili direktno prodaju ili troše u domaćinstvu.

Zajednički organizovanom prodajom i/ili preradom može se znatno bolje iskoristiti proizvodni potencijal i jačati tržišna struktura. Sve to za krajnji rezultat ima podizanje konkurentnosti poljoprivrede. Organizacije proizvođača mogu i dodatno stimulisati članove za tržišnu proizvodnju.

Ciljevi:

- podrška inicijativi poljoprivrednika da se udruže i sarađuju na proizvodnim i tržišnim aktivnostima;
- jačanje tržišne infrastrukture za poljoprivredu;
- smanjivanje proizvodnih troškova i povećanje dodate vrijednosti poljoprivrednih proizvoda.

Opis mjere

Podrška se daje za osnivanje i funkcionisanje organizacija proizvođača. Pravo na podršku imaju organizovane grupe proizvođača koje ispunjavaju zakonske uslove i koje registruje Ministarstvo poljoprivrede. Podrška se daje prvih 5 godina od osnivanja u obliku godišnjeg granta za pokrivanje troškova formiranja i administrativnih troškova funkcionisanja proizvođačke organizacije. U fiksne troškove ubrajaju se troškovi prilagođavanja proizvodnje članova na tržišne uslove, troškovi plasiranja proizvoda na tržište, koji uključuju pripremu i organizaciju prodaje, kao i obezbjeđivanje zajedničkih pravila i informacija o proizvodnji, kvalitetu i potražnji. Iznos granta određuje se u procentu od tržišnog prometa poljoprivrednih proizvoda kojeg ostvari pojedina organizacija proizvođača i on iznosi najviše 5% u prvoj i drugoj godini, 4% u trećoj, 3% u četvrtoj i 2% u petoj godini.

Korisnici

Organizacije proizvođača registrovane kod Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Organizacije proizvođača	Podrška reformi zadrugarstva i drugih vidova organizovanja poljoprivrednika	60.000	60.000	70.000	70.000	110.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudzet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Organizacije proizvođača	145	165	182	198	215	231	990
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*3,4*	3,5	3,3	3,2	3,1	3,0	3,2

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi zahtjeva potencijalnih korisnika.

Osnov za obračun i isplatu podrške su evidencije o ostvarenom prometu proizvoda i usluga koje dostavljaju registrovane organizacije proizvođača.

Prava ostvarena po osnovu prometa u godini n isplaćuju se u prvoj polovini godine n+1.

MJERA I-9: UNAPREĐIVANJE KVALITETA PROIZVODA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Kvalitet proizvoda je važan element tržišne uspješnosti i konkurentnosti u poljoprivredi. Privatne organizacije razvijaju sopstvene tržišne oznake da bi postigle prepoznatljivost i veći uspjeh na tržištu.

Veću efikasnost moguće je ostvariti vertikalnim integrisanjem poljoprivredne proizvodnje i prerade u jedinstvene šeme kvaliteta. Na taj način je moguće garantovati i veći nivo slijedljivosti proizvoda, što postaje sve važnije sa stanovišta potrošača.

U crnogorskoj poljoprivredi i prerađivačkoj industriji načinjeni su važni koraci u pravcu uspostavljanja savremenih sistema politike kvaliteta, ali su za jačanje konkurentnosti potrebni dalji još intenzivniji koraci. Viši kvalitet moguće je postizati garantovanjem dodatnih elemenata, od različitih oblika zaštite geografskog porijekla i geografskih oznaka, pa sve do organskih proizvoda. Ti sistemi su pod posebnom zvaničnom zaštitom i nadzorom. Kvalitetan proizvod treba da je praćen i adekvatnim marketingom. Informacije o visokom kvalitetu proizvoda mogu dodatno privući potrošača.

Crna Gora ima znatan potencijal u proizvodnji proizvoda višeg kvaliteta, ali je on za sada još nedovoljno korišćen. Podsticaji podizanju kvaliteta proizvoda i uspostavljanju šema za postizanje viših standarda, pogotovo uz povezivanje primarne proizvodnje i prerade, mogu u znatnoj mjeri povećati mogućnosti plasmana poljoprivredno prehrambenih proizvoda na domaćem tržištu, naročito preko turizma.

Ciljevi:

- poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i prerade;

- unapređivanje kvaliteta proizvoda;
- stimulisanje poljoprivrednih gazdinstava da se udružuju u šeme kvaliteta.

Opis mjere

Podrška se obezbjeđuje za:

- uvođenje sistema praćenja kvaliteta i šema kvaliteta;
- uključivanje poljoprivrednih proizvođača u registrovane šeme kvaliteta.

Podrška za uvođenje sistema praćenja kvaliteta i šema kvaliteta odnosi se na troškove uvođenja i certifikacije HACCP programa integrisanog sa sistemom upravljanja kvalitetom i na troškove uvođenja šema kvaliteta u saradnji između primarne proizvodnje i prerade vezane za razvoj proizvoda, tehnologiju i marketing (pripremni radovi, uključujući dizajn, testiranje i sve druge aktivnosti u početnoj fazi). Prednost imaju tradicionalni, specifični i prepoznatljivi proizvodi, kao i organski proizvodi. Podrška se daje u obliku kofinansiraja na bazi predloženog programa aktivnosti i iznosi najviše 40% ukupnih troškova uvođenja i certifikacije.

Podrška uključivanju poljoprivrednih proizvođača u registrovane šeme kvaliteta odnosi se na troškove uvođenja šeme kvaliteta na nivou gazdinstava vezane za uvođenje standarda i slijedljivosti, certifikaciju i participaciju u šemi i daje se za prvih 5 godina od uključivanja.

Ta podrška ima oblik standardizovanog plaćanja po poljoprivrednom gazdinstvu i u 2009. iznosi najviše 1200 € za organsku poljoprivredu i 600 € za uključivanje u druge šeme kvaliteta. Od 2010. godine, visina podrške određuje se na bazi objektivnih kriterijuma u zavisnosti od vrste šeme kvaliteta.

Korisnici

- Privredni subjekti sa djelatnošću proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda koji uvode različite sisteme i šeme kvaliteta;
- Poljoprivredna gazdinstva koja se uključe u registrovane šeme kvaliteta.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Unapređivanje kvaliteta proizvoda	Uvođenje standarda kvaliteta i bezbjednosti hrane			120.000	140.000	200.000
	Program razvoja organske poljoprivrede	60.000	56.191	60.000	80.000	75.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Unapređivanje kvaliteta proizvoda	241	248	272	297	322	347	1.485
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*5,7*	5,2	5,0	4,8	4,7	4,6	4,8

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika. Način sprovođenja podrške postepeno se prilagođava praksi i zahtjevima EU.

Osnov za obračun i isplatu podrške su izveštaji o sprovedenim aktivnostima i evidencije certifikacionih tijela.

MJERA I-10: PROMOTIVNE I INFORMATIVNE AKTIVNOSTI

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Jedna je od karakteristika crnogorske poljoprivrede da tržištu nudi veoma razvnovrsnu paletu proizvoda, ali u malim serijama. Često potrošači nemaju dovoljno informacija o tim proizvodima, posebno turisti koji dolaze u Crnu Goru, kao i potrošači van Crne Gore. S druge strane, usitnjeni proizvođači i prerađivačka industrija nijesu u mogućnosti da samostalno promovišu sopstvene proizvode.

Nedostatak ekonomije obima može se nadomjestiti sa podržanom generičkom promocijom, kao i sa promovisanjem odgovarajućih tržišnih niša za specifične proizvode. Stoga je potrebno i dalje izvoditi ciljnu podršku i intenzivirati rad na promociji i marketingu crnogorskih proizvoda.

Ciljevi:

- jačanje konkurentnosti putem promocije crnogorskih poljoprivrednih proizvoda u zemlji i inostranstvu,
- uspostavljanje i jačanje veze između turizma i poljoprivrede.
- podizanje svijesti potrošača o kvalitetu proizvoda.

Opis mjere

Mjera se sprovodi kroz podršku raznim vidovima promotivnih kampanja: organizovanje i učašće na lokalnim i međunarodnim sajmovima, izložbama i drugim manifestacijama, reklamiranje putem različitih komunikacijskih kanala, kampanja Made in Montenegro, informativne i edukativne aktivnosti za potrošače.

Prednost imaju aktivnosti promocije i informisanja u okviru registrovanih šema kvaliteta koje ukazuju na specifičnosti proizvoda u pogledu njihovog kvaliteta, proizvodne metode ili doprinosa smanjenju štetnih uticaja na okolinu. Podrška se daje u obliku kofinansiranja na bazi predloženog programa aktivnosti i iznosi najviše 50% ukupne vrijednosti programa.

Korisnici

Subjekti koji se bave proizvodnjom i preradom poljoprivrednih proizvoda, lokalne zajednice, nevladine oganizacije.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Promotivne i informativne aktivnosti	Međunarodni, nacionalni i regionalni sajmovi, lokalne manifestacije, edukativne i promotivne kampanje	120.000	30.000	127.000	140.000	140.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 1: Mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede							
Promotivne i informativne aktivnosti	95	104	107	109	112	114	546
Učešće u sredstvima Osovine I, %	*2,2*	2,2	2,0	1,8	1,6	1,5	1,8

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika i dostavljenih programa.

II) MJERE ZA ODRŽIVO GAZDOVANJE PRIRODNIM RESURSIMA

MJERA II-1: PODRUČJA SA OGRANIČENIM MOGUĆNOSTIMA ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU

Pravna osnova

- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju Crne Gore (Sl. list CG, broj 56/09)

Razlozi za implementaciju

Crna Gora ima na većem dijelu teritorije veoma nepovoljne uslove za poljoprivrednu proizvodnju, pogotovo u planinskim područjima, kao i u područjima krša. Nadmorska visina, reljef i klimatski uslovi, zajedno sa niskom produktivnošću zemljišta i drugim prirodnim ograničenjima, povećavaju troškove i smanjuju prihod poljoprivrednih gazdinstava u tim područjima. Zbog lošijeg ekonomskog položaja i manje konkurentnosti uslovljenje prirodnim ograniče-njima na tim područjima, trend smanjivanja korišćenja poljoprivrednog zemljišta je izraženiji, a opasnost depopulacije veća. Napuštanje poljoprivredne proizvodnje ima negativne uticaje i na životnu sredinu i izgled pejzaža.

Iako se u dosadašnjem periodu nastojalo podržati ta područja različitim mjerama, one nijesu bile sistematične zbog nedostatka ključnih evidencija o zemljištu i njegovim karakteristikama. Za definisanje specifičnih mjera podrške područjima sa otežanim uslovima potrebno je najprije izraditi klasifikaciju teritorijalno opredijeljenih područja prema prirodnim ograničenjima. To je veoma složen zadatak i jedan od prioritetnih u sprovođenju Strategije razvoja poljoprivrede, a važan je i za evropske integracije. Uvođenje podrške prije obavljanja klasifikacije nije racionalno.

Za implementaciju podrške u obliku plaćanja po hektaru potrebna je i evidencija korišćenja poljoprivrednog zemljišta u digitalnoj tehnici. Za obavljanje priprema za primjenu ove u potpunosti harmonizovane mjere sa zahtjevima EU do ulaska Crne Gore u EU trebalo bi obezbijediti donatorsku pomoć.

Ciljevi:

- održivo korišćenje raspoloživih resursa poljoprivrednog zemljišta na područjima sa otežanim uslovima za poljoprivrednu proizvodnju;
- sprečavanje depopulacije kroz očuvanje poljoprivrednih gazdinstava na tim područjima;
- zaštita i unapređivanje životne sredine;
- veća proizvodnja specifičnih crnogorskih proizvoda.

Opis mjere

Podrška se vezuje za klasifikaciju teritorijalno opredijeljenih područja prema prirodnim uslovima za poljoprivrednu proizvodnju. Kriterijumi za klasifikaciju u različita područja sa otežanim uslovima su: nadmorska visina koja bitno utiče na dužinu vegetacije, nagib terena koji ograničava upotrebu mehanizacije, otežana dostupnost terena i kombinacija tih faktora, kao i druga važna prirodna ograničenja (npr. plodnost zemljišta, klimatski uslovi, mogućnosti korišćenja zemljišta).

Visina podrška određuje se na bazi objektivnih kriterijuma i njome se nadoknađuju dodatni troškovi i/ili izgubljeni prihod poljoprivrednih gazdinstava u relaciji sa ograničenjima za proizvodnju na određenom području. Podrška se po pravilu daje u obliku plaćanja po hektaru korišćenog poljoprivrednog zemljišta na bazi zvanične zemljišne evidencije. U prelaznom periodu, tj. do uspostavljanja evidencije, podrška može imati oblik plaćanja po uslovnom grlu stoke. Za obračun se uzimaju sve vrste i kategorije preživara i konji, koje se drže na gazdinstvu najmanje 6 mjeseci.

Napomena: Mjera se uvodi po sticanju uslova za njenu punu implementaciju, od 2013.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom na opredijeljenim područjima sa ograničenim mogućnostima i obavežu se da će nastaviti proizvodnju barem sljedećih 5 godina.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nije bilo mjera za podršku područjima sa ograničenim mogućnostima za poljoprivrednu proizvodnju u okviru druge osovine Politike ruralnog razvoja, u periodu 2004-2008. Prema Nacionalnom programu, podrška će biti uvedena u 2013. godini.

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima							
Područja sa ograničenim mogućnostima za poljoprivredu	0	0	0	0	0	3.733	3.733
Učešće u sredstvima Osovine II, %	0	0	0	0	0	64,4	35,3

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede će biti odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera će se sprovoditi na bazi godišnjih aplikacija potencijalnih korisnika. Sadržaj aplikacije i način sprovođenja podrške postepeno će se prilagođavati praksi i zahtjevima EU.

MJERA II-2: OČUVANJE I ODRŽIVO KORIŠĆENJE GENETIČKIH RESURSA U POLJOPRIVREDI

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Crna Gora, kao rijetko koja država, na relativno maloj površini raspolaže bogatim i raznovrsnim živim svijetom – biodiverzitetom. Izuzetno je bogat i genetički fond biljaka i životinja u poljoprivredi, koji se ogleda u velikom broju sorti i rasa, a naročito autohtonih populacija biljaka i životinja koje se koriste za proizvodnju hrane. Ta činjenica obavezuje državu da se biodiverzitetu u oblasti poljoprivrede pokloni dužna pažnja. U tom pravcu su učinjeni važni koraci: u 2007. usvojen je Nacionalni program očuvanja genetičkih resursa u poljoprivredi (2009–2013), a potom i Akcioni plan za njegovu implementaciju. Tim dokumentima Crna Gora se obavezuje da pitanja očuvanja i održivog korišćenja genetičkih resursa u biljnoj proizvodnji i stočarstvu uskladi sa međunarodnim konvencijama i principima. Implementacija ovih dokumenata zahtijeva i odgovarajuću finansijsku podršku iz budžeta, koja se u formi direktnih plaćanja po ha ili grlu usmjerava za stimulisanje poljoprivrednih gazdinstava da održavaju genetičke resurse.

Ciljevi:

- očuvanje i održivo korišćenje ugroženih autohtonih i lokalnih vrsta i rasa stoke, te biljnih vrsta koje su ugrožene genetskom erozijom;
- doprinos očuvanju ukupnog biodiverziteta;
- jačanje svijesti o genetičkim resursima kao nacionalnoj vrijednosti Crne Gore, te doprinos njenoj afirmaciji kao ekološke države;

- očuvanje i unapređivanje pejzaža.

Opis mjere

Podrška se daje za držanje stoke i gajenje bilja koji su uključeni u Akcioni plan za očuvanje i održivo korišćenje genetičkih resursa u poljoprivredi. Podrška obuhvata:

- u stočarstvu: držanje buše u govedarstvu; zetske žuje, sore, pivske pramenke i ljabe u ovčarstvu; domaće balkanske koze; domaćeg brdskog konja, magarca;
- u biljnoj proizvodnji: uzgoj autohtonih sorti vinove loze, voćnih vrsta, ratarskih i povrtarskih kultura i krmnog bilja.

Podrška ima oblik plaćanja po grlu za držanje stoke, odnosno po hektaru za gajenje bilja. U 2009. ta podrška iznosi najviše 60 € po uslovnom grlu i 130 € po ha.

Od 2010. podrška se određuje na bazi objektivnih kriterijuma i njome se nadoknađuju dodatni troškovi i/ili izgubljeni prihod poljoprivrednih gazdinstava zbog držanja stoke određene rase i gajenja bilja određene sorte u skladu sa preuzetim obavezama.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva koja dobrovoljno prihvataju da barem 5 godina realizuju preuzete obaveze.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi	Premije za gajenje autohtonih rasa stoke	-	-	-	23.000	25.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima							
Očuvanje genetičkih resursa u poljoprivredi	80	100	195	290	385	480	1.450
Učešće u sredstvima Osovine II, %	*12,8*	*15,0*	*19,2*	*21,2*	*22,4*	*8,3*	*13,7*

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Terenske poslove implementacije Ministarstvo ugovorom prenosi na Biotehnički fakultet, koji se pridržava smjernica iz Akcionog plana za implementaciju Nacionalnog programa očuvanja genetičkih resursa u poljoprivredi (2009–2013). Nakon obavljenog terenskog posla, Biotehnički fakultet podnosi Ministarstvu izvještaj sa spiskom farmera koji su ostvarili pravo na podršku.

MJERA II-3: ORGANSKA POLJOPRIVREDA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)

- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Proizvodni sistemi u poljoprivredi Crne Gore uglavnom su ekstenzivni i relativno se jednostavno mogu uključiti u program ograničene upotrebe zaštitnih sredstava, mineralnih đubriva i drugih uslova nadstandardnih tehnologija, kakva je, prije svega, organska proizvodnja. To znači da postoji veliki potencijal da se znatan dio poljoprivrede prilagodi proizvodnim tehnologijama koje omogućuju održivu upotrebu poljoprivrednog zemljišta, a time i dugoročnu zaštitu prirodnih resursa i okoline. Podsticanje tehnologija koje prate ekološke ciljeve može pridonijeti i povećanju obima proizvodnje u okviru šema kvaliteta i time odgovoriti na rastuću domaću i inostranu potražnju za ekološki prihvatljivim proizvodima.

Ciljevi:

- održivo gazdovanje prirodnim resursima;
- smanjenje negativnih uticaja poljoprivrede na okolinu;
- očuvanje biodiverziteta;
- podizanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda;
- doprinos afirmaciji Crne Gore kao ekološke države.

Opis mjere

Podrška se daje za organsku proizvodnju u bilo kom segmentu poljoprivrede. Proizvođači treba da poštuju pravila koja su definisana zakonskom regulativom za određen proizvodni sistem. Podrška ima oblik plaćanja po hektaru ili po uslovnom grlu stoke i u 2009. iznosi najviše 120 € po ha za ratarske kulture, 220 € po ha za povrće i višegodišnje zasade i 40 € po uslovnom grlu stoke.

Od 2010. visina podrške određuje se na bazi objektivnih kriterijuma i njome se nadoknađuju dodatni troškovi i/ili izgubljeni prihod poljoprivrednih gazdinstava zbog ograničenja vezanih za preuzete obaveze.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva koja dobrovoljno prihvataju da barem 5 godina realizuju preuzete obaveze.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nije bilo mjera za podršku organskoj poljoprivrednoj proizvodnji u okviru druge osovine Politike ruralnog razvoja u periodu 2004-2008. Prvi put je podrška u okviru ove osovine uvedena u tekućoj 2009. godini.

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima							
Organska proizvodnja	165	165	281	396	512	627	1.980
Učešće u sredstvima Osovine II, %	*26,4*	*24,8*	*27,7*	*29,0*	*29,8*	*10,8*	*18,7*

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih prijava potencijalnih korisnika. Sadržaj prijave i način sprovođenja podrške postepeno se prilagođavaju praksi i zahtjevima EU.

MJERA II-4: ODRŽIVO KORIŠĆENJE PLANINSKIH PAŠNJAKA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Crna Gora je veoma bogata planinskim pašnjacima, koji se tradicionalno koriste putem ekstenzivnog gajenja stoke (goveda, ovaca i koza) za proizvodnju mlijeka i mesa. Planinski pašnjaci su, uključujući i katune na njima, posebno bogatstvo koje doprinosi očuvanju biodiverziteta (specifična flora i fauna, korišćenje prilagođenih lokalnih rasa), a ima i poseban ekonomski značaj. Taj sistem omogućuje proizvodnju tradicionalnih proizvoda (različite vrste sireva, skorup i drugi mlječni proizvodi, jagnjeće i druge vrste mesa i dr.) koji imaju i važnu ulogu u crnogorskoj nacionalnoj kuhinji. Prema raspoloživim podacima, u Crnoj Gori postoji oko 500 katuna od kojih se i danas znatan broj koristi, ali sa mnogo manjim brojem stoke.

U posljednje vrijeme smanjuje se broj seoskih domaćinstava koja praktikuju ovaj vid držanja stoke, tako da se ovaj sistem korišćenja planinske paše smanjuje sa svim negativnim posljedicama koje to prate. Očuvanje planinskih pašnjaka i katunskog načina stočarenja veoma je važno i sa stanovišta očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Direktna podrška po grlu stoke koja se izdiže na katune i koristi planinsku pašu može stimulisati poljoprivredna gazdinstva da sačuvaju i dalje razvijaju taj sistem proizvodnje.

Ciljevi:

- očuvanje i racionalno korišćenje prirodnih resursa;
- održivo gazdovanje poljoprivrednim zemljištem;
- zaštita životne sredine;
- očuvanje biodiverziteta;
- očuvanje prirodne i kulturne baštine;
- očuvanje tradicionalnih proizvoda.

Opis mjere

Podrška se daje poljoprivrednim gazdinstvima koja najmanje dva mjeseca u godini drže stoku na katunima.

Podrška ima oblik plaćanja po uslovnom grlu. Za obračun se uzimaju sve vrste i kategorije preživara i konji. Minimalan broj za podršku je 5 uslovnih grla.

U 2009. visina podrške iznosi 20 € po uslovnom grlu, a od 2010. ona se određuje na bazi objektivnih kriterijuma i njome se nadoknađuju dodatni troškovi i/ili izgubljeni prihod poljoprivrednih gazdinstava zbog održavanja ekstenzivnog sitema proizvodnje.

Preračun stoke na uslovna grla, visina plaćanja po jedinici kao i detaljniji uslovi podrške, određuju se godišnjom uredbom o sprovođenju mjera agrarne politike.

Korisnici

Poljoprivredna gazdinstva koja ispunjavaju kriterijume i dobrovoljno prihvataju da barem 5 godina realizuju preuzete obaveze.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR

		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Održivo korišćenje planinskih pašnjaka	Program korišćenja planinskih pašnjaka izdizanjem stoke (sve vrste preživara i konji) na katune	-	-	-	-	200.000

U 2008. godini, kada je po prvi put uveden ovaj vid podrške, pravo na podršku ostvarilo je 856 farmera koji su tokom ljeta izdizali na katune 15348 uslovnih grla stoke (Livestock Units).

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 2: Mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima							
Održivo korišćenje planinskih pašnjaka	380	400	540	680	820	960	3.400
Učešće u sredstvima Osovine II, %	*60,8*	*60,2*	*53,1*	*49,8*	*47,8*	*16,6*	*32,2*

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih prijava potencijalnih korisnika Službi za selekciju stoke, koja obavlja terensku kontrolu i nakon toga obrađene zahtjeve za isplatu dostavlja Ministarstvu.

III) Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

MJERA III-1: DIVERZIFIKACIJA EKONOMSKIH AKTIVNOSTI U RURALNIM SREDINAMA

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)
- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Većina crnogorskog ruralnog stanovništva, osim poljoprivrede, ima malo drugih izvora dohotka. U mnogim područjima razvoj poljoprivrede ima ograničene mogućnosti, a sa druge strane postoji znatan broj nezaposlenih ili djelimično zaposlenih koji traže alternativne načine zapošljavanja. Tu poseban značaj može da ima razvoj drugih ekonomskih (nepoljoprivrednih) aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima i u šumarstvu, kao i razvoj različitih vrsta aktivnosti i servisa koji nijesu tijesno vezani za poljoprivredu. Generelno gledano, postoji znatan potencijal u turizmu kao najznačajnijoj grani crnogorske privrede, koji je u ruralnim sredinama samo djelimično iskorišćen.

Podrškom dodatnim mogućnostima zapošljavanja mogu se barem u nekim sredinama zaustaviti negativni trendovi depopulacije i pražnjenja sela. Diverzifikacija aktivnosti na gazdinstvima neophodna je za zapošljavanje i održivi razvoj ruralnih područja, i njome se može pridonijeti boljem uravnoteženju regionalnog razvoja u ekonomskom i socijalnom smislu.

Ciljevi:

- poboljšanje životnih uslova i kvaliteta života u ruralnim područjima;
- povećanje dohotka na poljoprivrednim gazdinstvima;
- povećavanje zapošljavanja u ruralnim područjima;

- zaustavljanje depopulacije;
- iskorišćavanje potencijala u turizmu.

Opis mjere

Podrška se daje nosiocima i članovima porodičnih poljoprivrednih gazdinstava i drugih domaćinstava u seoskim sredinama koji pokreću nepoljoprivredne aktivnosti. Podržavaju se investicije koje stvaraju mogućnost otvaranja novih radnih mjesta u nepoljoprivrednom sektoru ili modernizaciju već postojećih nepoljoprivrednih aktivnosti na području:

- servisa (npr. direktna prodaja domaćih proizvoda na gazdinstvu, pružanje smještaja i drugih oblika seoskog turizma; socijalne usluge);
- domaćih zanata (npr. u proizvodnji lokalnih proizvoda od vune, drveta, keramike, kože);
- trgovine lokalnih poljoprivrednih i drugih proizvoda;
- drugih djelatnosti značajnih za ekonomski razvoj ruralnih sredina.

Podrška ima oblik kofinansiranja projekata cjelovitih ili zaokruženih parcijalnih rješenja. Podržava se adaptacija postojećih i izgradnja novih objekata, nabavka potrebne opreme, kao i troškovi pripreme projekta, promocije i marketinga. Zahtjev za podršku treba da sadrži plan aktivnosti i rezultata, sa elementima tehničke i ekonomske specifikacije projekta. Podrška iznosi najviše 30% ukupne vrijednosti projekta.

Korisnici

- Nosioci ili članovi porodičnih poljoprivrednih gazdinstava.
- Preduzetnici, kooperative i drugi privredni subjekti, koji djelatnost pokreću u ruralnim područjima.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nije bilo mjera za podršku diverzifikaciji ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama za period 2004-2008. Prvi put je podrška uvedena u tekućoj, 2009. godini.

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima							
Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama	80	80	185	290	395	500	1.450
Učešće u sredstvima Osovine III, %	*7,4*	*4,5*	*9,6*	*13,9*	*17,6*	*20,8*	*13,9*

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih prijava potencijalnih korisnika.

Podrška se obezbjeđuje na bazi dokaza o obavljenoj investiciji i terenskog izvještaja ovlašćene inspekcije.

MJERA III-2: OBNOVA I RAZVOJ SELA I IZGRADNJA INFRASTRUKTURE

Pravna osnova

- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, br. 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92)

- Zakon o budžetu Crne Gore za 2009. godinu (Sl. list CG, br. 82/08 i 31/09)
- Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede u 2009.godini (Sl. list CG, br. 13/09)

Razlozi za implementaciju

Loša seoska infrastruktura (obezbijeđenost lokalnim putevima, vodom, u nekim područjima i strujom) karakteristična je za mnoga ruralna područja u Crnoj Gori, posebno u udaljenim planinskim područjima. Takvo stanje negativno utiče na ekonomski i socijalni status ruralnih područja i doprinosi depopulaciji sela.

Zaustavljanje ovog trenda i postizanje održivog razvoja ruralnih područja jedan je od važnijih izazova ukupnog razvoja Crne Gore. Obnova i razvoj sela nijesu mogući bez izdašne podrške iz javnih sredstava.

Ciljevi:

- poboljšanje životnih uslova i kvaliteta života u ruralnim područjima;
- formiranje uslova za razvoj poljoprivrede i diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima i u seoskim sredinama u cjelini.

Opis mjere

Podrška se daje za:

- izgradnju lokalnih puteva (do pojedinih ili grupa seoskih domaćinstava, pristup katunima);
- izgradnju objekata za vodosnabdijevanje u seoskim sredinama;
- izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih objekata koji su od zajedničke važnosti za lokalne zajednice (škole, ambulante, veterinarske ambulante, domovi kulture, sakralni objekti, elektro i PTT mreža, stočne i zelene pijace i dr.);
- rješavanje lokalnih pitanja zaštite životne sredine;
- organizaciju turističkih i drugih manifestacija, projekti održavanja i korišćenja prirodne i kulturne baštine koje doprinose razvoju sela.

Podrška ima oblik kofinansiranja projekata. Zahtjev za podršku treba da sadrži opis projekta sa očekivanim rezultatima i specifikaciju troškova sa elementima tehničke specifikacije. Podrška iznosi najviše 50% ukupne vrijednosti projekta.

Korisnici

Sela, zaseoci i grupe sela, lokalne zajednice, privredni subjekti u ruralnim sredinama.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

A) Nacionalni budžet

Mjera	Komponente	Iznos podrške, EUR				
		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Obnova i razvoj sela i izgradnja infrastrukture	Osnovna seoska infrastruktura (izgradnja, nasipanje i čišćenje seoskih puteva, izgradnja objekata vodosnabdijevanja i dr.)	700.000	500.000	600.000	800.000	800.000
	Osnovna seoska infrastruktura – kofinansiranje donatorske podrške	63.736	89.231	136.889	188.720	253.000
	Podrška radu osnovnih škola u ruralnim područjima					100.000

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima							
Obnova i razvoj sela i izgradnja infrastrukture	1.000	1.700	1.750	1.800	1.850	1.900	9.000
Učešće u sredstvima Osovine III, %	*92,6*	*95,5*	*90,4*	*86,1*	*82,4*	*79,2*	*86,1*

Nacionalnim programom predviđena je donatorska podrška (IPARD) za izgradnju seoske infrastrukture, prema sljedećem planu (000 eura):

2011.	2012.	2013.	Ukupno
350	1.050	1.750	3.150

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih prijava potencijalnih korisnika. Način sprovođenja podrške postepeno se prilagođava praksi i zahtjevima EU.

Selekciju projekata vrši komisija Ministarstva na bazi objektivnih kriterijuma.

Mjera IV-1: Lider projekti

Pravna osnova

- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju Crne Gore (Sl. list CG, broj 56/09)

Razlozi za implementaciju

Jedan od razloga za zaostajanje u razvoju ruralnih područja u Crnoj Gori jeste manjak ili nedostatak inicijativa samog stanovništva za rješavanje važnih pitanja u ruralnim područjima. Organizovanje ruralnog stanovništva da razvija ideje i kreira lokalne ekonomske strategije može u znatnoj mjeri doprinijeti promjenama. Takvo organizovanje, a time i održivi razvoj crnogorskih ruralnih područja, moguće je podržati sa implementacijom integrativnih i inovativnih strategija ruralnih aktera kroz evropski lider pristup (Leader approach).

Lider pristup sastoji se od sljedećih elemenata:

- lokalne razvojne stategije u okviru prepoznatljivih manjih teritorijalnih jedinica;
- lokalno javno-privatno partnerstvo u obliku lokalnih akcionih grupa (LAG);
- pristup odozdo ka gore sa mogućnošću da LAG odlučuje o implementaciji lokalnih razvojnih strategija;
- višesektorski pristup i realizacija strategija koje se baziraju na interakciji između aktivnosti i projekata lokalne ekonomije;
- implementacija projekata koji imaju inovativni pristup;
- povezivanje LAG u kooperacijske projekte;
- stvaranje mreže lokalnih akcionih grupa.

LAG pripremaju i implementiraju lokalne razvojne strategije. Crna Gora nema puno iskustva sa tim pristupom, mada su neki donatorski projekti USA imali elemenata lider pristupa. Uočljiv je rast inicijativa lokalnih zajednica (opština), da formiraju svoje razvojne strategije. Opštine su zato i najpovoljnija struktura za sprovođenje LEADER pristupa u Crnoj Gori.

Ciljevi:

- poboljšanje životnih uslova i kvaliteta života u ruralnim područjima;
- povećanje kapaciteta za razvojne inicijative lokalnog ruralnog stanovništva;

- poboljšanje konkurentnosti ruralnih područja.

Opis mjere

Podrška se daje za formiranje lokalnih akcionih grupa i njihove aktivnosti u vezi sa pripremanjem lokalnih razvojnih strategija i njihovom implementacijom.

Kofinansiraju se:

- studije o stanju konkretnih ruralnih područja, obuhvaćenih LAG;
- priprema lokalnih razvojnih strategija;
- informacioni rad na području lokalnih razvojnih strategija;
- trening i priprema implementacije lokalnih razvojnih strategija;
- promotivne aktivnosti;
- trening vođa uključenih u projekte.

Lokalne razvojne strategije uzimaju mjere sa spiska mjera ruralnog razvoja po ovom programu. Zahtjev za podršku treba da sadrži plan aktivnosti i specifikaciju troškova. Podrška iznosi najviše 50% ukupne vrijednosti projekta.

Napomena: Mjera se uvodi po sticanju uslova za njenu punu implementaciju, od 2011.

Korisnici

Opštine koje formiraju lokalne akcione grupe, kao i drugi vidovi organizovanja lokalnog stanovništva.

Implementacija u periodu 2004 – 2008.

Nije bilo podrške za lider projekte u prethodnom periodu.

Podrška iz nacionalnog budžeta za period 2009–2013. u 000 EUR

Mjera	Agrobudžet 2009.	NP – Plan budžeta					Ukupno 2009-2013
		2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	
Osovina 3: Mjere za poboljšanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima							
Osovina 4: Lider projekti	0	0	0	8	22	38	68

Nacionalnim programom proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja predviđena je donatorska podrška (IPARD) lider projektima, prema sljedećem planu (000 eura):

2011.	2012.	2013.	Ukupno
30	90	150	270

Administriranje – procedura realizacije

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je odgovorno za implementaciju mjere.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika ili na bazi tendera. Način sprovođenja podrške postepeno se prilagođava praksi i zahtjevima EU. Selekcija projekata vrši se na osnovu objektivnih kriterijuma.

IV. POLITIKA KVALITETA

16. Molimo da navedete da li postoji jasna domaća politika, sa odgovarajućim instrumentima, za priznavanje i zaštitu geografskih oznaka i tradicionalnih naziva poljoprivrednih proizvoda i namirnica. Ako je tako, opišite instrumente registrovanja i zaštite.

Zakonom o oznakama geografskog porijekla (Sl. list CG, br. 48/08) uređen je način sticanja, pravna zašitita i ostvarivanje prava u korišćenju oznaka geografskog porijekla. Oznake geografskog porijekla su imena porijekla i geografske oznake i upotrebljavaju se za obilježavanje prirodnih, poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga. Postupak sticanja pravne zaštite oznaka geografskog porijekla sprovodi se kod Zavoda za intelektualnu svojinu Crne Gore.

Ime porijekla se definiše kao geografski naziv države, regiona ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji potiče iz te države, regiona ili lokaliteta, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljena geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cjelini odvijaju na određenom ograničenom području. Imenom porijekla može se označiti i proizvod kada sirovina za njegovu proizvodnju potiče sa područja koje je šire ili različito od područja prerade, ako je područje proizvodnje sirovina ograničeno i postoje posebni uslovi za kontrolu sirovine, kao i sistem kontrole koji će osigurati ispunjenja posebnih uslova za proizvodnju sirovine. Sirovine, u tom slučaju, mogu biti samo samo žive životinje, meso i mlijeko.

Geografska oznaka se definiše kao oznaka koja identifikuje određenu robu kao robu porijeklom sa teritorije određene države, regiona ili lokaliteta sa te teritorije, gdje se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom porijeklu.

Postupak za registrovanje imena porijekla ili geografske oznake pokreće se podnošenjem prijave imena porijekla, odnosno geografske oznake. Prijavu, pored fizičkih i pravnih lica koja na određenom području proizvode proizvod za koje se traži registrovanje imena porijekla odnosno geografske oznake, mogu da podnesu i asocijacije privrednika, udruženja potrošača, organi lokalne uprave, zainteresovani za zaštitu imena porijekla ili geografske oznake. Strana fizička ili pravna lica, odnosno strana udruženja, takođe, mogu biti podnosioci prijave, ako je ime porijekla, odnosno geografska oznaka priznata u državi porijekla, kada to proiziliazi iz međunarodnih ugovora.

Bitni djelovi prijave imena porijekla, odnosno geografske oznake su:

Zahtjev za registrovanje imena porijekla ili geografske oznake; opis geografskog područja i podaci o specifičnim karakteristikama proizvoda. Opis geografskog područja sadrži podatke o geografskom području sa koga potiče proizvod i obuhvata bliže određenje administrativnih granica tog područja, geografsku mapu tog područja i podatke o geografskim i ljudskim faktorima koji prouzrokuju specifične karakteristike, kvalitet ili reputaciju proizvoda u pitanju. Podaci o specifičnim karakteristikama proizvoda, u slučaju prijave geografske oznake, sadrže opis načina proizvodnje proizvoda, precizno naznačenje specifičnih karakteristika ili kvaliteta proizvoda, uključujući i podatke o stečenoj reputaciji, odredbe o tome ko ima pravo na upotrebu geografske oznake i pod kojim uslovima, kao i odredbe o pravima i obavezama korisnika geografske oznake.

U slučaju imena porijekla, podaci o specifičnim karakteristikama proizvoda podnose se u vidu elaborata koji treba da sadrži opis način i postupka proizvodnje, podatke o posebnim svojstvima i kvalitetu proizvoda, dokaz o izvršenoj kontroli kvaliteta proizvoda od strane ovlašćene organizacije, kao i odredbe o načinu obilježavanja proizvoda i pravima i obavezama korisnika imena porijekla.

Zakonom je propisano ispitivanje urednosti prijave i ispitivanje uslova za registrovanje.

U postupku ispitivanja uslova za registrovanje imena porijekla, odnosno geografske oznake, Ministarstvo poljoprivrede daje mišljenje o ispunjenosti uslova za poljoprivredne proizvode.

Ukoliko su ispunjeni uslovi za registrovanje imena porijekla, odnosno geografske oznake koji su propisani zakonom, Zavod za intelektualnu svojinu donosi rješenje o registrovanju imena porijekla i upisuje ga Registar imana porijekla, odnosno Registar geografskih oznaka.

Registrovano ime porijekla, odnosno geografsku oznaku mogu da koriste samom lica kojima je priznat status ovlašćenih korisnika tog imena porijekla, odnosno te geografske oznake i koja su upisana u odgovarajući registar. Postupak za priznanje statusa ovlašćenog korisnika imena porijekla, odnosno geografske oznake pokreće se prijavom za priznanje statusa ovlašćenog korisnika imena porijekla, odnosno geografske oznake. Prijavu mogu da podnesu fizička ili pravna lica koja na određenom geografskom području proizvode proizvod koji se označava nazivom tog geografskog područja, kao i udruženja tih fizičkih i pravnih lica.

Pravilnikom o postupku za priznanje oznake geografskog porijekla i priznanju statusa ovlašćenog korisnika oznake geografskog porijekla (Sl. listu CG, br. 27/09) uređuje se: sadržina i način vođenja Registra prijava imena porijekla, Registra prijava geografskih oznaka, Registra prijava za priznanje statusa ovlašćenih korisnika imena porijekla, Registra prijava za priznanje statusa ovlašćenih korisnika geografske oznake, Registra imena porijekla, Registra geografskih oznaka, Registra ovlašćenih korisnika imena porijekla i Registra ovlašćenih korisnika geografskih oznaka; sadržina zahtjeva za međunarodno registrovanje oznake geografskog porijekla i postupanje nadležnog organa po tom zahtjevu; sadržina zahtjeva za priznanje, odnosno produžetak statusa ovlašćenog korisnika imena porijekla, odnosno geografske oznake; sadržina isprave o statusu ovlašćenog korisnika imena porijekla, odnosno geografske oznake.

Odredbe ovog zakona ne primjenjuju se na vino, s obzirom da se Zakonom o vinu (Sl. list RCG, br. 36/07), između ostalog, uređuje označavanje i geografsko porijeklo vina. Zakonom o alkoholnim pićima, koji je u formi predloga usvojila Vlada, uređuju se i geografske oznake akoholnih pića, te se odredbe Zakona o oznakama geografskog porijekla (Sl. list CG, br. 48/08) neće primjenjivati na alkoholna pića.

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br.56/09) definisan je, po prvi put, „Garantovano tradicionalni proizvod“. Prema ovom zakonu, poljoprivredni proizvod ili hrana može nositi oznaku „garantovano tradicionalni proizvodi“ ako ispunjava propisane uslove u pogledu sastava, postupka proizvodnje i prerade za određeni poljoprivredni proizvod ili hranu sa garantovanom tradicijom. Zakon daje osnovu za donošenje pravilnika o garantovano tradicionalnim proizvodima i hrani, kojim će se propisati bliži uslovi u pogledu korišćenja oznake „garantovano tradicionalani proizvod“, način kontrole, izgled oznake, te način vođenja Registra proizvođača i garantovano tradicionalnih proizvoda. Za pojedine poljoprivredne proizvode ili hranu, bliži uslovi u pogledu sastava, postupka proizvodnje i prerade propisaće se pravilnikom.

17. Molimo da detaljno opišete sve druge programe kvaliteta koji se tiču porijekla proizvoda ili drugih karakteristika.

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09) uređuje se, pored ostalog i kvalitet poljoprivrednih proizvoda. Zakon definiše „proizvod višeg kvaliteta“, „proizvod integralne poljoprivrede“ i “proizvod iz organske poljoprivrede”.

Poljoprivredni proizvodi i hrana višeg kvalitet su poljoprivredni proizvodi i hrana, koji se po svojim specifičnim karakteristikama razlikuju od istih poljoprivredni proizvoda i hrane i od njihovog minimalnog kvaliteta.

Poljoprivredni proizvodi ili hrana iz integralne poljoprivrede su proizvodi koji su proizvedeni po metodama i postupcima integralne poljoprivredne proizvodnje.

Zakon daje pravni okvir za donošenje pravilnika kojim će se propisati bliži uslovi za poljoprivredne proizvode višeg kvaliteta, način kontrole i oznaka »viši kvalitet«, te pravilnika o bližim uslovima integralne proizvodnje ili prerade, načinu kontrole i oznaci proizvoda integralne poljoprivrede, kao i vođenju evidencije proizvođača i proizvoda integralne poljoprivrede.

Poljoprivredni proizvod ili hrana iz organske poljoprivrede su proizvodi ili hrana koji su proizvedeni po metodama organske poljoprivrede. Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda i hrane po metodama organske poljoprivrede i njihovo označavanje uređena je Zakonom o organskoj poljoprivredi (vidjeti odgovor na dio **V, pitanje 18**., pravnna osnova, ciljevi i opšti opis propisa, opis organizacije upravljanja i sprovođenja programa.

V. ORGANSKA POLJOPRIVREDA

18. Molimo navedite informacije o postojećim programima i organizaciji njihovog upravljanja i sprovođenja, uključujući

Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u organskoj poljoprivredi, kontrola proizvodnje, prerada, transport, skladištenje, izdavanje certifikata, označavanje proizvoda organske poljoprivrede, nadzor i druga pitanja od značaja za organsku poljoprivredu uređena su Zakonom o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG, br. 49/04). Pojedini aspekti organske proizvodnje regulisani su podzakonskim aktima.

- pravnu osnovu (naziv i broj odgovarajućeg pravnog akta)

Pravna osnova

- Zakon o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG, br. 49/04)
- Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjava lice za vršenje kontrole organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 36/05)
- Pravilnik o metodama organske biljne proizvodnje i sakupljanju šumskih plodova i ljekovitog bilja (Sl. list RCG, br. 38/05)
- Pravilnik o metodama organske stočarske proizvodnje (Sl. list RCG, br.38/05)
- Pravilnik o preradi, transportu i skladištenju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br.38/05)
- Pravilnik o obliku i sadržaju obrasca Prijave za uključivanje proizvođača u organsku poljoprivredu i upis u Registar proizvođača organske poljoprivrede (Sl. listu RCG, br. 52/2005)
- Pravilnik o sadržaju evidencije o načinu primjene metoda organske proizvodnje (Sl. list RCG, br. 52/05)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra proizvođača organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 52/05)
- Pravilnik o obliku i sadržini oznake, načinu označavanja i obliku zaštitnog znaka (logo) za proizvode iz organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07)
- Pravilnik o obrascu i sadržini obrasca certifikata za proizvode organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07)
- Uputstvo o postupku izdavanja saglasnosti za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 82/05 i 26/07).
- Zakon o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, broj 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92).
- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09)

- ciljeve i opšti opis propisa;

Ciljevi su:

- održivo gazdovanje prirodnim resursima;
- smanjenje negativnih uticaja poljoprivrede na okolinu;
- očuvanje biodiverziteta;
- podizanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda;
- zaštita potrošača.

Opšti opis propisa

Zakonom o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG, br. 49/04) uređuje se proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u organskoj poljoprivredi, njihova prerada, obilježavanje, pakovanje, skladištenje i transport, kao i druga pitanja od značaja za organsku poljoprivredu. Odredbe ovog zakona odnose se na: neprerađene proizvode biljnog i životinjskog porijekla; prerađene biljne i stočarske proizvode namijenjene za ljudsku upotrebu, odnosno životne namirnice, pripremljene od jednog ili više sastojaka biljnog ili životinjskog porijekla; hranu za životinje i komponente hrane za životinje.

Zakonom su propisani uslovi za zasnivanja organske poljoprivrede, postupak registracije proizvođača, kontrola i certifikacija u organskoj poljoprivredi. Takođe, utvrđeni su uslovi za uvoz proizvoda iz organske poljoprivrede i propisan nadzor nad sprovođenjem zakona radi njegove dosledne primjene.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem zakona i propisa donesenih na osnovu njega vrši poljoprivredna inspekcija.

Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjava lice za vršenje kontrole organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 36/05) propisuju se bliži uslovi koje treba da ispunjava pravno lice za dobijanje ovlašćenja za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanja certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede.

Pravilnikom o metodama organske biljne proizvodnje i sakupljanju šumskih plodova i ljekovitog bilja (Sl. list RCG, br. 38/05) propisuju se minimalni uslovi koje mora ispunjavati proizvodna jedinica za zasnivanje organske poljoprivrede i metode organske biljne proizvodnje kojima se utvrđuju: izbor vrsta i sorti bilja, plodored, obrada zemljišta, sredstva i način đubrenja, sistem održavanja plodnosti zemljišta, način suzbijanja biljnih bolesti, štetočina i korova i mjesto, vrijeme i način sakupljanja šumskih plodova i ljekovitog bilja.

Pravilnikom o metodama organske stočarske proizvodnje (Sl. list RCG, br. 38/05) propisuju se metode organske stočarske proizvodnje, kojima se utvrđuje izbor, vrsta i rasa, način uzgoja, ishrana i zdravstvena zaštita životinja, kao i postupak sa životinjama koje su nabavljene sa drugih proizvodnih jedinica.

Pravilnikom o preradi, transportu i skladištenju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 38/05) propisuju se tehnološki postupci u preradi proizvoda dobijenih metodama organske proizvodnje (u daljem tekstu: proizvodi organske proizvodnje), dozvoljeni sastojci poljoprivrednog i nepoljoprivrednog porijekla, primjena aditiva i način i uslovi skladištenja i transporta proizvoda organske poljoprivrede namijenjenih ljudskoj ili životinjskoj ishrani, osim za vino.

Pravilnikom o obliku i sadržaju obrasca prijave za uključivanje proizvođača u organsku poljoprivredu i upis u Registar proizvođača organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 52/05) utvrđuje se oblik i sadržaj obrasca prijave za uključivanje proizvođača u organsku poljoprivredu i upis u Registar proizvođača organske poljoprivrede.

Pravilnikom o sadržaju evidencije o načinu primjene metoda organske proizvodnje (Sl. list RCG, br. 52/05) propisuje se sadržaj evidencije o primjeni metoda organske proizvodnje.

Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja Registra proizvođača organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 52/05) utvrđuje se sadržaj i način vođenja registra proizvođača organske poljoprivrede.

Pravilnikom o obliku i sadržini oznake, načinu označavanja i obliku zaštitnog znaka (logo) za proizvode iz organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07) propisuje se oblik i sadržina oznake

proizvoda iz organske poljoprivrede, način označavanja, oblik i sadržina zaštitnog znaka (logo) za proizvode iz organske poljoprivrede.

Pravilnikom o obrascu i sadržini obrasca certifikata za proizvode organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07) propisuje se obrazac i sadržina certifikata za proizvode organske poljoprivrede.

Uputstvo o postupku izdavanja saglasnosti za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 82/05 i 26/07) bliže upućuje na postupak izdavanja saglasnosti inostranom pravnom licu za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrolu primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanje certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede.

Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09) uređuje se razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, ciljevi i mjere agrarne politike, podsticaji u poljoprivredi i uslovi za njihovo ostvarivanje, prava i obaveze korisnika podsticaja, dopunske djelatnosti u poljoprivredi, organizovanje u poljoprivredi, kao i druga pitanja od značaja za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja.

Mjere agrarne politike obuhvataju tržišno-cjenovnu politiku, politiku ruralnog razvoja, poslove od javnog interesa i socijalne transfere poljoprivrednim gazdinstvima.

Najvažnije mjesto u agrarnoj politici pripada mjerama ruralnog razvoja koje se sprovode kroz četiri osnovne grupe ili osovine. U drugoj grupi su mjere za održivo gazdovanje resursima: podsticaj razvoja područja sa ograničenim mogućnostima za poljoprivrednu proizvodnju; podsticaj programa u poljoprivredi koji su usaglašeni sa principima očuvanja životne sredine - agroekološke mjere; programi agrošumarstva. U setu agroekoloških mjera posebno mjesto imaju organska i integralna poljoprivreda.

Do donošenja Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Sl. list CG, br. 56/09), pravni osnov za dosadašnje podsticaje u poljoprivredi definisan je Zakonom o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list SRCG, broj 11/90 i Sl. list RCG, br. 24/92).

- stanje usklađenosti sa zakonodavstvom EU (stepen usklađenosti)

Osnovu za izradu Zakona o organskoj poljoprivredi i pravilnika kojima su regulisani pojedini aspekti organske poljoprivrede predstavljala je Regulativa Savjeta br. 2092/91.

Zakon i prateći pravilnici djelimično su usklađeni sa propisima EU (**Council Regulation (EC) No 834/2007** of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91; **Commission Regulation (EC) No 889/2008** of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control; **Commission Regulation (EC) No 1235/2008** of 8 December 2008 laying down detailed rules for implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 as regards the arrangements for imports of organic products from third countries).

U 2010. godini pristupiće se usaglašavanju postojećih sa propisima EU za organsku poljoprivredu.

- detaljne informacije o pruženoj podršci;

Podsticajne mjere u poljoprivredi i ruralnom razvoju, na godišnjem nivou donose se i sprovode kroz Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede ili Agrobudžet koji priprema Ministarstvo.

U okviru mjera ruralnog razvoja, opredjeljuju se sredstva za razvoj organske poljoprivrede. Pravo na korišćenje sredstava iz Agrobudžeta imaju proizvođači upisani u Registar proizvođača organske poljoprivrede.

Do 2009. godine, Program razvoja organske poljoprivrede obuhvatao je sljedeće komponente:

- podrška proizvođačima u prilagođavanju tehnologije zahtjevima organske proizvodnje (do 3000 €);
- učešće u troškovima certifikacije (do 50% ukupne vrijednosti projekta);
- jačanje kapaciteta za razvoj organske poljoprivrede, edukacija i promotivne aktivnosti.

Podrška je opredjeljivana na osnovu programa predloženih aktivnosti i izvještaja certifikacionog tijela o sprovedenoj kontroli, koje je uz zahtjev Ministarstvu dostavljao potencijalni korisnik.

Opredijeljena sredstva

Godina	2006	2007	2008
Ukupno (€)	120.000	150.000	165.000

U 2009. godini podrška za organsku poljoprivredu (mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima) se sprovodi u vidu direktnih plaćanja i daje se za organsku proizvodnju u bilo kom segmentu poljoprivrede.

Podrška ima oblik direktnog plaćanja po hektaru ili po uslovnom grlu stoke i iznosi:

Plaćanje u biljnoj proizvodnji::

- za ratarske kulture i uzgoj ljekovitog bilja - do 120€/ha,
- za povrće, višegodišnje zasade i sjemenski i sadni materijal - do 220€/ha.

Plaćanje u stočarskoj proizvodnji:

- po uslovnom grlu stoke - 40€,
- po jedinki živine - 2€,
- po košnici - 20€.

Navedeni iznosi podrške dodaju se na osnovna plaćanja iz mjera direktne podrške za stočarsku i biljnu proizvodnju.

Agrobudžetom za 2009 godinu, za ovaj vid podrške opredijeljeno 165.000 €.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih prijava potencijalnih korisnika, a osnov za isplatu podrške su izvještaji i evidencije certifikacionog tijela.

Pored ovog vida podrška, u cilju unapređivanja kvaliteta proizvoda, kroz mjere jačanja konkurentnosti poljoprivrede, pruža se podrška za uključivanje poljoprivrednih proizvođača u organsku poljoprivredu. Podrška se odnosi na troškove certifikacije i daje se za prvih pet godina od uključivanja u organsku poljoprivredu.

Ima oblik standardizovanog plaćanja i u 2009. godini iznosi 1200€.

Za ove namjene Agrobudžetom za 2009. godinu opredijeljeno je 40.000€.

Mjera se sprovodi na bazi godišnjih zahtjeva potencijalnih korisnika, a osnova za isplatu podrške su evidencije i izvještaji sertifikacionih tijela.

Nadzor nad realizacijom programa vrši poljoprivredna inspekcija.

- opis organizacije upravljanja i sprovođenja programa (uključujući ljudske, finansijske i infrastrukturne resurse i, ukoliko je moguće, organigrame upravljanja)

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kreira i sprovodi politiku u oblasti organske poljoprivrede.

Ministarstvo:

- izdaje ovlašćenje pravnom licu za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanje certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede;
- izdaje saglasnost za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede;
- vodi Registar proizvođača organske poljoprivrede;
- vodi evidenciju o broju izdatih oznaka za proizvode iz organske poljoprivrede;
- donosi i sprovodi program podrške organskoj poljoprivredi.

Trenutno, u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (sektor Poljoprivrede, Odjeljenje za Poljoprivredu) jedan službenik obavlja poslove iz oblasti organske poljoprivrede.

Poslove utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanja certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede vrši pravno lice „MONTEORGANICA“.

Podršku farmerima na terenu, kroz davanje stručnih savjeta, preporuka i uputstava, pružaju Savjetodavna služba za biljnu proizvodnju i Služba za selekciju stoke. Službe učestvuju i u realizaciji međunarodnih projekata. U 2008. godini, u saradnji sa Organizacijom za hranu i poljoprivredu UN –FAO, otpočela je realizacija projekta »Organska poljoprivreda u Crnoj Gori-Zajednička podrška malim proizvođačima u organskoj poljoprivredi«, čiji je opšti cilj podrška ruralnom razvoju kroz jačanje institucionalnog okvira i izgradnju kapaciteta za organsku poljoprivredu. Projekat će, sa jedne strane, ojačati kapacitet savjetodavnih službi da pruže adekvatne savjete i obezbijede poštovanje procedura organske poljoprivrede, a sa druge strane, obučiti odabrane farmere u posebnim oblastima od značaja za organsku poljoprivrednu proizvodnju, preradu i marketing. Kroz pomoć Vlade Danske, koja se realizuje kao razvojni program pod nazivom ,,Program razvoja organske poljoprivrede“, za period 2009-2011 nastavljaju se aktivnosti na jačanju kapaciteta savjetodavnih službi. Kroz komponentu institucionalnog razvoja (obuka savjetodavaca i podrška razvoju udruženja proizvođača) i komponentu konkurentnosti (uspostavljanje granta za investiranje u organsku proizvodnju) Program će doprinijeti da se komparativne prednosti Crne Gore iskoriste za stvaranje tržišno orjentisanog sektora organske poljoprivrede sa potrebnim stručnim kadrom na svim nivoima.

Nadzor nad primjenom Zakona o organskoj poljoprivredi i propisa donesenih na osnovu njega, kao i nadzor nad realizacijom programa podrške organskoj poljoprivredi vrše poljoprivredni inspektori.

Finansijska sredstva za rad službenika-savjetnika za organsku poljoprivredu u Ministarstvu poljoprivrede, odnosno poljoprivrednih inspektora opredijeljena su Budžetom Crne Gore. Savjetodavna služba za biljnu proizvodnju i Služba za selekciju stoke finansiraju se iz agrobudžeta Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Finansiranje se zasniva godišnjim planovima aktivnosti i izvještajima koje odobrava Ministarstvo.

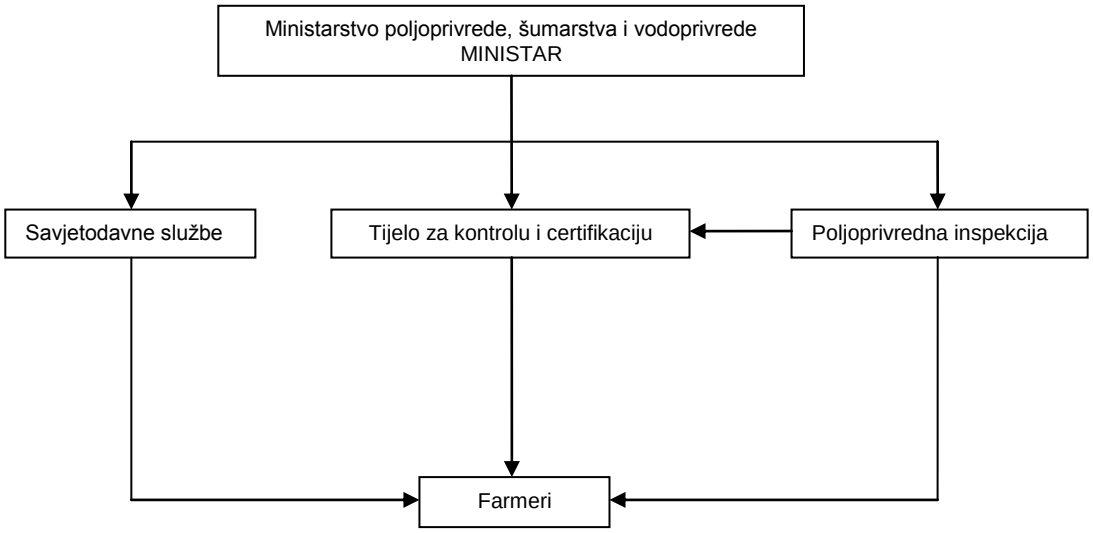

19. Molimo opišite nacionalni sistem akreditacije i sertifikacije organske poljoprivrede uključujući i postojeći sistem kontrole, kao i njegov značaj za uvoz/izvoz (npr. EU lista trećih zemalja)

Prema Zakonu o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG, br. 49/04), utvrđivanje ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrolu primjene metoda organske poljoprivrede, odnosno izdavanje certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede vrši pravno lice koje ovlasti Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Uslovi koje treba da ispuni pravno lice za vršenje poslova kontrole i certifikacije u organskoj poljoprivredi propisani su Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjava lice za vršenje kontrole organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 36/05).

Do danas je ovlašćeno jedno pravno lice („Monteorganica") za poslove kontrole i certifikacije u organskoj poljoprivredi.

Certifikaciono tijelo „Monteorganica" nalazi se u procesu priprema (izrada procedura i druge interne dokumentacije) za podnošenje prijave za akreditaciju kod Akreditacionog tijela Crne Gore prema standardu MEST EN 45011:2004, Opšti zahtjevi za tijela koja sprovode sisteme sertifikacije proizvoda (ISO/IEC Uputstvo 65:1996)

(General requirements for bodies operating product certification systems (ISO/IEC Giude 65:1996)).

Prema Uputstvu o postupku izdavanja saglasnosti za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 82/05 i 26/07) izdata je saglasnost za dva inostrana pravna lica (BCS Öko-Garantie GmbH, Njemačka; Organic Control System, Srbija) za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanja certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede

Crna Gora se ne nalazi na EU listi trećih zemalja.

OPIS PROCESA CERTIFIKACIJE

PRINCIPI

Proces certifikacije u svim segmentima se sprovodi profesionalno, objektivno i nediskriminatorski.

UPOZNAVANJE SA PROCESOM KONTROLE I CERTIFIKACIJE

Zainteresovani proizvođači informacije o procesu certifikacije u organskoj poljoprivredi, dobijaju direktno kroz razgovor u prostorijama certifikacionog tijela ili na web stranici www. orgcg.org/org.

PRIJAVA ZA CERTIFIKACIJU

Ukoliko se zainteresovani proizvođač opredijeli za organsku poljoprivrednu proizvodnju, popunjava potrebna dokumenta iz prijavnog kompleta (obezbijeđen od strane certifikacionog tijela) i potpisuje Ugovor o kontroli i certifikaciji sa certifikacionim tijelom.

Dostavljena dokumentacija od strane proizvođača se preispituje i pristupa se organizovanju inicijalne kontrole.

KONTROLA

Za izvođenje kontrole vrši se izbor i imenovanje kontrolora vodeći pri tom računa o kvalifikaciji kontrolora za vršenje kontrole, dostupnosti kontrolora i mogućem konfliktu interesa. Lica koja vrše kontrolu ne učestvuju u donošenju odluke o certifikaciji.

Inicijalnom kontrolom ocjenjuje se ispunjenost uslova za zasnivanje organske poljoprivredne proizvodnje. Kontrolom se provjerava cjelokupno stanje na gazdinstvu: pregled zemljišta, odlaganje stajnjaka, skladišta, dokumentacije itd. i procesa proizvodnje/prerade, prerađivačkih kapaciteta, upotrijebljenih inputa, objekata, proizvodnih zapisa, evidencija, radi utvrđivanja

usaglašenosti sa zahtjevima za organsku proizvodnju. Informacije prikupljene na terenu unose se u Izvještaj o kontroli.

Na kraju izvještaja nalazi se poglavlje o identifikovanim neusaglašenostima sa kriterijumima za certifikaciju koji se prezentuju proizvođaču. Proizvođač svojim potpisom daje saglasnost sa rezultatima kontrole.

Izvještaj o kontroli potpisan od strane kontrolora i proizvođača prosleđuje se certifikacionom tijelu na usvajanje.

CERTIFIKACIONA ODLUKA

Odobravanje certifikacije

Na osnovu odobrenog Izvještaja o kontroli i druge dokumentacije bitne za proces certifikacije a u skladu sa Zakonom o organskoj poljoprivredi i pratećim pravilnicima, kao i internim procedurama certifikacionog tijela, donosi se odluka o certifikaciji tj. Dodjeljuje se proizvođaču status certifikacije tačnije, prelazni period. Proizvođač se obavještava o dodijeljenom statusu organske proizvodnje tj. o dužini prelaznog perioda, zatim o neusaglašenostima (ako su utvrđene), korektivnim mjerama koje je dužan sprovesti i rokove za otklanjanje navedenih neusaglašenosti.

Kopiju Izvještaja o kontroli i certifikaciji proizvođač predaje Ministarstvu poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede kako bi se upisao u Registar proizvođača organske poljoprivrede.

Obavještenje o neusaglašenostima

U slučaju identifikovanja neusaglašenosti proizvodnje sa propisanim kriterijumima, proizvođač se obavještava da se certifikacija odobrava uz uslov sprovođenja korektivnih mjera u zadatom roku radi otkljanjanja navedenih neusaglašenosi.Efikasnost sprovedenih korektivnih mjera se provjerava dopunskom kontrolom.

Odbijanje certifikacije

Certifikacija se odbija ukoliko se tokom kontrole utvrde sistemske neusaglašenosti sa kriterijumima za certifikaciju i ukoliko proizvođač nije sproveo efikasano korektivne mjere u zadatom roku.

Izdavanje certifikata

Proizvođač koji je ušao u proces certifikacije, pravo na dodjelu certifikata ostvaruje tek nakon isteka prelaznog perioda u toku kog je obavezan da sprovodi metode organske poljoprivredne proizvodnje (dužina prelaznod perioda definisana je Zakonom o organskoj poljoprivredi i pratećim pravilnicima).

Tokom trajanja prelaznog perioda izvode se nadzorne kontrole u cilju provjere sprovodjenja metoda organske poljoprivredne proizvodnje. Ukoliko je nadzornim kontrolama utvrđeno da proizvođač zadovoljava kriterijume za certifikciju, certifikaciono tijelo istom izdaje certifikat. Proizvođač se takođe obavještava da dobijanjem certifikata stiče pravo na upotrebu loga certifikacionog tijela i loga crnogorske organske poljoprivrede. Pozivanje na certifikat, logo certifikacionog tijela i logo crnogorske organske poljoprivrede proizvođač je dužan vršiti po propisanim pravilima certifikacionog tijela i u skladu sa Pravilnikom o obliku i sadržini oznake, načinu označavanja i obliku zaštitnog znaka (logo) za proizvode iz organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07).

Sertifikat sadrži sledeće podatke:

- zaštitni znak (logo) organske poljoprivrede Crne Gore u gornjem desnom uglu;
- naziv, adresa i logo ovlašćenog pravnog lica (certifikacionog tijela);
- ime ili naziv proizvođača kome se izdaje certifikat;
- sjedište ili adresa proizvođača;
- broj sertifikata proizvođača (šifra proizvođača i redni broj izdatog sertifikata)
- vrsta i status proizvodnje;
- naziv i količina proizvoda za koju se izdaje sertifikat;

- period važenja sertifikata;
- datum izdavanja sertifikata;
- ime i prezime ovlašćenog lica i pečat certifikacionog tijela;
- broj rješenja kojim je data dozvola za rad ovlašćenom pravnom licu.

Obrazac i sadržaj sertifikata propisan je Pravilnikom o obrascu i sadržini obrasca certifikata za proizvode organske poljoprivrede (Sl. list RCG, br. 31/07).

Izuzetni slučajevi povlačenja certifikata

Certifikat se može povući odmah ili nakon određenog perioda u navedenim okolnostima:

- Raskidanje ugovora od strane certifikacionog tijela ili proizvođača,
- Neprihvatanja sertifikata od strane nadležnih autoriteta,
- Odbijanje kontrole,
- Odbijanje pružanja neophodnih informacija,
- Pokušaj prevare, davanje lažnih informacija i
- Identifikovanja drugih sistemskih neusaglašenosti sa kriterijumima certifikacije.

Važnost certifikata je 12 mjeseci od datuma izdavanja.

NADZOR

Nadzorne kontrole proizvođača, koji su u procesu certifikacije, izvode se u cilju provjere da li se konstantno sprovode metode organske poljoprivrede tj. da bi se dobile informacije o stabilnosti sistema certifikacije. Proizvođači su obavezni da vode evidenciju svih aktivnosti u organskoj proizvodnji. Najmanje jednom godišnje obavljaju se redovne kontrole svih proizvođača koji su u procesu certifikacije. Osim redovnih kontrola proizvođača izvode se i vanredne kontrole. Kontrole, bilo da su redovne ili vanredne, mogu se najaviti proizvođaču a mogu biti i nenajavljene odnosno bez obavještavanja proizvođača o kontrolnoj posjeti.

U okviru nadzora proizvođača spada i uzorkovanje koje se planira na godišnem nivou (3-5% od ukupnog broja registrovanih proizvođača). Uzorkovanje se takođe sprovodi i u slučaju sumnje na upotrebu nedozvoljenih inputa tokom procesa proizvodnje.

Kada se tokom nadzornih kontrola utvrde određene neusaglašenosti sprovodi se postupak kao što je opisano u podnaslovu **Obavještenje o neusaglašenostima.**

PROMJENE U SISTEMU CERTIFIKACIJE

Proizvođači su dužni da budu u stalnoj komunikaciji sa certifikacionim tijelom. Za narednu proizvodnu godinu dužni su dostaviti podatke o promjenama u procesu proizvodnje u odnosu na prethodnu proizvodnu godinu. U slučaju bilo kakvih promjena u proizvodnom procesu proizvođač je obavezan da informiše certifikaciono tijelo koje će kontrolom utvrditi uticaj date promjene na stabilnost sistema certifikacije.

Rezultat datih promjena i njihove verifikacije tokom nadzornih kontrola može biti:

- Obnavljanje certifikacije,
- Sužavanje oblasti certifikacije,
- Proširivanje oblasti certifikacije,
- Suspenzija certifikacije,
- Ukidanje certifikacije.

SANKCIJE

U slučajevima kada kontrolisana proizvodnja nije u potpunosti usaglašena sa propisanim kriterijumima za certifikaciju, prema stepenu odstupanja od zadatih kriterijuma (neusaglašenosti), sprovodi se odgovarajuća politika sankcija .

Kada je to moguće, prije izricanja sankcija, proizvođaču se nalaže sprovođenje korektivnih mjera u zadatim rokovima u cilju otklanjanja identifikovanih neusaglašenosti.Ukoliko zadate mjere nijesu efikasno sprovedene u propisanim rokovima, preduzimaju se odgovarajuće sankcije.

PRIGOVORI I ŽALBE

Prozvođači organske poljoprivrede imaju pravo žalbe i prigovora na sve aktivnosti i odluke donešene od strane certifikacionog tijela tokom procesa certifikacije a koje su nepovoljne po njihov status. O pravu na žalbu i prigovor proizvođač je informisan u Ugovoru o kontroli i certifikaciji koji potpisuje sa certifikacionim tijelom.

Direktor certifikacionog tijela najmanje jednom godišnje podnosi izvještaj o radu Komitetu za certifikaciju koji ima sljedeću ulogu:

- Provjerava i potvrđuje postignute ciljeve politike kvaliteta,
- Prati rezultate ocjenjivanja sistema kvaliteta na osnovu godišnjeg izvještaja,
- Potvrđuje certifikacijsku shemu i sistem sankcionisanja,
- Razmatra interna dokumenta namijenjene izvođenju kontrole i certifikacije,
- Razmatra objašnjenja zahtjeva i postupka sertifikovanja koje predlaže menadžment certifikacionog tijela ili članovi komiteta,
- Rješava žalbe upućene na odluke donešene od strane direktora certifikacionog tijela.
- Upoznaje se sa raskidom ugovora sa proizvođačima i sa uzrocima za raskid ugovora.

Certifikaciono tijelo Ministarstvu poljoprivrede šumarastva i vodoprivrede o svom radu podnosi tromjesečni izvještaj, a krajem godine i godišnji izvještaj sa planom rada certifikacionog tijela za narednu godinu.

20. Molimo da opišete sektor i njegovu organizaciju (npr. značaj zadruga) sa statističkim podacima, uključujući strukturu farmi, proizvodnju, trgovinu (uvoz/izvoz).

Prvi proizvođači u organskoj poljoprivredi registrovani su u 2007. godini i njihov broj iznosio je 13.

U 2008. godini, u proces kontrole i certifikacije u organskoj poljoprivredi bilo je uključeno 26 proizvođača od kojih: 21 proizvođač za primarnu poljoprivrednu proizvodnju, 1 proizvođač za preradu i 4 proizvođača za primarnu poljoprivrednu proizvodnju i preradu.

Na afirmaciji organske poljoprivrede trenutno rade tri udruženja poljoprivrednih proizvođača, registrovana kao nevladine organizacije. Očekuje se da će projekat koji se realizuje u saradnji sa Organizacijom za hranu i poljoprivredu UN –FAO „Organska poljoprivreda u Crnoj Gori- Zajednička podrška malim proizvođačima u organskoj poljoprivredi“ doprinijeti jačanju postojećih udruženja, ukazati na značaj i potrebu udruživanja proizvođača i organizovanog nastupa na tržištu.

Trogodišnji projekat pomoći Vlade Danske pod nazivom „Program razvoja organske poljoprivrede u Crnoj Gori“ otpočeo je sredinom 2009. godine i ima za cilj podršku razvoju organske poljoprivrede i potrošnji organskih proizvoda na domaćem tržištu, posebno u sektoru turizma i za izvoz.

Projekat će, pored ostalog, podržati razvoj i formiranje udruženja organskih proizvođača. Predviđa se da će neformalna interesna grupa organskih proizvođača nastati iz „obuke na terenu“ a da će naredni korak biti osnivanje Nacionalnog udruženja organskih proizvođača. Udruženje će biti podržano kroz registraciju, razvoj ideje, uloge, ovlašćenja i statuta.

Uporedni pregled organske poljoprivrede (ha/broj grla) za 2007/2008

Vrsta proizvodnje		2007		2008	
		U konverziji	Organska	U konverziji	Organska
Obradive površine		39.7		58.6	3.4
Višegodišnji zasadi		2.9	3.0	8.8	3.9
Samoniklo ljekovito bilje i šumski plodovi			133 800		101 800
Pašnjaci i livade			1 000.8		1 800.8
Stočarska proizvodnja- broj grla		11 košnica	100 koza	140 ovaca 40 košnica	450 koza
Ukupno	Ha	42.6	134 803.8	67.4	103 608.1
	broj grla	11 košnica	100 koza	140 ovaca 40 košnica	450 koza
Ukupno (konverzija +organska)	Ha	134 846.4		103 675.5	
	broj grla	11 košnica; 100 koza		40 košnica; 140 ovaca; 450 koza	

Podaci o strukturi farmi registrovanih proizvođača u organskoj poljoprivredi

	VRSTA PROIZVODNJE					
	Biljna proizvodnja/ha					Stočarska proizvodnja/broj grla
Redni broj proizvođača	Ratarstvo i gajeno ljekovito bilje	Povrtarstvo	Voćarstvo i vinogradarstvo	Livade i pašnjaci	Sakupljanje ljekovitog bilja	
1					101 800.0	
2						40 košnica
3	2.2	0.5				
4			3.1			
5			1.2			
6	0.1	0.8				
7	15.0	18.0				
8	5.0					
9			3.0			
10			1.6			
11		5.2	0.9			
12			1.0			
13		0.8				
14			0.8			
15					otkup	
16		0.7				
17		1.0				
18		1.0				
19	3.0					
20	5.0					
21	1.8					
22	2.0				otkup	
23			0.8			
24			0.4			
25				800.0		350 koza, 140 ovaca
26				1 008.8		100 koza

U 2008. godini izdato je 13 certifikata: 6 za organsku proizvodnju i 7 za proizvodnju u prelaznom periodu.

Struktura sertifikovanih proizvoda i njihovih količina je sljedeća:

Biljna proizvodnja

Voćarstvo:

- organski: 3.1 t jabuka; 1.05 t krušaka; 0.5 t šljiva i 0.35 t dunja
- prelazni period: 3 t jabuka; 3 t šljiva i 0.8 t malina

Ratarstvo :

- prelazni period: 6.25 t brašna od heljde; 1.8 t ječma

Povrtarstvo:

- organski: 84 t krompira
- prelazni period: 59 t krompira; 30 t kupusa i 0.3 t mrkve

Sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova:

- organski: 2.305 t mono-čajeva; 3.155 t mješavine čajeva; 400 l jabukovog sirćeta i 113.2 l eteričnih ulja

Gajeno ljekovito bilje:

- prelazni period: 0.05 t mono-čajeva

Stočarska proizvodnja

Kozarstvo:

- organski: 0.5 t tvrdog sira

U Crnoj Gori postoje dvije specijalizovane prodavnice organskih proizvoda, dok se u maloprodajnim objektima nekih trgovačkih lanaca mogu naći organski prozvodi iz uvoza, uglavnom iz EU.

S obzirom da Ministarstvo poljoprivrede ne vodi Registar uvoznika organskih proizvoda, podaci o vrstama i količinama uvezenih organskih proizvoda ne mogu biti obezbijeđeni.

VI. POLJOPRIVREDNE STATISTIKE

21. Molimo da ukratko opišete organizacionu strukturu za prikupljanje i monitoring statističkih podataka; saradnju između Ministarstva poljoprivrede i centralnih/lokalnih statističkih kancelarija u oblasti poljoprivredne statistike.

Zavod za statistiku Crne Gore (Monstat) predstavlja zvanicno nadlezno tijelo za proizvodnju statistike. Monstat obavlja stručne poslove koji se odnose na pripremu i sprovodjenje brojnih statistickih istrazivanja. Zavod prikuplja, obradjuje, analizira i objavljuje statističke podatke. Zapocete reforme u statistickoj sluzbi omogucice prikupljanje, obradu i objavljivanje podataka po standardima Evropske Unije.

U Monstat-u postoji poseban Sektor statistike poljoprivrede i životne sredine koji sadrži odsjek statistike poljoprivrede i odsjek statistike šumarstva i životne sredine (vidi detaljnije Poglavlje 18 Statistika, pitanje br. 2)

Unutar Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede nema posebne jedinice ili referata koji prati ili proizvodi statističke podatke. Postoji samo praćenje cijena poljoprivrednih proizvoda sa zelenih i kvantaških pijaca preko AMIS-a, kao što je opisano u **Poglavlju 11 Poljoprivreda i ruralni razvoj**, dio **I Horizontalno,** pitanje **br.4**.

U prvoj polovini oktobra 2009. godine Zakonom o poljoprivrednom popisu (Sl. list 56/09) (Aneks 40) predviđeno je sprovođene popis u poljoprivredi (prvog posle 1960 godine) i u cilju efikasnije realizacije tog posla potpisan je Memorandum o saradnji između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Monstata. Takođe, u sklopu daljeg definisanja obaveza i nadležnosti za prikupljanje statističkih podataka, pripremljen je Sporazum o saradnji između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Monstata, koji će se potpisati do kraja 2009. godine.

A. Opšta statistika i statistika po proizvodima

22. Opšta pozicija i okolnosti u poljoprivrednom sektoru treba opisati (u tabeli) sljedećim statističkim informacija (ukoliko su informacije dostupne):

U skladu sa obavezom iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Zavod za statistiku je uradio predlog NUTS klasifikacije, koja je usvojena na Vladi Crne Gore krajem prvog kvartala. Isti je dostavljen EUROSTAT/u na usvajanje, nakon čije revizije i komentara NUTS klasifikacija postoje zvanična i obavezujuća za Crnu Goru. Trenutno, po važećoj zakonskoj regulativi Crna Gora nema administrativnu podjelu na regione (na snazi je Zakon o Teritorijalnoj Organizaciji Crne Gore, iz 1960 godine, sa izmjenama 1965, 1970 i 1990. godine (Sl. list 10/60,6/65, 6/70 i 45/90). Zavod za statituku je u saradnji sa ekspertima preko CARDS 2003 projekta, definisao predlog NUTS klasifikacije. Predlog NUTS klasifikacije od strane MONSTAT-a je:

NUTS klasifikacije odgovara kriterijumima statističke podjele na nivoima NUTS I (cijela Crna Gora), NUTS II (cijela Crna Gora), NUTS III (cijela Crna Gora) i LAU 2 (opštine).

Statistički podaci o poljoprivrednoj proizvodnji u Crnoj Gori dobijaju se iz različitih izvora kroz redovna istraživanja i popisom stanovnistva, stanova i domaćinstava koji se u Crnoj Gori sprovodi svake desete godine. Zadnji popis poljoprivrede na teritoriji Crne Gore je sproveden 1961. Godine. U oktobru 2008 sproveden je probni popis poljoprivrede u cilju ocjene instrumenata koji će se koristiti u glavnom popisu a prvi samostalni popis poljoprivrede planiran je za prvu polovinu 2010. godine. Vidi poglavlje 18 tema 4.01.; modul 4.01.01. i modul 4.01.02.

a) iskorišćeno poljoprivredno zemljište (UAA) i na nacionalnom i na regionalnom nivou. Situacija od 2000. do 2008. godine (ili najskorije godine za koju su dostupni podaci): obradivo zemljište; ugar, zemljište pod višegodišnjim usjevima; trajni pašnjaci; bašte;

Poljoprivredno zemljište po kategorijama korišćenja - ha

	Poljoprivredna površina	Obradiva površina					Pašnjaci	Bare, ribnjaci i trstici
		Svega	oranice i bašte	voćnjaci	vinogradi	livade		
2000	517 830	185 822	49 688	10 761	3 888	121 485	327 664	4 344
2001	518 052	190 092	47 382	9 533	3 859	129 318	325 309	2 651
2002	518 067	189 806	45 818	9 542	3 859	130 587	325 610	2 651
2003	518 067	189 745	44 818	9 580	3 864	131 483	325 671	2 651
2004	518 047	188 766	46 888	9 696	3 921	128 261	326 620	2 661
2005	517 097	189 126	46 179	11 151	4 036	127 760	325 326	2 645
2006	517 337	189 252	44 524	11 926	4 181	128 621	325 436	2 649
2007	516 465	189 939	44 957	11 976	4 225	128 781	323 876	2 650
2008	516 219	189 300	45 237	11 885	4 325	127 853	324 269	2 650

Izvor: Monstat (Izvještaj o površinama i zasadima na kraju proljećne sjetve)

Oranična površina prema načinu korišćenja - ha

	Oranice i bašte	Zasijana površina					Rasadnici	Ugari i neobrađene oranice i bašte
		ukupno	žita	industrijsko bilje	povrtno bilje	krmno bilje		
2000	49 688	35 729	9 662	213	18 347	7 507	63	13 896
2001	47 382	34 716	8 094	216	18 524	7 882	59	12 607
2002	45 818	33 038	7 095	184	18 583	7 176	36	12 744
2003	44 818	32 111	6 520	201	18 133	7 257	24	12 683
2004	46 888	31 902	5 937	196	18 181	7 588	22	14 964
2005	46 179	31 370	5 218	194	18 224	7 734	13	14 796
2006	44 524	30 689	5 101	194	17 918	7 476	-	13 824
2007	44 957	31 307	5 201	159	17 988	7 959	4	13 632
2008	45 237	31 317	5 073	154	18 145	7 945	2	13 903

Izvor: Monstat (Izvještaj o površinama i zasadima na kraju proljećne sjetve)

Poljoprivredno zemljište prema kategorijama korišćenja - ha

		Ukupno	Obradiva površina					Pašnjaci	Bare, ribnjaci i trstici
			svega	oranice i bašte	voćnjaci	vinogradi	livade		
ANDRIJEVICA	2000	15 473	5 708	761	250	-	4 697	9 765	-
	2001	15 873	5 538	761	499	-	4 278	10 335	
	2002	15 873	5 538	761	499	-	4 278	10 335	-
	2003	15 873	5 538	761	529	-	4 248	10 335	-
	2004	15 873	5 538	768	629	-	4 141	10 335	-
	2005	13 339	5 647	762	629	-	4 256	7 692	-
	2006	13 339	5 637	627	629	-	4 381	7 702	-
	2007	13 251	5 559	752	629	-	4 178	7 692	-
	2008	13 261	5 569	762	629	-	4 178	7 692	-
BAR	2000	19 489	5 863	2 040	2 239	251	1 333	13 617	9
	2001	18 399	5 551	2 151	859	251	2 290	12 843	5
	2002	18 399	5 551	2 151	859	251	2 290	12 843	5
	2003	18 399	5 551	2 143	859	251	2 298	12 843	5
	2004	18 430	5 285	1 172	1 017	286	2 810	13 136	9
	2005	18 478	5 339	1 142	2 426	287	1 484	13 130	9
	2006	18 481	5 342	1 138	2 435	289	1 480	13 130	9
	2007	18 478	5 339	1 139	2 438	290	1 472	13 130	9
	2008	18 460	5 322	1 127	2 440	295	1 460	13 129	9
BERANE	2000	27 624	14 774	3 916	1 073	-	9 785	12 843	7
	2001	27 562	14 711	3 935	990	-	9 786	12 843	8

	2002	27 562	14 711	3 935	990	-	9 786	12 843	8
	2003	27 562	14 711	3 935	990	-	9 786	12 843	8
	2004	27 562	14 711	3 949	990	-	9 772	12 843	8
	2005	29 321	15 743	3 935	1 081	-	10 727	13 572	6
	2006	29 321	15 728	3 935	1 081	-	10 712	13 587	6
	2007	29 501	15 908	3 935	1 081	-	10 892	13 587	6
	2008	29 495	15 903	3 935	1 081	-	10 887	13 586	6
BIJELO POLJE	2000	41 541	24 516	7 437	1 264	-	15 815	17 025	-
	2001	41 372	24 466	7 397	1 257	-	15 812	16 906	-
	2002	41 372	24 466	7 397	1 257	-	15 812	16 906	-
	2003	41 372	24 466	7 397	1 257	-	15 812	16 906	-
	2004	41 377	24 436	8 170	1 252	-	15 014	16 941	-
	2005	40 380	23 951	7 424	1 230	-	15 297	16 429	-
	2006	40 427	23 955	7 459	1 887	-	14 609	16 472	-
	2007	40 445	23 973	7 481	1 887	-	14 605	16 472	-
	2008	40 435	24 047	8 346	1 830	-	13 871	16 388	-
BUDVA	2000	5 216	1 251	397	338	31	485	3 920	45
	2001	5 215	1 250	396	338	31	485	3 920	45
	2002	5 215	1 250	390	341	32	487	3 920	45
	2003	5 215	1 250	390	344	33	483	3 920	45
	2004	5 218	1 253	390	346	34	483	3 920	45
	2005	4 959	1 050	258	288	6	498	3 879	30
	2006	5 027	1 045	253	288	6	498	3 952	30
	2007	5 032	1 049	258	288	8	495	3 953	30
	2008	5 025	1 045	261	281	8	495	3 950	30
DANILOVGRAD	2000	17 133	6 469	1 548	265	114	4 542	10 662	2
	2001	17 776	9 168	1 999	471	109	6 589	8 602	6
	2002	17 775	9 167	1 932	471	109	6 655	8 602	6
	2003	17 775	9 106	1 306	471	109	7 220	8 663	6
	2004	17 771	9 032	577	265	114	8 076	8 733	6
	2005	17 837	8 168	594	265	114	7 195	9 663	6
	2006	17 758	8 088	394	291	132	7 271	9 663	7
	2007	17 803	8 132	500	291	139	7 202	9 663	8
	2008	17 802	8 132	564	299	143	7 126	9 663	7
ŽABLJAK	2000	22 050	6 362	463	-	-	5 899	15 688	-
	2001	22 050	6 362	463	-	-	5 899	15 688	-
	2002	22 050	6 390	491	-	-	5 899	15 660	-
	2003	22 050	6 390	410	-	-	5 980	15 660	-
	2004	22 066	6 406	197	-	-	6 209	15 660	-
	2005	22 021	6 361	183	-	-	6 178	15 660	-
	2006	22 020	6 361	171	-	-	6 190	15 659	-
	2007	21 498	6 531	256	-	-	6 275	14 967	-
	2008	21 498	6 531	220	-	-	6 311	14 967	-
KOLAŠIN	2000	27 348	8 271	1 550	290	-	6 431	19 076	1
	2001	27 370	8 293	1 585	246	-	6 462	19 076	1
	2002	27 370	8 293	1 136	246	-	6 911	19 076	1
	2003	27 370	8 293	1 136	247	3	6 907	19 076	-
	2004	27 686	8 907	997	380	5	7 525	18 774	5
	2005	27 844	9 149	965	380	4	7 800	18 691	4
	2006	27 847	9 151	967	380	4	7 800	18 691	5
	2007	27 845	9 149	967	378	4	7 800	18 691	5
	2008	27 845	9 149	973	378	4	7 794	18 691	5
KOTOR	2000	5 652	2 851	384	640	75	1 752	2 801	-
	2001	5 440	2 390	338	640	75	1 337	3 050	-
	2002	5 440	2 390	338	640	75	1 137	3 050	-
	2003	5 440	2 390	345	640	76	1 329	3 050	-
	2004	5 470	2 427	669	642	76	1 040	3 040	3
	2005	5 630	2 554	770	643	76	1 065	3 073	3
	2006	5 631	2 555	669	643	76	1 167	3 073	3
	2007	5 928	2 852	669	643	76	1 464	3 073	3
	2008	5 928	2 852	669	642	75	1 466	3 073	3
MOJKOVAC	2000	12 686	4 042	898	136	-	3 008	8 644	-
	2001	13 607	4 963	703	140	-	4 120	8 644	-
	2002	13 607	4 686	693	140	-	3 853	8 921	-
	2003	13 607	4 686	693	141	-	3 852	8 921	-
	2004	13 689	4 700	621	138	-	3 941	8 989	-
	2005	13 686	4 696	616	136	-	3 944	8 990	-
	2006	13 687	4 697	616	136	-	3 945	8 990	-
	2007	13 687	4 697	616	139	-	3 942	8 990	-

	2008	13 687	4 697	588	136	-	3 973	8 990	-
NIKŠIĆ	2000	54 653	12 870	4 992	375	37	7 466	41 783	-
	2001	54 653	12 870	4 992	375	37	7 466	41 783	-
	2002	54 653	12 870	3 986	377	37	8 470	41 783	-
	2003	54 653	12 870	3 895	377	37	8 561	47 783	-
	2004	54 673	12 890	4 822	375	37	7 656	41 783	-
	2005	54 510	12 727	4 788	375	26	7 538	41 783	-
	2006	54 478	12 695	3 776	375	26	8 518	41 783	-
	2007	54 549	12 753	3 676	394	26	8 657	41 796	-
	2008	54 582	12 786	3 542	393	27	8 824	41 796	-
PLAV	2000	24 643	8 180	2 056	620	-	5 504	16 454	9
	2001	24 692	8 203	2 071	620	-	5 512	16 487	2
	2002	24 712	8 174	2 013	624	-	5 537	16 536	2
	2003	24 712	8 174	2 007	624	-	5 543	16 536	2
	2004	24 716	8 129	1 975	624	-	5 530	16 587	-
	2005	24 735	8 177	2 034	624	-	5 519	16 557	1
	2006	24 752	8 204	1 967	624	-	5 613	16 546	2
	2007	24 744	8 222	2 083	620	-	5 519	16 520	2
	2008	24 751	8 196	2 078	624	-	5 494	16 551	4
PLUŽINE	2000	19 788	7 750	946	21	-	6 783	12 038	-
	2001	19 788	7 750	946	21	-	6 783	12 038	-
	2002	19 788	7 750	946	21	-	6 783	12 038	-
	2003	19 788	7 750	912	21	-	6 817	12 038	-
	2004	19 749	7 316	754	27	-	6 535	12 433	-
	2005	19 730	7 297	723	29	-	6 545	12 433	-
	2006	19 730	7 297	477	25	-	6 795	12 433	-
	2007	19 709	7 256	430	31	-	6 795	12 453	-
	2008	19 701	6 738	383	29	-	6 326	12 963	-
PLJEVLJA	2000	68 876	28 229	7 950	343	-	19 936	40 646	1
	2001	69 562	28 915	6 041	341	-	22 533	40 646	1
	2002	69 560	28 907	6 032	341	-	22 534	40 652	1
	2003	69 560	28 907	6 032	341	-	22 534	40 652	1
	2004	69 042	28 237	9 412	341	-	18 484	40 804	1
	2005	69 144	28 273	9 419	343	-	18 511	40 871	-
	2006	69 191	28 337	9 412	343	-	18 582	40 853	1
	2007	68 494	28 407	9 451	341	-	18 615	40 086	1
	2008	68 461	28 523	9 557	350	-	18 616	39 937	1
PODGORICA	2000	61 954	18 831	6 356	725	2 919	8 831	39 282	3841
	2001	61 224	19 938	5 890	690	2 897	10 461	39 110	2176
	2002	61 222	19 939	5 890	690	2 897	10 462	39 107	2176
	2003	61 222	19 939	5 906	692	2 897	10 444	39 107	2176
	2004	61 269	20 195	6 447	603	2 898	10 247	38 898	2176
	2005	61 841	20 568	6 448	605	3 058	10 457	39 097	2176
	2006	62 069	20 796	6 467	692	3 181	10 456	39 097	2176
	2007	62 164	20 891	6 469	719	3 248	10 454	39 097	2176
	2008	62 141	20 869	6 463	677	3 248	10 481	39 096	2176
ROŽAJE	2000	19 945	9 142	1 489	16	-	7 637	10 803	-
	2001	20 288	9 485	1 489	17	-	7 979	10 803	-
	2002	20 288	9 485	1 489	17	-	7 979	10 803	-
	2003	20 288	9 485	1 489	17	-	7 979	10 803	-
	2004	20 269	9 466	605	17	-	8 844	10 803	-
	2005	20 237	9 434	673	17	-	8 744	10 803	-
	2006	20 288	9 485	802	17	-	8 666	10 803	-
	2007	20 251	9 448	699	17	-	8 732	10 803	-
	2008	20 251	9 448	716	17	-	8 715	10 803	-
TIVAT	2000	1 644	1 246	163	524	127	432	397	1
	2001	1 652	1 254	163	524	135	432	397	1
	2002	1 652	1 254	164	524	134	432	397	1
	2003	1 652	1 254	163	524	134	433	397	1
	2004	1 655	1 269	407	524	150	188	385	1
	2005	1 718	1 265	413	524	140	188	452	1
	2006	1 721	1 268	383	524	140	221	452	1
	2007	1 741	1 188	366	524	110	188	552	1
	2008	1 740	1 187	365	524	110	188	552	1
ULCINJ	2000	11 834	6 940	4 556	850	88	1 446	4 602	292
	2001	11 470	6 768	4 503	741	78	1 446	4 430	272
	2002	11 470	6 768	4 799	741	78	1 450	4 430	272
	2003	11 470	6 768	4 262	741	78	1 687	4 430	272
	2004	11 470	6 350	3 485	741	75	2 049	4 848	272

	2005	11 680	6 560	3 546	770	78	2 166	4 848	272
	2006	11 558	6 437	3 541	770	80	2 046	4 849	272
	2007	11 549	6 628	3 734	770	78	2 046	4 649	272
	2008	11 503	6 502	3 506	770	88	2 138	4 729	272
HERCEG NOVI	2000	8 861	2 360	614	720	108	918	6 498	3
	2001	8 639	2 140	387	692	108	953	6 498	1
	2002	8 639	2 140	403	692	108	937	6 498	1
	2003	8 639	2 140	635	692	108	705	6 498	1
	2004	8 631	2 132	639	692	108	693	6 498	1
	2005	8 584	2 083	653	692	108	630	6 498	3
	2006	8 586	2 085	655	692	108	630	6 498	3
	2007	8 588	2 087	657	692	108	630	6 498	3
	2008	8 443	1 931	389	692	190	660	6 509	3
CETINJE	2000	19 267	3 085	799	43	138	2 105	16 049	133
	2001	19 267	2 995	799	43	138	2 015	16 139	133
	2002	19 267	2 995	799	43	138	2 015	16 139	133
	2003	19 267	2 995	684	43	138	2 130	16 139	133
	2004	19 267	2 995	509	43	138	2 305	16 139	133
	2005	19 258	2 991	504	43	139	2 305	16 134	133
	2006	19 256	2 985	485	43	139	2 318	16 138	133
	2007	19 023	2 760	475	43	138	2 104	16 130	133
	2008	19 019	2 755	450	43	137	2 125	16 131	133
ŠAVNIK	2000	32 153	7 082	373	29	-	6 680	25 071	-
	2001	32 153	7 082	373	29	-	6 680	25 071	-
	2002	32 153	7 082	373	29	-	6 680	25 071	-
	2003	32 153	7 082	317	30	-	6 735	25 071	-
	2004	32 164	7 092	323	50	-	6 719	25 071	1
	2005	32 165	7 093	329	51	-	6 713	25 071	1
	2006	32 170	7 104	330	51	-	6 723	25 065	1
	2007	32 185	7 110	344	50	-	6 716	25 074	1
	2008	32 191	7 118	343	50	-	6 725	25 073	-

Izvor: Monstat (Izvještaj o površinama i zasadima na kraju proljećne sjetve)

b) šumsko područje

Površine šuma u Crnoj Gori[1]

	2002	2005	2008
Ukupna površina šuma	545 153	617 080	627 168

Izvor: Monstat (izvještaj o promjenama u površini šuma-trogodišnja periodika)

[1]) Navedena površina odnosi se na površinu koja je obrasla šumskim drvećem bez obzira na obrast i visinu stabala (visoke, niske i ostale kategorije šuma).

c) razvoj strukture poljoprivrednih gazdinstava između 2000. i 2008. godine (navesti kada je sprovedeno istraživanje strukture gazdinstava): struktura veličine farmi po regionu (gdje postoji); rasprostranjenost po obrađenoj površini; rasprostranjenost po glavnim tipovima proizvodnje; rasprostranjenost po veličini stada; površine koje zauzimaju poljoprivredna gazdinstva manja od 2 ha.

Podaci nijesu raspoloživi – istraživanje se ne sprovodi, rezultati popisa poljoprivrede (planiran u oktobru 2009) biti će raspoloživi u 2010 godini. ***Vidi poglavlje 18; tema 4.02.; modul 4.02.01.***

d) poljoprivredno stanovništvo i njegov razvoj. Razvoj od 2000. do 2008. godine (ili najskorije godine za koju su dostupni podaci), po mogućnosti, na osnovu istraživanja o radnoj snazi: udio ukupno aktivnog stanovništva; regionalna rasprostranjenost; poljoprivredni proizvođači koji se stalno ili povremeno bave poljoprivredom; rasprostranjenost po godinama starosti i polu.

Brojčani podaci o nezaposlenosti,aktivno stanovništvo i stope aktivnosti po polu, Anketa o radnoj snazi

Crna Gora	2004	2005	2006	2007	2008
1. aktivno stanovnistvo	259 092	256 569	253 184	263 700	266 700
muškarci	147 523	143 060	141 488	148 800	150 800
žene	111 569	113 509	111 696	115 000	115 900
2. stopa aktivnosti	51.7	49.9	48.9	51.7	51.9
muškarci	60.9	57.4	57.8	60.0	60.4
žene	43.1	42.9	41.0	43.9	43.9

Izvor: Monstat

Zaposlena lica sa punim ili kraćim od punog radnog vremaena, po sektoru djelatnosti i polu, Anketa o radnoj snazi 2007

	u 000				%			
	ukupno	poljopri-vredne djelatnosti	nepoljo-privredne djelatnosti	uslužne djelatnosti	ukupno	poljopri-vredne djelatnosti	nepoljo-privredne djelatnosti	uslužne djelatnosti
	Ukupno (Muškarci i Žene)							
Ukupno	212.7	{18.4]	37.3	157.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	195.8	8.9	35.3	151.6	92.1	48.5	94.6	96.6
Radno vrijeme kraće od punog	{16.9}	((9.5))	.	((5.4))	{7.9}	{51.5}	.	((3.4))
	Muškarci							
Svega	121.7	{11.0}	28.2	82.6	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	113.2	5.9	27.2	80.1	93.0	54.1	96.5	97.0
Radno vrijeme kraće od punog	{8.5}	((5.0))	.	.	{7.0}	{45.9}	.	.
	Žene							
Svega	91.0	((7.4))	{9.1}	74.4	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	82.6	3.0	8.1	71.5	90.8	40.3	88.8	96.1
Radno vrijeme kraće od punog	((8.4))	.	.	((2.9))	{9.2}	.	.	((3.9))

Izvor: Monstat

Zaposlena lica sa punim ili kraćim od punog radnog vremena, po sektoru djelatnosti i polu, Anketa o radnoj snazi 2008

	u 000				%			
	ukupno	poljopri-vredne djelatnosti	nepoljo-privredne djelatnosti	uslužne djelatnosti	ukupno	poljopri-vredne djelatnosti	nepoljo-privredne djelatnosti	uslužne djelatnosti
	Ukupno (Muškarci i Žene)							
Ukupno	221.9	16.8	47.5	157.5	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	202.1	6.7	44.8	150.7	91.1	39.7	94.2	95.6
Radno vrijeme kraće	19.7	(10.1)	(2.7)	6.9	8.9	60.3	(5.8)	4.4

od punog								
	Muškarci							
Svega	126.7	9.9	36.5	80.3	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	115.3	5.0	34.1	76.3	91.0	49.8	93.5	95.0
Radno vrijeme kraće od punog	11.4	(5.0)	(2.4)	4.0	9.0	50.2	(6.5)	5.0
	Žene							
Svega	95.1	(6.8)	11.1	77.2	100.0	100.0	100.0	100.0
Puno radno vrijeme	86.8	(1.7)	10.7	74.4	91.2	(25.1)	96.6	96.3
Radno vrijeme kraće od punog	8.3	(5.1)	((0.4))	2.8	8.8	74.9	.	3.7

Izvor: Monstat

Napomena*: Zavod za statistiku od 2004 god obradjuje podatke samostalno i od tog perioda raspolaze tim podacima.*

Objašnjenje znakova
nije nula ali je izuzetno neprecizna procjena (CV>=30)
(( )) neprecizna procjena (20<=CV<30)
{ } manje precizna procjena (10<=CV<20)
CV: Standardna greška procjene kao procenat procjene.

e) prihodi od zemljoradnje zemljoradnika koji se stalno bave poljoprivredom (bruto dodata vrijednost po jedinici rada godišnje) uključujući poređenje sa prosječnim bruto zaradama od zapošljenosti van poljoprivrede.

Bruto dodata vrijednost i broj zaposlenih za aktivnosti A: Poljoprivreda, lov i šumarstvo za period 2000-2007.god.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bruto dodata vrijednost u tekućim cijenama, u hiljadama EUR-a, za aktivnost A	120 317	139 897	148 372	149 245	154 178	158 468	177 021	193 051
Broj zaposlenih aktivnosti A	2 870	2 877	2 857	2 909	2 926	2 786	2 607	2 586

Izvor:MONSTAT

Zarade zaposlenih u aktivnost A: Poljoprivreda, lov i šumarstvo za period 2000-2007.god.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prosječne zarade zaposlenih za aktivnost A*)	113	104	180	209	338	266	441	446
Prosječne zarade zaposlenih bez poreza i doprinosa za aktivnost A*)	69	63	111	136	222	172	268	305

Izvor:MONSTAT

*) Do 2000.godine u aktivnost A je bila uključena Poljoprivreda, lov, šumarstvo kao i Ribarstvo, dok je od 2001.godine Ribarstvo isključeno iz aktivnosti A.

f) udio poljoprivrednog sektora u bruto društvenom proizvodu (BDP) po regionima.

MONSTAT ne raspolaže sa podatkom o Bruto nacionalnom proizvodu (BNP), pa slijedom traženog dostavljamo podatke o Bruto domaćem proizvodu (BDP).

Obračun Bruto domaćeg proizvoda ne vrši se po regionima, već na nivou ukupne ekonomije Crne Gore. Prema predlogu NUTS klasifikacije, na sva tri NUTS nivoa, Crna Gora predstavlja jedan region.

Udio aktivnosti: Poljoprivreda, lov i šumarstvo u BDP-u za period 2000-2007.god.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bruto dodata vrijednost u tekućim cijenama, u hiljadama EUR-a, za aktivnost A: Poljoprivreda, lov i šumarstvo	120 317	139 897	148 372	149 245	154 178	158 468	177 021	193 051
Bruto dodata vrijednost u stalnim cijenama, u hiljadama EUR-a, za aktivnost A: Poljoprivreda, lov i šumarstvo	-	123 407	152 166	146 979	155 215	156 953	165 441	156 514
Učešće bruto dodate vrijednosti u tekućim cijenama, aktivnosti A u bruto domaćem proizvodu , u %	11.3	10.8	10.9	9.9	9.2	8.8	8.2	6.9
Učešće bruto dodate vrijednosti u stalnim cijenama, aktivnosti A u bruto domaćem proizvodu , u %	-	11.5	11.5	10.5	9.8	9.0	8.4	6.6

Izvor:MONSTAT

g) površina, prinos i proizvodnja meke pšenice, durum pšenice, ječma, kukuruza, raži, ovsa, drugih žitarica, osnovnih ili sertifikovanih sjemena (sorte navedene u aneksu Regulative 1234/2007), sjemena repice, soje, suncokreta, sjemena ostalih uljarica, sušene krme, graška, azuki pasulja i slatke lupine, lana, konoplje i svilene bube (godišnja proizvodnja i površina na kojoj se uzgajaju), šećerne repe, riže, voća i povrća (po glavnim proizvodima), hmelja, duvana, pamuka i kukuruza za silažu.

Proizvodnja žita

	Pšenica			Raž			Ječam		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	1 478	2 888	1.95	66	80	1.21	3 208	4 060	1.26
2001	1 463	4 051	2.76	74	124	1.67	1 811	3 376	1.86
2002	1 428	4 851	3.39	43	78	1.81	1 325	2 976	2.24
2003	1 448	4 422	3.05	48	83	1.73	1 147	2 201	1.92
2004	1 123	3 437	3.09	112	256	2.28	1 026	1 960	1.91
2005	840	2 632	3.13	117	242	2.07	759	1 561	2.06
2006	808	2 497	3.09	175	394	2.25	860	1 966	2.28
2007	808	1 969	2.44	194	214	1.10	868	1 058	1.22
2008	826	2 856	3.46	200	577	2.88	787	2 244	2.85

Izvor:MONSTAT

	Ovas			Suražica			Kukuruz		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	706	889	1.25	-	-	-	3 932	6 665	1.72
2001	643	1 081	1.67	-	-	-	4 089	10 290	2.51
2002	489	1 069	2.18	-	-	-	3 776	10 781	2.85
2003	457	843	1.84	-	-	-	3 366	8 600	2.55
2004	341	666	1.95	-	-	-	3 217	9 641	2.99
2005	257	516	2.01	-	-	-	3 059	9 668	3.16
2006	205	428	2.08	-	-	-	2 782	9 066	3.26

2007	221	240	1.08	-	-	-	2 756	6 937	2.52
2008	221	524	2.37	5	18	3.5	2 712	9 625	3.55

Izvor:MONSTAT

Proizvodnja industrijskog bilja

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Duvan [1)]									
Požnjevena površina u hektarima	208	216	184	201	196	194	194	159	154
Prinos – tona - ukupno	274	342	384	398	419	416	431	358	324
Prinos – tona po hektaru	1.31	1.58	2.08	1.98	2.14	2.14	2.22	2.25	2.10

Izvor:MONSTAT

[1)] Proizvodnja samo u privatnom gazdinstvu.

Proizvodnja povrtnog bilja

	Krompir			Luk crni			Luk bijeli		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	10 557	60 787	5.75	690	2 972	4.30	223	499	2.23
2001	10 626	70 421	6.62	682	3 234	4.74	228	684	3.00
2002	10 504	101 288	9.64	642	3 319	5.17	235	703	2.99
2003	10 505	113 290	10.78	628	3 334	5.30	192	681	3.54
2004	10 350	117 039	11.31	646	3 261	5.05	191	501	2.62
2005	10 313	132 830	12.88	614	4 127	6.72	196	554	2.83
2006	10 179	132 783	13.05	603	3 928	6.51	206	685	3.32
2007	10 190	106 909	10.49	571	2 793	4.89	192	523	2.72
2008	10 233	134 106	13.11	551	3 576	6.49	199	725	3.64

Izvor:MONSTAT

	Paradajz			Paprika			Dinje i lubenice		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	989	22 651	22.90	827	16 308	19.71	1 445	35 577	24.62
2001	1 038	21 220	17.04	817	17 042	20.85	1 547	41 303	26.69
2002	1 079	24 374	22.58	799	17 054	21.34	1 591	47 886	30.09
2003	1 014	22 790	22.47	799	16 443	20.57	1 333	38 567	28.93
2004	993	22 818	22.97	805	16 092	19.99	1 382	40 647	29.41
2005	944	20 853	22.09	763	15 656	20.52	1 434	42 644	29.74
2006	963	22 507	23.37	777	16 771	21.58	1 416	41 765	29.50
2007	978	22 084	22.58	802	17 275	21.54	1 420	39 672	27.94
2008	970	22 165	22.85	829	18 327	22.10	1 440	42 449	29.48

Izvor:MONSTAT

	Pasulj[1)]			Grašak			Kupus i kelj		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	630	1 488	1.24	144	265	1.84	1 945	24 604	12.64
2001	643	1 894	1.45	138	281	2.03	1 936	28 574	14.76
2002	622	1 869	1.52	153	262	1.71	2 028	26 782	13.20
2003	670	2 165	1.84	170	436	2.56	1 903	27 209	14.30
2004	768	2 218	1.72	212	578	2.73	1 804	25 015	13.87
2005	679	2 364	2.26	164	371	2.26	1 963	24 408	12.43
2006	677	2 152	1.91	145	329	2.27	1 869	31 813	17.02

2007	675	1 066	1.22	137	258	1.88	1 847	26 297	14.24
2008	642	1 684	1.77	147	285	1.94	1 884	47 334	25.12

Izvor:MONSTAT

[1)]Požnjevena površina i prinos po hektaru iskazani su samo za čist usjev, a ukupan prinos za čist usjev i međuusjev zajedno

Proizvodnja krmnog bilja

	Djetelina			Lucerka			Stočna repa		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	871	2 422	2.78	3 162	10 608	3.35	310	2 505	8.08
2001	917	3 311	3.61	3 296	11 846	3.59	310	3 593	11.59
2002	895	3 702	4.13	2 942	10 892	3.70	277	3 779	13.64
2003	770	3 060	3.97	2 994	11 962	3.99	290	4 502	15.52
2004	858	3 802	4.43	3 033	11 784	3.88	272	3 453	12.69
2005	863	3 427	3.97	3 094	13 477	4.36	267	4 080	15.28
2006	853	3 633	4.26	3 123	14 176	4.54	245	3 773	15.40
2007	866	2 800	3.23	3 250	11 474	3.53	234	1 946	8.31
2008	887	3 959	4.46	3 315	15 358	4.63	217	3 670	16.92

Izvor:MONSTAT

	Kukuruz za krmu			Livade			Pašnjaci		
	požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona		požnjevena površina, ha	prinos, tona	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
2000	130	1 407	10.82	121 061	83 211	0.68	215 502	28 246	0.13
2001	100	1 078	10.78	129 288	228 665	1.76	325 297	85 783	0.26
2002	108	1 629	15.08	130 587	237 995	1.82	325 610	105 945	0.32
2003	103	1 050	10.19	131 483	237 813	1.81	325 671	109 006	0.33
2004	56	473	8.45	128 261	241 669	1.88	326 620	127 118	0.39
2005	110	1 571	14.28	127 760	234 509	1.84	325 326	156 095	0.48
2006	124	3 417	27.56	128 621	229 129	1.78	325 436	121 738	0.37
2007	113	1 417	12.54	128 781	184 290	1.43	323 876	73 685	0.23
2008	127	2 694	21.21	127 853	233 147	1.82	324 269	69 298	0.21

Izvor:MONSTAT

Voćna stabla i proizvodnja voća

	Jabuke				Kruške				Šljive			
	broj stabala		prinos		broj stabala		prinos		broj stabala		prinos	
	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu
2000	362 785	327 295	9 503	29.1	193 540	168 485	2 222	13,2	1419531	1277371	10814	8,5
2001	391 055	331 469	2 400	7.2	200 255	174 835	1 486	8,4	1324746	1215606	4701	3,8
2002	400 020	347 834	6 040	17.4	207 887	185 345	2 249	12,1	1346861	1210361	7885	6,5
2003	425 447	362 526	5 003	13.8	220 765	186 475	2 071	11,1	1358286	1226821	6518	5,3
2004	450 305	385 244	3 980	10.4	223 905	183 005	1 647	9,0	1353596	1200835	6155	5,1
2005	434 035	376 787	4 074	10.8	217 565	186 460	2 078	11,1	1222780	1120463	7406	6,6
2006	464 965	391 028	5 365	13.7	222 399	182 005	1 879	10,3	1244230	1110998	5541	5,0
2007	475 345	405 628	5 374	13.2	229 694	194 265	2 104	10,8	1253570	1099202	6076	5,5
2008	489 870	425 223	5 065	11.9	226 914	196 815	2 038	10,4	1259270	1101850	5943	5,4

Izvor:MONSTAT

	Trešnje				Breskve				Orasi			
	broj stabala		prinos		broj stabala		prinos		broj stabala		prinos	
	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu
2000	118 715	104 235	1 707	16.4	217 630	196 475	2 980	15.1	49 844	42 175	586	13.9
2001	120 826	104 910	1 735	16.5	225 390	197 710	3 112	15.7	50 174	41 880	431	10.3
2002	122 813	107 255	1 531	14.3	257 260	193 229	3 230	16.7	52 079	44 303	486	11.0
2003	124 456	109 111	1 503	13.8	205 850	196 045	3 362	17.1	53 857	44 948	588	13.1
2004	127 386	111 885	1 495	13.4	211 400	197 960	3 842	19.4	55 800	46 340	476	10.3
2005	123 931	108 611	1 742	16.0	207 010	196 747	3 893	19.8	57 971	48 192	615	12.8
2006	129 516	109 780	1 916	17.4	254 942	243 926	3 814	15.6	58 743	49 098	534	10.9
2007	131 916	112 285	1 779	15.8	258 442	248 076	3 721	15.0	59 271	49 973	658	13.2
2008	132 739	113 255	2 003	17.7	202 747	194 246	3 482	17.9	60 714	51 448	720	14.0

Izvor:MONSTAT

	Masline				Smokve				Narandže i mandarine			
	broj stabala		prinos		broj stabala		prinos		broj stabala		prinos	
	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po stablu
2000	444 742	429 366	1 765	4.1	230 970	214 322	3 627	16.9	299 970	222 425	3 206	14.4
2001	444 964	426 614	431	1.0	225 565	205 160	4 512	22.0	263 556	215 626	4 117	19.1
2002	455 594	427 184	600	1.4	224 657	208 282	4 211	20.2	282 157	220 727	4 768	21.6
2003	440 944	412 244	889	2.1	219 072	203 392	4 424	21.7	269 941	208 636	3 521	16.9
2004	443 041	406 621	2 533	6.2	219 530	204 790	4 811	23.5	292 774	231 769	6 859	29.6
2005	436 143	410 740	1 767	4.3	215 405	201 458	4 586	22.8	318 277	231 185	4 107	17.8
2006	441 241	416 844	1 889	4.5	211 205	198 503	4 701	23.7	321 069	281 109	7 199	25.6
2007	451 840	417 470	1 211	2.9	210 955	197 658	4 121	20.8	342 485	282 025	5 239	18.6
2008	448 400	418 460	2 401	5.7	210 710	197 363	4 378	22.2	390 585	311 235	6 883	22.1

Izvor:MONSTAT

h) broj grla stoke, klanje i prosječna masa trupova teladi, junadi, krava, svinja, piladi, ostale živine, kao i ovaca i koza.

Brojno stanje stoke i zivine

	Konji				Goveda							Živina ukupno
	ukupno	ždrebad i omad	kobile i ždrebne omice	pastuvi i kastrati	ukupno	telad i junad			bikovi za priplod	volovi	krave i steone junice	
						telad do 3 mjeseca	junad od 3 mj. do 2 god.	junad preko 2 god.				
2000	12 474	483	2 997	8 994	179 706	40 734[1]	-	-	1 720	9 073	128 179	745 017
2001	10 703	374	2 411	7 918	179 071	47 052[1]	-	-	2 235	8 724	121 060	790 577
2002	9 967	212	1 925	7 830	178 064	47 546[1]	-	-	2 084	8 007	120 427	817 445
2003	9 568	203	1 848	7 517	182 680	48 791[1]	-	-	2 139	8 216	123 534	837 542
2004[2]	7 688	355	1 236	6 097	116 794	13 495	11 016	1 139	1 545	4 103	85 496	485 042
2005	7 119	282	1 051	5 786	117 842	15 612	12 263	1 726	1 476	3 914	82 851	462 149
2006	6 260	173	1 167	4 920	114 922	15 884	13 184	1 300	1 685	3 316	79 553	448 502

2007	5 463	212	1 417	3 834	109 378	15 871	13 861	1 130	1 294	4 080	73 142	505 355
2008	5 124	192	1 224	3 708	106 494	16 299	7 078	4 598	1 182	3 860	73 477	432 264

Izvor:MONSTAT

[1]) do 2004 godine podatak se odnosi ukupno za kategorije teladi od 3 mjeseca i junadi do dvije godine.

	Ovce				Svinje					
	ukupno	jagnjad i šilježad do 1 god	ovce za priplod	ovnovi i jalove ovce	ukupno	prasad do 6 mjeseci	nazimad preko 6 mjeseci	krmače i sup-rasne nazimice	nerasti za priplod	Koze ukupno
2000	305 707	31 776	257 950	15 981	21 516	18 300	1 352	1 664	200	-
2001	293 197	47 966	230 315	14 916	19 266	16 762	948	1 370	186	-
2002	243 524	36 144	194 883	12 497	20 875	19 140	325	1 212	198	-
2003	240 531	35 767	192 492	12 272	21 917	20 054	291	1 369	203	-
2004[2]	256 602	50 117	191 493	14 992	12 101	10 386	342	1 266	107	23 708
2005	254 898	41 349	197 970	15 579	10 697	8 693	364	1 555	85	30 742
2006	249 281	34 431	197 882	16 968	13 294	9 481	1 228	2 395	190	31 783
2007	222 244	35 935	169 926	16 383	10 374	7 306	1 408	1 593	67	25 015
2008	209 354	32 438	160 912	16 004	10 017	7 295	989	1 676	57	22 403

Izvor:MONSTAT

[2]) U2004.god.ažurirana je baza podataka na osnovu koje je izvršen izbor novog uzorka.Ankete o broju stoke zasnovane na novom uzorku su dale različite rezultete u odnosu na predhodnu anketu zasnovanu na starom okviru.Zbog velike razlike u brojnom stanju stoke,naročito kod pojedinih vrsta stoke(npr.goveda)nije se mogla primijeniti metoda vremenskog sravnjenja serije što je uslovilo potpuno novi početak za statistiku stočarstva.

Broj zaklane stoke i prosječna težina trupa (2000-2008)

Zaklana stoka u klanicama

	Goveda				Svinje		Ovce			Živina
	ukupno	telad	junad	ostala goveda	ukupno	prasad	ukupno	jagnjad	ovce i ovnovi	
	BROJ GRLA									
2000	12 350	6 762	5 078	510	4 905	1 096	11 176	8 940	2 236	-
2001	10 627	6 688	3 581	358	7 287	2 239	8 466	7 975	491	-
2002	13 727	6 706	6 671	350	6 122	1 520	9 463	8 363	1 100	-
2003	13 658	6 348	7 051	259	5 827	1 291	19 878	17 864	2 014	-
2004	17 754	9 254	8 307	193	9 068	1 871	25 578	25 041	537	23 614
2005	20 599	10 975	9 294	330	7 339	4 179	24 057	21 814	2 243	106 137
2006	17 690	9 084	7 523	1 083	10 800	4 397	21 193	19 423	1 770	90 000
2007	21 485	11 246	8 122	2 117	11 484	3 605	25 129	21 511	3 618	90 000
2008	27 869	16 545	7 109	4 215	20 968	5 236	28 030	27 015	1 015	315 338
	PROSJEČNA NETO TEŽINA U KG									
2000	105.0	67.0	110.0	250.0	64.0	13.0	16.0	16.0	26.0	-
2001	101.0	62.0	151.0	250.0	66.0	15.0	17.0	16.0	26.0	-
2002	147.0	71.0	138.0	250.0	75.0	17.0	20.0	19.0	27.0	-
2003	142.0	75.0	144.0	266.0	75.0	15.0	20.0	19.0	29.0	-
2004	129.0	75.0	149.0	245.0	74.0	17.0	21.0	21.0	33.0	1.4
2005	127.0	66.0	162.0	206.0	57.0	15.0	21.0	20.0	35.0	1.5
2006	124.0	71.0	178.0	205.0	53.0	18.0	18.0	17.0	27.0	1.3
2007	131.0	73.0	148.0	236.0	45.0	27.0	18.0	17.0	28.0	1.2
2008	119.0	62.0	179.0	254.0	45.0	13.0	19.0	19.0	25.0	1.4

Izvor:MONSTAT

Broj zaklane stoke u privatnim gazdinstvima, preduzecima i zadrugama

	Goveda	Svinje	Ovce	Živina
	ukupno	ukupno	ukupno	ukupno
2000	50 915	59 052	59 060	-
2001	52 341	57 360	63 471	-
2002	50 354	58 001	50 336	-
2003	47 168	55 255	62 255	-
2004	29 256	27 711	31 828	102 673
2005	31 149	22 320	34 381	148 177
2006	30 915	25 081	34 132	119 589
2007	28 706	22 452	29 337	101 901
2008	27 991	16 844	26 752	150 852

Izvor:MONSTAT

i) broj muznih krava, prinos mlijeka, proizvodnja mlijeka, isporuka mlijeka mljekarama, uz količine i sadržaj masti, rasprostranjenost isporučenih količina i broj proizvođača po veličini stada, količina direktne prodaje prema vrsti mlijeka i broj proizvođača koji se bave direktnom prodajom, količina mlijeka za sopstvene potrebe odvajajući podatke o količinama za ishranu članova domaćinstva od količine za ishranu životinja.

	Mlijeko				
	ukupno (000 lit.)	kravlje (000 lit.)	po kravi muzari *(Lit.)*	ovčije (000 lit.)	po ovci *(Lit.)*
2000	196 575	182 849	2 014	13 726	60
2001	194 385	182 757	2 000	11 628	59
2002	197 570	187 087	1 996	10 483	55
2003	202 753	191 600	1 826	11 153	59
2004	182 486	173 346	2 184	9 140	40
2005	185 811	176 257	2 242	9 554	53
2006	177 791	169 089	2 219	8 702	46
2007	172 656	163 516	2 245	9 140	47
2008	160 044	152 605	2 116	7 439	45

Izvor:MONSTAT

j) broj nemuznih krava (ostalih krava) i broj specijalizovanih rasa tovnih goveda, ovaca i koza.

U Crnoj Gori ne postoji ili u neznatnom broju se gaje nemlijecne rase krava i specijalizovanih rasa tovnih goveda, ovaca ili koza. Ipak unutar upitnika za popis poljoprivrede, koji se planira sprovesti u prvoj polovini 2010. godine, uvrštena su i ova pitanja. Podaci o broju krava i podaci o broju ovaca i koza dati su u tabelama u pitanju 22 pod h).

k) proizvodnja i nivo u kojem proizvodnja glavnih poljoprivrednih proizvoda, uključujući najvažnije vrste voća i povrća, jaja i med, zadovoljavaju domaće potrebe.

Podaci nijesu dostupni.

l) tržišni bilansi za glavne kulture (meka pšenica, durum pšenica, ječam, kukuruz, raž, ovas, ostala žita, uljana repica, suncokret, soja, rafinirani šećer i izoglukoza), glavna mesa (govedina, svinjetina, živinsko meso, kao i ovčje i kozje meso) i glavni mliječni proizvodi (maslac, obrano mlijeko u prahu, punomasno mlijeko u prahu, sir). Bilansi treba da sadrže proizvodnju, domaću potrošnju (potrošnju za ishranu ljudi, odnosno, životinja), uvoz, izvoz, početne i završne zalihe za period od 2000. do 2008. godine (odnosno za najskoriju godinu za koju su dostupni podaci).

Bilansi za goveđe meso, krompir, paradajz i mlječne proizvode (za sve kategorije mlječnih proizvoda ukupno) dati su u sledećim tabelama:

Bilans goveda	jedinica mjere	2004	2005	2006	2007	2008
UKUPNA PONUDA						
Br.grla na početna godina	grlo	109 613	116 787	117 837	114 873	113 591
Početni broj krava i steonih junica	grlo	82 940	85 496	82 851	79 553	79 514
Broj krava u proizvodnji	grlo	70 499	73 527	70 423	67 620	67 587
Broj novorodjenih grla	grlo	63 449	66 174	63 381	60 858	60 828
Uvoz	grlo	5 650	6 846	7 223	8 223	9 223
Ukupno raspoložive količine	grlo	178 712	189 807	188 441	183 954	183 642
POTROŠNJA						
Izvoz	grlo	0	0	0	0	0
Klanje	grlo	58 636	68 466	70 033	66 917	66 289
Gubitak	grlo	3 288	3 504	3 535	3 446	3 408
Grla na kraju godine	grlo	116 787	117 837	114 873	113 591	113 944

Izvor: Biotehnički fakultet

Bilans goveđeg mesa	jedinica mjere	2004	2005	2006	2007	2008
PROIZVODNJA						
Domaća proizvodnja(i uvezena grla)	tona	6 348	7 531	8 252	7 863	7 938
Prosječna vrijednost mesa po zaklanom grlu	tona	108.3	110	117.8	118	119.7
Uvoz	tona	408	480	788	1 868	2 055
Ukupno raspoložive količine	tona	6 756	8 011	9 040	9 731	9 993
POTROŠNJA						
Izvoz	tona	26	30	89	121	133
Dom.potrošnja za ljuds. ishr tona	tona	6 730	7 981	8 951	9 610	9860
Ostala domaća proizvodnja	tona	2	2	2	2	2
Ukupno potrošnja	tona	6 792	7 983	8 953	9,612	9 862
Broj zaklanih goveda	000 grla	58 636	68 466	70 033	66 917	

Izvor: Biotehnički fakultet

Bilans krompir	Jedinica mjere	2004	2005	2006	2007	2008
Površina	ha	10 350 0	10 313.0	10 179.0	10 190.0	10 000,00
Prosječan prinos	t./ha	11.2	12.9	13.0	10.5	13.00
Domaća proizvodnja	t./ha	116 023.5	132 830.0	132 783.0	106 909.0	130 000.00
Zalihe na početku godine	t	-	-	-	-	-
Uvoz	t	2 622.0	3 014.0	4,283.0	6 000.0	5 500.00
Ukupno raspoložive količine	t	118 645.5	135 844.0	137 066.0	112 909.0	135 500,00
Izvoz	t	96.7	19.6	9	9,0	10.00
Zalihe na kraju godine	t	-	-	-	-	-
Gubici potrošeno kao stočnom hranom i ostalo	t	29 005.8	33 207.5	33 195.7	26 727.3	32 500.00
Potrošeno kao sjeme	t	30 939.0	30 537.0	30 537.0	30 570.0	30 000.00
Potrošeno za industr.namjene	t	580.1	664.2	663.9	534.6	650.00
Potrošeno za prehranu	t	58 023.8	71 415.8	72 660.3	55 068.2	72 340.00

Ukupno potrošnja	t	118 645.5	135 844,0	137 067.0	112 909.0	135 500,00
Potrošeno po stanovniku	kg.	87.9	108.2	110.1	83.4	109.60
Stopa samosnabjevenosti	%	97.8	97.8	96.9	94.7	95.94

Izvor: Biotehnički fakultet

Bilans paradajza	Jedinica mjere	2004	2005	2006	2007	2008
Površina (ha)	ha	993.0	944.0	963.0	978.0	987,8
Prosječan prinos (t/ha)	t/ha	223.0	22.1	23.4	22.6	23 709.0
Domaća proizvodnja	t/ha	22 809.0	20 853.0	22 505,0	22 083.0	23.4
Zalihe na početku godine	t	-	-	-	-	-
Uvoz (t)	t	1 864.0	3 069.0	2 781.0	3 300,0	3 200.0
Ukupno raspoložive količine	**t**	24 673.0	23 922.0	25 296.0	25 383.0	26 619.0
Izvoz (t)	t	6.0	33.0	1 016.0	3 321.0	2 750.0
Zalihe na kraju godine	t	-	-	-	-	-
Gubici potrošeni kao stočna hrana ostalo	t	1 140.0	1 042.0	1 125.0	1 104.0	1 171.0
Potrošeno kao sjeme	t	-	-	-	-	-
Potrošeno za industrijske namjene	t	-	-	-	-	-
potrošeno za prehranu	t	23 527.0	22 847.0	23 155.0	20 958.0	22 698.0
Ukupno potrošnja	**t**	24 673.0	23 922.0	25 296.0	25 383.0	26 619.0
Potrošeno po stanovniku	kg.	35.7	34.6	35.1	31.8	40.3
Stopa samosnabjevenosti	%	92.0	87.0	93.0	100.0	98,1

Izvor: Biotehnički fakultet

Bilans mlječnih proizvoda (ekvivalentno 3,5% mlječne masti)	Jedinica mjere	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Priozvodnja	t	197 570.0	202 753.0	192 486.0	195 811.0	187 791.0	189 000.0
Uvoz	t	35 855.0	32 281.0	36 284.0	39 590.0	44 152.0	47 702.0
Izvoz	t	0.0	0.0	185.0	287.0	358.0	209.0
Ponuda	t	233 425.0	235 034.0	228 585.0	235 114.0	231 585.0	236 493.0
Ljudska upotreba	t	147 784.0	154 307.0	165 015.0	169 852.0	176 024.0	176 225.0
Prosječna potrošnja po stanovniku	t	232.0	241.0	255.0	260.0	265.0	265.0
Stepen zadovoljavanja sopstvenih potreba	%	84.6	86.3	84.2	83.3	81.1	79.9

Izvor: Biotehnički fakultet

U saradnji sa Ministasrtvom poljoprivrede SAD započet je projekat "Ekonomske analize u poljoprivredi" (april 2007. godine), koji je intenziviran u 2008. godini. Osnovna svrha ovog projekta je izrada ekonomskih bilansa za najvažnije proizvode voća, stočarske proizvode, kao i izrada izvještaja i projekcija koji bi poslužili za kreiranje agrarne politike za pojedine proizvode i izrada kratkoročnih i dugoročnih projekcija za najvažnije proizvode.

m) vino (površine pod vinogradima i godišnja proizvodnja, uključujući i proizvodnju grožđa, šire i vina).

Povrsine pod vinogradima date su u tabeli kod pitanja 22 a).

	Vinogradi – ukupno			
	broj čokota		Prinos	
	ukupno	rodna	ukupno tona	kg po čokotu
2000	15 971 726	15 094 647	35 973	2.38
2001	16 093 922	15 304 384	35 324	2.30
2002	16 185 928	15 304 403	34 954	2.28
2003	16 213 258	15 306 090	35 131	2.31
2004	16 110 948	15 329 260	42 886	2.79
2005	16 599 366	15 427 030	36 960	2.40
2006	17 985 906	15 631 123	41 726	2.67
2007	18 168 670	16 959 900	35 402	2.09
2008	18 166 311	16 880 347	43 989	2.61

Izvor:MONSTAT

n) proizvodnja etil alkohola poljoprivrednog porijekla, uz navođenje detaljnih podataka o proizvodu koji je korišten za proizvodnju alkohola.

U Crnoj Gori ne postoji proizvodnja etil alkoholoa poljoprivrednog porijekla.

o) mjere za sertifikovana sjemena

Pregled deklarisanih količina sjemena (u tonama)

Kultura	2004	2005	2006	2007	2008
Krompir	765	1 342	1 230	1 710	1 432

Izvor: MPŠV i Fitosanitarna uprava

p) maslinovo ulje (broj stabala maslina). Da li postoji kompjuterizovani sistem informacija kakav je geografski informacioni sistem gajenja maslina?

	Masline				Maslinovo ulje (hl)
	broj stabala		prinos		
	ukupno	rodna	ukupno tona	po stablu kg	
2000	444 742	429 366	1 765	4,1	2 849
2001	444 964	426 614	431	1,0	601
2002	455 594	427 184	600	1,4	844
2003	440 944	412 244	889	2,1	704
2004	443 041	406 621	2 533	6,2	3 483
2005	436 143	410 740	1 767	4,3	2 282
2006	441 241	416 844	1 889	4,5	3 129
2007	451 840	417 470	1 211	2,9	1 872
2008	448 400	418 460	2 401	5.7	3 073

Izvor:MONSTAT

Trenutno, ne postoji kompjuterizovani sistem informacija kakav je geografski informacioni sistem gajenja maslina.

q) tržišne cijene za svaku kategoriju proizvoda, naznačavajući fazu proizvodnje i njen kvalitet.

Cijene proizvođača industrijskih proizvoda

1.Meso i mesne prerađevine

1.1. Svježe meso

Proizvod	Cijena/kg	2006 €	2007 €	2008 €
Svježe juneće meso, polutke i četvrti	Prosječna	3.76	3.85	4.09
Svježe teleće meso, polutke i četvrti	Prosječna	5.20	5.30	5.41
Svježe svinjsko meso, polutke i četvrti	Prosječna	2.50	2.53	2.71
Jagnjeće meso, svježe ili ohlađeno	Prosječna	5.21	5.50	5.50
Pilići cijeli, svježi ili ohlađeni	Prosječna	2.30	2.29	2.47

Izvor: MONSTAT

1.2. Prerađevine od mesa

Proizvod	Cijena/kg	2006 €	2007 €	2008 €
Suva svinjska rebra	Prosječna	3.58	3.71	3.62
Suvi svinjski vrat, bez kostiju	Prosječna	8.59	8.81	9.29
Suvo svinjsko meso, but sa kostima	Prosječna	6.60	6.85	7.05
Suva svinjska slanina, mesnata	Prosječna	5.69	5.80	5.91
Sremska kobasica, I klasa	Prosječna	5.51	5.79	6.14
Čajna kobasica	Prosječna	5.57	5.78	6.37
Salama šunkarica	Prosječna	2.86	2.98	3.17
Tirolska salama	Prosječna	2.34	2.43	2.68
Parizer, francuska salama i sl.	Prosječna	1.60	1.72	1.89
Mortadela salama	Prosječna	2.63	2.66	2.89
Kobasice od svinjskog mesa (Kranjske i sl.)	Prosječna	2.85	2.92	3.11
Viršle, rinfuz	Prosječna	2.33	2.41	2.52
Presovana šunka	Prosječna	3.73	3.81	4.72

Izvor: MONSTAT

Prodajne cijene proizvođača

1. Stoka (živa mjera)

1.1. Prodajna cijena tovljenih teladi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	1.53	-	-	-	-	-	-
2	2.56	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	4.69	1.70	2.40	-	-	-
5	5.10	-	-	-	-	-	-
6	5.10	2.00	-	-	-	2.20	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	2.76
11	-	-	-	-	-	-	2.76
12	4.98	-	-	-	-	-	-
prosjek	3.85	3.35	1.70	2.40	-	2.20	2.76

Izvor: MONSTAT

1.2. Prodajna cijena teladi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.57	2.60	2.40	2.40	-	-	-
2	3.19	2.60	-	2.40	-	-	-
3	2.60	2.60	-	-	-	-	-
4	-	4.32	-	-	-	-	-
5	2.60	-	-	-	-	-	-
6	2.60	2.40	4.50	-	-	-	-
7	2.60	-	-	-	-	-	-
8	-	2.40	2.22	-	-	-	-
9	2.60	2.40	2.40	2.00	-	-	-
10	2.60	2.33	2.40	-	-	-	-
11	2.33	2.40	2.40	2.00	-	-	-
12	2.27	2.40	-	-	-	-	-
prosjek	2.60	2.65	2.72	2.20	-	-	-

Izvor: MONSTAT

1.3. Prodajna cijena tovljenih junadi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-

3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	4.02	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	1.71
11	-	-	-	-	-	-	1.66
12	4.46	-	-	-	-	-	2.00
prosjek	4.46	4.02	-	-	-	-	1.79

Izvor: MONSTAT

1.4. Prodajna cijena junadi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	2.40	-	-	-
4	-	-	-	2.40	-	-	-
5	-	2.40	-	2.40	-	-	-
6	-	-	3.80	-	-	-	-
7	-	2.40	2.00	-	-	-	-
8	-	-	2.00	-	-	-	-
9	-	-	2.00	-	-	-	-
10	-	-	2.00	-	-	-	-
11	-	-	2.00	-	-	-	-
12	1.90	2.00	-	-	-	-	-
prosjek	1.90	2.27	2.30	2.40	-	-	-

Izvor: MONSTAT

1.5. Prodajna cijena tovljenih goveda (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	1.36
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	-	-	-	-	-	-	1.36

Izvor: MONSTAT

1.6. Prodajna cijena goveda za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	2.00	-	-	-
2	-	-	-	2.00	-	-	-
3	-	-	-	2.00	-	-	-
4	-	-	-	2.00	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-

11	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	2.00	-	-	-	-
prosjek	-	-	2.00	2.00	-	-	-

Izvor: MONSTAT

1.7. Prodajna cijena masnih i polumasnih svinja (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	1.15	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	-	1.15	-	-	-	-	-

Izvor: MONSTAT

1.8. Prodajna cijena ovaca i šilježadi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	2.00	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	2.40	-	2.50	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	2.00	-	-
7	-	-	-	-	2.00	-	-
8	-	-	-	-	2.50	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	2.17	1.20	-	-	-	-	1.29
11	2.60	1.20	-	-	2.50	-	1.28
12	2.60	-	-	-	-	-	-
prosjek	2.46	1.20	2.00	2.40	2.25	2.50	1.29

Izvor: MONSTAT

1.9. Prodajna cijena tovljenih jagnjadi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	2.50	2.50
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	2.50	-	-
7	-	-	-	-	2.50	-	-
8	5.30	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	2.27
11	-	-	-	-	-	-	2.27
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	5.30	-	-	-	2.50	2.50	2.35

Izvor: MONSTAT

1.10. Prodajna cijena ostalih jagnjadi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.60	2.53	2.49	-	-	-	2.15

2	2.60	2.60	2.40	-	-	-	-
3	2.60	2.79	2.40	-	-	-	-
4	-	2.95	2.40	-	2.50	-	-
5	2.60	2.40	2.40	2.40	2.50	2.50	2.20
6	2.60	2.27	2.40	4.33	2.50	2.50	-
7	2.27	2.16	2.04	4.10	2.50	2.20	-
8	2.60	2.06	1.96	2.00	2.10	2.21	-
9	2.25	2.04	1.89	2.00	2.06	2.15	2.20
10	2.60	2.03	2.12	2.00	2.06	2.16	-
11	-	2.40	2.40	2.00	-	-	-
12	5.90	2.40	-	2.00	-	-	-
prosjek	2.86	2.39	2.26	2.60	2.32	2.29	2.18

Izvor: MONSTA

2. Prodajna cijena voća i povrća

2.1. Voće i povrće (€/kg)

Proizvod	Cijena	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Šljiva svježa	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Jabuka za jelo	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Jabuka za preradu	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Kruška	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Breskva	prodajna	0.74	0.90	0.70	0.61	0.63	0.65	0.82
Orasi u ljusci	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Jagode	prodajna	-	-	-	-	-	4.00	2.28
Malina	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Borovnica (plantažna)	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Pomorandže i mandarine	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Limuni	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Masline	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Grožđe za jelo	prodajna	1.07	1.24	0.93	0.76	0.78	0.81	0.75
Grožđe za preradu	prodajna	0.75	0.78	0.30	-	-	-	-
Ostalo voće	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Svježa paprika (bez feferona)	prodajna	1.50	0.66	0.51	0.59	0.37	0.71	0.71
Paradajz	prodajna	0.30	0.67	0.44	0.43	0.22	0.49	0.51
Krastavac	prodajna	0.26	0.40	0.40	0.53	0.15	0.39	0.44
Lubenica i dinje	prodajna	-	-	-	-	-	0.31	-
Boranija	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Kupus (glavica)	prodajna	0.18	-	0.18	0.15	-	0.13	0.19
Mrkva (šargarepa)	prodajna	-	0.35	-	-	-	-	-
Crni luk(zrela glavica)	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Bijeli luk (zrela glavica)	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Krompir merkantilni	prodajna	0.19	0.27	0.27	0.22	0.27	0.33	0.37
Pasulj	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Ostalo svježe povrće	prodajna	0.48	0.86	0.57	0.57	-	0.59	0.84

Izvor: MONSTAT

3.1. Ječam pivski, kukuruz u zrnu, ostale žitarice (heljda, krupnik i dr.) €/ton.

	Ječam pivski		Kukuruz u zrnu		Ostale žitarice (heljda, krupnik i dr.)	
mjesec	2007	2008	2007	2008	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	1 000.00
3	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-

12	-	-	-	-	-	-
Prosjek	-	-	-	-	-	1 000.00

Izvor: MONSTAT

4. Industrijsko bilje

4.1. Duvan u €/kg

Proizvod	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Duvan (suvi list nefermentisan)	-	-	-	-	-	-	-
Duvan (svježi list)	-	-	-	-	-	-	-
Prosjek	-	-	-	-	-	-	-

Izvor: MONSTAT

5.Mlijeko

5.1.. Prodajna cijena svježeg kravljeg mlijrka (€/lit.)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	0.35	0.31	0.31	0.28	0.29	0.28	0.28
2	0.30	0.30	0.30	0.30	0.29	0.29	0.26
3	0.32	0.30	0.30	0.30	0.28	0.28	0.26
4	-	0.27	0.30	0.28	0.28	0.28	0.27
5	0.32	0.28	0.30	0.30	0.27	0.28	0.26
6	-	0.27	0.30	0.29	0.28	0.28	0.26
7	0.29	0.28	0.30	0.29	0.28	0.28	0.28
8	0.30	0.28	0.30	0.28	0.28	-	0.26
9	0.31	0.28	0.30	0.29	0.28	0.28	0.27
10	0.31	0.31	0.30	0.30	0.28	0.28	0.27
11	0.30	0.30	0.30	0.32	0.28	0.28	0.28
12	0.30	0.32	0.30	0.30	0.28	0.28	0.27
prosjek	0.31	0.29	0.30	0.29	0.28	0.28	0.27

Izvor: MONSTAT

6.Jaja

6.1. Prodajna cijena jaja za konzum (€/kom.)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	0.09	0.08	0.06	0.07	0.07	0.05	0.05
2	0.09	0.08	0.06	0.07	0.07	0.05	0.05
3	0.09	0.07	0.07	0.07	0.07	0.06	0.05
4	-	0.07	0.07	0.07	0.07	0.05	0.10
5	0.09	0.08	0.07	0.07	0.07	0.05	0.10
6	0.09	0.06	0.07	0.07	0.07	0.05	0.10
7	0.09	0.07	0.07	0.08	0.07	0.05	0.10
8	0.10	0.06	0.07	0.08	0.07	0.06	0.10
9	0.11	0.06	0.07	0.08	0.07	0.06	0.10
10	0.11	0.06	0.07	0.08	0.07	0.06	0.10
11	0.11	0.06	0.07	0.07	0.07	0.07	0.10
12	0.10	0.06	0.07	0.07	0.07	0.05	0.10
prosjek	0.10	0.07	0.07	0.07	0.07	0.07	0.09

Izvor: MONSTAT

7.Koža

7.1.Sirova koža I teleća koža (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	1.79	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-

4	-	-	-	-	-	-	-
5	2.00	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	1.90	-	-	-	-	-	-

Izvor: MONSTAT

8.Mlječni proizvodi

8.1. Tvrdi sir – kačkavalj i trapist (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	3.00	-	-
7	-	-	-	4.50	3.00	-	-
8	-	3.01	-	-	3.00	3.50	-
9	-	-	-	3.00	3.00	3.50	-
10	-	-	-	3.00	3.00	3.50	-
11	-	-	-	-	3.00	3.50	-
12	-	3.00	-	3.00	3.00	3.50	-
prosjek	-	3.01	-	3.38	3.00	3.50	-

Izvor: MONSTAT

8.2. Meki sir– bijeli sir u kriškama (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.04	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	3.00	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	3.00	-	-	-	-	-	-
6	3.00	-	-	6.80	-	-	-
7	-	2.75	-	-	-	3.80	-
8	3.00	2.69	-	4.50	-	-	-
9	3.00	4.40	-	7.00	-	-	-
10	3.00	4.40	-	7.00	-	-	-
11	3.00	3.00	-	-	-	-	-
12	3.00	-	-	7.00	-	-	-
prosjek	2.89	3.45	-	6.46	-	3.80	-

Izvor: MONSTAT

8.3. Kajmak - skorup (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	17.89	-	20.00	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	20.00	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	17.47	17.48	-	-
7	-	17.50	-	17.49	17.48	17.50	-
8	-	17.53	-	17.50	17.48	17.51	-
9	-	17.44	-	17.50	17.50	17.50	-

10	-	17.50	-	-	17.50	17.50	-
11	-	20.00	-	-	17.50	17.50	-
12	-	20.00	-	17.50	17.00	17.50	-
prosjek	17.89	18.33	20.00	17.91	17.42	17.50	-

Izvor: MONSTAT

9.Sjeme (€/kg)

Proizvodi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Krompir sjemenski	0.50	0.44	-	0.43	0.46	0.50	-
Prosjek	0.50	0.44	-	0.43	0.46	0.50	-

Izvor: MONSTAT

10.Sadnice (€/kom.)

Proizvodi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lozne sadnice i	0.77	-	1.30	1.20	-	-	0.52
Voćne sadnice	-	-	-	-	-	3.27	0.51
Prosjek	0.77	-	1.30	1.20	-	3.27	0.52

Izvor: MONSTAT

11. Prerađevine voća i grožđa - samo domaća prerada (€/lit.)

Proizvodi	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Vino	0.96	1.45	1.22	-	-	-	5.00
Meka rakija (do	-	-	-	-	9.66	-	-
Ljuta rakija (preko	-	-	-	9.69	-	9.66	10.92
Komovica	-	7.74	7.11	9.66	9.66	9.66	10.20
prosjek	0.96	4.60	4.17	9.66	9.66	9.66	8.71

Izvor: MONSTAT

12. Riba –svježa (€/kg)

Proizvod	Cijena	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Morska riba	prodajna	1.52	1.00	0.90	0.96	0.94	1.23	3.56
Ostala morska riba	prodajna	3.22	-	3.48	1.47	3.25	-	-
Pastrmka	prodajna	-	3.48	3.63	3.33	-	3.78	4.01
Šaran	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
Ostala slatkovodna riba	prodajna	-	-	-	-	-	-	-
prosjek		2.37	2.24	2.67	1.92	2.10	2.51	3.79

Izvor: MONSTAT

Metodološka napomena:

1. Prikupljaju se podaci o prodaji poljoprivrednih proizvoda iz sopstvene proizvodnje poljoprivrednih preduzeća i zemljoradničkih zadruga koji posluju sredstvima u državnoj, privatnoj i zadružnoj svojini.
2. Vrijednost prodatih poljoprivrednih proizvoda podrazumijeva se vrijednost isporučenih proizvoda iz sopstvene proizvodnje po prodajnim cijenama po kojima organizacije fakturišu i knjiže isporuke sopstvene proizvodnje.
3. Prosječna vrijednost po jedinici mjere dobija se računskim putem i to tako što se vrijednost podijeli sa količinom. Cijene se iskazuju u EUR sa dvije decimale.

Otkupne cijene proizvoda

1. Stoka (živa mjera)

1.1. Otkupne cijene tovljenih teladi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.58	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	2.20	2.35
3	-	-	-	-	-	2.20	2.30
4	-	2.06	-	-	-	-	2.22
5	2.20	-	-	-	-	-	2.25
6	2.20	2.00	-	-	2.30	-	2.37

7	-	-	-	-	2.00	-	2.79
8	-	-	-	-	-	-	2.78
9	-	-	-	1.99	2.50	-	2.66
10	-	-	-	-	2.50	-	2.68
11	-	-	-	2.00	2.50	-	2.76
12	2.11	-	-	-	2.50	2.20	2.76
prosjek	2.27	2.03	-	2.00	2.38	2.20	2.54

Izvor: MONSTAT

1.2. Otkupne cijene teladi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	2.60	2.40	2.40	2.00	2.20	2.50
2	2.60	2.59	2.40	2.40	2.00	-	2.20
3	2.63	2.57	2.40	2.40	2.00	-	2.50
4	2.57	2.50	2.40	2.40	2.00	2.60	2.50
5	2.66	2.26	2.11	2.26	2.52	2.50	2.20
6	2.54	2.15	2.30	2.31	2.52	2.50	2.50
7	2.39	2.29	2.40	1.99	-	2.20	2.50
8	2.82	2.29	2.40	1.99	2..42	2.20	-
9	2.81	2.37	2.40	-	2.20	2.00	2.50
10	2.13	2.25	2.40	1.98	2.20	2.44	2.50
11	2.72	2.30	2.40	2.00	2.10	2.20	2.50
12	2.55	2.40	2.40	2.00	-	-	2.50
prosjek	2.58	2.38	2.37	2.19	2.20	2.32	2.45

Izvor: MONSTAT

1.3. Otkupne cijene tovljenih junadi (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	1.55	1.60	1.65
2	-	-	-	-	1.55	1.60	1.64
3	-	-	-	-	1.55	1.60	1.65
4	-	1.57	2.00	-	1.55	1.60	1.63
5	-	-	-	-	1.55	1.60	1.61
6	2.02	-	-	-	1.55	1.60	1.63
7	-	-	-	-	1.55	1.60	1.66
8	-	-	-	-	1.55	1.60	1.65
9	-	-	-	2.00	1.55	1.60	1.66
10	-	-	-	-	1.55	1.60	1.66
11	-	-	1.30	1.60	1.55	1.60	1.65
12	1.68	-	-	1.50	1.55	1.60	1.65
prosjek	1.85	1.57	1.65	1.70	1.55	1.60	1.65

Izvor: MONSTAT

1.4. Otkupne cijene junadi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.04	2.04	2.00	2.00	2.00	1.50	-
2	2.04	2.04	2.00	2.00	2.00	-	1.50
3	1.97	1.80	2.00	2.00	2.00	-	1.50
4	2.04	2.04	-	2.00	-	1.80	-
5	2.04	2.41	2.00	2.00	-	1.80	1.50
6	2.00	2.00	1.97	-	2.00	1.80	1.50
7	-	1.63	2.00	-	-	1.50	1.50
8	2.04	1.63	2.00	-	-	1.50	-
9	2.04	2.00	2.00	-	-	1.80	1.60
10	-	2.00	2.00	2.00	-	1.60	1.50
11	2.04	2.00	2.00	2.00	-	1.50	-
12	-	-	2.00	2.00	-	-	1.80
prosjek	2.03	1.96	2.00	2.00	2.00	1.64	1.55

Izvor: MONSTAT

1.5.Otkupne cijene tovljenih goveda (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.04	-	-	-	1.45	1.50	1.55
2	-	-	-	-	1.45	1.50	1.35
3	-	-	-	-	1.45	1.50	1.55
4	-	-	-	-	1.45	1.50	1.55

5	-	-	-	-	1.45	1.50	1.55
6	-	-	-	-	1.45	1.50	1.49
7	-	-	-	-	1.45	1.50	1.49
8	-	-	-	-	1.45	1.50	1.54
9	-	-	-	-	1.45	1.50	1.41
10	-	-	-	-	1.45	1.50	1.42
11	-	-	-	1.00	1.45	1.50	1.43
12	-	-	-	1.40	1.45	1.50	1.42
prosjek	2.04	-	-	1.20	1.45	1.50	1.48

Izvor: MONSTAT

1.6. Otkupne cijene goveda za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	2.04	-	-	1.35	1.35	1.40
2	-	-	2.00	-	1.35	1.35	1.40
3	-	-	2.00	-	1.35	1.35	1.29
4	-	-	2.00	-	1.35	1.35	1.31
5	2.04	-	-	-	1.35	1.35	1.32
6	-	-	-	-	1.35	1.35	1.40
7	-	2.00	-	-	1.35	1.35	1.40
8	-	-	-	-	1.35	1.35	1.40
9	-	-	-	-	1.36	1.35	1.40
10	-	2.00	-	-	1.35	1.35	1.40
11	-	-	-	-	1.34	1.35	1.40
12	2.04	-	2.00	1.30	1.35	1.35	1.40
prosjek	2.04	2.01	2.00	1.30	1.35	1.35	1.38

Izvor: MONSTAT

1.7. Otkupne cijene mesnatih svinja (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
2	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
3	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
4	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
5	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
6	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
7	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
8	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
9	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
10	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
11	-	-	-	-	1.45	1.45	1.45
12	-	-	-	1.40	1.45	1.45	1.45
prosjek	-	-	-	1.40	1.45	1.45	1.45

Izvor: MONSTAT

1.8. Otkupne cijene masnih i polumasnih svinja (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
2	-	-	-	-	1.35	1.35	-
3	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
4	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
5	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
6	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
7	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
8	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
9	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
10	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
11	-	-	-	-	1.35	1.35	1.35
12	-	-	-	1.30	1.35	1.35	1.35
prosjek	-	-	-	1.30	1.35	1.35	1.35

Izvor: MONSTAT

1.9. Otkupne cijene prasadi za klanje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-

4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	2.75	-
11	-	-	-	-	-	2.75	2.75
12	-	2.00	-	2.70	2.75	2.75	2.75
prosjek	-	2.00	-	2.70	2.75	2.75	2.75

Izvor: MONSTAT

1.10. Otkupna cijena ovaca i šilježadi za klanje (€/kg)

mjesec	***2002***	***2003***	***2004***	***2005***	***2006***	***2007***	***2008***
1	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
2	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.60*
3	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
4	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
5	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
6	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
7	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
8	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.65*
9	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.59*
10	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*1.63*
11	-	-	-	-	*1.65*	*1.65*	*0.98*
12	-	-	-	*1.60*	*1.65*	*1.65*	*1.65*
prosjek	-	-	-	*1.60*	*1.65*	*1.65*	*1.58*

Izvor: MONSTAT

1.11. Otkupna cijena tovljenih jagnjadi (€/kg)

mjesec	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	2.31
3	-	-	-	-	-	-	-
4	2.60	2.21	-	-	-	-	2.49
5	-	-	-	-	-	-	2.45
6	-	-	-	-	-	-	2.50
7	-	-	-	-	-	-	2.22
8	-	-	-	-	-	-	2.20
9	-	-	-	-	-	-	2.30
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	1.85	-	-	2.27
12	2.28	-	-	-	-	-	2.30
prosjek	2.44	2.21	-	1.85	-	-	2.34

Izvor: MONSTAT

1.12. Otkupna cijena ostalih jagnjadi (€/kg)

mjesec	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
1	2.56	-	-	-	-	-	-
2	2.60	-	-	-	-	-	-
3	2.60	2.51	-	-	-	-	-
4	-	-	-	2.40	-	-	2.50
5	2.60	2.26	-	-	2.50	-	-
6	2.60	2.09	-	2.40	2.50	2.25	-
7	2.01	2.00	-	2.00	2.50	-	-
8	2.00	2.00	-	2.50	2.10	-	-
9	-	2.00	1.85	1.85	2.05	2.15	-
10	2.60	2.00	1.85	1.85	2.05	2.16	2.23
11	-	2.00	-	1.85	2.05	-	-
12	-	2.40	1.83	-	2.05	2.15	-
prosjek	2.45	2.14	1.84	2.12	2.23	2.18	2.37

Izvor: MONSTAT

2. Otkupne cijene voća i povrća

2.1. Voće i povrće

Proizvod	Cijena	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Šljiva svježa	otkupna	0.60	-	-	0.32	-	0.21	-
Jabuka za jelo	otkupna	0.68	0.58	0.65	0.70	0.40	0.80	1.00
Jabuka za preradu	otkupna	0.19	0.25	-	0.10	-	0.08	0.10
Kruška	otkupna	0.60	-	1.50	0.10	-	0.10	0.10
Breskva	otkupna	0.70	1.00	0.92	0.80	-	1.10	0.18
Orasi u ljusci	otkupna	-	-	-	-	-	-	2.50
Jagode	otkupna	-	-	-	-	-	-	-
Malina	otkupna	-	1.12	0.75	0.65	0.74	0.70	2.00
Borovnica (plantažna)	otkupna	-	-	-	-	-	2.00	2.00
Pomorandže I mandarine	otkupna	0.69	1.00	0.54	-	0.41	1.20	0.49
Limuni	otkupna	0.88	1.03	1.01	0.94	0.67	0.94	1.11
Masline	otkupna	1.99	-	1.00	0.99	-	-	1.36
Grožđe za jelo	otkupna	-	0.97	1.00	-	-	-	-
Ostalo voće	otkupna	-	-	-	-	0.47	0.47	0.55
Svježa paprika (bez feferona)	otkupna	-	-	0.80	-	0.64	0.36	0.44
Paradajz	otkupna	0.28	0.62	0.60	1.00	0.28	0.25	0.25
Krastavac	otkupna	0.40	0.40	0.49	-	-	0.57	0.48
Lubenica i dinje	otkupna	-	-	0.20	-	0.18	0.19	-
Boranija	otkupna	-	-	-	-	-	1.07	1.53
Kupus (glavica)	otkupna	0.25	0.20	0.18	0.21	0.23	0.26	0.10
Mrkva (šargarepa)	otkupna	0.46	0.57	0.62	0.69	0.60	0.82	0.90
Crni luk(zrela glavica)	otkupna	0.43	0.50	0.41	0.32	0.47	0.55	0.50
Bijeli luk (zrela glavica)	otkupna	1.21	1.27	1.06	1.17	1.75	1.86	2.02
Krompir merkantilni	otkupna	0.15	0.35	0.26	0.25	0.38	0.42	0.28
Pasulj	otkupna	2.26	-	-	-	1.33	1.66	1.69
Ostalo svježe povrće	otkupna	1.19	0.92	0.84	0.72	5.69	0.38	1.42

Izvor: MONSTAT

3. Industrijsko bilje

3.1. Duvan u €/kg

Proizvod	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Duvan (suvi list nefermentisan)	2.05	1.86	1.60	1.62	-	1.55	-
Duvan (svježi list)	-	-	-	-	-	1.51	-
prosjek	2.05	1.86	1.60	1.62	-	1.53	-

Izvor: MONSTAT

4. Mlijeko

4.1.. Otkupna cijena svježeg kravljeg mlijrka (€/lit.)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	0.31	-	0.29	0.30	0.33	0.31	0.32
2	0.31	0.31	0.29	0.29	0.31	0.31	0.32
3	0.31	0.30	0.28	0.30	0.31	0.31	0.32
4	0.31	0.30	0.29	0.31	0.30	0.31	0.31
5	0.31	0.29	0.29	0.30	0.30	0.31	0.32
6	0.30	0.29	0.30	0.30	0.30	0.30	0.31
7	0.30	0.28	0.29	0.30	0.30	0.30	0.31
8	0.30	0.29	0.29	0.30	0.29	0.30	0.31
9	0.30	0.29	0.29	0.31	0.30	0.31	0.31
10	0.30	0.29	0.29	0.31	0.30	0.31	0.32
11	0.31	0.29	0.30	0.31	0.31	0.33	0.31
12	0.31	0.29	0.30	0.31	0.31	0.32	0.33
prosjek	0.31	0.29	0.29	0.30	0.31	0.31	0.32

Izvor: MONSTAT

5. Jaja

5.1. Otkupna cijena jaja za konzum (€/kom.)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	0.13	0.11	0.06	-	-	-	0.10
2	0.12	-	0.10	-	-	-	0.10
3	0.12	-	-	-	-	0.11	0.10
4	-	-	-	-	-	-	0.10
5	-	-	0.10	-	0.10	-	0.10
6	-	-	0.10	0.12	0.10	0.10	0.10

7	-	-	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10
8	-	-	0.12	0.08	0.10	-	-
9	-	-	0.10	0.10	0.10	0.08	-
10	-	-	0.12	0.10	0.10	0.10	-
11	-	-	0.12	0.10	0.09	0.08	-
12	-	-	0.10	0.10	-	0.10	-
prosjek	0.12	0.11	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10

Izvor: MONSTAT

6. **Mlječni proizvodi**

6.1. Tvrdi sir – kačkavalj i trapist (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	5.50
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	2.19	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	3.00	-	-	-
12	-	-	-	-	-	5.39	-
prosjek	-	-	2.19	3.00	-	5.39	5.50

Izvor: MONSTAT

6.2. Meki sir– bijeli sir u kriškama (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.30	2.50	2.50	-	-	-	-
2	2.39	2.50	-	-	-	-	-
3	2.44	2.50	-	-	-	-	-
4	2.52	2.50	-	-	-	5.00	-
5	2.50	2.50	2.52	-	2.00	2.13	-
6	2.50	-	-	2.50	2.48	2.13	-
7	2.71	-	-	2.50	2.00	2.13	-
8	2.50	-	-	2.50	2.51	-	-
9	2.50	-	-	2.50	2.48	2.83	-
10	2.50	-	-	2.50	2.56	-	-
11	2.50	-	-	5.31	-	-	-
12	2.50	-	2.31	2.50	-	-	-
prosjek	2.49	2.50	2.44	2.90	2.34	2.84	-

Izvor: MONSTAT

6.3. Kajmak - skorup (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	17.50	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	-	-	-	17.50	-	-	-

Izvor: MONSTAT

6.4. Ostali mliječni proizvodi, bez surutke (maslo, pavlaka i dr.) €/kg

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-

5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	2.65	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	3.31	-
prosjek	-	-	-	-	-	2.98	-

Izvor: MONSTAT

7. Koža

7.1. Sirova goveđa i teleća koža (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	2.07	1.49	0.83	0.74	-	-	-
2	2.13	1.24	0.77	0.84	-	-	-
3	1.42	1.46	0.75	0.86	-	-	-
4	1.56	1.42	0.90	0.86	-	-	-
5	1.49	1.37	0.95	0.88	-	-	-
6	1.51	1.38	0.94	1.03	-	-	-
7	1.51	1.12	0.94	1.02	-	-	-
8	1.58	1.14	0.94	1.02	-	-	-
9	1.57	0.93	0.95	1.03	-	-	-
10	1.58	0.93	0.96	-	-	-	-
11	1.57	1.00	0.72	-	-	-	-
12	1.59	0.90	0.74	-	-	-	-
prosjek	1.63	1.20	0.87	0.92	-	-	-

Izvor: MONSTAT

8. Med

8.1. Med (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-
10	-	-	-	3.00	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-
prosjek	-	-	-	3.00	-	-	-

Izvor: MONSTAT

9.Ostali proizvodi poljoprivrede

9.1. Ljekovito bilje (€/kg)

mjesec	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	0.55	-	-	-	-	-	-
2	0.56	0.81	-	-	-	-	-
3	0.80	0.80	0.82	-	-	-	-
4	1.46	0.80	-	-	-	-	-
5	1.27	0.80	-	-	-	-	-
6	1.22	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	2.00
8	0.80	0.75	-	-	-	-	-
9	0.80	0.80	-	-	-	-	0.45
10	0.80	0.80	-	-	-	-	-
11	0.80	0.80	-	-	-	-	-
12	0.80	-	-	-	-	-	-
prosjek	0.90	0.80	0.82	-	-	-	1.23

Izvor: MONSTAT

10. Riba (svježa)

Proizvod	Cijena	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Morska riba	otkupna	-	-	-	-	-	-	-
Ostala morska riba	otkupna	-	-	2.24	1.26	-	-	-
Pastrmka	otkupna	-	-	-	-	-	-	-
Šaran	otkupna	-	-	-	-	-	-	-
Ostala slatkovodna riba	otkupna	-	-	2.24	1.26	-	-	-
prosjek	-	-	-	2.24	1.26	-	-	-

Izvor: MONSTAT

Metodoloska napomena:

1. Prikupljaju se podaci o otkupu poljoprivrednih proizvoda od individualnih proizvođača. Ovim izvještajem obuhvataju se i količine preuzetih proizvoda koji su proizvedeni na osnovu sporazuma o udruživanju rada, sredstava rada i zemljišta individualnih proizvođača i preduzeća.
2. Vrijednost otkupa od individualnih proizvođača podrazumijeva vrijednost preuzetih proizvoda i izračunava se prema cijenama po kojima otkupna preduzeća plaćaju otkupljene proizvode individualnim proizvođačima. Premije koje individualni proizvođači dobijaju za isporučene proizvode za koje je propisana premija, nijesu uključene u vrijednost otkupa.
3. Prosječne otkupne cijene dobijaju se računskim putem i to tako što se vrijednost podijeli sa količinom. Cijene se iskazuju u EUR sa dvije decimale.

Maloprodajne cijene

Maloprodajne cijene povrća i voća u 2006. godini (€/kg)

1.Maloprodajne cijene povrća i voća

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
P O V R Ć E													
Blitva	2.20	2.00	0.95	0.68	0.77	0.73	0.90	1.12	1.50	1.40	1.14	1.68	**1.25**
Boranija	-	-	-	-	2.63	0.83	1.45	1.28	1.37	0.98	1.00	-	**1.36**
Celer	2.00	-	2.75	-	3.50	2.83	2.50	1.80	2.00	1.88	1.70	1.63	**2.26**
Cvekla	0.70	0.80	0.73	0.75	1.03	1.33	0.90	0.72	0.63	0.70	0.66	0.70	**0.80**
Dinja	-	-	-	-	2.00	1.67	0.48	0.48	0.80	1.00	-	-	**1.07**
Grašak	-	-	-	-	-	1.00	1.00	-	-	-	-	-	**1.00**
Karfiol	2.00	2.00	1.88	2.25	1.67	1.00	1.13	1.83	1.50	0.90	1.45	1.30	**1.58**
Kelj	2.00	1.55	1.95	1.00		1.00	1.00	0.70	1.00	1.00	1.45	1.31	**1.27**
Krastavac	2.50	3.50	2.38	1.75	0.73	0.45	0.51	0.58	0.60	0.73	1.33	2.18	**1.44**
Krompir	0.60	0.60	0.60	0.58	0.68		0.50	0.50	0.55	0.50	0.54	0.50	**0.56**
Kupus	0.50	0.50	0.68	0.73	0.47	0.20	0.26	0.30	0.33	0.34	0.38	0.30	**0.42**
Lubenica	-	-	-	-	-	0.80	0.36	0.24	0.26	-	-	-	**0.42**
Luk Bijeli	4.00	4.00	3.67	3.50	-	-	2.50	2.20	2.69	2.69	2.69	2.63	**3.06**
Luk Crni	0.90	0.70	0.58	0.68	0.80	1.00	0.85	0.78	0.70	0.83	0.79	0.96	**0.80**
Paprika		3.00	3.50	3.50	2.84	1.17	0.90	0.80	0.79	0.73	1.21	2.14	**1.87**
Paradajz	2.00	2.50	2.38	2.00	1.83	1.07	0.68	0.67	0.68	0.88	1.23	1.88	**1.48**
Pasulj	1.67	1.83	1.80	1.77	1.81	1.71	1.81	1.77	1.94	1.90	1.83	1.82	**1.81**
Patlidžan	-	-	3.00	3.25	-	2.00	1.18	0.58	0.73	0.70	0.93	2.00	**1.60**
Peršun	3.00	3.00	2.25	2.50	4.00	3.00	2.33	2.17	2.00	1.88	1.90	2.00	**2.50**
Praziluk	1.20	1.00	1.43	1.33	1.50	1.00	1.50	1.25	1.00	0.95	0.96	1.00	**1.18**
Raštan	1.00	-	1.43	1.18	0.77	0.75	0.95	1.25	1.00	0.85	1.12	1.05	**1.03**
Rotkva	2.00	-	2.00	-	-	1.50	1.50	-	2.00	1.50	1.30	1.30	**1.64**
Šampinjoni	-	-	3.50	-	3.00	-	-	-	-	-	-	3.00	**3.17**
Šargarepa	1.00	1.00	1.07	1.07	1.35	1.00	0.95	0.88	1.00	1.00	1.00	0.95	**1.02**
Spanać	2.20	2.00	1.25	0.80	1.10	1.00			1.50	1.75	1.18	1.30	**1.41**
Tikvice			3.00	2.13	0.60	0.37	0.46	0.58	0.65	0.78	1.00	2.50	**1.21**
Zelena salata	1.00	1.00	0.90	1.00	0.90	0.90	1.07	2.00	2.00	1.43	1.33	1.20	**1.23**
V O Ć E													
Badem	-	-	-	-	-	-	-	-	15.00	12.00	12.00	12.00	**12.75**
Banana	1.00	1.00	1.00	1.20	1.20	0.93	0.80	0.76	0.78	0.85	1.00	1.00	**0.96**
Borovnica	-	-	-	-	-	-	-	2.83	3.38	2.83	-	-	**3.01**
Breskva	-	-	-	-	-	1.10	0.70	0.78	1.00	1.30	-	-	**0.98**

Dunja	-	-	2.00	-	-	-	-	-	-	0.77	1.67	1.75	**1.55**
Grožđe bijelo	-	-	-	-	-	1.50	1.50	1.60	1.12	0.95	1.47	2.00	**1.45**
Grožđe crno	-	-	-	-	-	-	1.50	1.09	0.99	0.91	1.30	2.00	**1.30**
Jabuka	1.00	0.58	0.71	1.07	1.02	1.13	1.07	1.01	1.00	0.85	0.74	0.67	**0.90**
Jagoda	-	-	-	5.00	5.00	2.00	2.00	2.00	2.00	-	-	-	**3.00**
Kajsija	-	-	-	-	-	2.25	1.40	1.25	-	-	-	-	**1.63**
Kesten	2.00	2.00	-	-	-	-	-	-	-	1.67	1.40	1.88	**1.79**
Kivi	1.00	1.00	1.30	5.00	1.40	2.35	-	-	1.00	1.18	1.00	0.75	**1.60**
Kruška	1.00	1.50	1.58	2.17	2.25	2.10	1.63	1.26	1.50	1.40	1.43	1.50	**1.61**
Limun	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.15	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	**1.01**
Lješnik	-	-	15.00	15.00	15.00	15.00	15.00	15.00	14.00	12.75	11.60	11.50	**13.99**
Malina		-	-	-	-	4.00	2.33	2.50	-	-	-	-	**2.94**
Mandarina	1.20	1.50	1.28	1.43	1.50	1.50	1.00	-	-	1.40	0.68	0.58	**1.21**
Maslina	4.00	3.00	4.00	3.33	3.50	3.00	3.20	3.89	3.38	3.56	3.59	3.88	**3.53**
Nar	-	-	-	-	-	-	-	-	1.00	0.88	0.78	0.90	**0.89**
Nektarina	-	-	-	-	-	1.48	1.08	0.90	1.21	2.75	-	-	**1.48**
Orah	5.00	5.50	6.00	5.75	5.67	6.33	6.00	6.40	6.88	6.13	5.80	5.63	**5.92**
Pomorandža	0.80	0.80	1.00	1.08	1.10	1.17	1.30	1.26	1.23	1.50	1.35	1.00	**1.13**
Šljiva	-	-	-	-	-	-	1.27	0.77	0.88	1.15	-	-	**1.02**
Smokva	-	-	-	-	-	2.50	1.33	1.00	0.87	1.20	-	-	**1.38**
Trešnja	-	-	-	-	-	2.17	1.50	-	-	-	-	-	**1.83**
Višnja	-	-	-	-	-	1.50	1.38	1.50	-	-	-	-	**1.46**

Izvor: AMIS

Maloprodajne cijene povrća i voća u 2007. godini (€/kg)

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
POVRĆE													
Blitva	2.00	1.43	0.72	0.93	0.80	0.70	0.78	1.50	1.83	1.18	1.40	2.25	**1.29**
Boranija	-	-	-	-	2.24	1.14	1.33	1.64	1.86	1.64	1.50	-	**1.62**
Celer	2.00	2.00	1.50	1.50	1.90	2.00	2.00	2.00	2.13	1.88	2.00	2.13	**1.92**
Cvekla	0.70	0.63	0.60	0.58	0.74	0.78	0.73	0.74	0.70	0.75	0.82	0.95	**0.73**
Dinja	-	-	-	-	3.25	1.38	0.40	0.56	1.15	1.00	1.00	-	**1.25**
Grašak	-	-	-	-	1.50	-	-	-	-	-	-	-	**1.50**
Karfiol	1.85	1.85	1.50	2.25	1.60	1.03	1.88	1.88	1.38	1.38	1.07	1.24	**1.57**
Kelj	1.41	1.38	1.13	1.00	1.20	-	0.90	1.27	1.00	0.80	1.57	1.53	**1.20**
Krastavac	2.33	2.00	2.30	2.06	0.92	0.37	0.53	0.76	0.90	1.00	1.62	1.95	**1.39**
Krompir	0.50	0.55	0.52	0.48	0.50	-	0.41	0.60	0.71	0.76	0.91	0.99	**0.63**
Kupus	0.29	0.29	0.42	0.53	0.38	0.28	0.58	0.88	0.73	0.55	0.50	0.50	**0.49**
Lubenica	-	-	-	-	-	0.50	0.23	0.41	0.57	0.50	-	-	**0.44**
Luk Bijeli	3.08	3.00	2.80	3.00	2.50	2.38	2.50	2.70	3.00	2.88	3.00	3.00	**2.82**
Luk Crni	1.10	1.08	0.82	1.00	1.09	0.99	0.85	0.85	1.06	1.20	1.12	1.06	**1.02**
Paprika	2.29	3.10	3.25	4.29	3.06	1.06	0.81	1.01	1.01	1.10	1.48	2.19	**2.05**
Paradajz	2.31	2.25	2.25	2.25	1.65	0.98	0.43	1.08	1.33	1.36	1.51	1.63	**1.58**
Pasulj	1.83	1.83	1.86	2.92	1.83	1.83	1.75	1.66	1.67	1.88	2.07	2.28	**1.95**
Patlidžan	2.50	2.33	2.10	2.00	2.17	1.68	0.50	0.68	0.75	0.65	0.64	1.83	**1.49**
Peršun	1.88	2.00	1.50	1.50	2.00	2.00	2.00	2.00	2.13	2.00	2.00	2.00	**1.92**
Praziluk	1.00	1.00	1.00	0.95	1.50	1.20	1.33	1.05	1.18	1.23	1.16	1.18	**1.15**
Raštan	1.38	1.48	1.22	1.05	0.80	0.78	0.95	1.10	1.00	1.00	1.00	1.00	**1.06**
Rotkva	1.13	1.25	1.10	1.13	1.00	1.50	-	-	1.00	-	1.40	1.50	**1.22**
Šampinjoni	-	2.50	-	-	-	-	-	-	-	-	3.50	3.00	**3.00**
Šargarepa	0.85	0.80	0.80	0.85	1.00	1.00	1.00	1.36	1.50	1.15	1.06	1.24	**1.05**
Spanać	1.63	1.18	0.88	0.95	1.20	2.00	-	-	-	2.63	1.86	2.00	**1.59**
Tikvice	1.75	1.70	1.70	1.70	0.60	0.38	0.50	0.82	0.83	0.80	1.50	2.17	**1.20**
Zelena salata	1.31	1.19	0.90	1.35	1.07	1.45	1.75	2.00	2.00	1.63	2.03	2.10	**1.56**
VOĆE													
Badem	12.00	12.00	12.00	12.00	11.60	12.00	12.00	12.00	12.00	12.00	12.00	12.00	**11.97**
Banana	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.94	1.00	**1.00**
Borovnica	-	-	-	-	-	-	-	5.00	5.50	-	-	-	**5.25**
Breskva	-	-	-	-	1.20	1.05	0.75	1.34	1.43	-	-	-	**1.15**

Dunja	2.00	1.38	1.44	1.50	-	-	-	-	-	0.90	0.66	1.15	**1.29**
Grožđe bijelo	1.88	2.83	3.50	3.50	3.50	3.50	0.90	1.12	1.29	1.21	1.48	2.31	**2.25**
Grožđe crno	1.67	2.83	3.50	3.50	3.50	3.50	1.52	1.11	1.20	1.12	1.40	2.50	**2.28**
Jabuka	0.78	0.85	0.97	0.95	1.06	1.15	1.18	1.16	1.13	0.99	0.83	0.86	**0.99**
Jagoda	-	-	-	4.00	2.30	2.25	2.00	-	-	-	-	-	**2.64**
Kajsija	-	-	-	-	2.75	2.43	1.93	2.50	-	-	-	-	**2.40**
Kesten	2.00	2.00	3.50	3.00	-	-	-	-	-	1.50	1.62	2.25	**2.27**
Kivi	0.78	1.05	1.22	1.43	1.63	2.25	-	-	-	1.00	1.04	1.00	**1.27**
Kruška	1.44	1.55	1.71	1.94	2.14	2.25	1.63	1.32	1.35	1.43	1.41	1.96	**1.68**
Limun	1.09	1.00	1.00	1.00	1.12	1.20	1.20	1.16	1.05	1.20	1.54	1.50	**1.17**
Lješnik	10.00	12.00	10.40	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	**10.20**
Malina	-	-	-	-	-	2.38	2.63	-	-	-	-	-	**2.50**
Mandarina	0.95	1.36	1.49	1.50	1.50	1.50			2.00	0.98	0.64	0.80	**1.27**
Maslina	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	3.67	3.67	4.00	4.25	4.38	4.38	4.67	**4.08**
Nar	0.85	0.50	-	-	-	-	-	-	1.00	0.95	1.02	2.13	**1.07**
Nektarina	-	-	-	-	-	1.70	1.40	1.09	1.35	1.50	-	-	**1.41**
Orah	6.00	5.63	5.50	5.50	5.75	6.50	7.00	6.50	8.38	7.50	6.80	6.25	**6.44**
Pomorandža	2.19	0.99	0.98	1.04	1.20	1.23	1.50	1.50	1.50	1.50	1.30	1.09	**1.33**
Šljiva	-	-	-	-	-	2.00	1.23	0.97	0.80	1.00	-	-	**1.20**
Smokva	-	-	-	-	-	1.60	-	1.30	1.75	-	-	-	**1.55**
Trešnja	-	-	-	-	2.75	2.00	1.50	-	-	-	-	-	**2.08**
Višnja	-	-	-	-	3.00	1.43	1.23	-	-	-	-	-	**1.88**

Izvor: AMIS

Maloprodajne cijene povrća i voća u 2008. godini (€/kg)

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
P O V R Ć E													
Blitva	2.60	1.38	0.83	1.10	0.92	0.85	1.06	1.27	1.28	1.50	1.00	1.88	**1.29**
Boranija	-	-	-	-	4.14	1.33	1.70	1.63	2.00	1.77	1.55	-	**2.00**
Celer	2.80	3.00	3.00	3.38	4.50	3.75	2.60	3.00	2.63	2.40	1.88	2.00	**2.83**
Cvekla	0.96	1.00	1.00	1.30	2.00	1.63	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.90	**1.15**
Dinja	-	-	-	2.07	2.38	1.71	0.49	0.53	0.88	-	-	-	**1.14**
Grašak	-	-	-	-	3.00	1.83	-	-	-	-	-	-	**2.42**
Karfiol	1.90	1.63	1.88	1.92	2.10	1.50	1.74	1.83	1.38	1.70	0.83	1.45	**1.65**
Kelj	1.83	1.77	1.74	1.00			1.10	1.23	1.08	1.48	1.32	1.21	**1.38**
Krastavac	2.10	2.00	2.13	1.71	0.95	0.58	0.78	0.70	0.73	1.14	1.50	2.00	**1.33**
Krompir	0.89	0.80	0.83	0.84	0.82		0.55	0.67	0.70	0.70	0.65	0.63	**0.73**
Kupus	0.54	0.68	1.00	1.30	0.70	0.50	0.42	0.40	0.35	0.40	0.33	0.30	**0.56**
Lubenica	-	-	-	2.50	1.75	0.95	0.31	0.33	0.40	-	-	-	**0.90**
Luk Bijeli	3.40	3.25	3.00	3.63	2.50	2.25	2.80	3.00	3.00	3.00	3.38	3.50	**3.06**
Luk Crni	1.16	1.31	1.50	1.26	1.09	1.09	0.97	1.00	0.90	0.90	0.98	0.93	**1.08**
Paprika	2.90	3.50	3.63	3.25	3.23	1.50	1.10	0.97	1.15	1.44	1.49	2.03	**2.16**
Paradajz	1.90	2.00	1.75	1.50	1.83	1.26	0.64	0.87	0.93	1.30	1.36	1.50	**1.39**
Pasulj	2.20	2.17	2.18	2.17	2.17	2.17	2.17	2.17	2.35	2.40	2.33	2.33	**2.26**
Patlidžan	2.20	2.63	2.50	2.50	2.44	2.50	0.78	0.63	0.85	1.00	1.00	2.00	**1.76**
Peršun	2.67	3.00	3.00	3.00	3.20	3.00	2.90	3.00	2.63	2.40	2.00	2.00	**2.76**
Praziluk	1.04	1.00	1.00	1.30	1.50	-	1.75	1.23	1.50	1.44	1.20	1.20	**1.29**
Raštan	1.00	0.90	1.55	2.13	1.40	1.00	1.08	1.20	1.33	1.20	1.00	1.00	**1.20**
Rotkva	1.60	1.13	1.50	1.50	1.67	-	2.00	-	-	1.50	1.50	1.75	**1.56**
Šampinjoni	2.63	-	-	4.50	4.50	-	-	-	-	-	2.00	2.00	**2.78**
Šargarepa	1.10	1.00	1.00	1.19	1.52	1.24	1.06	1.28	1.25	1.05	1.00	1.13	**1.14**
Spanać	2.10	1.50	1.13	1.13	1.30	2.00	1.75	-	-	2.60	1.30	1.75	**1.68**
Tikvice	2.40	3.13	2.88	2.25	1.00	0.53	0.76	0.80	0.85	1.20	1.20	1.63	**1.50**
Zelena salata	2.25	2.14	1.86	1.86	1.35	1.01	1.73	2.17	1.75	1.58	1.17	1.58	**1.72**
V O Ć E													
Badem	11.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	**10.08**
Banana	0.96	1.05	1.25	1.18	0.92	0.80	0.80	0.93	1.00	0.92	0.78	0.90	**0.96**
Borovnica	-	-	-	-	-	-	4.75	4.00	4.50	-	-	-	**4.42**
Breskva	-	-	-	-	-	1.30	0.98	1.42	1.50	1.50	-	-	**1.34**

Dunja	1.88	2.00	-	-	-	-	-	-	-	1.38	2.50	2.38	**2.03**
Grožđe bijelo	2.77	4.00	4.67	4.25	3.90	3.40	3.00	1.04	1.11	1.37	1.43	1.30	**2.69**
Grožđe crno	2.20		4.63	4.25	4.00	3.50	3.03	1.32	1.11	1.23	1.26	1.30	**2.53**
Jabuka	0.98	1.23	1.27	1.34	1.52	1.60	1.44	1.30	1.17	0.95	0.87	0.87	**1.21**
Jagoda	-	-	6.00	5.27	3.30	2.94	2.50	-	-	-	-	-	**4.00**
Kajsija	-	-	-	-	3.25	2.00	2.14	-	-	-	-	-	**2.46**
Kesten	2.10	2.00	-	-	-	-	-	-	-	1.75	1.50	1.50	**1.77**
Kivi	1.09	1.28	1.94	2.25	1.80	1.50	2.50	1.60	1.00	1.50	1.05	1.00	**1.54**
Kruška	1.84	2.13	2.00	2.00	2.00	2.00	1.73	1.70	1.31	1.50	1.45	1.58	**1.77**
Limun	1.47	1.56	2.00	1.93	1.97	2.50	1.96	1.50	1.03	1.00	1.40	1.28	**1.63**
Lješnik	12.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	9.13	**10.09**
Malina	-	-	-	-	-	5.50	4.30	-	-	-	-	-	**4.90**
Mandarina	1.32	1.84	2.00	1.50	1.56				3.50	1.02	0.53	0.78	**1.56**
Maslina	5.20	5.00	5.00	5.00	4.80	5.00	5.10	5.67	5.88	5.20	5.00	5.00	**5.15**
Nar	1.70	2.00	-	-	-	-	-	-	2.00	1.20	1.00	1.63	**1.59**
Nektarina					3.50	1.81	1.08	1.43	1.50	1.70			**1.84**
Orah	6.40	6.13	6.00	6.00	6.00	6.75	8.00	8.00	8.00	7.80	6.25	6.00	**6.78**
Pomorandža	0.88	0.88	1.05	1.20	1.20	1.20	1.20	1.30	1.28	1.30	1.36	1.20	**1.17**
Šljiva	-	-	-	-	-	1.75	1.18	1.00	1.03	1.23	-	-	**1.24**
Smokva	-	-	-	-	-	3.00	1.50	2.25	1.38	1.83	-	-	**1.99**
Trešnja	-	-	-	-	4.00	2.50	-	-	-	-	-	-	**3.25**
Višnja	-	-	-	-	2.75	1.88	1.67	-	-	-	-	-	**2.10**

Izvor: AMIS

Metodološke napomene:

Maloprodajne cijene povrća i voća su dobijene nedeljnim prikupljanje cijena sa zelenih pijaca tokom cijele godine.

2.Maloprodajne cijene brašna

Proizvod	Cijena/kg	2000 DEM	2001 DEM	2002 €	2003 €	2004 €	2005 €	2006 €	2007 €	2008 €
Pšenično brašno T-500	Prosječna	0.55	0.80	0.51	0.50	0.56	0.56	0.54	0.55	0.63
Kukuruzno brašno	Prosječna	-	-	-	1.10	1.11	1.20	1.27	1.35	1.44

Izvor: MONSTAT

3. Maloprodajne cijene suhomesnatih proizvoda

Proizvod	Cijena/kg	2000 DEM	2001 DEM	2002 €	2003 €	2004 €	2005 €	2006 €	2007 €	2008 €
Suva svinjska rebra	Prosječna	5.06	5.87	3.80	3.92	3.92	3.99	4.10	4.11	4.21
Suvi svinjski vrat	Prosječna	14.74	16.26	9.45	9.81	10.07	10.17	10.35	10.33	10.36
Šunka (presovana)	Prosječna	10.53	11.56	6.60	7.45	7.57	7.60	7.68	7.72	7.84
Suva slanina	Prosječna	8.84	10.14	6.24	6.49	6.71	6.80	6.98	7.13	7.32
Salama šunkarica	Prosječna	7.20	8.80	5.00	5.24	5.18	5.20	5.40	5.71	6.14
Kobasice	Prosječna	7.87	8.78	4.88	5.05	5.14	5.05	4.94	4.96	5.02
Viršle	Prosječna	6.08	6.99	4.03	4.21	4.21	4.01	3.94	4.10	4.47
Mortadela	Prosječna	6.35	7.49	4.31	4.72	4.82	4.88	4.93	5.10	5.37
Čajna	Prosječna	11.64	13.45	7.97	8.13	8.15	8.13	8.18	8.50	9.16

Izvor: MONSTAT

4.Maloprodajne cijene mesa

Proizvod	Cijena/kg	2000 DEM	2001 DEM	2002 €	2003 €	2004 €	2005 €	2006 €	2007 €	2008 €
Juneće meso sa kostima	Prosječna	6.92	7.41	4.28	4.45	4.51	4.58	4.79	4.99	5.28
Juneće meso bez kosti	Prosječna	8.05	8.53	4.99	5.10	5.26	5.40	5.75	6.06	6.42
Teleće meso sa kostima	Prosječna	8.11	8.85	5.40	5.55	5.55	5.61	5.87	6.19	6.58
Teleće meso bez kosti	Prosječna	10.55	11.37	6.78	6.70	6.81	6.99	7.61	8.08	8.61
Svinjsko meso sa kostima	Prosječna	7.74	8.03	4.38	4.38	4.44	4.55	4.59	4.80	4.95
Svinjsko meso bez kosti	Prosječna	8.92	9.19	5.85	5.67	5.63	5.72	5.60	5.70	5.75

Jagnjeće meso	Prosječna	9.14	8.59	5.51	5.30	5.45	5.71	6.04	6.23	6.23

Izvor: MONSTAT

Veleprodajne cijene povrća i voća u 2006. godini (€/kg)

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
POVRĆE													
Blitva	-	1.50	0.63	0.40	0.55	0.40	0.50	0.95	1.07	0.98	0.82	1.38	0.83
Boranija	-	-	-	-	3.00	0.52	0.53	0.93	0.95	0.62	0.70	-	1.04
Celer	3.00	1.60	2.50	2.00	2.55	1.83	1.13	0.84	0.98	0.90	0.85	0.68	1.57
Cvekla	-	-	0.40	0.42	0.80	0.80	0.43	0.43	0.36	0.30	0.30	0.33	0.46
Dinja	-	-	-	3.25	2.50	1.54	0.31	0.35	0.85	1.20	2.00	2.03	1.56
Grašak	-	-	-	-	1.20	0.65	-	-	-	-	-	-	0.93
Karfiol	-	1.60	1.25	2.00	1.05	0.50	0.42	-	1.00	0.59	0.93	0.91	1.03
Kelj	-	-	1.66	-	0.65	0.55	-	-	-	1.00	1.07	0.71	0.94
Krastavac	-	2.50	1.75	1.38	0.52	0.28	0.30	0.30	0.39	0.43	1.06	1.58	0.95
Krompir	-	-	0.35	0.36	0.52	0.33	0.32	0.29	0.29	0.30	0.30	0.28	0.33
Kupus	-	0.35	0.41	0.45	0.28	0.09	0.11	0.16	0.15	0.20	0.23	0.17	0.24
Lubenica	-	-	-	-	1.83	0.53	0.23	0.18	0.19	0.25	-	1.55	0.68
Luk Bijeli	-	2.00	1.80	1.97	1.45	1.50	1.44	1.13	1.35	1.75	1.50	1.55	1.59
Luk Crni	-	0.35	0.38	0.43	0.60	0.50	0.50	0.41	0.36	0.43	0.49	0.47	0.45
Paprika	-	2.50	2.48	2.71	2.35	1.18	0.82	0.56	0.51	0.50	0.90	1.71	1.47
Paradajz	-	1.40	1.40	1.55	1.50	0.88	0.39	0.32	0.37	0.52	0.70	1.13	0.92
Pasulj	-	-	1.45	1.22	1.23	1.18	1.11	1.20	1.11	1.15	1.16	1.17	1.20
Patlidžan	-	-	2.25	2.25	-	1.80	0.78	0.31	0.42	0.46	0.77	1.40	1.16
Peršun	-	-	2.50	-	-	1.50	1.75	1.47	1.25	1.40	1.27	1.13	1.53
Praziluk	-	0.80	0.93	0.77	-	-	-	0.77	0.50	0.50	0.56	0.53	0.67
Raštan	-	0.50	0.93	0.70	0.53	0.50	-	0.70	0.65	0.55	0.60	0.73	0.64
Rotkva	-	-	0.58	0.40	-	-	-	-	0.50	0.80	0.45	0.40	0.52
Šampinjoni	-	1.50	-	3.00	3.75	-	-	-	-	-	-	-	2.75
Šargarepa	-	0.70	0.58	0.63	0.85	0.63	0.43	0.40	0.42	0.48	0.50	0.57	0.56
Spanać	-	1.50	1.50	0.50	0.70	-	-	-	-	0.90	0.86	1.10	1.01
Tikvice	-	-	2.00	1.50	0.35	0.10	0.24	0.40	0.42	0.44	1.63	1.55	0.86
Zelena salata	-	0.80	0.75	0.85	0.55	0.63	0.50	2.00	1.02	0.80	0.94	0.98	0.89
VOĆE													
Badem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8.40	**8.40**
Banana	-	0.88	0.90	0.94	0.89	0.76	0.64	0.54	0.55	0.62	0.76	0.75	**0.75**
Borovnica	-	-	-	-	-	-	2.00	-	-	-	-	-	**2.00**
Breskva	-	-	-	-	-	0.91	0.63	0.63	0.78	0.85	-	-	**0.76**
Dunja	-	-	1.47	-	-	-	-	-	1.50	0.45	1.30	1.20	**1.18**
Grožđe bijelo	-	-	3.48	3.30	3.50	-	2.87	1.39	0.93	1.01	1.08	1.30	**2.10**
Grožđe crno	-	-	-	3.30	3.50	3.40	2.45	1.03	0.81	0.88	1.21	1.41	**2.00**
Jabuka	-	0.55	0.63	0.74	0.84	0.91	0.87	0.72	0.65	0.53	0.50	0.52	**0.68**
Jagoda	-	-	7.25	4.17	1.45	1.90	1.20	-	-	3.50	10.00	9.00	**4.81**
Kajsija	-	-	-	-	-	1.80	0.93	1.25	-	-	1.00	-	**1.24**
Kesten	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.00	0.80	1.20	**1.00**
Kivi	-	0.50	1.05	1.25	1.17	1.50	1.35	2.00	1.23	0.63	0.51	0.60	**1.07**
Kruška	-	1.00	1.50	1.58	1.50	1.39	0.98	1.02	0.96	0.99	1.06	1.11	**1.19**
Limun	-	0.70	0.71	0.70	0.72	0.73	0.73	0.66	0.66	0.70	0.65	0.61	**0.69**
Lješnik	-	-	-	-	-	-	-	-	9.00	-	8.00	6.60	**7.87**
Malina	-	-	-	-	-	2.50	1.03	-	-	-	-	-	**1.77**
Mandarina	-	0.80	0.99	1.00	1.07	0.98	1.02	-	-	1.03	-	0.48	**0.92**
Maslina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.00	**3.00**
Nar	-	-	-	-	-	-	-	-	0.90	0.51	0.50	0.70	**0.65**
Nektarina	-	-	-	-	-	1.59	0.81	0.82	0.87	1.05	-	-	**1.03**
Orah	-	-	5.50	-	-	4.70	-	-	5.80	5.50	5.10	4.75	**5.23**
Pomorandža	-	-	0.68	0.73	0.72	0.73	0.90	0.89	0.88	1.00	0.99	0.69	**0.82**
Šljiva	-	-	-	-	-	1.50	0.88	0.55	0.55	0.63	-	-	**0.82**
Smokva	-	-	-	-	-	2.00	0.80	1.00	0.70	1.00	-	-	**1.10**
Trešnja	-	-	-	-	1.65	2.00	-	-	-	-	-	-	**1.83**

Višnja	-	-	-	-	1.50	0.70	0.90	1.00	-	-	-	-	**1.03**

Izvor: AMIS

Veleprodajne cijene povrća i voća u 2007. godini (€/kg)

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
POVRĆE													
Blitva	1.60	1.08	0.44	0.53	0.42	0.30	0.50	0.88	1.23	0.75	1.00	1.45	**0.85**
Boranija	-	-	2.50	-	2.11	0.63	0.96	1.03	1.34	1.21	1.09	3.00	**1.54**
Celer	0.95	0.72	0.78	0.55	0.80	0.87	0.97	0.88	0.93	0.88	1.08	1.13	**0.88**
Cvekla	0.30	0.30	0.30	0.28	0.25	0.31	0.33	0.30	0.43	0.41	0.44	0.50	**0.35**
Dinja	1.73	1.60	1.83	1.63	1.86	0.74	0.19	0.37	0.65	0.89	1.33	1.43	**1.19**
Grašak	-	-	-	-	-	0.70	-	-	-	-	-	-	**0.70**
Karfiol	1.16	1.08	0.91	1.47	0.90	0.68	1.00	1.23	0.83	0.75	0.68	0.95	**0.97**
Kelj	0.65	0.78	0.56	0.57	0.70	0.63	0.57	0.50	0.70	0.85	0.82	1.04	**0.70**
Krastavac	1.55	1.85	1.72	1.53	0.63	0.21	0.30	0.37	0.48	0.61	1.05	1.11	**0.95**
Krompir	0.28	0.24	0.23	0.18	0.20	0.23	0.19	0.30	0.33	0.35	0.34	0.35	**0.27**
Kupus	0.11	0.17	0.26	0.26	0.15	0.11	0.32	0.53	0.38	0.30	0.29	0.35	**0.27**
Lubenica	-	1.60	1.50	1.60	1.40	0.36	0.12	0.25	0.31	0.35	1.40	1.50	**0.94**
Luk Bijeli	1.73	1.91	1.61	1.30	1.19	1.32	1.21	1.51	1.50	1.61	1.83	1.63	**1.53**
Luk Crni	0.58	0.51	0.52	0.62	0.62	0.56	0.44	0.43	0.52	0.50	0.63	0.60	**0.54**
Paprika	1.95	2.42	2.29	3.18	2.04	0.86	0.50	0.67	0.62	0.75	1.19	2.21	**1.56**
Paradajz	1.66	1.65	1.55	1.64	1.26	0.63	0.25	0.60	0.64	0.64	0.94	1.17	**1.05**
Pasulj	1.15	1.25	1.11	1.10	1.15	1.13	1.08	1.10	1.19	1.45	1.57	1.38	**1.22**
Patlidžan	1.78	1.85	1.55	1.68	1.50	1.15	0.25	0.38	0.31	0.30	0.57	1.29	**1.05**
Peršun	1.00	1.00	1.00	1.00	0.90	1.00	1.50	1.46	1.50	1.43	1.40	1.50	**1.22**
Praziluk	0.55	0.61	0.58	0.52	0.78	1.00	0.90	0.78	0.80	0.75	0.79	0.68	**0.73**
Raštan	0.95	0.93	0.88	0.60	0.45	0.45	0.55	0.58	0.65	0.53	0.52	0.65	**0.64**
Rotkva	0.42	0.30	0.40	0.40	0.50	-	-	-	0.75	0.48	0.50	0.50	**0.47**
Šampinjoni	-	-	-	-	-	-	-	-	4.00	-	2.80	2.80	**3.20**
Šargarepa	0.54	0.56	0.48	0.45	0.57	0.55	0.56	0.72	0.70	0.72	0.76	0.65	**0.61**
Spanać	1.33	0.83	0.44	0.50	0.67	-	-	-	2.75	2.05	1.44	1.83	**1.31**
Tikvice	1.33	1.47	1.44	1.30	0.32	0.20	0.25	0.35	0.42	0.48	1.62	1.23	**0.87**
Zelena salata	0.55	0.62	0.49	0.73	0.62	1.16	1.00	1.30	1.40	1.54	1.45	1.43	**1.02**
VOĆE													
Badem	8.20	8.13	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00	7.80	7.80	8.08	8.00	**8.00**
Banana	0.74	0.75	0.76	0.81	0.85	0.74	0.65	0.63	0.66	0.80	0.70	0.70	**0.73**
Borovnica	-	-	-	-	-	3.00	-	-	-	-	15.00	-	**9.00**
Breskva	-	-	-	-	1.20	0.61	0.69	0.88	1.05	1.38	1.40	-	**1.03**
Dunja	1.10	1.00	1.08	-	-	-	-	-	-	0.60	0.73	1.45	**0.99**
Grožđe bijelo	1.45	1.85	2.18	2.38	2.52	2.65	1.60	1.16	0.98	1.01	1.18	2.18	**1.76**
Grožđe crno	1.53	2.13	2.35	2.38	2.58	2.60	1.69	0.92	0.96	0.90	1.21	1.95	**1.77**
Jabuka	0.52	0.59	0.62	0.72	0.77	0.85	0.84	0.78	0.72	0.59	0.54	0.65	**0.68**
Jagoda	8.00	-	5.33	4.56	1.78	1.92	-	-	3.50	5.00	9.00	10.00	**5.45**
Kajsija	-	-	-	-	2.52	1.69	1.50	1.65	-	-	-	-	**1.84**
Kesten	1.75	2.00	1.73	1.50	-	-	-	-	-	1.15	1.24	1.84	**1.60**
Kivi	0.63	0.80	0.96	0.95	1.04	1.48	1.00	-	1.30	1.11	0.78	0.71	**0.98**
Kruška	1.08	1.18	1.17	1.25	1.41	1.51	1.08	0.94	1.07	1.13	1.16	1.19	**1.18**
Limun	0.59	0.57	0.67	0.70	0.81	0.85	0.78	0.71	0.74	0.85	1.01	1.14	**0.79**
Lješnik	6.40	6.87	7.00	7.00	6.70	7.00	7.00	7.00	7.10	7.30	7.20	7.55	**7.01**
Malina	-	-	-	-	-	1.93	2.15	1.66	-	-	-	-	**1.91**
Mandarina	0.73	0.98	1.05	1.05	1.00	1.00	-	1.36	1.40	0.58	0.41	0.56	**0.92**
Maslina	-	-	1.50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	**1.50**
Nar	-	4.00	-	-	-	-	-	-	1.05	0.63	0.88	1.73	**1.66**
Nektarina	-	-	-	-	3.00	1.20	0.93	0.98	1.15	1.23	1.45	-	**1.42**
Orah	5.00	5.00	4.60	4.50	4.75	5.50	6.00	6.00	6.75	6.60	5.40	5.40	**5.46**
Pomorandža	0.65	0.69	0.73	0.75	0.83	0.86	1.13	1.01	1.05	1.00	0.87	0.78	**0.86**
Šljiva	-	-	-	-	-	-	0.85	0.61	0.51	0.79	1.50	-	**0.85**
Smokva	-	-	-	-	-	1.05	-	0.75	1.10	-	2.00	-	**1.23**
Trešnja	-	-	-	-	1.90	1.50	-	10.00	-	-	-	-	**4.47**

Višnja	-	-	-	-	-	0.73	0.87	-	-	-	-	-	**0.80**

Izvor: AMIS

Veleprodajne cijene povrća i voća u 2008. godini (€/kg)

Kategorije proizvoda	Jan.	Febr.	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
POVRĆE													
Blitva	1.90	1.00	0.38	0.63	0.58	0.43	0.52	0.63	0.85	1.00	0.60	1.18	**0.81**
Boranija	-	-	-	-	2.86	0.76	1.11	1.10	1.29	1.11	1.00	-	**1.32**
Celer	1.66	2.25	2.25	2.13	2.90	2.18	1.70	1.17	1.03	1.00	0.95	0.95	**1.68**
Cvekla	0.51	0.59	0.60	1.00	1.30	0.78	0.50	0.50	0.48	0.46	0.45	0.45	**0.63**
Dinja	1.50	1.50	1.60	1.60	1.75	1.20	0.35	0.33	0.46	0.80	1.45	1.50	**1.17**
Grašak	-	-	-	-	1.30	0.75	-	-	-	-	-	-	**1.03**
Karfiol	1.34	1.09	1.08	1.23	1.36	0.74	1.08	1.13	0.78	1.10	0.38	0.80	**1.01**
Kelj	0.99	0.80	1.03	0.55	0.80	0.50	0.52	0.57	0.58	0.77	0.63	0.73	**0.71**
Krastavac	1.31	1.48	1.66	1.34	0.67	0.27	0.38	0.37	0.25	0.74	0.94	1.25	**0.89**
Krompir	0.37	0.35	0.32	0.29	0.40	0.37	0.38	0.37	0.32	0.33	0.31	0.34	**0.35**
Kupus	0.32	0.39	0.60	0.74	0.42	0.25	0.18	0.20	0.12	0.17	0.14	0.13	**0.30**
Lubenica	-	2.65	2.45	1.57	1.30	0.46	0.22	0.24	0.23	-	1.60	1.70	**1.24**
Luk Bijeli	1.60	1.78	1.92	1.41	1.00	0.86	1.23	1.13	1.08	1.12	1.34	1.11	**1.30**
Luk Crni	0.56	0.56	0.53	0.61	0.60	0.56	0.50	0.43	0.36	0.41	0.46	0.44	**0.50**
Paprika	2.01	2.12	2.62	2.56	2.67	1.18	0.83	0.79	0.72	1.06	1.13	1.31	**1.58**
Paradajz	1.22	1.29	1.31	1.42	1.46	0.70	0.31	0.40	0.46	0.90	0.80	1.00	**0.94**
Pasulj	1.40	1.37	1.38	1.43	1.43	1.41	1.43	1.44	1.41	1.56	1.51	1.47	**1.44**
Patlidžan	1.81	1.50	1.73	1.80	1.35	1.50	0.55	0.47	0.40	0.42	0.50	1.06	**1.09**
Peršun	2.13	2.00	1.57	1.65	1.80	2.17	1.88	1.60	1.45	1.40	1.20	1.10	**1.66**
Praziluk	0.70	0.66	0.73	1.07	1.05	0.90	1.08	0.70	0.83	0.74	0.68	0.68	**0.82**
Raštan	0.72	0.73	1.03	1.38	0.70	0.50	0.54	0.60	0.78	0.56	0.53	0.58	**0.72**
Rotkva	0.53	0.50	0.65	0.50	0.40	-	-	-	0.55	0.49	0.50	0.50	**0.51**
Šampinjoni	3.00	-	3.40	3.63	3.35	2.90	2.60	-	-	-	-	-	**3.15**
Šargarepa	0.72	0.68	0.68	0.80	0.85	0.81	0.66	0.65	0.65	0.65	0.62	0.63	**0.70**
Spanać	1.62	1.23	0.83	0.75	0.76	0.90	-	-	-	1.80	0.88	1.30	**1.12**
Tikvice	1.51	1.93	2.06	1.63	0.56	0.33	0.36	0.40	0.43	0.54	1.10	1.20	**1.00**
Zelena salata	1.47	1.43	1.27	1.32	1.11	0.63	1.29	1.20	0.83	1.26	0.80	0.88	**1.12**
VOĆE													
Badem	7.56	7.80	7.60	7.50	7.18	6.80	6.80	6.93	7.20	6.37	7.00	7.00	**7.15**
Banana	0.73	0.79	1.09	0.96	0.79	0.69	0.61	0.73	0.76	0.72	0.69	0.72	**0.77**
Borovnica	-	-	-	-	-	-	4.50	3.50	3.50	-	-	-	**3.83**
Breskva	-	4.00	3.20	3.33	2.27	0.95	0.84	0.88	0.99	1.17	-	10.00	**2.76**
Dunja	1.30	1.33	-	-	-	-	-	-	-	0.45	1.83	1.25	**1.23**
Grožđe bijelo	2.76	2.95	3.38	2.66	2.60	2.88	2.74	1.37	1.04	1.07	1.23	1.35	**2.17**
Grožđe crno	3.03	-	-	-	2.90	-	2.46	0.95	0.85	0.79	1.50	-	**1.78**
Jabuka	0.74	0.80	0.88	1.02	1.16	1.26	1.23	1.03	0.77	0.62	0.53	0.60	**0.89**
Jagoda	10.00	-	4.50	3.98	2.47	2.55	2.02	-	-	-	-	9.00	**4.93**
Kajsija	-	-	-	-	2.57	1.80	1.58	-	-	-	-	-	**1.98**
Kesten	1.70	1.68	1.88	1.65	1.33	-	-	-	-	1.13	0.80	1.28	**1.43**
Kivi	0.83	0.96	1.05	1.33	1.20	0.97	1.40	1.75	1.42	0.66	0.53	0.53	**1.05**
Kruška	1.40	1.54	1.68	1.60	1.77	1.48	1.30	1.28	1.07	1.20	1.35	1.43	**1.43**
Limun	1.08	1.24	1.53	1.55	1.71	1.84	1.34	0.93	0.79	0.95	0.93	0.80	**1.22**
Lješnik	7.48	7.60	7.60	7.20	6.96	7.20	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00	**7.17**
Malina	-	-	-	-	-	4.03	2.83	-	-	-	-	-	**3.43**
Mandarina	0.92	1.35	1.42	1.02	1.19	1.30	1.65	1.70	2.60	0.66	0.40	0.63	**1.24**
Maslina	4.00	-	-	-	-	-	-	-	-	4.00	1.50	-	**3.17**
Nar	1.43	-	-	-	-	-	-	-	1.05	0.63	0.78	1.03	**0.98**
Nektarina	4.50	4.00	-	3.50	2.21	1.52	1.16	1.21	1.11	1.22	1.00	10.00	**2.86**
Orah	5.04	5.08	5.00	5.00	5.08	5.50	6.40	6.67	6.50	6.30	5.23	5.00	**5.57**
Pomorandža	0.71	0.75	0.83	0.95	0.96	0.93	0.97	0.96	0.88	0.91	0.99	0.84	**0.89**
Šljiva	1.00	4.00	2.00	3.50	-	1.28	1.09	0.77	0.65	1.20	1.70	1.35	**1.69**

Smokva	-	-	-	-	-	0.80	1.50	1.50	0.95	1.30	-	-	**1.21**
Trešnja	15.00	-	-	-	3.14	2.29	-	-	-	-	-	15.00	**8.86**
Višnja	-	-	-	-	-	1.38	1.00	-	-	-	-	-	**1.19**

Izvor: AMIS

Veleprodajne cijene povrća i voća su dobijene nedeljnim prikupljanjem cijena sa kvantaške pijace u Podgorici tokom cijele godine

Prodajne cijene sa pijaca žive stoke €

Kategorija proizvoda	Jedin. Mjere	Jan	Feb	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec	Prosjek
2006														
Telad	kg	2.6	2.8	2.7	2.7	2.8	2.7	2.7	2.8	2.7	2.7	2.7	2.6	**2.7**
Junad	kg	1.8	1.8	1.9	1.9	1.9	1.8	1.8	1.9	1.9	1.8	1.8	1.7	**1.8**
Krave za klanje	kg	1.2	1.0	1.2	1.2	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	**1.0**
Prasad	kg	3.5	3.7	3.2	3.2	3.1	-	-	-	-	-	2.0	2.0	**3.0**
Svinje tovljenici	kg	1.9	1.7	-	-	-	-	-	-	-	-	2.0	2.0	**1.9**
Krmače za klanje	kg	2.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.9	**2.0**
Jagnjad	kg	2.3	2.9	2.8	2.8	2.6	2.6	2.4	2.3	2.1	2.1	2.1	2.5	**2.5**
Ovce za klanje	kg	-	-	1.9	1.9	1.9	1.9	16.4	1.7	1.6	8.8	1.4	1.7	**3.9**
Ovnovi	kg	2.1	1.9	2.0	2.0	2.0	48.1		2.3	2.0	1.5	2.2	2.0	**6.2**
Jarad	kg	2.5	2.4	3.1	3.1	3.0	2.9	2.7	2.7	2.5	2.4	2.3	2.2	**2.6**
Koze za klanje	kg	1.6	2.0	1.8	1.8	1.8	-	0.8	-	-	90.0	1.8	1.6	**11.5**
Priplodne ovce	grlo	-	-	-	-	-	121.7	117.8	98.3	106.1	93.8	102.9	110.8	**107.3**
Priplodne koze	grlo	-	-	-	-	-	100.0	86.7	77.8	71.6	72.5	70.2	66.8	**77.9**
Priplodne junice	grlo	-	-	743.9	743.9	825.1	841.3	815.6	703.1	725.0	698.4	647.4	849.3	**759.3**
Priplodne krave	grlo	-	-	729.3	729.3	757.9	885.7	799.0	822.1	810.0	750.7	792.8	829.4	**790.6**
2007														
Telad	kg	2.6	2.6	2.7	2.7	2.7	2.7	2.6	2.7	2.7	2.6	2.6	2.6	**2.6**
Junad	kg	1.7	1.9	1.8	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7	1.8	**1.8**
Krave za klanje	kg	1.1	1.1	1.0	1.1	1.0	1.0	1.0	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0	**1.0**
Prasad	kg	2.6	2.6	2.7	2.7	2.7	2.5	2.5	2.5	2.5	2.4	2.5	2.4	**2.6**
Svinje tovljenici	kg	2.0	-		-						2.1	2.1	2.0	**2.0**
Krmače za klanje	kg	-	-	3.1						1.6				**2.3**
Jagnjad	kg	2.7	2.7	2.8	2.7	2.6	2.5	2.3	2.2	2.2	2.2	2.2	2.5	**2.5**
Ovce za klanje	kg	1.9	2.0	2.0	1.9	1.8	1.9	2.1	1.7	1.6	1.7	1.5	1.7	**1.8**
Ovnovi	kg	2.0	2.1	2.0	1.8	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	2.1	2.1	2.1	**2.0**
Jarad	kg	1.7	3.7	3.0	2.8	2.6	2.6	2.5	2.4	2.4	2.3	2.3	2.3	**2.6**
Koze za klanje	kg	1.5			1.6						80.0	75.0		**39.5**
Priplodne ovce	grlo	118.1	124.0	131.6	142.2	116.8	114.0	98.0	95.2	101.5	95.0	95.2	96.7	**110.7**
Priplodne koze	grlo	94.4	113.8	111.8	109.2	94.0	88.1	86.1	71.9	79.4	79.0	75.0	74.3	**89.8**
Priplodne junice	grlo	803.9	774.5	894.2	1 016.7	914.6	975.0	925.0	930.6	897.2	817.4	830.6	988.0	**897.3**
Priplodne krave	grlo	796.8	824.7	798.2	992.7	965.6	840.5	821.7	878.8	812.4	856.6	834.0	822.6	**853.7**
2008														
Telad	kg	2.6	2.5	2.6	2.6	2.6	2.8	2.8	3.1	3.0	3.0	3.0	3.0	**2.8**
Junad	kg	1.9	1.8	1.7	1.7	1.7	1.9	1.9	1.9	1.9	1.8	1.8	1.8	**1.8**
Krave za klanje	kg	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.9	1.1	1.0	**1.0**
Prasad	kg	2.7	2.6	2.5	2.5	2.8	3.4	3.3	3.3	3.3	3.3	3.3	3.3	**3.0**
Svinje tovljenici	kg	2.3										2.5	2.5	**2.4**
Krmače za klanje	kg												1.2	**1.2**
Jagnjad	kg	2.5	2.7	2.8	2.7	2.6	2.4	2.3	2.3	2.3	2.4	2.4	2.4	**2.5**
Ovce za klanje	kg	1.5	1.7	1.9				2.0	1.8	1.8	1.6	1.6	1.5	**1.7**
Ovnovi	kg	2.1	2.0	2.0	2.6				2.0	2.5	2.0	2.3	2.3	**2.2**
Jarad	kg	2.4	2.3	2.3	2.9	2.7	2.6	2.6	2.6	2.6	2.7	2.5	2.7	**2.6**
Koze za klanje	kg		1.2								2.1		100.0	**34.4**
Priplodne ovce	grlo	102.	99.5	112.	126.3	135.7	132.	118.0	118.	109.5	95.4	96.7	109.	**113.0**

		3		8			2		0				0	
Priplodne koze	grlo	68.9	77.2	85.0	100.0	110.0	123.8	96.5	82.5	78.3	83.2	80.0	83.3	**89.1**
Priplodne junice	grlo	866.7	869.4	941.3	933.3	1 150.0	966.7	1 100.0	925.0	1 275.0	1 024.4	1 083.3	993.8	**1 010.7**
Priplodne krave	grlo	836.7	850.0	959.8	986.4	990.7	954.4	1 037.0	997.3	1036.1	1 076.3	997.2	959.2	**973.4**

Izvor: AMIS

Metodolška napomena:

Cijene žive stoke su dobijene nedeljnim prikupljanjem cijena sa stočnih pijaca u Crnoj Gori tokom cijele godine

Cijene poljoprivrednih imputa u 2008 godini po mjesecima (€)

Kategroija proizvoda	Jedinica mjere	Jan.	Feb	Mart	Apr.	Maj	Jun	Jul	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Prosjek
Stočna hrana														
Pšenične mekinje	kg	0.17	-	-	-	-	-	0.25	0.25	0.23	0.22	0.20	0.19	**0.22**
Stočno brašno	kg	0.16	-	-	-	-	-	0.26	0.24	0.23	0.21	0.18	0.17	**0.21**
Potpuna smješa za telad u porastu – 18% proteina	kg	0.41	-	-	-	-	-	0.43	0.43	0.42	0.41	0.41	0.42	**0.42**
Potpuna smješa za tov junadi do 300 kg – 14% proteina	kg	0.39	-	-	-	-	-	0.41	0.41	0.40	0.38	0.37	0.37	**0.39**
Potpuna smješa za krave muzare – 18 % proteina	kg	0.34	-	-	-	-	-	0.42	0.43	0.42	0.41	0.39	0.39	**0.40**
Potpuna smješa za jagnjad u prastu i tov – 16 % proteina	kg	0.46	-	-	-	-	-	0.46	0.47	0.46	0.45	0.44	0.44	**0.45**
Starter za prasad – 20% proteina	kg	0.49	-	-	-	-	-	0.48	0.48	0.47	0.47	0.47	0.49	**0.48**
Potpuna smješa za svinje u tovu ST1 – 16 % proteina	kg	0.41	-	-	-	-	-	0.43	0.43	0.42	0.37	0.36	0.35	**0.40**
Livadsko sijeno	kg	0.15	-	-	-	-	-	0.14	0.15	0.15	0.15	0.16	0.16	**0.15**
Sijeno lucerke	kg	0.20	-	-	-	-	-	0.20	0.21	0.19	0.19	0.18	0.19	**0.19**
Sredstva za ishranu bilja														
Đubrivo vještačko KAN 27 %	50 kg	-	-	-	-	-	-	16.00	-	18.00	-	23.00	23.00	**20.00**
Đubrivo vještačko AN 34 %	50 kg	-	-	-	-	-	-	-	-	24.00	-	-	-	**24.00**
Đubrivo vještačko NPK 8:16:24	50 kg	-	-	-	-	-	-	27.00	-	27.00	-	32.00	30.00	**29.00**
Đubrivo vještačko NPK 15:15:15	50 kg	-	-	-	-	-	-	28.00	-	28.00	-	34.00	30.00	**30.00**
Đubrivo vještačko NPK 10:20:30	50 kg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27.00	27.00	**27.00**
Đubrivo vještačko UREA 46 %	50 kg	-	-	-	-	-	-	24.00	-	24.00	-	25.99	-	**24.66**
Sredstva za zaštitu bilja														
Fungicid Antracol WP 70	200 gr	-	-	-	-	-	-	2.90	-	2.90	3.50	-	3.50	**3.20**
Fungicid Mikal flash WG	500 gr	-	-	-	-	-	-	12.65	-	12.50	10.00	-	12.00	**11.79**
Fungicid Quadris Max ml	250 ml	-	-	-	-	-	-	12.50	-	12.50	12.50	-	12.00	**12.38**
Fungicid Ridomil gold MZ 68 WG	250 gr	-	-	-	-	-	-	6.55	-	6.50	6.70	-	6.70	**6.61**
Fungicid Verita	200 gr	-	-	-	-	-	-	7.75	-	8.00	7.50	-	7.50	**7.69**

Herbicid Glifol	300 ml	-	-	-	-	-	-	3.50	-	3.50		-		**3.50**
Herbicid Glifosav SL-480	1000 ml	-	-	-	-	-	-	9.50	-	9.50	9.00	-	9.00	**9.25**
Herbicid Stomp 330-E	1000 ml	-	-	-	-	-	-	11.50	-	11.50	11.80	-	3.30	**9.53**
Insekcitid Actara 25-WG	20 gr	-	-	-	-	-	-	5.60	-	5.60	5.60	-	5.60	**5.60**
Insekticid Cipcord 20-EC	100 ml	-	-	-	-	-	-	3.20	-	3.20	3.10	-	3.20	**3.18**
Insekcitid Confidor 200-SL	50 ml	-	-	-	-	-	-	11.50	-	11.50	11.50	-	11.50	**11.50**
Insekticid Decis 2,5 - EC	100 ml	-	-	-	-	-	-	4.70	-	4.20	4.20	-	4.20	**4.33**
Insekticid Fastac 10 EC	50 ml	-	-	-	-	-	-	3.90	-	3.90	4.00	-	4.20	**4.00**
Insekticid Lannate 90	100 ml	-	-	-	-	-	-	7.95	-	8.20	8.20	-	8.20	**8.14**
Insekticid Cipcord 20-EC	50 ml	-	-	-	-	-	-	2.50	-	2.50	2.50	-	2.50	**2.50**

Izvor: AMIS

Metodološke napomene:

Cijene poljoprivrednih inputa su dobijene nedeljnim prikupljanjem cijena iz poljoprivrednih apoteka tokom cijele godine u Crnoj Gori.

r) ekonomski računovodstveni podaci za poljoprivredu

Racuni se ne rade.**Vidi poglavlje 18; tema 4.04.; modul 4.04.01.**

s) poljoprivredni budžet prema mjerama (podrška tržištu, direktna plaćanja, socijalna davanja, ruralni razvoj) i ukupna pomoć u oblasti poljoprivrede.

Poljoprivredni budžet planiran u 2009 i nakon rebalansa

Poljoprivredni budžet	Planiran za 2009 (€)	%	Nakon rebalansa €	%
UKUPNO AGROBUDŽET	19 750 000.0	100.00%	18 1130 43.9	100.00%
POLJOPRIVREDA	19 401 808.0	98.24%	17 764 851.9	98.08%
Mjere tržišno cjenovne politike	5 304 028.0	26.86%	530 4028	29.28%
Mjere ruralnog razvoja	5 946 000.0	30.11%	4 777 263.9	26.37%
Podrška opštim uslugama i servisima u poljoprivredi	3 441 780.0	17.43%	299 6780	16.54%
Socijalni transferi u seoskom stanovništvu	2 900 000.0	14.68%	290 0000	16.01%
Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa	410 000.0	2.08%	386 780	2.14%
Sprovođenje popisa u poljoprivredi	1 400 000.0	7.09%	1 400 000	7.73%
RIBARSTVO	315 000.0	1.59%	315 000	1.74%
Podrška razvoju sektora morskog ribarstva i marikulture	215 000.0	1.09%	215 000	1.19%
Podrška razvoju sektora slatkovodnog ribarstva i akvakulture	100 000.0	0.51%	100 000	0.55%
REZERVE ZA NEPREDVIĐENE BUDŽETSKE RASHODE	33 192.0	0.17%	33 192	0.18%

Izvor: MPŠV

t) trgovinski tokovi (obimi) po kategoriji proizvoda (2004- 2008):

Za obradu i davanje podataka o robnoj razmjeni za 2004. godinu bila je zadužena Centralna banka Crne Gore, a od 2005 godine kao zvanična institucija za davanje ovih podataka imenovan jeZavod za statistiku - Monstat Crne Gore.

S obzirom da je Centralna banka Crne Gore obrađivala podatke o uvozu i izvozu roba samo u valutnom obliku u cilju praćenja platnog bilansa, ne postoje zvanični podaci o količinama uvezene i izvezene robe za 2004.godinu.

Uprava carina Crne Gore vrši automatsko praćenje kvota u carinskom informacionom sistemu i prati redovno iskorišćenost kvota tek od 2008. godine, od kada je na snazi Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju , kao i CEFTA 2006.

Do 2008. godine praćenje iskorišćenosti kvota bilo je u nadležnosti Uprave Carina na nivou Državne zajednice Srbije i Crne Gore s obzirom da se radilo o zajedničkim kvotama za ove dvije članice, tako da ne raspolažemo sa podacima o iskorišćenosti kvota za taj period.

Uvoz (naznačavajući iznos prefencijalne trgovine):

- iz Evropske unije;

Uvoz iz Evropske Unije u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005*special relax sistem**	**2006*special relax sistem**	**2007 special sistem**	**2008 special sistem**
01	Zive zivotinje		50 529	725 257	326 201	672 178
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		5 800 613	6 898 041	12 845 054	19 494 857
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		304 354	374 430	835 126	757 834
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		1 500 193	1 030 511	1 832 671	2 122 694
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		24 770	34 925	62 789	39 815
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		169 652	494 329	945 479	1 420 648
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		2 437 315	2 064 741	3 371 884	4 431 665
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		3 331 202	2 382 615	15 080 355	11 897 659
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		191 302	222 013	7 501 588	5 902 448
10	Žitarice		727 710	779 463	885 689	5 963 064
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		2 350 941	2 373 895	1 661 870	1 671 711
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		85 036	143 871	107 608	179 452
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		337 585	161 333	279 089	1 322 396
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		614 290	685 467	1 170 565	1 477 935
17	Šećer i proizvodi od šećera		16 697 280	22 447 635	438 121	117 525
18	Kakao i proizvodi od kakaa		495 006	364 544	801 304	954 336
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		1 739 522	1 826 307	3 564 897	3 998 448

20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		773 892	456 173	2 360 680	2 341 641
21	Razni proizvodi za ishranu		412 490	531 565	858 086	840 089
22	Pića, alkoholi i sirće		4 220 500	4 732 122	7 913 539	6 729 381
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		1 282 063	1 319 137	1 670 344	1 975 728
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		192 524	63 296	202 316	381 918
						Izvor: MONSTAT

- iz Srbije, sa Kosova (Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1244), iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i Albanije;

Uvoz iz Srbije						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007* bez Kosova**	**2008* bez Kosova**
01	Zive zivotinje		1 652 987	2 041 906	2 988 584	9 840 721
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		961 240	1 830 439	4 790 610	5 501 222
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		31 175	689	19 289	65 929
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		16 042 508	14 798 691	27 853 224	30 328 846
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		29 539	16 332	12 534	14 050
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		192 719	894 016	466 745	944 080
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		839 584	1 461 631	6 066 615	14 373 866
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		1 384 423	1 155 468	1 116 434	6 292 413
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		322 091	289 928	275 625	263 382
10	Žitarice		25 374 206	23 791 733	21 288 822	20 408 957
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		54 563 845	61 497 631	67 262 597	63 760 398
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		635 884	774 659	866 626	307 700
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		10 928 011	9 710 683	10 112 453	9 487 345
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		1 259 848	795 067	3 294 188	4 924 173
17	Šećer i proizvodi od šećera		807 713	227 873	717 948	609 887
18	Kakao i proizvodi od kakaa		2 231 422	1 434 324	2 385 173	3 823 741
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		3 852 554	2 690 002	5 754 184	7 439 745
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		3 474 904	3 846 647	17 189 759	22 120 903
21	Razni proizvodi za ishranu		2 309 778	2 341 750	5 380 520	5 790 855
22	Pića, alkoholi i sirće		59 757 534	66 929 928	99 567 297	117 731 552
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		25 466 509	36 535 194	51 849 873	46 032 290
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		652 270	319 227	746 473	821 710
						Izvor: Monstat

* Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1244

Uvoz sa Kosova u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje				0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo				0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni				0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu				0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni				0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće				0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo				3 563 692	5 887 535
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica				228 610	653 783
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini				0	5 370
10	Žitarice				25 160	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice				450	340 400
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)				0	100
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla				25 172	49 835
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka				0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera				0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa				0	1 038
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi				9 176	1 534
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja				7 500	57 287
21	Razni proizvodi za ishranu				5 200	12 072
22	Pića, alkoholi i sirće				143 174	543 093
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje				0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana				0	0

Izvor: MONSTAT

Import from BiH in kilograms						
CN	**Chapter title**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Live animals		0	10 920	94 397	168 130
02	Meat and other edible slaughter products for food		2 524	20 006	197 871	251 638
03	Fish, crustaceans, molluscs, and other aquatic invertebrates		9 000	11 800	611 566	614 947
04	Milk and dairy products, poultry and bird eggs, natural honey, edible products of animal origin, not indicated or included elsewhere		55 971	413 635	462 999	1 483 590
05	Animal origin products, not indicated or included elsewhere		0	0	0	0
06	Live growing trees and other plants, bulbs, roots and the like, cut flowers and decorative leaves		800	882	26 958	108 961

07	Edible vegetables , roots and tubers		160 828	356 907	228 666	839 406
08	Edible fruit, including nuts, peel of citrus fruits or of melon and watermelon		26 346	3 290	11 294	415 636
09	Coffee, tea, Mate and spices		126	8 465	76 320	74 879
10	Cereals		0	11 000	47 846	88 124
11	Mill industry products; malt, starch; inulin; wheat gluten		1 203 653	786 510	1 821 773	3 195 057
12	Oil seed and oleaginous fruits; miscellaneous grains, seeds and fruit; industrial crops and medicinal herbs; straw and fodder (roughage)		0	166 595	86 298	107 112
15	Fat and oils of animal or plant origin and their cleavage products; processed edible fat; waxes of animal and plant origin		0	24 356	184 359	248 518
16	Preparations of meat, fish, crustaceans, molluscs or other aquatic invertebrates		120 886	142 726	374 770	507 440
17	Sugar and sugar confectionery		0	400	81 420	85 159
18	Cocoa and cocoa preparations		32 693	48 798	194 940	192 569
19	Products based on cereals, flour, starch or milk; pastry		166 214	202 299	363 544	426 244
20	Products of vegetables , fruit, including nuts, and other parts of plants		313 093	472 421	1 134 267	995 453
21	Miscellaneous edible products		157 402	303 811	559 585	474 648
22	Beverages, spirits and vinegar		530 160	262 350	314 915	787 523
23	Residues and waste of food industry, prepared animal fodder		24 000	149 345	147 060	53 010
24	Tobacco and products of tobacco substitute		112 403	174 734	285 120	306 152

Source: MONSTAT

Uvoz iz Hrvatske u kilogramima

CN	Naziv poglavlja	2004	2005	2006	2007	2008
01	Zive zivotinje		0	2 820	1 118	235
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		18 771	15 821	87 540	552 394
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		12 114	20 910	278 357	322 537
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		71 284	182 496	1 569 322	1 993 115
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	180	4 022
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	2 850	163 295	748 009
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		8 411	0	98 072	213 341
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		28 789	25 011	15 280	127 762
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		702	1 343	142 258	2 122 866
10	Žitarice		0	0	1 964 226	652 125

11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	8 016	8 104
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		7 927	4 549	22 210	31 941
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		250 612	509 731	844 710	689 275
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		2 013	112 731	391 641	621 608
17	Šećer i proizvodi od šećera		11 847	12 781	167 012	308 567
18	Kakao i proizvodi od kakaa		29 180	50 825	640 491	697 161
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		191 870	165 473	1 061 899	1 164 583
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		59 800	87 342	405 911	486 111
21	Razni proizvodi za ishranu		837 355	1 105 451	1 768 818	1 895 452
22	Pića, alkoholi i sirće		130 889	886 665	4 168 081	2 765 518
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	4 704	5 600
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		47 463	60 979	106 984	153 330
						Izvor: MONSTAT

Uvoz iz Makedonije u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	3 371	13 589
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	20 240	27 987	155 830
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		1 724	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		1 544 586	2 254 096	3 706 470	4 876 528
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		3 106 841	5 601 492	8 217 118	8 936 034
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		77	5 671	31 973	9 834
10	Žitarice		10 273	65 500	17 880	56 476
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		21 297	26 244	24 584	11 237
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		4 240	0	4 252	2 848
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		46 010	257	5 132	20 364
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	5 649	113 190
17	Šećer i proizvodi od šećera		6 154	35 645	99 292	114 387
18	Kakao i proizvodi od kakaa		97 299	81 360	159 084	203 259
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		98 272	114 647	222 507	267 311
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih		490 107	584 829	1 520 064	2 100 358

	djelova bilja					
21	Razni proizvodi za ishranu		546 174	443 311	867 308	857 097
22	Pića, alkoholi i sirće		2 022 238	4 770 097	2 284 797	1 325 653
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		151 039	102 162	103 863	80 757
						Izvor: MONSTAT

Uvoz iz Albanije u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		13 772	5 104	7 468	6 032
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	43 680
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	388 100	65 597	633 864
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		0	216 770	194 314	434 614
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		29 200	120	32 790	33 005
10	Žitarice		0	0	24 180	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	18 675	21 030
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	0	0	0
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		0	0	3 860	2 702
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: Monstat

- od ostalih zemalja svijeta, navodeći 3 najznačajnija partnera.

Uvoz iz Turske u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0

02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	700	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		86 584	137 171	358 184	1 154 073
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		989 089	1 181 808	2 030 219	1 255 051
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		20	0	0	0
10	Žitarice		0	0	0	370
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		5 000	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	36	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		27 898	0	13 936	3 664
17	Šećer i proizvodi od šećera		49 437	62 631	257 948	246 003
18	Kakao i proizvodi od kakaa		35 533	49 072	118 762	73 760
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		512 054	392 014	371 363	289 745
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	21 986	1 659	19 350
21	Razni proizvodi za ishranu		12 009	0	3 406	2 478
22	Pića, alkoholi i sirće		0	0	800	864
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		10 937	14 993	0	0

Izvor: MONSTAT

Uvoz iz Brazila u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		308 874	23 628	24 996	119 072
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	0	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		0	20 469	0	8 621
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		6 719 983	8 015 710	47 233	51 283
10	Žitarice		0	0	0	2 000 000
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0

12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		14 583 245	5 441 895	21 547 394	22 552 200
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	0	0	2 000
21	Razni proizvodi za ishranu		9 800	42 407	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		0	0	0	0
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		49 000	313 500	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: MONSTAT

Uvoz iz Ekvadora u kilogramima

CN	Naziv poglavlja	2004	2005	2006	2007	2008
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	0	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		4 948 116	7 418 422	30 348	3 869 803
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		354	0	0	0
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih		0	0	0	0

	djelova bilja					
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		0	0	0	0
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: MONSTAT

Uvoz iz ostalih država svijeta u kilogramima

CN	Naziv poglavlja	2004	2005	2006	2007	2008
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		308 874	23 628	24 996	119 072
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		446 674	749 155	334 547	209 797
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		22	38	36 504	44 605
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; siječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	2 223	34	49
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		1 314 603	1 535 107	1 624 963	2 416 076
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		7 325 890	10 929 943	2 946 553	6 056 468
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		7 975 324	9 532 889	945 079	250 803
10	Žitarice		12 197 961	10 707 007	3 666 540	9 191 822
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		14 554	34 441	24 645	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		270 361	288 525	242 666	188 210
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		24 834	16 348	207	70 057
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		497 182	371 722	416 197	280 012
17	Šećer i proizvodi od šećera		14 786 078	5 610 541	29 779 758	22 961 992
18	Kakao i proizvodi od kakaa		54 995	62 490	133 653	86 039
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		554 105	410 603	371 363	289 745
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		161 515	216 819	241 870	216 974
21	Razni proizvodi za ishranu		91 124	71 685	9 746	10 756
22	Pića, alkoholi i sirće		23 292	27 616	272 244	8 486
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		166 280	339 500	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		276 016	15 310	31 813	71 280
						Izvor: MONSTAT

Izvozi:

- iz Evropske unije;

Izvoz u Evropskoj Uniji u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005*special relax sistem**	**2006*special relax sistem**	**2007 special sistem**	**2008 special sistem**
01	Zive zivotinje		0	0	1 150	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		9 324	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		50 279	10 277	1 000	4 445
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	13
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		113 689	108 433	624 243	378 455
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		396 410	530 586	342 918	542 007
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		29 573	19 488	32 195	17 037
10	Žitarice		0	0	0	11
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		317	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		12 670	0	2 330	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	14
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	77	0	15
17	Šećer i proizvodi od šećera		23 000	241	3 496	1 258
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	447	23 038	3 864
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		1 690	11	14 922	35 033
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		4 981	79	36 771	132 253
21	Razni proizvodi za ishranu		7 720	979	317	7 572
22	Pića, alkoholi i sirće		845 731	321 732	312 532	468 583
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		16 080	14 695	49 118	64 084
Izvor: MONSTAT						

- iz Srbije, Kosova (Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1244) , Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i Albanije;

Izvoz u Srbiju u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007*bez Kosova**	**2008*bez Kosova**
01	Zive zivotinje		127 574	6 250	36 206	11 805
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		417 678	229 882	558 066	827 968
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		333 956	221 234	35 412	25 748
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		154 635	266 919	44 786	6 746
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		3 760	6 830	1 270	173
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		4 510	22 723	4 660	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		628 925	394 551	1 102 901	439 264
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće;		47 640 302	31 233 913	1 591 649	2 157 596

	kore agruma ili dinja i lubenica					
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		106 282	147 811	39 868	77 645
10	Žitarice		1 113 200	0	54 660	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		56 523	33 180	2 240	2 295
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		39 312	37 162	41 284	46 781
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		212 526	174 390	6 323	4 405
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		110 325	229 918	227 270	31 874
17	Šećer i proizvodi od šećera		3 672 614	3 001 094	977 731	371 276
18	Kakao i proizvodi od kakaa		21 778	31 880	2 365	468
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		640 176	648 538	402 127	243 355
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		95 008	176 824	106 389	54 701
21	Razni proizvodi za ishranu		1 442 228	124 751	972 256	585 283
22	Pića, alkoholi i sirće		22 537 339	18 320 980	20 371 159	14 331 323
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		4 585	15 000	2 450	8 000
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		1 649 305	457 388	639 606	19 646
						Izvor: MONSTAT

* Rezolucija Savjeta bezbjednosti 1244

Izvoz na Kosovu u kilogramima

CN	Naziv poglavlja	2004	2005	2006	2007	2008
01	Zive zivotinje				0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo				0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni				0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu				0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni				0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće				0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo				1 163	68 536
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica				15 607	79 361
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini				0	100
10	Žitarice				0	10 296
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice				9 900	299 200
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)				0	750
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla				0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka				0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera				447	67 007
18	Kakao i proizvodi od kakaa				0	8 352
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi				0	100 139
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja				48 659	96 496
21	Razni proizvodi za ishranu				0	118 108
22	Pića, alkoholi i sirće				873 601	3 474 372
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje				0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana				1 000	0
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u BiH u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		17 002	30 806	4 463	3 911
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	2 970	10 017
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	865	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		226 550	988 137	844 092	357 237
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		2 728 437	5 039 553	1 617 654	1 188 815
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	8 117	1 611	12 692
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		2 340	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		52 590	8 250	1 898	411
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		9 697	19 353	280 465	603 711
17	Šećer i proizvodi od šećera		351	34 281	225 136	212 106
18	Kakao i proizvodi od kakaa		4 889	10 125	3 202	14 249
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		265 774	408 798	531 513	594 034
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		25	1 147	26 218	27 065
21	Razni proizvodi za ishranu		208 400	6 618	9 720	6 946
22	Pića, alkoholi i sirće		4 254 712	4 086 187	4 917 534	4 239 667
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		9 000	0	0	7 000
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	135 384	744 170	121 038
Izvor: MONSTAT						

Izvoz u Hrvatsku u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	21	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		3 850	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	0	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		365 108	604 124	89 379	80 773
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	243	25	0
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	16 620
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	1 332	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara,		0	0	15	0

	mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka					
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	1 581	3 954	262
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	6 288	11 104	378
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		12 796	9 492	3 212	1 152
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	25 837	794	0
21	Razni proizvodi za ishranu		216	149	10 530	304
22	Pića, alkoholi i sirće		410 441	501 087	660 191	225 024
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	21 305	66 312	57 167
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u Makedoniju u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	261	2 925	6 958
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	80	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	80 670	20 880
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	35 657	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		2 906 628	2 102 230	10 740	4 172
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	411	13 096	8 224
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	11 777
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		5 557	0	1 532	712
17	Šećer i proizvodi od šećera		550	290	0	842
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	14 260	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	7 935	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		1 853	11 143	34 081	5 834
21	Razni proizvodi za ishranu		30 335	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		59 762	0	2 475	900
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	80 920
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u Albaniju u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	174	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		17 766	5 016	1 960	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		1 100	8 275	1 052	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje		0	0	0	0

	i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće					
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		428	13 750	0	6 000
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		4 055 541	6 539 204	14 700	8 230
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	0	0	500
10	Žitarice		0	0	0	705 280
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		385 840	445 000	0	1 150 000
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		72 526	129 767	120 091	50 061
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	32 580
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		27	0	0	4 658
17	Šećer i proizvodi od šećera		1 004 142	232	1 058	25 024
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	890	2 982	516
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		90	694	0	3 150
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	0	6 000	3 795
21	Razni proizvodi za ishranu		5 000	3	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		469 669	414 760	809 348	591 615
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		936 010	119 850	25 020	400 200
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	75 047	254 984	11 045
						Izvor: MONSTAT

- od ostalih zemalja svijeta, navodeći 3 najznačajnija partnera.

Izvoz u ostale države svijeta u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	68
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	18 500	35 428	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		234	1 450	20 800	2 263
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		111 833	20 861	0	15 589
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		7 980	20 001	3 008	43 386
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		75 928	15 420	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		235	1 299	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa		615	0	128	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	6 355
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	3 867	9 000	10
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	30 034
22	Pića, alkoholi i sirće		195 115	213 708	307 868	507 687
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije;		0	0	0	0

	pripremljena hrana za životinje					
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	3	31 820	1 586
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u SAD- u u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	0	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		0	0	0	0
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		6 800	0	3 008	3 360
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		235	1 299	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa		615	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	6 355
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	0	0	0
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		109 602	78 515	94 860	76 745
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u Rusiju u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	18 500	35 428	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	20 800	1 564
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		0	0	0	15 589
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	0	0	0
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje;		0	0	0	0

	slama i stočna hrana (kabasta)					
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	0	0	0
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		20 526	30 991	87 768	343 811
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: MONSTAT

Izvoz u Kanadu u kilogramima						
CN	**Naziv poglavlja**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
01	Zive zivotinje		0	0	0	0
02	Meso i drugi klanični proizvodi za jelo		0	0	0	0
03	Ribe, ljuskari,mekušci i ostali vodeni		0	0	0	0
04	Mlijeko i proizvodi od mlijeka, živinska i ptičja jaja, prirodni med, jestivi proizvodi životinskog porijekla, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mjestu		0	0	0	0
05	Proizvodi životinjskog porijekla, na drugom mjestu nepomenuti niti obuhvaćeni		0	0	0	0
06	Živo drveće i druge biljke; lukovice, korijenje i slično; sječeno cvijeće i ukrasno lišće		0	0	0	0
07	Povrće, korijenje i krtole za jelo		0	0	0	0
08	Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica		0	0	0	0
09	Kafa, čaj, mate čaj i začini		0	0	0	0
10	Žitarice		0	0	0	0
11	Proizvodi mlinske industrije; slad; skrob; inulin; gluten od pšenice		0	0	0	0
12	Uljano sjemenje i plodovi; razno zrnevlje, sjeme i plodovi; industrijsko i ljekovito bilje; slama i stočna hrana (kabasta)		0	0	0	0
15	Masnoće i ulja životinjskog ili biljnog porijekla i proizvodi njihovog razlaganja; prerađene jestive masnoće; voskovi životinjskog i biljnog porijekla		0	0	0	0
16	Prerađevine od mesa, riba, ljuskara, mekušaca ili ostalih vodenih beskičmenjaka		0	0	0	0
17	Šećer i proizvodi od šećera		0	0	0	0
18	Kakao i proizvodi od kakaa		0	0	0	0
19	Proizvodi na bazi žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi		0	0	0	0
20	Proizvodi od povrća, voća, uključujući jezgrasto voće, i ostalih djelova bilja		0	3 867	0	0
21	Razni proizvodi za ishranu		0	0	0	0
22	Pića, alkoholi i sirće		2 556	41 427	43 598	39 342
23	Ostaci i otpaci prehrambene industrije; pripremljena hrana za životinje		0	0	0	0
24	Duvan i proizvodi zamjene duvana		0	0	0	0
						Izvor: MONSTAT

!skorišćenost kvota u 2008. godini

zemlja		**EU**		**Albanija**		**Hrvatska**		**Moldavija**	
chepter	**Tarifna oznaka**	**Kvota (tone)**	**Kvota iskoristena (tone)**	**Kvota (tone)**	**Kvota iskoristena (tone)**	**Kvota (tone)**	**Kvota iskoristena (tone)**	**Kvota (tone)**	**Kvota iskoristena (tone)**
	0305 69 80 00	20	0.00						
01	0102 90 osim:					20.00	0.00		

	0102 90 41					120.00	0.00		
	0102 90 49								
	0105 11 19					50.00	0.00		
	0105 11 99								
	0105 12								
	0105 19								
	0105 94								
	0105 99								
	0204			100.00	0.00	300.00	0.00		
	207					50.00	50.00		
02	0209			600.00	0.00				
	0210								
	0210 11-210 20					50.00	0.33		
03	0301 -0305	60	0.8						
	0401					50.00	50.00		
	0402					50.00	50.00		
	0403			100.00	0.00				
	0405			50.00	0.00				
04	0406			100.00	0.00	40.00	40.00		
	0407 00 30					25.00	0.00		
	0407 00 90								
	0408					25.00	0.00		
	0701 90					600.00	0.00		
	0702 00					600.00	0.00		
07	0703			100.00	0.79				
	0706			100.00	13.79				
	0707 00					300.00	0.00		
	0806 10					300.00	0.00		
08	0807 11					500.00	0.00		
	0809					300.00	0.00		
	0810 50					50.00	0.00		
	1601			300.00	0.00	100.00	81.51		
	1602					50.00	50.00		
	1604 13 11								
16	1604 13 19	20	0.00						
	1604 20 50								
	1604 16 00	10	1.51						
	1604 20 40								
20	2007			200.00	0.00				
	2009			100.00	0.00				
21	2105			100.00	0.00				
	2201			1000.00	0.00				
	2202								
	2203			1000.00	0.00				
	2204					200.00	61.59	30.00	0.00
22	2204 10	1500 hl	1.500 hl						
	2204 21								
	2205							20.00	0.00
	2206							20.00	0.00
	2207							20.00	0.00
	2208			200.00	2.36	10.00	10.00	20.00	0.00
	2401					25.00	0.00	50.00	0.00
24	2402					25.00	25.00	10.00	0.00
	2403					25.00	0.00	10.00	0.00

Izvor: Uprava Carina Crne Gore

B. Statistika ruralnog razvoja

23. Ruralna područja

a) molimo navedite da li postoji klasifikacija/definicija ruralnog područja, i ako postoji, molimo opišite osnovu za klasifikaciju, i rezultate širom zemlje.

Ne postoji posebna definicija ruralnog područja, ali Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju definiše (član 15) obavezu da Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede da utvrdi područje sa ograničenim mogućnostima za poljoprivredne proizvođače.

b) molimo da date sljedeće informacije za svaki region u zemlji:

- BDP po glavi stanovnika;

Obračun Bruto domaćeg proizvoda ne vrši se po regionima, već na nivou ukupne ekonomije Crne Gore. Prema predlogu NUTS klasifikacije, na sva tri NUTS nivoa, Crna Gora predstavlja jedan region.

Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika za Crnu Goru

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BDP per capita	1 750	2 113	2 208	2 435	2 684	2 912	3 443	4 484

Izvor:MONSTAT

- % ukupne radne snage zaposlene u poljoprivredi (po mogućnosti na osnovu istraživanja o radnoj snazi);

Zaposlena lica u poljoprivredi prema polu, Anketa o radnoj snazi

2005						
	u 000			%		
	Ukupno *Total*	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
		Men	*Women*	*Total*	*Men*	*Women*
Ukupno	178.8	105.6	73.2	100.0	100.0	100.0
Poljoprivredne djelatnosti*	15.4	9.0	6.4	8.6	8.5	8.8
2006						
	u 000			%		
	Ukupno *Total*	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
		Men	*Women*	*Total*	*Men*	*Women*
Ukupno	178.4	100.3	78.1	100.0	100.0	100.0
Poljoprivredne djelatnosti*	12.1	7.1	5.0	6.8	7.0	6.4
2007						
	u 000			%		
	Ukupno *Total*	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
		Men	*Women*	*Total*	*Men*	*Women*
Ukupno	212.7	121.7	91.0	100.0	100.0	100.0
Poljoprivredne djelatnosti*	{18.4}	{11.0}	((7.4))	{8.6}	{9.0}	((8.1))
2008						
	u 000			%		
	Ukupno *Total*	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene
		Men	*Women*	*Total*	*Men*	*Women*
Ukupno	221.9	126.7	95.1	100.0	100.0	100.0
Poljoprivredne djelatnosti*	16.8	9.9	(6.8)	7.6	7.8	(7.2)

Izvor: Monstat

** Poljoprivreda uključuje šumarstvo i ribarstvo*

- dodata vrijednost po jedinici rada u poljoprovredi;

Podaci nijesu dostupni.

- gustina naseljenosti po km2 i trendovi posljednjih godina (npr. da li opada broj ruralnog stanovništva?)

Površina, procjenjeni broj stanovnika i gustina naseljenosti prema tipu naselja

	Povrsina km	Procjenjeni broj stanovnika			Gustina, naseljenosti/ km ²
1.januar	ukupno	ukupno	ruralno	urbano	ukupno
2003	13 812	619 300	235 111	384 189	44.84
2004	13 812	621 258	235 037	386 221	44.98
2005	13 812	622 978	234 194	388 784	45.10
2006	13 812	623 576	233 005	390 571	45.15

2007	13 812	624 896	231 712	393 184	45.24
2008	13 812	627 478	231 187	396 291	45.43
2009	13 812	630 095	230 905	399 190	45.62

Izvor: Monstat

- brojčani podaci o nezaposlenosti;

Nezaposlena lica pop polu, Anketa o radnoj snazi

Crna Gora	2004	2005	2006	2007	2008
Nezaposleni-ukupno	71 759	77 754	74 820	51100	44 800
-muškarci	34 886	37 424	41 238	27 000	24 000
-žene	36 873	40 330	33 582	24 000	20 800

Izvor: Monstat

c) molimo da naznačite u procentima ukupno stanovništvo koje živi u ruralnim područjima i ukupno ruralno stanovništvo koje ima sljedeće:

Ukupan broj stanovnika Crne Gore prema tipu naselja, kao i procentalno učešće, Popis 2003

	Broj stanovnika	%
Ukupno Crna Gora	620 145	100
Urban	383 808	61,9
Rural	236 337	38,1

Izvor: Monstat

- vodu iz vodovoda (potrošnja vode u poljoprivredi u odnosu na ukupnu potrošnju);

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima vodovod, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Vodovod	554 588	89.43	177 310	75.02

Izvor: Monstat

- površina ekološki zaštićenih područja;

Podaci nijesu dostupni.

- električnu energiju;

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima električnu energiju, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Električna energija	618 304	99.70	234 882	99.38

Izvor: Monstat

- priključak na kanalizaciju;

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima kanalizaciju, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Kanalizacija- javna kanalizacija	248 559	40.08	13 872	5.87
Kanalizacija- septička jama	283 386	45.70	145 873	61.72

Izvor: Monstat

- mrežu fiksne telefonije ili pokrivenost mrežom mobilne telefonije;

Podaci nijesu dostupni.

- osnovno obrazovanje;

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima osnovno, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Osnovno obrazovanje	112 902	18.21	52 585	22.25

Izvor: Monstat

- srednje obrazovanje;

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima srednje, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Srednje obrazovanje	246 434	39.74	77 692	32.87

Izvor: Monstat

- više obrazovanje.

Broj i učešće stanovništva ukupnog i stanovništva ruralnog područja koje ima više i visoko obrazovanje, Popis 2003

	Broj stanovnika koji ima:	%_ stanovnika koji ima:	Broj stanovnika ruralnih područja koji ima:	%_ ruralnog stanovništva koje ima:
Više obrazovanje	25 678	4.14	6 662	2.82
Visoko obrazovanje	37 021	5.97	5 927	2.51

Izvor: Monstat

24. Molimo da pružite statističke podatke na nivou države o mjerama za prilagođavanje poljoprivrednih struktura:

a) kompenzatorne isplate:

- brdska i planinska područja: broj gazdinstava, iskorišćena poljoprivredna površina (UAA) i broj jedinica stoke (LSU) u sljedeće tri kategorije:

(1) nadmorska visina > 800 m;

(2) nagibi >20 (ispod 800 m);

(3) nadmorske visine između 600 m i 800 m i nagibi > 15%.

- Područja sa značajnim nedostacima:

područja gdje prinosi trave i žitarica čine <80 % prosjeka u zemlji: broj gazdinstava, ukupno UAA i LSU;

područja na kojima su ključni ekonomski pokazatelji (npr. dodata vrijednost, bruto i neto zarade zemljoradnika, stečeni prihod, itd.) ispod prosjeka u zemlji: broj poljoprivrednih proizvođača, ukupno UAA i LSU;

b) Ulaganje: broj i udio gazdinstava na kojima stečeni prihod po jedinici rada jednog radnika godišnje iznosi <1.2 prosjeka koji zarađuju radnici van poljoprivrede u datom području i koji donosi najmanje 50% ukupnog prihoda vlasnika poljoprivrednog gazdinstva.

c) Mladi poljoprivredni proizvođači i rano penzionisanje: starosna struktura vlasnika poljoprivrednih gazdinstava prikazana u vremenskim periodima od po pet godina, uključujući broj mlađih od 40 godina.

d) Udruženja proizvođača:

- % proizvodnje po vrijednosti koja potpada pod udruženja proizvođača, za svaki od glavnih sektora proizvodnje. Navedite detaljne podatke za sektor voćarstva i povrtarstva.

- % gazdinstava koji su članovi udruženja proizvođača u svakom sektoru. Navedite detaljne podatke za sektor voćarstva i povrtarstva.

e) Plasman i prerada:

- Za svaki od glavnih sektora pružite:

(1) % proizvedene količine koja je prerađena, kao i postojeći kapacitet prerade;

(2) prognozu porasta udjela prerađene količine i kapaciteta tokom narednih 10 godina

- za svaki od glavnih sektora navedite: kapacitet kojem potrebna modernizacija.

Za pitanje 24 i sva podpitanja u okviru njega ne postoje raspoloživi podaci.

Aneksi:

Aneks 39 - Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, 10

Aneks 40 - Zakon o sprovođenju popisa poljoprivrede 2009. godine, 174